T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

AKÇADAĞ İLÇESİ'NİN (MALATYA) COĞRAFYASI

122013

DOKTORA TEZİ

DANIŞMANI

Prof Dr. Ali ÖZÇAĞLAR

HAZIRLAYAN

Handan ARSLAN

ELAZIĞ-2002

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

122013

AKÇADAĞ İLÇESİ'NİN (MALATYA) COĞRAFYASI

DOKTORA TEZİ

Bu tez 11 / 10 / 2002 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/ ~~oy çokluğu ile kabul edilmiştir~~.

Danışman	**Üye**	**Üye**
Prof Dr. Ali ÖZÇAĞLAR		

Yukarıdaki Jüri Üyelerinin İmzaları Tasdik Olunur

Prof.Dr. Ahmet BURAN

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

Doktora Tezi

AKÇADAĞ İLÇESİ'NİN (MALATYA) COĞRAFYASI

Fırat Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Coğrafya Anabilim Dalı

ELAZIĞ – 2002, Sayfa: XV + 325

Akçadağ ilçesi, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nde yer almaktadır. Malatya iline bağlı olan Akçadağ ilçesi, eski çağlardan beri yerleşilen bir alandır. Tarihi kaynaklarda ismi, "Arca", "Arka", "Argos" ve "Arega" olarak geçmektedir. Akçadağ ilçesinin yönetim merkezi 1867 tarihinde Levent merkezidir. Aynı tarihte bugünkü Akçadağ (Arga)'a nakledilmiştir. 1910'da belediye teşkilatı kurulmuş olan Akçadağ bugün 72 köyün yönetim merkezidir. 1193 km^2 yüzölçümüne sahip olan ilçede çok sayıda mahalle yerleşmesi de bulunmaktadır.

Akçadağ ilçesi, genel hatlarıyla bir platolar sahasıdır. Bu platolar, Akçadağ Platoları ve Malatya Havzası Platoları olarak kd-gb doğrultulu bir fay hattıyla birbirinden ayrılmaktadır. Akçadağ kasabası bu iki platonun arasında fay hattına paralel uzanan birikinti koni ve yelpazelerinin uzandığı alanda kurulmuştur. Doğal bitki örtüsü genellikle antropojen step ve bozulmuş ağaç formasyonlarından oluşmaktadır. İnceleme alanımız bölgenin karasal iklim özellikleri yanında bozulmuş Akdeniz iklim özelliklerini göstermektedir. İnceleme alanımızda ana akarsuyu Tohma çayı oluşturmaktadır ve en önemli yan kolu Sultansuyu deresidir.

Ekonomisi tarıma dayalı olan ilçede en önemli ürün kayısıdır. İlçe nüfusu 1997 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre 42.527 kişidir. Bugün ilçede önemli ölçüde nüfus azalmaları yaşanmaktadır. Sanayisi gelişmemiş olan ilçede TİGEM'e bağlı bir de Sultansuyu Devlet Üretme Çiftliği bulunmaktadır. İlçenin Malatya merkez ilçeye yakın olması gelişimini önemli ölçüde etkilemiş ve yerleşmeleri buraya bağımlı hale getirmiştir. Bugün Malatya ili sınırları içinde yer alan Erhaç Havaalanı da inceleme sınırlarımız içindedir.

ANAHTAR KELİMELER: Akçadağ, Arga, Kayısı, Sultansuyu Devlet Üretme Çiftliği, Tohma Çayı, Sultansuyu Deresi, Erhaç Havaalanı.

SUMMARY

PhD Thesis

Handan ARSLAN

The University of Fırat

The Institute of Social Science

The Department of Geography

The town, Akçadağ is in the upper Fırat district of the East of Turkey. Akçadağ which is a town of the City Malatya has been a settled area for ages. İt was called as "Arca", "Arka", "Argos" and "Arega" according to the history books. The center of Akçadağ town was called Levent in 1867. The town was moved to Akçadağ (Arga) in the same year. Akçadağ which had a board of municipality in 1910 was the administration center of 72 villages. It has an area of 1193 km^2 and ıt has also a lot of quarters. It is genarally a plato area named Akçadağ plato and Malatya territory. They are separated with north-east and south-west fault line. Akçadağ is located between these two plotoes and paralled to the fault line.

Its natural flora has genarally antropogen step and distorted tree formations. We can say that it has not only continental climate but also a little bit Meditarinean weather in our invastigation area. The main river is Tohma, and its most important branch is the Sultansuyu stream.

Akçadag's economy mostly depends on agriculture and apricot can be grown there most. The population of the town was 42.527 according to the census held in 1997. Today the population is exteremly going down because it is very near city Malatya. Akçadağ has a State Production Farm called Sultansuyu and is directed by TİGEM (General Directory of Agricultural Administration). Erhaç airport which is in the city Malatya is also in our investigation area.

KEY WORDS: Akcadağ Apricot Sultansuyu State Production Farm Tohma River

İÇİNDEKİLER

ÖZET I
SUMMARY II
İÇİNDEKİLER III
HARİTALAR LİSTESİ VII
ŞEKİLLER LİSTESİ VIII
TABLOLAR LİSTESİ IX
GRAFİKLER LİSTESİ XII
FOTOĞRAFLARIN LİSTESİ XIII
ÖNSÖZ XV
GİRİŞ 1

Araştırma Alanının Yeri, Sınırları ve Başlıca Özellikleri: 1

Araştırmanın Amacı ve Araştırma Yöntemleri 9

Önceki Çalışmalar 13
BİRİNCİ BÖLÜM 19
1. FİZİKİ COĞRAFYASI 19

1.1. Yer Şekilleri: 19
1.1.1. Dağlık Alanlar 26
1.1.2. Platolar 29
1.1.2.1. Akçadağ Platoları 30
1.1.2.2. Malatya Havzası Platoları 44
1.1.3. Malatya Havzası 49

1.2. İklim 52
1.2.1.Sıcaklık 53
1.2.1.1.Yıllık Ortalama Sıcaklık 54
1.2.1.2.Termik Rejim 55
1.2.1.3. Ortalama Ve Mutlak Ekstremler 57
1.2.1.4. Donlu Günler 61
1.2.2. Basınç ve Rüzgarlar 62
1.2.3.Nisbi Nemlilik 64
1.2.4.Bulutluluk Ve Sisli Günler 65
1.2.4.1.Bulutluluk 65
1.2.4.2.Sisli Günler 66
1.2.5.Yağış 67
1.2.5.1.Yıllık Ortalama Yağış Dağılımı 67
1.2.5.2.Yağış Rejimi 68
1.2.5.3.Kar Yağışı 70
1.2.5.4.Yağış Etkinliği Ve İklim Tipi 71

1.3.Hidrografya 73
1.3.1.Akarsular 73
1.3.1.1.İnceleme Alanımızda Yer Alan Ana Akarsu Tohma Çayı: 74
1.3.1.2.İnceleme Alanımızda Yer Alan Tali Akarular 77
1.3.1.2.1. Sultansuyu Deresi 77
1.3.1.2.2. Doğanlar Çayı 80

1.3.1.2.3. Dipsiz Çay 80
1.3.1.2.4.Amuklu Çayı 80
1.3.2. Yer Altı Suyu ve Kaynaklar 80

1.4.Toprak Örtüsü 81
1.4.1.Zonal Topraklar 82
1.4.1.1.Kahverengi Topraklar 83
1.4.1.2.Kırmızı Kahverengi Topraklar 84
1.4.1.3.Bazaltik Topraklar 85
1.4.1.4.Kahverengi Orman Toprakları 85
1.4.2. Azonal Topraklar 86
1.4.2.1.Alüviyal Topraklar 86
1.4.2.2.Kolüvyal Topraklar 88
1.4.3.Taşlık Ve Kayalık Alanlar 88

1.5.Doğal Bitki Örtüsü 89
1.5.1.Doğal Stepler 91
1.5.2.Antropojen Stepler 93
İKİNCİ BÖLÜM 95
2.BEŞERİ COĞRAFYASI 95

2.1. İdari Bölünüşteki Gelişmeler 95
2.1.1. Cumhuriyet Dönemi Öncesi İdari Bölünüşteki Gelişmeler 96
2.1.2. Cumhuriyet Döneminde İdari Bölünüşteki Gelişmeler 101
2.1.2.1. Merkez Bucaktaki İdari Gelişmeler 102
2.1.2.2. Kürecik Bucağındaki İdari Gelişmeler 104
2.1.2.3..Levent Bucağındaki İdari Gelişmeler 105

2.2.Yerleşme 112
2.2.1.Yerleşim Faaliyetlerinin Tarihsel Gelişimi 112
2.2.2.Akçadağ İlçesindeki Yerleşmelerin Şekil ve Fonksiyonel Özelliklerine Göre Tasnifi 116
2.2.2.1.Yükselti Basamaklarına Göre Köyler 117
2.2.2.2. .Dokusal Özellikleri İtibariyle Akçadağ İlçesindeki Yerleşmelerin Tasnifi ve Coğrafi Dağılışı 118
2.2.2.3.Fonksiyonel Özelliklerine Göre Yerleşmelerin Tasnifi Ve Coğrafi Dağılışları 121
2.2.2.3.1. Tek Yerleşmeli Köylerdeki Köy Yerleşim Üniteleri: 123
2.2.2.3.2. Çok Yerleşmeli Köylerdeki Mahalleler 126
2.2.2.3.3.Kasaba Yerleşmesi 131
2.2.2.3.3.1. Akçadağ'ın Kuruluş Ve Gelişmesi 131
2.2.2.3.3.2. Akçadağ 'In Merkezi Fonksiyonları 142
2.2.2.3.3.2.1.Akçadağ'ın İdari Fonksiyonu 143
2.2.2.3.3.2.2. Kültür Fonksiyonu 146
2.2.2.3.3.2.3.Akçadağ'ın Sosyal Fonksiyonu 152
2.2.2.3.3.2.4. Akçadağ'ın Ekonomik Fonksiyonu 155
2.2.2.3.3.2.4.1.Akçadağ'ın Tarım Fonksiyonu 156
2.2.2.3.3.2.4.2.Akçadağ'ın Endüstri Fonksiyonu 157
2.2.2.3.3.2.4.3.Akçadağ'ın Ticari Fonksiyonu 159
2.2.2.3.3.2.5. Akçadağ'ın Ulaşım Fonksiyonu: 162
2.2.2.3.3.3..Merkezi Yer Olarak Akçadağ 165
2.2.2.3.3.4. Akçadağ'ın Fonksiyon Alanları 167
2.2.2.3.3.4.1.Resmi Ve İdari Fonksiyon Alanları 167

2.2.2.3.3.4.2. Kültür Fonksiyon Alanları 168
2.2.2.3.3.4.3. Sosyal Fonksiyon Alanları 170
2.2.2.3.3.4.4. Ekonomik Fonksiyon Alanları 171
2.2.2.3.3.4.5. Konut Alanları (Oturma Alanları) 176
2.2.2.3.3.4.6. Diğer Kullanım Alanları 179
2.2.3. Yer Adlarına Göre Köyler 180
2.2.4.Konut Ve Konut Tipleri 183
2.2.4.1. Eski Dönem Konutlar 185
2.2.4.1.1.Tek Katlı Dam Evler 186
2.2.4.1.2.Çift Katlı Toprak –Saç Yada Kiremit Çatılı Evler 186
2.2.4.2. Yeni Dönem Konutlar 188

2.3. Nüfus 192
2.3.1.Kırsal Kesimde Nüfusun Gelişimi 198
2.3.1.1. Nüfus Hareketleri 205
2.3.1.2. Kır Nüfusu, Dağılışı ve Yoğunluğu 211
2.3.1.2.1. Kır Nüfusu 211
2.3.1.2.2. Kır Nüfusunun Dağılışı 214
2.3.1.2.3. Kır Nüfusunun Yoğunluğu 218
2.3.1.3. Kırsal Kesimde Nüfusun Yapısal Özellikleri 227
2.3.1.3.1. Nüfusun Cinsiyet Ve Yaş Özellikleri 227
2.3.2. Kasaba Nüfusunun Gelişimi 229
2.3.2.1. Akçadağ Kasabasında Nüfusun Ekonomik Özellikleri 237
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 244
3. EKONOMİK COĞRAFYASI 244

3.1. Arazi Bölünüşü ve Araziden Faydalanma 244
3.1.1. Tarım Alanları 245
3.1.1.1. Dikili Tarım Alanları 245
3.1.1.2. Ekili Tarım Alanları 246
3.1.2. Ağaçlık-Çalılık 247
3.1.3. Otlak Alanları 247
3.1.4. Baraj Gölleri 247
3.1.5. Yerleşim Alanları 249
3.1.6. Faydalanılamayan Alanlar 249

3.2. Tarımsal Faaliyetler 249
3.2.1.Tarımsal Faaliyetlerin Gelişimi 250
3.2.2. Yetiştirilen Tarım Ürünleri Ve Ürünlerin Sahadaki Coğrafi Dağılışı 253
3.2.2.1. Meyveler 253
3.2.2.1.1. Kayısı 255
3.2.2.2. Tahıllar 273
3.2.2.3. Bakliyat 276
3.2.2.4. Şekerpancarı ve Tütün 277

3.3. Hayvancılık 278
3.3.1. Büyükbaş Hayvancılık 279
3.3. 2. Küçükbaş Hayvancılık 283
3.3.3. Arıcılık 286
3.3.4. Kümes Hayvancılığı 287

3.4. Sultan Suyu Tarım İşletmesi (Harası) **288**
3.4.1. Tarım İşletmeleri 288
3.4.2. Sultan Suyu Tarım İşletmesinin Konumu Tarihçesi Ve Faaliyetleri 289

3.5. Sanayı Faaliyetleri **294**
3.5.1. El Dokumacılığı 296

3.6. Ulaşım Ve Haberleşme Faaliyetleri **298**

3.7. Ticari Faaliyetler **304**
SONUÇ **311**
KAYNAKLAR **315**

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Araştırma Alanının Coğrafi Konumu 2
Harita 2: Akçadağ İlçesi ve Yakın ÇevresininTopoğrafya Haritası 20
Harita 3: Akçadağ İlçesi ve Yakın Çevresinin Fiziki Haritası 22
Harita 4: Akçadağ İlçesi ve Yakın Çevresinin Jeoloji Haritası 23
Harita 5: Akçadağ İlçesi ve Yakın Çevresinin Jeomorfoloji Haritası 31
Harita 6: Akçadağ İlçesinin Toprak Haritası 87
Harita 7: 19. Yüzyılda Harput Eyaleti İçinde Yer Alan Kaza Merkezleri (1846-1867) 100
Harita 8: Akçadağ İilçesinin İdari Bölünüşü 111
Harita 9: Akçadağ İlçesinde Yerleşmelerin Dağılışı 129
Harita 10: Akçadağ İlçesinin Tarihi Gelişimi 136
Harita 11a: Akçadağ'ın Fonksiyon Alanları 153
Harita 11b: Kotan Gölü Mahallesinin Fonksiyon Alanları 154
Harita 12: Akçadağ Kasabasında İş ve Ticaret Alanlarının Ayrıntılı Dağılımı 175
Harita 13: Akçadağ İlçesinin Nüfus Dağılış Haritası (1935) 215
Harita 14: Akçadağ İlçesinin Nüfus Dağılış Haritası (1960) 216
Harita 15: Akçadağ İlçesinin Nüfus Dağılış Haritası (1997) 217
Harita 16: Akçadağ İlçesinin Nüfus Yoğunluğu Haritası (1935) 223
Harita 17: Akçadağ İlçesinin Nüfus Yoğunluğu Haritası (1960) 224
Harita 18: Akçadağ İlçesinin Nüfus Yoğunluğu Haritası (1990) 225
Harita 19: Akçadağ İlçesinin Nüfus Yoğunluğu Haritası (1997) 226
Harita 20: Akçadağ İlçesi Köylerinde Nüfusun Cinsiyete Göre Oransal Dağılışı (1990) 228
Harita 21: Akçadağ ilçesinde Araziden Faydalanma Haritası 248
Harita 22 : Akçadağ Sulaması 263
Harita 23 : Suçatı Sulaması 264
Harita 24 : Sultansuyu Sulaması 265
Harita 25: Mamuratü'l Aziz Vilayeti Ulaşım Haritası 299
Harita 26: M.S. 140' da Akçadağ'dan (Arca) Geçen Tarihi Yol 300

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil:1 İnceleme Alanının Ülke ve Havza İçindeki Yeri 4
Şekil:2 İnceleme Alanında KB-GD Doğrultusunda Alınmış Jeolojik Kesitler 24
Şekil 3: İnceleme Alanında KB-GD Doğrultusunda Alınmış Topoğrafik Profil Serileri 40
Şekil 4: İnceleme Alanında KB-GD Doğrultusunda Alınmış Topografik Profil Serileri 41
Şekil 5: Çift Katlı Ev Planı 191
Şekil 6: Tek Katlı Eski ve Yeni Ev Planları 191

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Seçilmiş İstasyonlarda Aylık Ortalama Sıcaklıklar (C^0) 55
Tablo 2: Malatya'da Günlük Ortalama Sıcaklıklar 58
Tablo 3: Malatya ve Akçadağ'da Ortalama ve Ekstrem Sıcaklıklar 59
Tablo 4: Malatya ve Balaban İstasyonlarında Donlu Gün Sayıları 61
Tablo 5: Malatya'nın Ortalama ve Ekstrem Basınç Değerleri (Malatya İstasyonunun 53 Yıllık Rasat Değerleri) 62
Tablo 6: Malatya Meteoroloji İstasyonunun Rüzgar Esme Sayıları (53 Yıllık Rasat Değerleri) . 63
Tablo 7: Malatya Meteoroloji İstasyonunun Aylık Ortalama Nispi Nem Değerleri (53 yıllık rasat değerleri) 64
Tablo 8: Seçilmiş İstasyonlarda Ortalama Yıllık Bulutluluk 66
Tablo 9: Seçilmiş İstasyonlarda Aylık ve Yıllık Ortalama Sisli Günler Sayısı 67
Tablo 10: Seçilmiş İstasyonlarda Aylık Ortalama Yağış Değerleri (mm) 68
Tablo 11: Seçilmiş İstasyonlarda Aylık ve Yıllık Ortalama Dolu Yağışlı Günler Sayısı 68
Tablo 12: Seçilmiş İstasyonlarda Aylık ve Yıllık Ortalama Kar Yağışlı Günler Sayısı 70
Tablo 13: Seçilmiş İstasyonlarda Aylık ve Yıllık Ortalama Karla Örtülü Günler Sayısı 70
Tablo 14:Akçadağ'ın Su Bilançosu Tablosu 72
Tablo 15: Tohma çayının uzun dönem akım (m^3/sn) değerleri 76
Tablo 16: Sultan suyu çayının uzun dönem akım (m^3/sn) değerleri 78
Tablo 17: 1935-1945 Yılları Arasındaki Akçadağ'a Bağlı Doğanşehir Bucağının Köy Sayılarının Değişimi ve 1950'de Doğanşehir İlçesi 103
Tablo 18: 1935-1997 Yılları Arasında Akçadağ Merkez Bucağın Köyleri 107
Tablo 19: 1935-1997 Yılları Arasında Akçadağ Kürecik Bucağının Köyleri 108
Tablo 20: 1935-1997 Yılları Arasında Akçadağ Levent Bucağının Köyleri 110
Tablo 21: Tek Yerleşmeli Köylerdeki Konut Sayıları 124
Tablo 22: Akçadağ İlçesindeki Köylerde Mevcut Ticarethaneler ve Tesisler 125
Tablo 23: Merkez Bucağa Bağlı Çok Yerleşmeli Köylerdeki Mahallelerin Hane Sayıları ve Merkez Mahalleye Uzaklıkları 127
Tablo 24: Kürecik ve Levent Bucaklarına Bağlı Çok Yerleşmeli Köylerdeki Mahallelerin Hane Sayıları ve Merkez Mahalleye Uzaklıkları 128
Tablo 25: İdari Bakımdan Akçadağ'a Bağlı Olan Köylerin Eski ve Yeni Adları 145
Tablo 26: 1935 -1990 Yılları Arasında Akçadağ Nahiyelerinin Köy Sayıları 145
Tablo 27: Malatya İlçelerinin Yüzölçümlerine göre Sıralanışı 146
Tablo 28: Akçadağ Kasabasında Bulunan Resmi Kurum ve Kuruluşlar 146
Tablo 29: Açılış Tarihlerine Göre Köy Enstitülerinin Yerleri 148
Tablo 30: Akçadağ'da Okur-Yazar Nüfusları ve Cinsiyet Durumu (1985) 150
Tablo 31: Akçadağ'da Okur-Yazar Durumu ve Cinsiyet Durumu (1990) 150
Tablo 32: Besi Ahırlarının Mahallelere Dağılışı: 157
Tablo 33: Akçadağ'da Ticarethanelerin Türü ve Miktarları (1995) 161
Tablo 34: Akçadağ'ın Çeşitli İl Merkezleri'yle Komşu İlçe Merkezlerine Uzaklığı 164
Tablo 35: Akçadağ İlçesine Bağlı Köylerin Kasabaya Uzaklıkları 164
Tablo 36: Akçadağ'da Arazi Kullanım Durumu (1996) 167
Tablo 37: Akçadağ'da Ticarethanelerin Mahallelere Göre Dağılımı ve Oranları 174
Tablo 38: Akçadağ'da Mahallere Göre Konut Sayısı ve Nüfus Miktarları 179
Tablo 39: Eski Kaynaklarda Farklı Adlarla Yer Alan Köy Yerleşmeleri 182
Tablo 40: Oba, Köy, Mahalle Ve Bahçe Kelimeleriyle Birleşmiş Fakat Hepsi Birer Mahalle Yerleşmesi Olan Birimler Ve Bağlı Oldukları Köyler 182
Tablo 41: Akçadağ İlçesindeki Konutların Yapı ve Çatı Malzemeleri ile Konut Sayıları 189
Tablo 42: Akçadağ İlçesindeki Konutların Oda Sayıları, Kat Sayıları ve Çatı Tipi Sayıları 190

Tablo 43: Akçadağ İlçesine Bağlı Köylerin Sayın Yıllarına Göre Nüfus Sayıları (1935-1997) 193
Tablo 44: Sayım Yıllarına Göre Akçadağ İlçesi Nüfusu (1935-1997) ... 196
Tablo 45: Akçadağ'da Nüfusun Büyüme Oranları ... 197
Tablo 46: Köy –Kasaba –Malatya ve Türkiye'de Nüfus Artış Hızları ... 197
Tablo 47:Kırsal KesimdeYıllar İtibariyle Kadın-Erlek Oranları ... 200
Tablo 48: Köylerin Nüfus Artış Oranları (%) ... 202
Tablo 49: Akçadağ İlçesi'nde Köy Nüfusları Ortalaması ve Ortalamadan Farklılık Gösteren Köyler ... 204
Tablo 50: Akçadağ Köylerinde Değişen Yaz ve Kış Nüfuslarıyla Kışın Oturulan Şehir ... 207
Tablo 51: 1975-1980 Dönemleri Arasında Akçadağ'ın Bazı Köylerinde Gerçekleşen Göçler .. 209
Tablo 52: 1990-1997 Dönemleri Arasında Göç Edilen Ülkeler ve Göç Eden Nüfus ... 210
Tablo 53: Akçadağ Köylerinin Nüfus Büyüklükleri (1935) ... 212
Tablo 54: Akçadağ Köylerinin Nüfus Büyüklükleri (1960) ... 212
Tablo 55: Akçadağ Köylerinin Nüfus Büyüklükleri (1997) ... 213
Tablo 56: Akçadağ İlçesindeki Köylerin Faydalanılan Alanlarıyla 1935,1960, 1990 ve 1997 YıllarındakiNüfus Yoğunlukları ... 219
Tablo 57: 1935 Yılı Akçadağ İlçesi ve Köylerinin Nüfus Yoğunluğu Grupları (Kişi/Km^2) ... 220
Tablo 58: 1960 Yılı Akçadağ İlçesi ve Köylerinin Nüfus Yoğunluğu Grupları (Kişi/Km2) ... 221
Tablo 59: 1990 Yılı Akçadağ İlçesi ve Köylerinin Nüfus Yoğunluğu Grupları (Kişi/Km^2) ... 222
Tablo 60: 1997Yılı Akçadağ İlçesi ve Köylerinin Nüfus Yoğunluğu Grupları (Kişi/Km^2) ... 222
Tablo 61: Akçadağ'da Yıllara Göre Nüfus Gelişimi (1935-1990) ... 230
Tablo 62: Akçadağ'ın Nüfus Artış Hızı (1935-1990) ... 230
Tablo 63: Akçadağ'ın Nüfus Artış Oranı (1935-1990) ... 230
Tablo 64: Akçadağ'ın Nüfus Artış Miktarı (1935-1990) ... 231
Tablo 65: Akçadağ'da Çalışabilen Nüfusun Cinsiyet Durumu (1990) ... 234
Tablo 66: Akçadağ'da Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Bölünüşü(1985 -1990) ... 235
Tablo 67: Akçadağ'da Nüfusun İktisaden Faal Olma Durumu (1990) ... 237
Tablo 68: Akçadağ'da Genel Nüfus İçinde Faal Olan ve Faal Olmayan NüfusMiktarları ve Oranları ... 238
Tablo 69: Akçadağ'da Faal Olmayan Nüfusun Faal Olmama Nedenleri ... 239
Tablo 70: Akçadağ'da Çalışan Nüfusun Sektörel Dağılımı (1990) ... 240
Tablo 71: Akçadağ'da Çalışan Nüfusun Faaliyet Kollarına Dağılımı (1990) ... 241
Tablo 72: Akçadağ İlçesi Köylerinde Arazi Bölünüşü ... 244
Tablo 73: Akçadağ İlçesi Köylerinde Araziden Faydalanma ... 245
Tablo 74: Akçadağ İlçesi Köylerinde Tarım Alanlarının Bölünüşü ... 246
Tablo 75: İnceleme Sahamızın Bir Kısmında 1974'deki Arazi Kullanım Durumu. ... 252
Tablo 76:Akçadağ İlçesindeki Köylerde Meyve Ürünlerinin Ağaç Sayıları ... 254
Tablo 77: Malatya'da Kayısı Alanlarının İlçelere Göre Dağılımı ... 255
Tablo 78: Akçadağ İlçesindeki Köylerde Kayısıcılıkla ilgili veriler (1998) ... 269
Tablo 79: 1997'de Akçadağ Köylerinde Tahıl Ürünlerinin (Buğday, Arpa ve Mısır) Ekiliş Alanları (Dekar) ... 275
Tablo 80: 1997'de Akçadağ Köylerinde Bakliyat Ürünlerinin (Nohut, Mercimek ve Fasülye) Ekiliş Alanları (Dekar) ... 277
Tablo 81: 1997'de Akçadağ Köylerinde Endüstri Bitkilerinin (Şekerpancarı ve Tütün) Ekiliş Alanları (Dekar) ... 278
Tablo 82: Akçadağ İlçesindeki Köylerde Büyükbaş Hayvanlar İçinde Sığır Cinsleri ve Sayıları ... 280
Tablo 83: Araştırma Sahamızda Bulunan Besi Ahırları ... 281
Tablo 84: Akçadağ İlçesindeki Köylerde Büyükbaş Hayvanlardan Yük Hayvanlarının Mevcudu ... 282

Tablo 85: Akçadağ İlçesindeki Köylerde Küçükbaş Hayvanların Türler ve Sayıları 284
Tablo 86: Akçadağ İlçesinde Yer Alan Yaylalar ve Hizmet Verdiği Köyler. 285
Tablo 87: Akçadağ İlçesinde Arıcılıkla Uğraşan Köylerde Aile ve Kovan Sayısı ile Üretilen Bal Miktarı 286
Tablo 88: Akçadağ İlçesindeki Köylerde Kümes Hayvanlarının Mevcudu 287
Tablo 89: İç Hat Seferlerine Ait Yolcu Trafiğinin Seyri 303
Tablo 90 : Akçadağ İlçesinde Köylerden Satılan Hayvansal Ürünler (Kg.) 305
Tablo 91: Akçadağ İlçesinde Köylerden Yılda DışarıyaSatılan Hayvan Sayısı 306
Tablo 92: Akçadağ İlçesinde Köylerden Satılan Tarım Ürünleri (Ton) 307

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Grafik 1: Malatya, Akçadağ ve Kürecik'ta Aylık Ortalama Sıcaklıkların Yıl İçindaki Seyri 55
Grafik 2: Ortalama Sıcaklık Değerlerine Göre İnceleme Sahamızda Mevsim Süreleri ve Başlangıç Tarihleri 58
Grafik 3: Malatya'da Aylık ve Ortalama Ekstrem Sıcaklıklar 60
Grafik 4: Akçadağ'da Aylık Ortalama ve Ekstrem Basınçların Yıl İçindeki Seyri 62
Grafik 5: İnceleme Alanının Yıllık Ortalamalara Göre Hakim Rüzgar Gülü Diyagramı (1929 - 1990) 63
Grafik 6: Malatya ve Akçadağ'da Aylık Ortalama Sıcaklıklarla Nisbi Nemin Yıl İçindeki Seyri64
Grafik 7: Malatya ve Akçadağ'da Ortalama Yağışlar ve Nisbi Nemin Yıl İçindeki Seyri 65
Grafik 8: Malatya, Akçadağ ve Kürecikde Ortalama Yağışın Yıl içindeki Seyri 68
Grafik 9: İnceleme Sahamızda Yıllık Yağışın Mevsimlere Dağılışı 69
Grafik 10: Akçadağ'ın Su Blançosu Diyagramı 73
Grafik 11: Tohma Çayının Ortalama Yıllık Akım Grafiği 77
Grafik 12: Hara akım istasyonunda müteferrik (ayların belirli günlerinde yapılan ölçüm) rasatlara göre Sultansuyu'nun ortalama akım gidişi 79
Grafik 13: Akçadağ'da Ticarethanelerin Mahalllere Göre Oranları 176
Grafik 14: Akçadağ İlçesi Nüfusunun Seyri (1935-1997) 196
Grafik 15: Kırsal Kesimde Kadın-Erkek Oranları 201
Grafik 16: Akçadağ İlçesi'nde Köy Nüfusu Ortalaması ve Bu Ortalamaya 205
Uymayan Köyler (1935-1997) 205
Grafik 17: Akçadağ'da Yıllara Göre Nüfus Gelişimi (1935-1997) 230
Grafik 18: Akçadağ'da Yıllara Göre Kadın-Erkek Nüfusun Seyri 233
(1935-1990) 233
Grafik 19: Akçadağ'da Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Grupları İtibari ile Faalolup Olmama Durumları(1990) 234
Grafik 20: Akçadağ'da Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırmalı Nüfus Piramidi (1985-1990) 235
Grafik 21: Akçadağ'da Faal Olmayan Nüfusun Oransal Dağılışı (1990) 239
Grafik 22: Akçadağ'da Çalışan Nüfusun Sektörel Dağılımı (1990) 240
Grafik 23: Akçadağ'da Çalışan Nüfusun Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı (1990) 241
Grafik 24: Akçadağ İlçesinde Arazi Bölünüşü 244
Grafik 25: Alçadağ İlçesinde Araziden Faydalanma 245
Grafik 26: Malatya'da Kayısı Alanlarının İlçelere Dağılımı(1995) 256
Grafik 27: Erhaç Havaalanına 1970-1995 Yılları Arasnda Yolcu Trafiği 303

FOTOĞRAFLARIN LİSTESİ

Foto1: Nurhak Dağları'nın Kuzeyden Görüntüsü 21
Foto 2: Denizel Miyosen Tortulları – Yataya Yakın Özellik Gösteren Miyosen Tortulları Üzerindeki Şekiller(Küçükkürne köyünden) 25
Foto 3: Akçadağ Platolarından Bir Kesit (Büyükköy Platosu). 26
Foto 4: Erhaç Düzü'nden Akçadağ Platosuna Bakış 27
Foto 5: Karadağ Kütlesi (Akçadağ'dan Karadağ Kütlesi'nin Görünüşü) 28
Foto 6: Volkanlitlerin Tortul Kayaçları Örtmesine Bir Örnek 28
Foto 7: Batıya Doğru Kepez Dağından Bir Görüntü 29
Foto 8: Sultansuyu'ndan Pliokuvaterner Dolgularından Oluşan Malatya Havzası Platolarından Bir Görüntü – Geride Akçadağ Platoları. 30
Foto 9: Tohma Suyu Tarafından Derince Parçalanan Levent, Doğanlar Platoları'nda Marnlı – Kalkerli Eosen Birimleri 32
Foto 10: Tohma Suyu Tarafından Açılmış Olan Derin ve Dik Yamaçlı Vadiler Kurşunlu Platolarına Doğru 33
Foto 11: Akçadağ Platoları'nın Oluşumunda Etkili Olan Doğanlar Çayı Vadisi.Fotoğrafta Vadi Tipik Bir Gömük Menderes Şekli Göstermektedir. Vadi Tabanı Yoğun Kayısı Bahçeleriyle Kaplıdır 34
Foto 12: Tohma Çayı'nın Açmış Olduğu Kanyon Görünümlü Vadiler .Litolojik Özelliklerinden Dolayı Kanyon Çoğu Yerde Tipik Şeklini Kaybetmiştir. 36
Foto 13: Doğanlar Çayı İçinde Hafif Dalgalı Marn ve Kalker Tabakaları Üzerinde Oluşan Aşınım Yüzeyleri . Vadi Tabanında Ortaya Çıkan Ve TemeliOluşturan Kalkerler nümülitiktir. 38
Foto 14: Farklı Dirençteki Kayaçların Farklı Aşınmalarıyla Meydana Gelen Kornişli Yamaçlar. Şekilde Eosen Kalkerlerinin Dik Bir Korniş Oluşturduğu Görülmektedir. (Sarıhacı Ve Yalınkaya Köylerine Doğru) 42
Foto 15: 1550 – 1700 m.ler Arasında Mesa Şekilli Yapısal Düzlükler ÜzerindekiBozaltik Tepeler 43
Foto 16: Akçadağ Platoları'nda 500-600 m. Alçakta Bulunan Malatya Havzasına Doğru Olan Basamaklı Yamaçlara Doğru Bir Görüntü. Havza Platoları ile Akçadağ Platoları'nı Malatya Fayı Birbirinden Ayırmaktadır 45
Foto 17: Sultansuyu Vadisi Sekileri Üzerinde Kurulmuş Yerleşmelere Bir Örnek :Çatyol Köyü47
Foto 18: Malatya Havzası Platoları İçinde Yer Alan ve Akçadağ Düzü Olarak Adlandırılan Pliokuvaterner Dolguları Üzerinde Gelişmiş Düzlükler (Karşıda Akçadağ Öğretim Okulu). 49
Foto 19: Jeomorfolojik Olarak Enalt Pleyistosen (DIV) Sistemlerine Karşılık Gelen Akçadağ Platoları İle Malatya Havzası Platoları Arasında Malatya Fayına Bağlı Olarak Gelişen Birikinti Koni Ve Yelpazeleri Üzerindeki Tarımsal Faaliyetler. 51
Foto 20: Ekim Ayında Batıdan Doğuya Doğru Tohma Çayından Bir Görünüm (Esenbey Köyü Civarı). 76
Foto 21: Sultansuyu Vadisinin İçinden Bir Görünüm ve Vadi İçindeki Bitki Toplulukları 79
Foto 22: Tohma ÇayıKenarlarında Edafik Faktörler ve Taban Suyunun ,Yüksekliğinden Dolayı Akarsu Boyunca Gelişen Ağaçlıkla. 92
Foto 23: Yalınkaya Köyünün Kuzeyinde Yayılım Gösteren Meşelikler 94
Foto 24: Doğanlar Çayının Vadi Yamaçlarında Dağınık Bir Yerleşme Özelliği Gösteren Yalınkaya Köyü. 119
Foto 25: Sultansuyu Vadisi İçinde Bir Seki Üzerine Kurulmuş Çatyol Köyü Toplu Yerleşme Özelliği Göstermektedir. 120

Foto 26: Kasabanın İlk Kuruluş Yeri Olan Höyük Üzerindeki Konutlar ve Eski Caminin Güneybatıya Doğru Görünümü. 132
Foto 27: Merkez Höyük Üzerinde Eski Adı Mithadiye Mahallesi Olan ve Bu Günkü Başpınar Mahallesindeki Mithadiye Camii..... 138
Foto 28: 1900-1960 Yılları Arasında Ticarethanelerin Kurulmaya Başlandığı Alan ve eski Ticarethaneler. 139
Foto 29: Kotangölü Mahallesine İsmini Veren Kaynak, Kaynağın Havuzu ve Mahalle Konutlarından Bir Görünüm..... 141
Foto 30: Kotangölü Mahallesi Sınırları İçinde Yer Alan, Yatılı Bölge Okulu. 169
Foto 31: Kültür Mahallesi ve Yapılmakta Olan Akçadağ Devlet Hastahanesinden bir Görünüm. 171
Foto 32: Ticarethanelerin Yoğunluk Kazandığı Hükümet Caddesnini Doğu Yönü. 172
Foto 33: Büyük Caddelerin Kesiştiği Kasaba Meydanı..... 173
Foto 34: Höyük Üzerinde Koruma Altına Alınan Evlerden Biri. 177
Foto 35: Akçadağ Kasabasına Baktığımızda Ana Çatı Malzemesi Kiremitten Oluşmaktadı..... 184
Foto 36: İki Katlı, Taş ve Kerpiç Malzemeli Fakat Kiremit Çatılı Eski Bir Konut Çatalbahçe Köyünden). 185
Foto 37: Tek Katlı, Taş ve Kerpiç Malzemeli Fakat Kiremit çatılı Eski Bir Konut (Kurtuşağı Köyünden). 186
Foto 38: Eski dönem, çift katlı Bir Ev (Küçükkürne Köyünden). 187
Foto 39: Yeni Dönem Konutlardan Bir Görünüm (Ören Köyünden). 188
Foto 40: Sultan Suyu Devlet Üretme Çiftliği'nde Sultan Suyu Barajının Görünümü. 249
Foto 41: Malatya Havzası Uzerinde Yer Alan Kayısı Bahçeleri.Uzaktan Bakıldığında Bir Kayısı Ormanını Andırmaktadır. 267
Foto 42: Kuru Tarım Alanlarında Yapılan Kayıscılık. Son Yıllarda Kayısının Ekonomik Getirisinin Artmasına Bağlı Olarak Kayısı Bahçeleri Uygun Olmayan Alanlara Kaymıştır (Büyükköy Civarından)..... 271
Foto 43: Kayısının Hasat Zamanı. Ürünü Toplamak İçin Yere Serilen Büyük Bezler Üzerine Çırpılarak Toplama Yöntemi..... 272
Foto 44: Toplanan Kayısının Kurutulması. Gün Kurusu Denilen Kayısı..... 272
Foto 45: Kükürtle Kayısının Kurutulduğu "İslimhane". 273
Foto 46: Sultansuyu Devlet Üretme Çiftliği İdari Binası. 290
Foto 47: Bugün Faaliyeti Durmuş Olan Kağıtsan Fabrikasının Görünümü. 295
Foto 48: Akçadağ'da Küçük Sanayi Kuruluşlarından Sayabileceğimiz KayısıKurutma Fabrikası (Akçadağ Kasabasında Doğu Mahallesinde Yer Almaktadır)..... 296

ÖNSÖZ

Ülkelerin kalkınması ve gelişme kaydetmesi; coğrafi durum, doğal kaynakların varlığı, geçmişten gelen tecrübeler, tarihi ve siyasi şartlar gibi unsurlara bağlıdır. Bu faktörler, ülkeler arası ve bir ülke içinde gelişmenin seyrini etkileyecek değişiklikler gösterebilir. Önemli olan, bütün kaynakların en faydalı biçimde yaralanılmasına ışık tutabilecek planlamaların yapılmasıdır. Planlamaların olumlu sonuçlar verebilmesi için söz konusu alanların en iyi şekilde etüt edilmesi gerekir. İşte, coğrafya bilimi bu konuda öncülük yapabilecek bir özellik taşımaktadır.

Coğrafyacıların asli görevi; doğal/kültürel çevre ile insanlar arasındaki ilişkileri inceleyerek onların en akılcı biçimde kullanılmasını sağlamaktır. Coğrafya, çeşitli etütlerle planlamaların yapılmasında bilimsel sonuçlara bağlı kalmakta ve bu işi asli görevi olarak yapan kurumlara bilimsel veriler sunmaktadır. Her şey insanlığın daha bilinçli, saygın ve bilimsel yaşam düzeyine ulaşması içindir. Hatta kısaca coğrafyacı için "dünya planlamacısı" ifadesini diyebiliriz.

Akçadağ ilçesini konu alan araştırmamızı, yukarıda ifade ettiğimiz gibi asli/sorumlu bir görev anlayışıyla hazırlamaya çalıştık. Yöre ve ülke kalkınmasına yararlı olabilmesi asıl hedefimizi oluşturmaktadır. Her çalışma bir sonrakine göre eksik ya da hatalı olacaktır. Bu bilimselliğin ve ilerlemenin de temel boyutudur. Bu nedenle çalışmamızın eksiksiz ve mükemmel olduğunu söylememiz doğru olmayacaktır. Amacımız benzer konularda araştırma yapacak olanlara küçük bir rehberlik yapmak ve bilimsel çıtayı çok az da olsa yukarıya çıkarmaktır. Umarım bu araştırma amacına ulaşmıştır.

Doktora eğitimine başlarken danışmanlığımızı üstlenen, F. Ü. Fen - Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü'nün değerli kurucularından merhum hocam, Prof. Dr. H. Hilmi KARABORAN'ı (1940-1994) burada öncelikle rahmetle anıyorum.

Ayrıca araştırmam sırasında bilgi ve manevi desteğini her zaman yanımda hissettiğim bölüm başkanım Prof. Dr. Saadettin TONBUL'a ve Ankara Üniversitesi, DTCF öğretim üyesi Prof. Dr. Mesut ELİBÜYÜK'e şükranlarımı sunuyorum.

Bölümümüz içinde birçok konuda yardımlarını gördüğüm, F. Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Öğretim Üyelerinden , Yrd. Doç. Dr. Harun TUNÇEL'e, Yrd. Doç. Dr. Ali YİĞİT'e, Yrd. Doç. Dr. Selçuk HAYLİ'ye, Yrd. Doç. Dr. Erdal KARAKAŞ'a, Arş. Gör. Döndü ÜÇEÇAM'a, Arş. Gör. Sabri KARADOĞAN'a ve Tarih Bölümü'nden Arş Gör. Ayşegül HÜSEYNİKLİOĞLU'na teşekkürü bir borç bilirim. Onlar başımın sıkıştığı her anımda yanımdalardı.

Ayrıca çalışmalarım sırasında maddi ve manevi yardımlarını benden esirgemeyen aileme sevgilerimi sunuyorum.

Ve bu çalışmanın ortaya çıkmasında ana rolü oynayan, saygıdeğer ve sevgideğer danışman hocam Ankara Üniversitesi, DTCF öğretim üyesi Prof. Dr. Ali ÖZÇAĞLAR'a sonsuz saygılarımı ve şükranlarımı sunuyorum.

Handan ARSLAN-2002

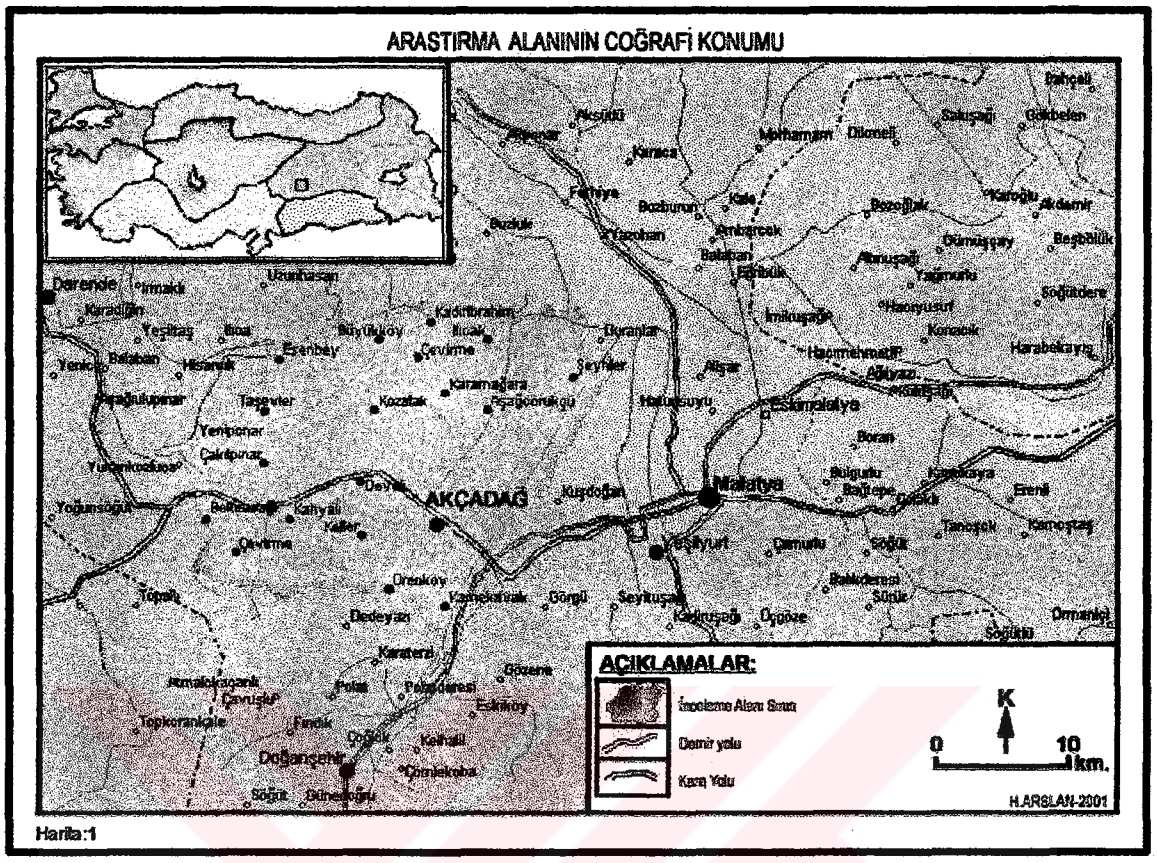
GİRİŞ

Araştırma Alanının Yeri, Sınırları ve Başlıca Özellikleri:

Araştırmamıza konu olan Akçadağ ilçesi, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nde yer almaktadır. Türkiye'deki doğal yöreler konusunda ayrıntılı bir çalışma yapan EROL'a göre (1993), araştırma sahamızın doğusunu oluşturan kısım Malatya-Elazığ yöresinde, Malatya Havzası içinde yer almaktadır. Batısını oluşturan büyük bir kısım ise Elbistan yöresinin Nurhak dağları kesimine girmektedir. İdari bakımdan Akçadağ ilçesi, Malatya ili sınırları içerisinde yer almaktadır. İnceleme konusu olarak seçilen saha, idari bir ünite olduğundan belirli bir fiziki üniteyi oluşturacak kesin sınırlarını çizmek mümkün değildir. Araştırma alanı sınırlarının belirlenmesinde esas itibariyle ilçe idari sınırları göz önünde bulundurulmuştur. Akçadağ ilçesi toprakları, idari olarak kuzeyde Malatya iline bağlı ilçelerden Yazıhan, kuzeybatıda Darende, güneyde Doğanşehir, güneydoğuda Yeşilyurt, doğuda Malatya merkez ilçe ve batıda ise K.Maraş iline bağlı Elbistan ilçesi ile çevrilidir.

Beşeri ve ekonomik coğrafya bölümlerinde ele alınacağı üzere Akçadağ ilçesi sınırları içinde kalan köy yerleşmelerinin sınırları morfolojik birimlere bağlı kalınmadan oluşturulmuştur. Bu da çalışma alanımızın morfolojik bir sınıra bağlı kalınmadan sınırlandırımına neden olmuştur.

Daha öncede belirttiğimiz gibi araştırma sahamızın idari sınırlarını tamamıyla fiziki birimler belirlememesine rağmen, sahamızın kuzey sınırını Tohma çayı vadisi sınırlandırmaktadır. Doğu ve güneydoğu sınırını ise Aydınlar ve Karapınar köylerini içine alacak şekilde Çerkez Yazısı üzerindeki sapma dışında tamamıyla Sultansuyu vadisi oluşturur. Güney sınırı Dedeköy civarında Sultansuyu vadisinden ayrılarak Kızlar Pınarı ve Zalifya derelerine paralel olarak yaklaşık üç km. devam etmekte, daha sonra Ören'in güneyinden batıya doğru yönelmektedir. Buradan itibaren Sinekkonmaz tepesi güneyine kadar araştırma sahamızın sınırı doğu-batı doğrultulu bir hat çizerek hiçbir fiziki unsura uyum göstermeden Nurhak dağlarının kuzeydoğu uzantıları üzerinden geçer. Güneybatıda Sinekkonmaz tepesini (2246 m.) çevreleyerek dipsiz çayın kollarından olan Kamalı dere havzasını içine alacak şekilde kuzey-güney uzanışlı Kepez dağına ulaşır. Batıda Kepez dağının önemli yükseltilerinden Adamkıran tepesini (2140 m.) çevreleyerek bir müddet Körmani çayının yukarı çığrını takip eder ve Kozluca köyünü de içine alarak Amuklu çayı vadisi yamaçlarını izler. Kuzeyde Doğan tepe civarında Tohma çayına kavuşur. Bu çerçeve içinde araştırma sahamızın toplan alanı 1193 km^2 'dir.

Harita:1

Araştırma sahamızın sınırlarını daha iyi bir şekilde gösterebilmek amacıyla hazırladığımız 1/500.000 ölçekli *"Araştırma Alanın Coğrafi Konumu"* isimli harita (Harita: 1), üzerinde kırmızı çizgiler ve gri tonlu zemin ile işaret edilen sınır, çalışma alanımızı içine alan 1/100.000 ölçekli harita üzerinde gösterilen alana karşılık gelmektedir.

İnceleme sahamız güneydoğu Torosların kuzey kenarında Elbistan havzasından başlayarak Van'a kadar uzanan depresyonlar şeridi ve bu depresyonları birbirinden ayıran eşik saha üzerinde bulunmaktadır. Bu eşik saha, depresyon sahalarından Elbistan havzası ile Malatya Havzası'nı birbirinden ayıran Malatya Havzası'nın batı kesimi boyunca uzanmaktadır. Nurhak dağlarının kuzey kenarından itibaren uzanan Akçadağ Platoları, aynı zamanda Darende-Gürün havzaları ile Malatya Havzası arasında da önemli bir eşik alan özelliği sergiler.

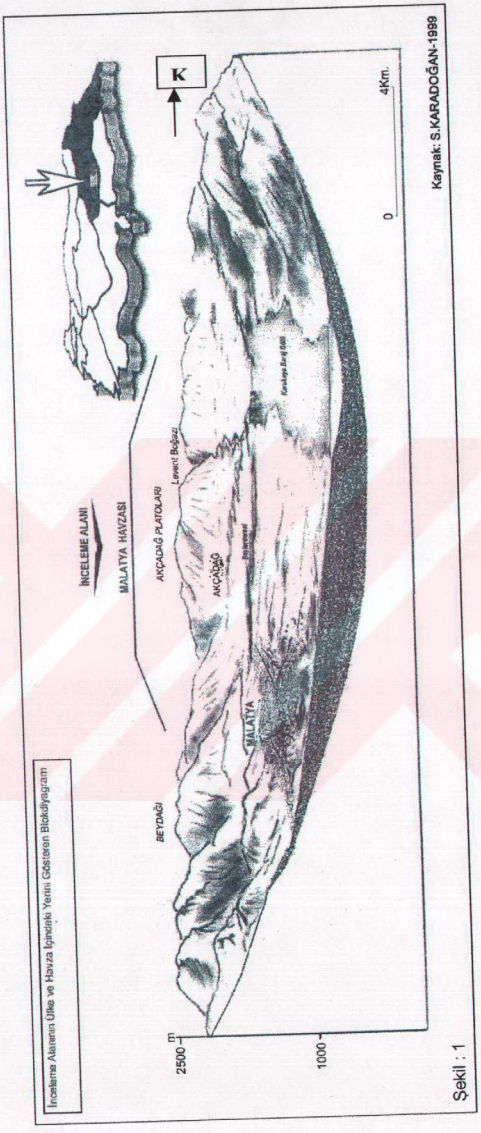
İnceleme sahamız genel hatlarıyla bir platolar sahasıdır. İlçenin batı yarısında Akçadağ Platoları uzanırken, Bölüklü-Ilıcak hattının doğusunda ise Malatya Havzası Platoları yer alır. Bu platolar gerek morfolojik, gerekse jeolojik ve tektonik bakımdan birbirleriyle yakından ilgilidir. Yani batıdaki yapısal platolar ile, doğu yarısında uzanan pliyosen dolgular üzerinde oluşmuş platolar kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu bir fay hattı ile birbirinden ayrılan yüksek ve alçak

alçak platolar sahasına karşılık gelmektedir. Bu iki saha arasında nispi yükseltinin artmasına bağlı olarak birikinti koni ve yelpazeleri oluşmuştur. Bu birikinti koni ve yelpazeleri üzerinde Akçadağ kasabasının da yer aldığı birçok yerleşme sıralanmaktadır.

İnceleme alanımız, Doğu Anadolu Bölgesi'nin güneybatı bölümünde ve bölgenin batıya doğru uzanan en uç kesiminde yer almaktadır. Bu konumuyla da hem içinde bulunduğu bölgenin karasal iklim özelliklerini yansıtmakta, hem de güneyden Akdeniz bölgesine yakın olması nedeniyle farklı iklim özelliklerime bağlı olarak, inceleme alanımız iki iklim tipi arasında "*geçiş tipi*" özelliği göstermektedir. Malatya'da 13,6 °C olan yıllık ortalama sıcaklık, Akçadağ'da 13,1 °C ve Kürecik'te 8,4 °C'dir. Bu değerlere göre sıcaklığın yükseltiye bağlı olarak doğudan batıya doğru gidildikçe düştüğünü söyleyebiliriz. Yıllık ortalama yağış miktarı, Akçadağ 404 mm ve Kürecik'te 394.4 mm olarak tespit edilmiştir. Bu değerlere göre Akçadağ'ı Kürecik'le kıyasladığımız zaman aralarında bir fark olduğu göze çarpmaktadır. Bir başka deyişle araştırma alanımızın doğusu, batısından daha fazla yağış almaktadır. Kürecik, Akçadağ'dan daha yüksek olmasına karşın, yağış miktarı 10.4 mm düşüktür. Akçadağ'da 404 mm olan yağış miktarı Kürecik istasyonunu güney ve güney batıdan çevreleyen yüksek dağlar, Akdeniz'den gelen nemli havanın iç kesimlere sokulmasını engellemektedir (Şekil: 1).

İnceleme alanımızdaki akarsuları, ana akarsu olan Tohma çayı ve kolları oluşturmaktadır. İnceleme alanımız içerisinde doğu-batı akışa sahip Tohma çayı Fırat nehrinin yan kollarından biridir. Alanımızın en önemli akarsuyu Tohma, kaynaklarını araştırma alanı dışında yüksek dağ alanlarından alarak ve engebeli alanları ve eşik sahaları yarıp, derin boğazlar meydana getirip orta ve aşağı çığırı ile birlikte Fırat nehrine ulaşan akarsu sistemi özelliğine sahiptir. Malatya Havzası'nı drene eden Tohma çayı havzanın batısında, çok geniş bir alanla sularını toplamaktadır. Tohma Çatalbahçe'den itibaren inceleme alanımızın kuzey sınırını oluşturmakta ve batıdan doğuya doğru akmaktadır. Tohma çayı, Malatya Havzasında Sultansuyu deresini de içine alarak daha sonra Karakaya barajına dökülmektedir. Kaynağını Malatya dağlarının güney batısında ilk başlangıç noktasını teşkil eden Kurudağ (2165m)'dan alan Sultansuyu deresi, inceleme sahamızda Tohma çayının en önemli koludur.

Alanımızda zonal topraklar grubunda; kahverengi topraklar, kırmızı kahverengi topraklar, bazaltik topraklar ve kahverengi orman toprakları şeklinde sıralayabiliriz. Araştırma alnımızın büyük bir kısmında kahverengi topraklar yer almaktadır. İnceleme alanımızda iki tip azonal toprak görülmektedir. Bunlar; alüviyal topraklar ve kolüvyal topraklardır.

Şekil:1 İnceleme Alanının Ülke ve Havza İçindeki Yeri

Alüviyal topraklar, inceleme sahamızda Tohma çayı ve yan kollarında, vadi tabanlarında ve Sultansuyu vadi tabanında sınırlı biçimde bulunmaktadır. Kolüvyal topraklar ise, alanımızda çok az yer kaplamaktadır. İnceleme sahamızda, kolüvyal toprakların eğimin azalmasına bağlı olarak yerini alüviyal topraklara bıraktığı gözlenmektedir.

Malatya ili sınırları içinde uzanan inceleme sahamızda orman çok az yer tutmaktadır. Ancak bu durum doğal değildir. Çünkü sahanın büyük bir kısmının gerçekte ormanlarla kaplı olması gerekmektedir. Fakat, tarihin ilk devirlerinden beri insanların burada yerleşik hayata geçerek hayatlarını sürdürmüş olmaları, ormanların insanlar tarafından çeşitli sebeplerle ve bilinçsiz olarak tahrip edilmesi, gerçekte bu kadar geniş olmayan bozkır (step) alanlarının genişlemesine neden olmuştur. Oysa bilimsel araştırmalar, alanımızda gerçek bozkır alanlarının 900 m.'nin altında kalan yerlerde görüldüğünü ortaya koymaktadır. Günümüzde bu alanların dışında oldukça geniş alanlarda görülen bozkırlar, antropojen, yani insanın ormanı tahribi sonucunda ortaya çıkan bozkırlar, durumundadır. İnceleme alanımızda, sıcaklık ve yağış şartlarının dikey yöndeki değişikliğine bağlı olarak yöre, step ve kuru ormanların yetişmesine uygun şartlar gösterir. Araştırma alanımızda bitki örtüsü dikey yönde bir zonlaşma göstermektedir diyebiliriz. Bu zonlar, en alçaktaki veya havza tabanlarındaki tabii step alanları, bunun üzerinde bugün tahrip edilmiş orman katı veya bunların yerini almış olan antropojen stepler, yükseklerde ise çok sınırlı olarak yaylım gösteren supalpin çayır katlarında oluşmaktadır.

Bölgesel coğrafya yöntemleri çerçevesinde inceleyeceğimiz ve tarih öncesi devirlerden beri yerleşmelere sahne olan Akçadağ ilçesinde, 72 köy ünitesi bulunmaktadır. Araştırma sahamızda bir de kasaba yerleşmesi vardır. Bu kasaba Akçadağ kasabasıdır.

Birçok tarihi kaynakta değişik isimlerle anılan Akçadağ eski çağlardan beri yerleşile gelen bir alan olmuştur. Akçadağ ilçesi sınırları içinde de birçok höyük tespit edilmiş ve ilçe merkezinin güneyinde eski bir şehir kalıntısı bulunmuştur. İlçe sınırları içinde yer alan bazı köylerde höyükler üzerinde kazılar yapılmış ve yaşlandırmalar ortaya çıkmıştır. Ören köyü sınırları içinde bulunan höyüğün, Kalkeolitik izler taşıdığı tespit edilmiştir. Ayrıca İkinciler köyü sınırları içinde bulunan bir başka höyüğün de aynı dönemin izlerini taşıdığı görülmüştür. Bunların dışında ilçeye bağlı Levent Bucağının Kalolar köyünde, Hunlartepe mahallesinde ve Sakalıuzun köyünde de höyüklere rastlanmaktadır. İlçe merkezinde de henüz yaşlandırılması yapılmamış bir höyük bulunmaktadır. Bütün bunların ışığında diyebiliriz ki inceleme alanımızda şimdiye kadar tespit edilmiş en eski yerleşme, kalkolitik izler taşımaktadır.

Bizanslılar döneminde Akçadağ (Arga), bir Roma şehri ve Piskoposluğu idi. Osmanlı devleti zamanında en sağlıklı bilgilere rastlayabildiğimiz alanımızda XVI. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar olan dönemde Akçadağ, idari olarak büyük değişikliklere uğramıştır. XVI. yüzyılda Akçadağ, Malatya sancağına bağlı Keder Beyt Nahiyesinin bir köyü iken, XIX. yüzyıla gelindiğinde uzun bir süre yine köy statüsünde kalmış ve 1848 (H.1266)'de Harput Eyaleti içinde Malatya Sancağına bağlı bir kaza, 1856–1859'da Harput Eyaleti idari taksimatı içinde Harput Sancağının bir kazası, 1876'da Diyarbakır Vilayetinin Malatya sancağına bağlı bir kaza durumlarına girmiştir. Bulunduğu konum itibariyle 1892'de, II. Abdülhamit döneminde, Doğu Anadolu aşiretlerinin iskan edilmesi için kurulan "Hamidiye Süvari Alayları"ndan biri de Akçadağ'da teşkilatlandırılmıştır.

Sahaya genel olarak bakıldığında yerleşmelerin dağılışını ve şeklini düzenleyen üç ana faktörün ortaya çıktığı görülür. Bunlar hidrografik unsurlar, topografya ve yükseltidir. Araştırma sahamızda doğudan batıya, kuzeyden güneye gidildikçe yükselti artmaktadır. Arazinin bu özelliğine bağlı olarak yerleşmelerin şekli de renklilik kazanmaktadır. Araştırma alanımızda yer alan yerleşmelerin meydana gelişlerinde birçok etki söz konusudur. Fakat ilk bakışta topografyanın ve suyun etkisinin çok fazla olduğu görülmektedir. Topografyanın uygun olduğu yerlerde toplu, engebeli olduğu yerlerde ise dağınık yerleşmelerin oluşu bunu destekleyen bir gözlemdir. Akçadağ ilçesindeki yerleşmelerin çoğu devamlı yerleşmelerdir. Geçici yerleşmelere Akçadağ Platolarının güney kısımlarında, yükseltinin arttığı alanlarda, rastlanmaktadır. Bu geçici yerleşmelerin hepsini yayla yerleşmeleri oluşturmaktadır. İnceleme alanımızda devamlı kır yerleşmelerini; tek yerleşmeli köyler ve çok yerleşmeli köylerdeki mahalleler oluşturmaktadır. Ancak bu yerleşmelerin bazıları zaman içerisinde mezra olarak bilinen yerleşmelerden oluşmuştur. Bugün, alanımızda mezra yerleşmelerine rastlanmamaktadır.

Akçadağ ilçesi nüfusu, son dönemlerde hem ülke hem de çevresindeki yerleşmelere göre daha yavaş bir gelişme göstermektedir. Her ne kadar ekonomik düzey sürekli olarak artış gösterse de ilçe buna ters orantılı olarak nüfus kaybetmektedir. Başka bir ifade ile ilçe kaynakları, büyüyen nüfusu Malatya'ya veya başka illere aktarmaktadır. İlçe toprakları sadece yaz aylarında tercih edilen ve ekonomik faaliyetlerin sürdürüldüğü yerleşmeler olarak cazibesini sürdürmektedir. Ayrıca buna Malatya'ya olan ulaşım rahatlığının da etkisini eklemek gerekir. Özellikle kayısı ile uğraşan üreticiler yatırımlarını Malatya'ya yapmakta ve genellikle buraya yerleşmektedirler. İnceleme sahamızda göç hareketleri yurt içine ve yurt dışına olmak üzere iki biçimde gerçekleşmektedir. İlçede, göç hareketleri 1980'den itibaren farklı iki sebeple

gerçekleşmiştir. Daha önce de bahsettiğimiz gibi ekonomik seviyesi yükselen aileler, çocuklarının daha iyi bir eğitim alması için Malatya merkeze yerleşmeye başlamışlardır. Ekonomik yetersizlikten kaynaklanan göçler ise genellikle yurt dışına olmuştur. Fakat 1980-1985 dönemlerinde terör nedeniyle de ilçeden başka alanlara büyük göçler gerçekleşmiştir.

Akçadağ ilçesinde ekonomi büyük ölçüde tarıma dayalıdır. Halkın başlıca geçim kaynağı tarımsal ürünlerdir. Yurdumuzun kırsal kesimlerinde olduğu gibi, alanımızda da aileler hem tarım hem de hayvancılık faaliyetlerini bir arada yürütmektedirler. Araştırma alanımız içinde uygulanan tarımsal faaliyetler ve yöntemler, uzun bir süreç içerisinde büyük değişikliklere uğramıştır.

Akçadağ'da sulama imkânlarının iyileştirilmesi, kayısı tarımının yaygınlaşmasını ve daha sonra üretimin modern sistemlere işlenmesini sağlamıştır. Ayrıca bu üretim yurt dışına da ihraç edilerek üretimin daha çok ve kaliteli olmasını desteklemiştir. Kayısı üretiminde elde edilen gelirin diğer ürünlere göre daha yüksek olması, ilçede sulanabilir yerlerin büyük bölümünde, kayısı tarımını cazip hale getirmiştir. Akçadağ ilçesinde, kayısı tarımı otuz yılda hızlı bir gelişme göstermiştir. Araştırma sahamız kayısı alanları ve üretimi bakımından Malatya'da ilk sırada yer almaktadır. 1988'de kayısı alanları bakımından en büyük paya sahip olan araştırma sahamız, 1995'de de yine bu özeliğini korumuş ve Malatya'da ilk sırada yer almıştır. 1995 verilerine göre, toplam 54146 hektar kayısı bahçesi içinde, %29'luk bir payla, Akçadağ birinci sırada yer almaktadır. Bugün alanımızda 15.035 aile kayısı üretimi ile uğraşmaktadır.

İnceleme alanımız içinde yer alan tarım işletmesi; hem bölge, hem de ilçe ekonomisine katkılar sağlamaktadır. Ülke tarımında, bitkisel ve hayvansal üretimde kaliteyi artırabilmek ve çiftçiyi eğitmek amacını kendine hedef edinen, tarım işletmelerinden biri de; eski bir geçmişe sahip olan Sultansuyu Tarım İşletmesi'dir. Sultansuyu tarım işletmesinin kuruluşu ile ilgili bilgilere çeşitli tahrir kaynaklarında rastlamak mümkündür. Fakat kesin kurulduğu yılı belli olmayan işletmenin, Osmanlı sultanlarından Sultan Aziz tarafından kurulduğu bilinmektedir. Osmanlı döneminde askeri amaçla kurulan bu alan, çeşitli görevleri üstlenmiştir. Sultansuyu Tarım İşletmesi, TİGEM'e bağlı devlet üretme çiftlikleri içinde, at yetiştiriciliği ile ayrı bir öneme sahip bir kuruluş özelliği de taşımaktadır. Bugün TİGEM bünyesinde sadece Karacabey (Bursa), Anadolu (Eskişehir) ve Sultansuyu'nda (Malatya-Akçadağ) at yetiştirilmektedir. Bir başka açıdan baktığımızda Doğu Anadolu bölgesinde yer alan beş işletme içinde, geleneksel olarak da yürütülen at yetiştiriciliği bu alandaki çalışmalarıyla dünya çapında bir öneme sahiptir.

Akçadağ ilçesine baktığımızda, önemli sayabileceğimiz büyüklükte bir sanayi kuruluşu yoktur. Akçadağ'da 1980'de Toprak Seramik'in devletten almış olduğu teşvik kredisiyle açmış olduğu Kağıtsan Fabrikası, Kayseri-Malatya karayolu üzerinde yer almaktadır. Fabrika çeşitli politik sebeplerle 1988'de kapatılmıştır. Akçadağ'da küçük sanayi kuruluşlarından sayabileceğimiz Kayısı Kurutma Fabrikası, 1989'da faaliyete girmiştir. Fabrika aslında bir kayısı kurutma fabrikası değil, toplanan kayısıların paketlendiği bir fabrikadır. Fabrikada elliye yakın mevsimlik bayan eleman çalışmaktadır. Kasabadan almış olduğu kayısıları seçip karton kutular içinde ambalajlayan fabrika, bu kayısı paketlerini yurtdışına ihraç etmek üzere Ege İhracatçılar Birliği'ne devretmektedir.

Araştırma alanımızda, sanayi faaliyetleri başlığı altında inceleyeceğimiz el dokumacılığı bugün yok olmaya yüz tutmuş, neredeyse eski önemini tamamen yitirmiştir. Son yıllarda fabrikasyon ürünlerin yaygınlaşması ve insanlar tarafından talebin bu yönde gerçekleşmesi geleneksel bazı el sanatlarının da yok olmasına yol açmıştır. Tarihi birçok kaynakta Akçadağ'da üretilen kilim ve halılardan bahsedilirken ekonomik değeri de vurgulanmıştır. Fakat bugün maalesef, bu faaliyet mazide kalmış bir el sanatı olarak anılmakta ve tekrar canlandırılması da çok zor görünmektedir.

İnceleme alanımızın Malatya'ya yakın bir konumda olmasın ve geçit yerlerinin incelenme sahamızdan geçiyor olması, ilçenin bu avantajını uzun dönemler elinde tutmasına yol açmıştır. İlçe, geçmişte elinde bulundurduğu ulaşım avantajı ile ayakta durmuştur. Fakat bugün baktığımızda bu avantajı iyi bir şekilde değerlendiremediğini görmekteyiz. Karayolu ulaşımı bugün en fazla tercih edilen yol olup, ulaştırma sahamızı doğu batı yönünden kat eden Malatya – Kayseri – Ankara karayolu uzanmaktadır. 1940'larda karayolunun elverişsizliği nedeniyle ilçe merkezine ulaşım 7 km uzaklıkta bulunan Karapınar demiryolu istasyonundan sağlanmaktaydı. Bu demiryolu bugünde inceleme alanımız sınırları içinde uzanmaktadır. Demiryolu ulaşımında ilçe; kuzeyde Sivas, doğuda Elazığ ve güneyde Adana üzerinden gelen hatların yol güzergahını oluşturmaktadır. Bu yolla ulaşım bugün demir yollarının insan ulaşımında cazibesini yitirmesi ile birlikte yük taşımacılığında öneme sahiptir.

Birçok yerleşim biriminde olduğu gibi, Akçadağ ilçesine bağlı köylerde de ticaret, öncelikli olarak ulaşım bakımından avantajlı alanlara doğru bir akış göstermektedir. Araştırma alanımızın hemen her kesimi alışverişlerinde Malatya'ya bağımlı olmakla beraber, bazı küçük ihtiyaçlarını Akçadağ, Elbistan ve Darende'den karşılayabilmektedir. Araştırma alanımızda ticareti yapılan en öneli ürün yukarıda da belirttiğimiz gibi kayısıdır.

Araştırmanın Amacı ve Araştırma Yöntemleri

Doktora tezi olarak hazırlanan "Akçadağ İlçesinin (Malatya) Coğrafyası" adlı bu çalışmanın amacı, şimdiye kadar ayrıntılı bir coğrafi çalışma yapılmayan Akçadağ ilçesinin bölgesel coğrafya araştırma yöntemlerine göre monografik bir plan dahilinde incelenmesidir. **Coğrafya,** ***"İnsanla doğal ortam arasındaki karşılıklı etkileşimler, bu etkileşimler sonucunda gelişen faaliyetlerle durumları dağılış, ilişki kurma, karşılaştırma, nedensellik ilkelerine bağlı kalarak ve çeşitli araştırma yöntemleri uygulayarak araştırıp inceleyen, elde ettiği sonuçları bir sentez halinde ortaya koyan, kendi içerisinde çok sayıda bilim dalından oluşan bir bilimler topluluğudur"*** (Özçağlar- 2001, s.5). Bu çalışmamızda da coğrafi prensiplere bağlı kalınarak Akçadağ ilçesinin idari sınırları dahilinde bir **"İlçe Coğrafyası"** hazırlanmaya çalışılmıştır.

Bilindiği gibi yeryüzünde herhangi bir alanın (coğrafi, doğal veya idari) bölgesel coğrafya yönünden araştırılması, seçilen o alanda coğrafyanın bütün konularının belli bir plan dahilinde araştırılması veya aynı sahanın, coğrafyanın bir yönüyle araştırılmasıdır. Yani bölgesel coğrafya (mevzii, ülkeler veya yerel) genel olarak monografik bir çalışma özelliği taşır. Biz de bu çalışmamızda idari sınırlar dahilinde genel coğrafya konularını (fiziki, beşeri ve ekonomik) coğrafyanın ilkeleri esas alarak bir arada incelemeye çalışılmıştır.

Bu temel amaç doğrultusunda hazırladığımız araştırmamızda inceleme alanındaki fiziki, beşeri ve ekonomik coğrafya özellikleri bir bütün olarak düşünülmüş, bölgesel coğrafya yöntemiyle monografik bir çalışma gerçekleştirmek amaç edinilmiştir. Bu nedenle araştırma alanımızın doğal ortamla ilgili coğrafi özellikleri; özellikle fiziki olaylar ve daha sonra ise beşeri ve ekonomik olaylar incelenmiş olup, insan ve doğal ortam arasındaki karşılıklı etkileşim sonucu ortaya çıkan durum ve nedenler üzerinde incelenmeye çalışılmıştır.

Araştırmamızın bir diğer amacı ise, Türkiye gibi geniş ve çok farklı bölgeleri ihtiva eden bir ülkede bu tür çalışmaların planlı kalkınma hamlelerinde faydalı olacağı düşüncesidir. Bugün Malatya ili, Doğu Anadolu Bölgesi içinde önemli atılımlar yapmış ve ekonomik yönden gelişme göstererek modern hayatın izlerini şehrin geneline yaymıştır. Akçadağ ilçesi de daha planlı ve daha sağlam programlarla gelişme gösterebilecek ve ülke ekonomisinde adını bağlı bulunduğu ille birlikte duyuracak bir ilçe konumundadır. Bir başka ifade ile, bugün kayısı denildiğinde Malatya isminin akıllara gelmesi ve Akçadağ'ın ikinci planda kalması ilçe açısından büyük bir dezavantajdır. Halbuki bugün Malatya ili genelinde kayısıcılığın en yoğun

olarak yapıldığı alan Akçadağ ilçesidir. Bu bağlamda yapılacak olan yatırımlarla ilçe önemli gelişmeler gösterecektir.

Yukarıda belirttiğimiz amaçlar doğrultusunda bu konu ile ilgili sırasıyla aşağıdaki inceleme yöntemleri kullanılmıştır:

a) Literatür Çalışması: İnceleme sahamızı doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren literatür taranmış, kendi içinde tasnif edilmiştir. Bu literatür taraması esnasında çalışmamıza doğrudan faydalı olan eserler ve dokümanlarla birlikte yöntem açısından da faydalı olan eserlerden yararlanılmış ve kaynaklar kısmında da bunlara yer verilmiştir.

b) Ön Hazırlık ve Etüt: Çalışmaya başlanırken belirli bir program hazırlanmış ve yapılacak işler bu program dahilinde uygulanmaya çalışılmıştır.

c) Temel Haritaların Çizimi: Derlenen malzeme ve bilgiler ışığında bazı temel haritaların çizimi gerçekleştirilmiştir.

d) Saha Çalışması: Toplanan malzemeler, çizilen temel haritalar ve önceden belirlenen sorunlar ve yerinde yapılması gereken tespitler nedeniyle belirli zamanlarda araziye çıkılmıştır. Bu aşamada çizilen haritaların kontrolü yapılmış ve eksik kısımlar tamamlanmış, anketler düzenlenmiş ve uygulanmıştır. Ayrıca inceleme sahasının birçok yerinde dialar çekilmiş, bu dialar bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

e) Büro Çalışması: Son aşamada araştırma, inceleme ve gözlemler sonucunda elde edilen veriler sentezlenmiş, tespit edilen problemler ve olaylar, coğrafi metot ve tekniklere bağlı kalınarak harita ve şekiller üzerinde gösterilmeye çalışılmıştır. Çalışmamızın bu aşamasında bütün harita ve şekiller bilgisayar ortamında ***"Adobe Photoshop 5.5"*** programında hazırlanmıştır. Daha sonra ise belirli bir tez planı dahilinde ve çeşitli başlıklar altında bütün bu aşamaların sonucunda bilimsel temellere dayalı olarak tez metni oluşturulmaya çalışılmıştır.

Çalışmada Yer Alan Haritalar ve Çizim Yöntemleri: Bu aşamada ***"Araştırma Alanının Coğrafi Konumu"*** adlı harita, 1/500.000 ölçekli Türkiye haritasından faydalanılarak çizilmiş ve inceleme alanının sınırları harita üzerine aktarılmıştır. Harita Genel Müdürlüğü'nün hazırladığı 1/100.000 ölçekli topografya haritalarından L39-L40 ve K39-K40 paftaları temin edilerek izohipslerin 100 metrede bir geçtiği ***"Topografya Haritası"*** hazırlanmıştır. Bu topografya haritası, daha sonra *"Map İnfo"* programında sayısallaştırılarak fiziki haritaya da

dönüştürülmüştür. Ayrıca diğer haritaların zeminini oluşturmak üzere aynı paftalardan yararlanılarak izohipslerin 250 metrede bir geçtiği bir zemin harita da oluşturulmuştur. ***"Jeoloji Haritası"*** ise Pehlivan, S. ve Diğerleri (1991), Perinçek D., ve Kozlu, H. (1981) Kutman, F. (1964), Karaman, T. ve Diğerleri (1993) ve Piconi (1962) çalışmalarından ve MTA'nın hazırlamış olduğu 1/500.000 ölçekli Sivas paftasından yararlanılarak elde edilmiş ve seyreltilmiş topografya haritası zemin olarak kullanılmıştır.

"Morfografya Haritası" ise topografya ve jeoloji haritalarından yararlanılarak ve arazi gözlemlerine dayanılarak oluşturulmaya çalışılmıştır. Fakat detaylı bir jeomorfoloji çalışması yapmadığımız için jeomorfolojik unsurlar genelleştirilerek çizilmiştir. Bu haritadaki asıl amacımız, yer şekillerinin durumunu diğer olaylarla karşılaştırabilmek ve Akçadağ Platolarını Malatya Havzası Platolarından dik bir fay yamacıyla ayıran bu morfolojik özelliği daha kapsamlı gösterebilmektir.

Fiziki coğrafya kısmında son olarak çizilen haritamız ise ***"Toprak Haritası"***dır. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün Malatya İli Arazi Varlığı kitapçığında yer alan 1/100.000 ölçekli paftalarından ve jeoloji haritalarından da yararlanarak çizdiğimiz bu harita da yine köy sınırlılarının ve seyreltilmiş eş yükselti eğrilerinin olduğu zemin harita üzerine aktarılmıştır. Ayrıca bilgisayar ortamında renklendirilmiştir.

"İdari Bölünüş" haritamız ise zemin harita üzerine ilçe, köy ve bucak sınırları göz önünde bulundurularak renklendirilmiştir. Köy sınırları ise, 1981 yılında Köy İşleri Bakanlığı'nca hazırlanan, Köy Envanter Etütlerinde yer alan Köy Karnelerindeki 1/25.000 ölçekli haritalar üzerindeki köy sınırları, arazide kontrol edilerek ayrıca yeni köy statüsü kazanmış köylerin sınırları da belirlenerek 1/ 100.000 ölçekli zemin harita üzerine aktarılmıştır.

"Yerleşmelerin Dağılışı" ise, zemin haritamız üzerine köylerin, mahallelerin ve geçici kır yerleşmelerinin adları yerleştirilerek oluşturulmuştur. Bu harita oluşturulurken Harita Genel Komutanlığı'nı 1995'te basmış olduğu topografya haritalarından yararlanarak yerleşme ünitelerinin yeni adları yazılmış ve arazi gözlemleri sırasında haritaya aktarılan mahalle ve yayla isimleri en son haliyle verilmeye çalışılmıştır.

Yerleşme bahsinde Akçadağ Kasabası ile ilgili çeşitli haritalar çizilmiştir. Bunlardan ***"Tarihi Gelişim Haritası"***, arazi gözlemleri ve literatür taramaları sonucunda belirlenen farklı gelişim dönemlerine göre renklendirilerek oluşturulmuştur. ***"Fonksiyon Alanları Haritası"*** ise

1/5000 ölçekli imar planlarından yararlanarak çizilmiş ve bugünkü fonksiyon alanlarını gösterebilmek amacıyla ayrıntılı bir arazi incelemesi sonucunda tespit edilen bilgiler, taslak harita üzerine aktarılmıştır. Ayrıca ***"Ayrıntılı Ticaret Alanlarını Dağılışı Haritası"*** ise 1/1000 ölçekli harita üzerinde tespit edilen ticarethanelerin yoğunlaştığı kısım belirlenerek oluşturulmuştur. Ticaret fonksiyonunun daha iyi bir şekilde gösterilmesinde bu haritamız yardımcı olmuştur.

1935, 1960, 1990 ve 1997 yılları ***"Nüfus Yoğunluk Haritaları"***, belirtilen yıllardaki nüfus sayım sonuçları ve köylerin o yıllardaki sınırları dikkate alınarak hesaplanmış ve bilgisayar ortamında renklendirilmiştir. Ayrıca nüfusun saha içinde farklı dönemlerdeki dağılışını verebilmek için 1935, 1960 ve 1997 yıllarındaki nüfus verileri, arazi gözlemleri, topografya, morfografya ve araziden yararlanma haritaları yardımı ile kuantitatif yöntemle ***"Nüfus Dağılış Haritaları"*** çizilmiştir. Bu haritamızda da yine zemin harita kullanılmış ve nüfusun yatayda ve dikeyde dağılışını göstermek amaç edinilmiştir.

Ayrıca nüfus bahsinde *"**Akçadağ İlçesi Köylerinde Nüfusun Cinsiyete Göre Oransal** Dağılımı Haritası"* da nüfus verileri kullanılarak oluşturulmuştur.

"Araziden Faydalanma Haritası" ise Malatya ili arazi varlığı kitapçığı, arazi gözlemleri ve DSİ çalışmaları ve toplanan istatistiki veriler ışığında hazırlanmıştır. Öncelikle arazi kullanım durumunun oluşturulduğu bir harita üzerine, bugün alanda yetiştirilen ürünler köylerin sınırları baz alınarak çeşitli sembollerle işlenmiştir.

Hayvancılık kısmında, köylerin mevcut hayvan varlığı tespit edilerek zemin harita üzerine ***"Hayvan Dağılış Haritası"*** çizilmiştir. Bu haritada küçükbaş, büyükbaş ve yük hayvanlarının birbirinden farklı sayılarda olması nedeniyle her biri kendi içinde noktalarla oranlanarak oluşturulmuştur. Fakat bu haritalar amacı fazla yansıtmadığı için teze eklenmemiştir.

Bütün bu haritalar dışında Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, DSİ IX. Bölge Müdürlüğü 1998 Yılı Program-Bütçe Toplantısı Takdim Raporundan yararlanarak sulama ile ilgili haritalar oluşturulmuştur.

Ulaşımla ilgili çeşitli kaynaklardan faydalanılarak, inceleme sahamızın geçmişteki ulaşım durumu da verilmeye çalışılmıştır.

Yukarıda bahsettiğimiz haritaların oluşturulmasında ve coğrafi olayların açıklanmasında arazide yapmış olduğumuz anket sonuçlarından da geniş ölçüde yararlanılmıştır. Bu anketler, araziye çıkmadan önce çeşitli bölgesel coğrafya çalışmaları incelenerek ve alana özgü bazı sorular tespit edilerek hazırlanmıştır.

Ayrıca çeşitli devlet kuruluşlarının istatistiki verileri de tablolar ve grafikler oluşturularak yorumlanmış ve devamında anket sonuçları ile karşılaştırılmıştır.

Özelliklerini kısaca açıklamaya çalıştığımız haritalar dışında sahamızın morfolojik ve yapısal durumunu ayrıntılı olarak gösterebilmek amacıyla profiller çıkarılarak jeolojik kesitler oluşturulmuştur.

Ayrıca arazi çalışmaları sırasında birçok köyden çeşitli ev planları alınmış ve bunlardan birkaçı bilgisayar ortamında yeniden düzenlenerek tez içine aktarılmıştır.

Tez yazım planı oluşturulurken birçok bilimsel çalışmanın içeriği incelenmiş ve alanımızın özelliklerine göre yeni bir plan oluşturulmuştur. Bu plan dahilinde hazırlanan harita, tablo, grafik ve şekillerin yorumlanması ve çeşitli literatürün kullanılmasıyla araziden alınan dialar, ilgili yerlere yerleştirilmiş ve teze son hali verilmeye çalışılmıştır.

Önceki Çalışmalar

Yukarı Fırat Bölümü'nün, Akçadağ ilçesini kapsayan Malatya yöresinde yapılan coğrafi araştırmaların sayısı oldukça fazladır. Ancak bu çalışmaların birçoğunda inceleme sahamızla ilgili dolaylı bilgilere rastlanılmaktadır. Çünkü bu çalışmalarda Akçadağ ilçesinin tamamını kapsayan bilgilerden ziyade, ilçenin belirli alanlarına yönelik bilgilere ulaşılabilmektedir. Bunun yanı sıra söz konusu saha ile ilgili yayınlanmış jeolojik etütlerin ve diğer eserlerin bu çalışmaya büyük ölçüde fayda sağladığını söyleyebiliriz.

Önceki çalışmaları tanıtımda kolaylık sağlamak için, dört grup altında inceleyeceğiz.

a)Coğrafi Araştırmalar:

İlkçağ coğrafyacılarından olan STRABON *"Coğrafya-Anadolu"* adlı eserinde (M.Ö 60-M.S 24) Akçadağ'dan "Argos" olarak bahsetmektedir. Bu eserin ekte verilmiş olan haritasında Argos denilen yerin bugünkü Akçadağ'a karşılık geldiğini tespit etmek mümkündür. (Çeviren: Pekman, A.)

Ülkemizi çeşitli zamanlarda gezen Fransız fiziki coğrafya profesörü Ernest CHAPUT (1936), *"Türkiye'de Jeolojik ve Jeomorfojenik Tetkik Seyahatları"* isimli eserinde, Malatya Havzası'nın jeolojik ve jeomorfolojik özelliklerine değinmiştir. (Çeviren: Tanoğlu, A.) Chaput, Malatya'nın güneybatısında neojen olması muhtemel bulunan konglomeraların Tohma çayında sona eren bir vadi tarafından 40 metrelik bir derinlik üzerinde yarılmış olduğundan bahseder. Ayrıca, bunlara benzer konglomeraların Malatya'nın 25 km. güneybatısında Sultansuyu'nun derin vadisiyle kesilmiş olduğunu da belirtir. Ayrıca bu eserinde araştırmacı, Tohma çayı boyunca oluşan taraçalardan da bahsetmektedir.

DARKOT, B. (1943) *"Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri Arasında Yukarı Fırat Bölgesi"* adlı çalışmasında Yukarı Fırat Bölümü'nü kendi içinde farklı yörelere ayırmış ve "Malatya Ovası" olarak bahsettiği Malatya Havzası'nı alçak saha şeridi olarak nitelendirmiş ve bu alçak saha üzerinden akan Sultansuyu'nun kuzeydoğu yönünde aktığını belirtmiştir.

TANOĞLU, A. (1943), *"Malatya Dolaylarında Coğrafi Geziler I"* adlı çalışmasında Tohma çayı vadisinin özelliklerine değinmiştir. Tohma suyu vadisinden *"...geniş ve gömük bir vadidir."* diye bahseden Tanoğlu, plato yüzeyi ile vadi tabanı arasındaki şekillere değinmektedir.

TANOĞLU, A. (1944), *"Malatya Dolaylarında Coğrafi Geziler II"* isimli araştırmasında da yine inceleme sahamızla ilgili bilgiler vermektedir. Bu inceleme 1944'te sahamız hakkında bilgi sahibi olmamız açısından önem taşımaktadır. Tanoğlu, bu çalışmasında Sultansuyu, Erhaç düzü ve Akçadağ kasabası(Argos) başlıkları altında bilgiler vermektedir. Akçadağ kasabasının kuruluş yeri hakkında bilgilere rastladığımız bu çalışmada, Sultansuyu Harası hakkında açıklamalar yapılmıştır. İnceleme, ayrıca sahamızın çeşitli yerleri ile ilgili fiziki coğrafya özelliklerine değinmektedir.

Doğu Anadolu Bölgesi'ni kapsayan en önemli bölgesel çalışmalardan biri şüphesiz ERİNÇ, S. (1955)'nin *"Doğu Anadolu Bölgesi"* adlı eseridir. Bu çalışmada Erinç, Elbistan havzasından başlayarak doğuya doğru uzanan havzalar zinciri içinde Malatya Havzası'nın bu depresyonların en büyüğü olduğundan bahsetmektedir. Ayrıca havza kenarlarının faylar ile sınırlandığından ve Tohma çayı, Kuru çay, Sultansuyu gibi vadilerle 40-50 metre derinlikte yarıldığından bahsedilmektedir. Ayrıca bu vadiler arasındaki düz platolara da kısaca değinilmiştir.

İnceleme sahamızı kapsayan ve diğer bir önemli coğrafi çalışma ELİBÜYÜK, M. (1978)'e aittir. Elibüyük, *"Malatya Çevresinde Coğrafi Olayların Kartografik Çizimi"* adlı doktora çalışmasında, coğrafi olayların kartografik prensiplerle gösterilmesi amacından hareketle inceleme sahamızın batı yarısı dışında diğer alanları hakkında fiziki ve beşeri olayları açıklamakta ve topografik özelliklerine değinerek jeomorfolojik birimleri yöresel isimler de vererek bölümlere ayırmaktadır. Malatya Havzası'nın batısının uzaktan görüldüğü gibi dağlık bir saha olmadığını, akarsularla parçalara ayrılarak gençleşmiş platolar topluluğu olduğunu ifade etmekte ve bunları Doğanlar, Levent ve Büyükköy platoları olarak isimlendirmektedir. Ayrıca bu platoların 1500-1800 metre yükseltilerde yatay tabakalı miosen kalkerlerinden meydana geldiği için ise *"Güneyden kuzeye bir dislokasyon hattını andıran vadisini, 60-100 metre derinlikte açan Sultansuyu ile batıda, Bölüklü-Ilıcak hattının veya Akçadağ fayının arasındaki sahanın kuzeyde kalan kısmına Erhaç düzü, güneydekine de Ören düzü adları verilmiştir."* şeklinde ifade ederek Yazıhan düzünü oluşturan koglomeraların burada da yer aldığını belirtilmektedir.

Ayrıca söz konusu çalışmada Elibüyük, inceleme sahamızda yer alan yerleşmelerin özelliklerine de değinerek, Tohma çayının güneyindeki platoların yamaçlarında dağınık ve toplu yerleşmeleri birlikte görmenin mümkün olduğunu ve dağınık yerleşmelerin olduğu yerde kaynakların bolluğu ve sahanın engebeli oluşu hakkında da bilgiler aktarılmaktadır.

ARDOS, M. (1984) *"Türkiye Ovalarının Jeomorfolojisi"* adlı eserinde Malatya Havzası'nı çevreleyen dağların yaş ve litolojik özellikleri üzerinde durulan çalışmada inceleme sahamızla ilgili de önemli bilgiler vermektedir. Malatya Havzası'nın batısında, inceleme alanımız içinde yer alan fay, depresyonun deposu durumundaki karasal neojeni, batıdaki eosen filişlerinden net bir şekilde ayırmaktadır. Ardos, bu fayın Doğanşehir, Akçadağ ve Yazıhan arasında uzandığından bahsederek, Malatya Havzası'nın batıda bulunan bu fay arasında kalan bloğun önce preneojen hareketlerle çökmesi, sonra neojen tortulları ile dolması sonucunda oluştuğunu savunmaktadır.

EROL, O.- AKKAN, E.- ELİBÜYÜK, M. Ve DOĞU, A.F (1987) grubu tarafından yapılan *"Aşağı Fırat Projesi 1978-1979 Çalışmaları"* adlı etütte, bölgenin morfolojik özellikleri, gelişimi ve insan yaşamı üzerindeki etkileri üzerinde durulmuş, araziden yararlanma biçimi ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada, inceleme sahamızdan alt miyosen denizlerinin çukur alanları kaplaması sonucu Malatya Havzası batısında görülen kalker platolarının bu tortullar üzerinde oluştuğundan bahsedilmektedir.

YÜCEL, T. (1989) *"Bir Coğrafyacı Gözüyle Elbistan Palu Oluğu"* adlı çalışmasında Nurhak dağlarının doğu eteğinde Malatya Havzası'nın başladığından söz ederek, Tohma ve kollarının 40-50 metre derine gömülerek platoya dönüştürdüğü havza tabanına inildikçe yağışların daha da azaldığını söylemektedir. Eserde ayrıca alanımızla ilgili tarımsal faaliyetlere de değinilmektedir. 1969'da Sürgü Barajı'nın tamamlanması ile birlikte 45 km uzunluğundaki kanalla Erhaç düzünün sulamalı tarıma geçtiğinden söz eden Yücel, önceleri bakliyatın görüldüğü alanda şeker fabrikasının kurulmasıyla birlikte şekerpancarının da alana girdiğinden söz etmektedir.

Bir başka coğrafi çalışma ise DOĞANER, S. (1992)'in *"Türkiye'de Tarım İşletmeleri ve Faaliyetleri"* adlı incelemesidir. Doğaner, bu eserinde Türkiye'de bulunan tarım işletmelerinin arazi varlıklarına değinmekte bu tarım işletmelerinin faaliyetleri hakkında bilgiler vermektedir. İnceleme sahamızda yer alan Sultansuyu Tarım İşletmesi'nin de yer aldığı bu çalışmadan önemli ölçüde yararlanılmıştır.

b) Jeolojik Etütler

AYAN, T. ve BULUT, C. (1964) *"Balaban-Yazıhan-Kurşunlu ve Levent Bucakları Arasındaki Alanın Genel Jeolojisi"* adlı çalışmalarında bu alanla ilgili jeolojik özellikleri ve tektonik durumu hakkında bilgiler vermektedir.

AKKUŞ, M. (1970) de *"Darende-Balaban Havzasındaki (Malatya ESE Anadolu) Litostratigrafik Birimler ve Jipsli Formasyonların Yaşı Hakkında Yeni Bilgiler"* adlı araştırmasında bölgenin Alpin hareketlerden etkilendiğinden bahsetmekte ve alanımızla ilgili jeolojik bilgiler vermektedir. Tohma çayı boyunca görülen organik kalkerlerin transgresif tip resifler olduğunun belirten araştırmacı, bunlara Tohma resifleri denildiğini de açıklamalı bir şekilde izah etmektedir.

İLHAN, E. (1970) *"Darende-Gürün Bölgesinde Bazı Jeomorfolojik Olaylar"* isimli incelemesinde sahamızın Alt miyosen yaşlı kayaçlarının denizel olduğunu, Orta miyosenden sonra başlamış olan bölgesel yükselmelerin neticesinde Doğu Anadolu'daki Denizel miyosen çökellerinin yükselme kaydettiğini belirtmektedir.

AKKUŞ, M. (1970) de *"Darende-Balaban Havzasındaki (Malatya ESE Anadolu) Jeolojik ve Stratigrafik İncelemesi"* adlı bir diğer çalışmasında da yine inceleme sahamıza değinmiş ve Bölüklü köyü mevkiinde Orta Permien fosillerini ihtiva eden sarı renkli

konglomera, koyu gri renkli kumtaşı ve bej renkli dedritik kalkerler üzerine Jura-kretase yaşlı kalkerler geldiğinden bahsetmektedir. Ayrıca Sinekkonmaz tepenin de aynı kalkerlerden müteşekkil olduğunu belirtmektedir.

PERİNÇEK, D - GÜNAY, Y. – KOZLU, H. (1987) *"Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki Yanal Atımlı Faylar İle İlgili Yeni Gözlemler"* adlı çalışmalarında alanımızın ortasından geçen Malatya fayı hakkında bilgiler verilmektedir.

ÖZGÜR, S. (1992) *"Levent (Malatya) Yöresi Miyosen Tortullarının Küçük Forominiferleri, Kireçli Nannoplanktonları ve Biyostratigrafik Konumu"* adlı doktora çalışması da alanımızla ilgili bilgiler içermektedir. Bu çalışmada araştırmacı, alanın paleocoğrafik konumu hakkında bilgiler vererek Malatya Havzası'nın Miosen tortullarının, Erken Miosen Akdeniz transgeresyonunun yayılım alanı içerisinde olduğunun ve bu transgresyonun gerçek zamanının orta burdigaliyen olduğundan söz etmektedir.

KARAMAN, T. (1993) *"Malatya Güney ve Güneydoğusunun Jeoloji ve Petrografisi"* adlı doktora çalışmasında, Doğu Toros orojenik kuşağında yer alan Keban-Malatya mikro kıtasıyla Arap levhası arasında kalan inceleme alanımızın, Mesozoik ve Tersiyerde meydana gelen tektonik rejimlerden etkilendiğini ve Geç Kretaseden itibaren tektonik hareketlerin yapısal unsurlarının bugünkü şeklini almasında rol oynadığı ispatlanmaktadır.

ÖNAL, M., (1997) *"Malatya Graben Havzası Güney Bölümünün Stratigrafisi ve Depolama Ortamları"* adlı çalışması hem yeni hem de Malatya graben havzası hakkında verdiği bilgiler açısından önem taşımaktadır.

c) Sulamaya Dair Planlama Raporları

DSİ'nin 1958'de Atman İnşaat Ltd. şirketine yaptırmış olduğu *"Malatya-Akçadağ Sulama Sahasına Ait İnkişafi Arazi Tasnif Raporu"* isimli çalışmada inceleme sahamızın 1958'deki durumunu yansıtan bilgiler ve ayrıca fiziki coğrafyası hakkında da ayrıntılar yer almaktadır.

Bayındırlık Bakanlığı DSİ Genel Müdürlüğü'nün 1962'de *"Malatya Tohma Projesi Malatya Akçadağ Ovası Planlama Arazi Tasnif Raporu"* isimli çalışmada da yine fiziki coğrafya bilgileri yer almaktadır. Ayrıca o yıllardaki tarımsal faaliyetlere de değinilmiştir.

Yine DSİ Genel Müdürlüğü, IX. Bölge Müdürlüğü'nün *"1998 Yılı Program-Bütçe Toplantısı Takdim Raporu"*unda da alanımızdaki sulamaya yönelik araziler hakkında bilgiler verilmektedir. Ayrıca ayrıntılı biçimde Suçatı, Sultansuyu, ve Akçadağ sulamalarının haritaları rapora eklenmiştir.

d) Diğer Eserler:

RAMSAY, W. (1890) *"The Historical Geography of Asia Minor"* isimli eserinde (Çeviren: Mihri Pektaş, 1960) araştırma alanımızla ilgili yerleşme yerlerinin ve tarihi yolların özellikleri hakkında bilgiler vermektedir. Akçadağ'dan "Arga" olarak bahsetmekte ve buranın Roma şehri piskoposluğu olduğu bilgisini de eklemektedir.

CUİNET, V. (1892) *"La Turquie d'Asie"* adlı eserinde Osmanlı devri sonlarında Harput Vilayeti içinde kalan Malatya Sancağı'na bağlı Akçadağ kazası hakkında coğrafi ve istatistiki bilgiler aktarmaktadır.

YALÇINKAYA, E. (1940) *"Malatya Tarihi ve Coğrafyası"* adlı incelemesinde Akçadağ'ın ulaşım ve tarımsal durumundan bahsetmektedir.

YİNANÇ, R. – ELİBÜYÜK, M. (1983) *"Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri"* isimli incelemelerinde Akçadağ ile ilgili ilk idari bilgilerden bahsedilmektedir. O dönemlerde Akçadağ, (Arga) Malatya sancağının Keder Beyt Nahiyesi içinde bir köy yerleşmesidir ve nahiyenin bugünkü Akçadağ ilçesi sınırlarına karşılık gelmektedir.

UMAR, B. (1993) *"Türkiye'de Tarihsel Adlar"* adlı eserinde Akçadağ'ın zaman içinde hangi adlarla anıldığını ve adının anlamının Luwi dilinde *"Yukarı, Yüksek, -Sınır"* anlamına geldiğini, Anadolu dillerinde ise *"Işıldayan, Parıldayan, Işıltı, Gümüş"* gibi anlamları olduğunu söylemektedir.

IŞIK, A. (1993) *"Malatya 1830-1919"* isimli araştırmasında ise alanımızla ilgili tarihi bilgilere rastlamaktayız. Işık, bu incelmesinde Malatya ve Malatya'ya bağlı yerleşmelerin tarihi envanterini çıkarmıştır. Bu eserde özellikle Ma'murat'ul-Aziz Salnameleri ve Diyarbekir salnamelerinde inceleme sahamızın 1850'den 1919'a kadarki idari değişim ve yerleşimleri hakkında coğrafi bilgiler aktarılmıştır. Ayrıca bu devlet salnamelerinin orijinallerine de ulaşılarak bilgilerin doğruluğu ispatlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. FİZİKİ COĞRAFYASI

İnsanın içerisinde yaşadığı ve karşılıklı etkileşim halinde bulunduğu ortam doğal ortamdır. İnsan doğal ortam içerisinde kendi amaçlarına uygun olarak bir takım düzenlemeler yapmakta ve bunun üzerimde beşeri (kültürel) ortamı inşa etmektedir. Doğal ve beşeri ortamın birbiriyle kaynaşması sonucunda ise *coğrafi ortam* ortaya çıkmaktadır (Özçağlar-1997, s.9). Coğrafya araştırmalarında temeli doğal ortam oluşturduğu için, öncelikle araştırma alnımızın yer şekillerini, iklimini, bitki örtüsünü, hidrografyasını ve toprak özelliklerini inceleyeceğiz.

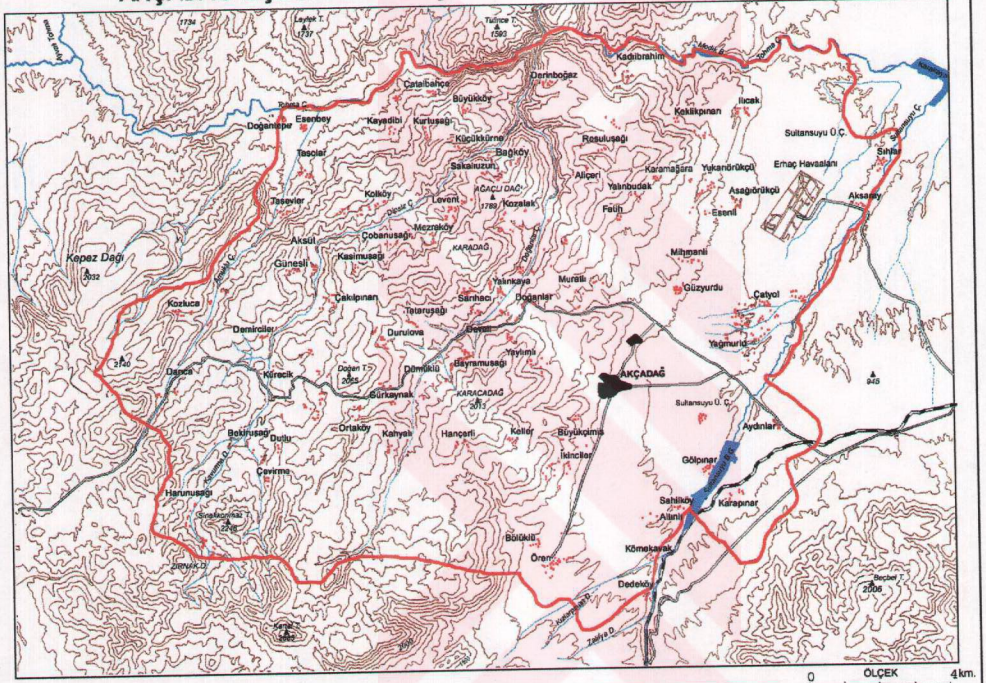
1.1. Yer Şekilleri:

Yer şekilleri yönünden inceleme sahamız oldukça ilginç özellikler göstermektedir. Akçadağ ilçesi ve yakın çevresinin genel uzanışı; kuzeydoğu-güneybatı doğrultusundadır. İnceleme alnımız güneyden, *Nurhak Dağları*'nın kuzeydoğu yükseltileriyle sınırlandırılmış olup, merkezi kısım platolar sahasından oluşmaktadır. Bunlar; "*Akçadağ Platoları*" ve bu platoları belirgin bir şekilde kesen fayın doğusundaki "*Malatya Havzası Platoları*"dır (Harita: 3).

İnceleme alanımız, Toros orojenik kuşağına dahil olup, bu kuşağın doğu bölümünde yer almaktadır. Bu nedenle yörede Alp orojenezinin etkileri görülmektedir (Tonbul-1985, s.48). KETİN'in Anadolu'nun tektonik üniteleri sınıflandırmasına göre *Toroslar (Toridler)* birliği içerisinde bulunmaktadır. Akdeniz kıyısına paralel olarak uzanan Toros dağ şeridi sahilden itibaren NE, daha sonra E-W doğrultusunda devam eder. İnceleme alanımız da Toroslar ünitesinin NE yönünde yaptığı virgasyonun kuzey kenar bölgesinde yer alır. Bölge genel olarak Alpin hareketin etkisi altında kalmıştır (Akkuş-1970, s,46).

Yeryüzü şekilleri bakımından oldukça ilginç özellikler gösterdiğini söylediğimiz saha, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nde yer almaktadır. Güneydoğu Toroslar'ın kuzey kenarında *Elbistan Havzası*'ndan başlayarak; *Malatya, Mollakendi, Çapakçur, Muş* ve *Van* depresyonlar şeridi, dağlık eşikler ile ayrılmıştır (Erinç-1953, s.196). Bu depresyon sahalarından Elbistan Havzası ile Malatya Havzası'nı birbirinden ayıran alanda inceleme sahamız yer almaktadır. Bu havzaları birbirinden ayıran dağlık saha; *Nurhak Dağları*'dır (Foto:1).

AKÇADAĞ İLÇESİ VE YAKIN ÇEVRESİNİN TOPOGRAFYA HARİTASI

HARİTA: 2

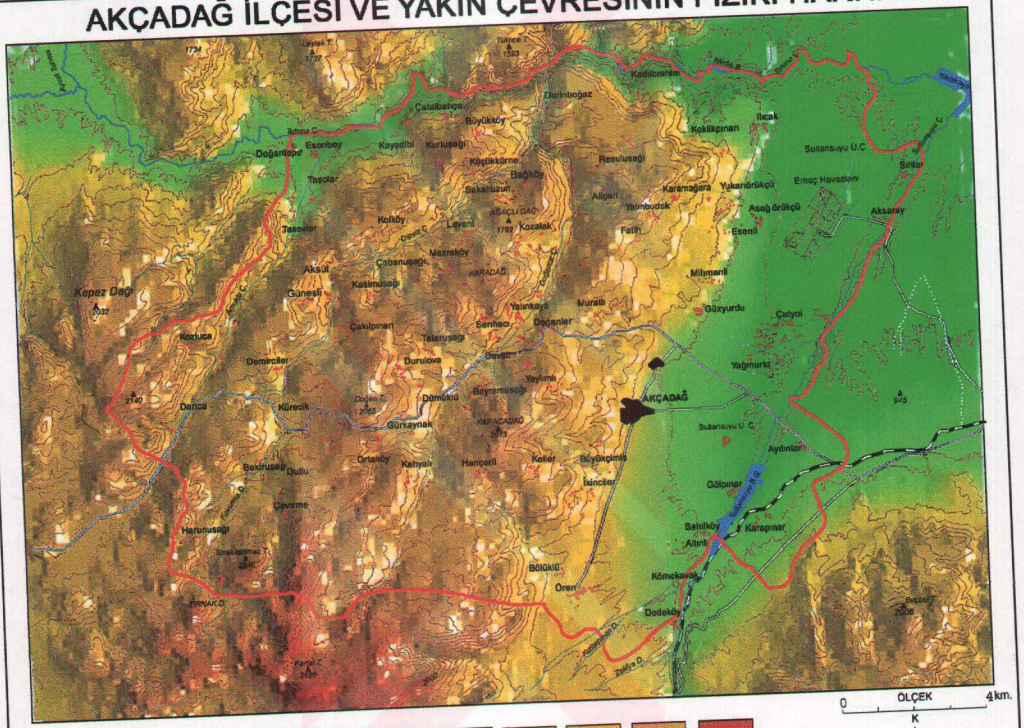

Foto1: Nurhak Dağları'nın Kuzeyden Görüntüsü

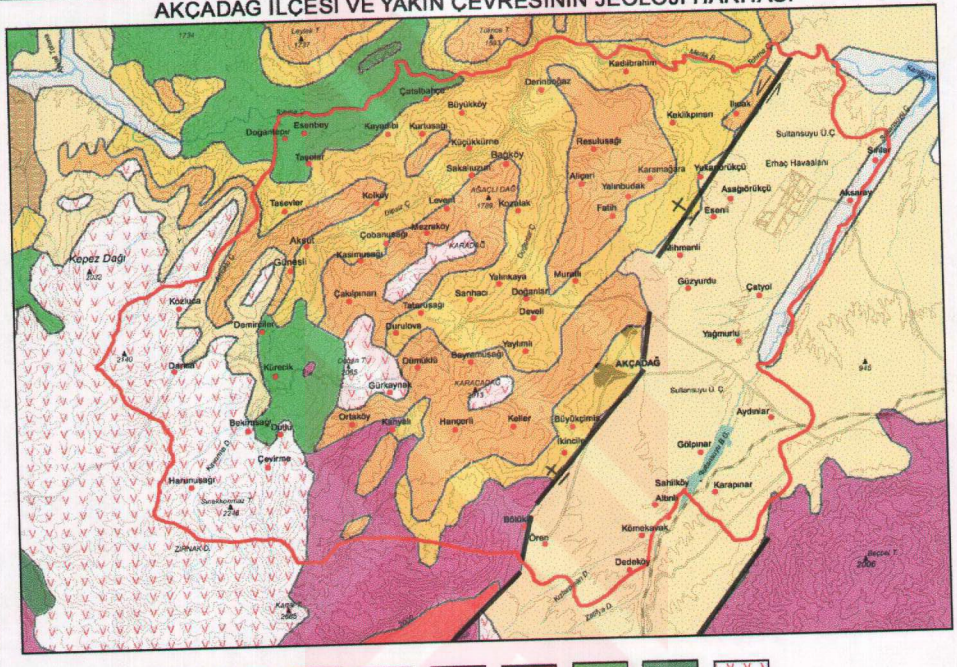
Nurhak Dağları'nın kuzey kenarından itibaren uzanan *Akçadağ Platoları*, aynı zamanda *Darende- Gürün Havzaları* ile *Malatya Havzası* arasında önemli bir eşik alan özelliğindedir. Doğu Toros orojenik kuşağında yer alan Keban - Malatya mikro kıtasıyla Arap levhası arasında kalan inceleme alnımız, Mesozoyik ve Tersiyer' de meydana gelen tektonik rejimlerden etkilenmiştir. Alanda Geç Kretase'den itibaren etkisini sürdüren tektonik hareketler, yapısal unsurların bugünkü şeklini almasında rol oynamıştır (Karaman-1993, s: 175).

Oligosen sonlarındaki güçlü tektonik hareketler Doğu Torosların, Nurhak, Malatya, *Maden Dağları* kesiminin yükselmesine neden olmuştur. Bu dağ sırası ile Kuzeydeki *Munzur-Tecer* dağ sıraları arasında *Malatya- Keban- Tunceli* çukur alanı belirmiştir. Bu evrede dağlık alanlarda süren aşınmaların eseri olarak dalgalı bir aşınım yüzeyi belirmiştir. Bu yüzeylerin (D0 sistemleri) olası kalıntıları bugün *Munzur, Şakşak* ve *Nurhak* ve *Beydağı* gibi yüksek dağların doruk bölgelerinde 2400-2500 metrelerde gözlenebilmektedir. Alt Miosen'de Oligosen tektonik hareketlerinin devamı olarak, *Nurhak-Malatya-Keban* kesiminde alçalma sürmüş ve Alt Miosen denizleri çukur alanları kaplamış ve bugün *Malatya Havzası* batısında görülen kalker platolar bu tortullar üzerinde oluşmuştur (Erol-1987, s: 3). İnceleme sahamızdaki Alt Miosen yaşlı kayaçlar da denizeldir ve bu bölümün Miosen'de sığ bir denizle kaplı olduğunun en belirgin delilleridir. Orta Miosen'den sonra başlamış olan bölgesel yükselmelerin neticesinde Doğu Anadolu'daki denizel Miosen çökelleri yükselme kaydetmişlerdir (İlhan-1970, s: 29).

AKÇADAĞ İLÇESİ VE YAKIN ÇEVRESİNİN FİZİKİ HARİTASI

AKÇADAĞ
KARACADAĞ
Kepez Dağı
Kozalak
Kadıbrahim
Derinboğaz
Çataltepe
Büyükköy
Esenboy
Kaydıbi
Kurtuseği
Doğantepe
Taşlar
Küçükkürne
Bağköy
Resuluseği
Sekalıuzun
Kolköy
Levent
Taşeller
Aksüll
Çobanuseği
Mezraköy
Kasımuseği
Güneşli
Kerduca
Çaklıpınarı
Demirciler
Danca
Küreçli
Gürkaynak
Dümlüdil
Bayramuseği
Durulova
Telaruseği
Senhacı
Yalınkaya
Murati
Doğanlar
Yaylımlı
Ortaköy
Kahyalı
Hançerli
Kotlar
Büyükçalıklı
İkinciler
Beklruseği
Dutlu
Çevirme
Harunuseği
Bölükli
Ören
Kömekavak
Dedeköy
Gölçınar
Sahilköy
Karapınar
Altınlı
Aydınlar
Yağmurlu
Güzyurdu
Çatyol
Mihmanlı
Fatih
Esenli
Aşağı örükçü
Yukarıörükçü
Karamağara
Aliçeri
Yalınbudak
Ilıcak
Kokikpınarı
Sultansuyu U.C
Ernaç Havalanı
Şirtlar
Aksaray
Kozalak
ASAÇLI DAĞ
1788
1722
2140
2088
2073
2026
2000
2010
2018
2020
2030
2035
2038
2040
2045
2048
2050
2055
2060
2065
2070
2075
2080
2085
2090
2095
2100
2105
2110
2115
2120
2125
2130
2135
2140
2145
2150
2155
2160
2165
2170
2175
2180
2185
2190
2195
2200
2205
2210
2215
2220
2225
2230
2235
2240
2245

AKÇADAĞ İLÇESİ VE YAKIN ÇEVRESİNİN JEOLOJİ HARİTASI

AÇIKLAMALAR:

Kuaterner (Alüvyon)	Plio- Kuaterner (Çakıltaşı-Alüvyon)	Orta Eosen (Kalker)	Alt Miosen (Fliş)	Oligo Miosen (Jipsli seri)	Permo-Triyas (Metamorfitler)	Üst Kretase (Granodiyorit)	Üst Kretase (Kireçtaşı)	Üst Kretase (Ofiyolitler)	Üst Miyosen-Pliyosen (Volkanitler)

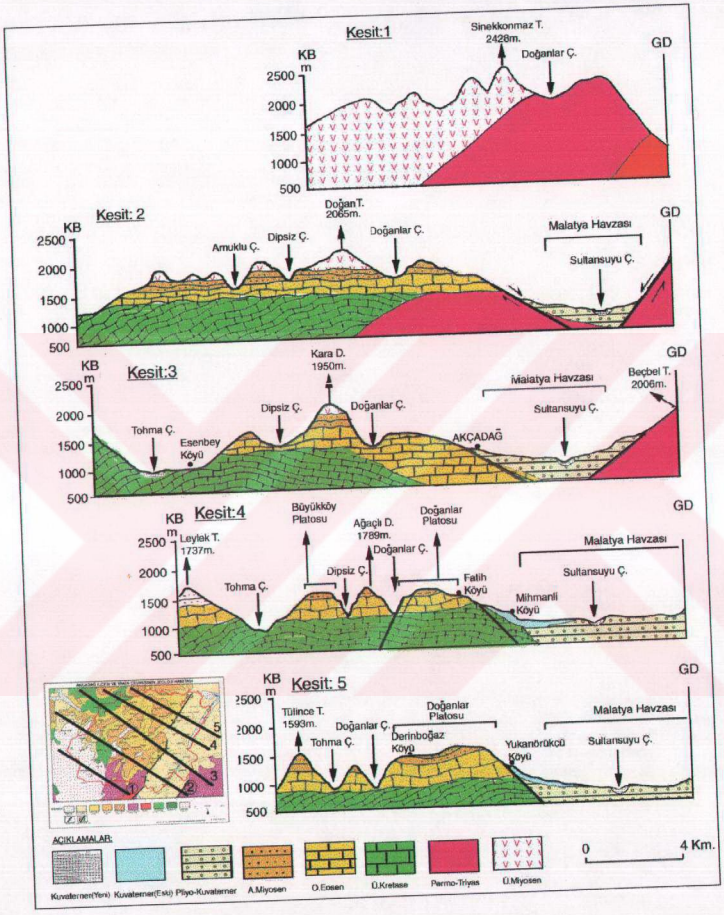
Normal Fay — Doğrultu Atımlı Fay

ÖLÇEK 0 — 4km.

Kaynak: Perinçek S., ve diğ.(1991), Perinçek D., ve Kozlu H., (1981) Kulman F., (1984), Karaman T., ve diğ.,(1993) ve Pisoni C., (1962) Çalışmalarından ve M.T.A. 1/500 000 ölçekli Sivas paftasından yararlanarak.

H.ARSLAN-2001

HARİTA :4

Şekil:2 İnceleme Alanında KB-GD Doğrultusunda Alınmış Jeolojik Kesitler

Akçadağ Platoları ve doğusunda bulunan *Malatya Havzası Platoları*, gerek morfolojik gerekse jeolojik ve tektonik bakımdan farklı özellikte plato kuşaklarıdır. Bu platolar, tek bir jeomorfolojik ünite görünümündedirler. Yani batıdaki yapısal platolar ile *Sultansuyu Deresi*'nin batısındaki Pliyo-Kuvaterner dolgular üzerinde oluşmuş platolar Kuzeydoğu- Güneybatı uzanışlı bir fay hattı ile birbirinden ayrılan yüksek ve alçak platolar sahasını oluşturmaktadır. İnceleme sahamız ana jeomorfolojik birim olarak platolar sahasına karşılık gelmesine rağmen pratikte kolaylık sağlayacağı için farklı ünitelere bölünerek anlatılması ve alt birimlerin de bu konular içinde verilmesinin uygun olacağı düşünülmüştür.

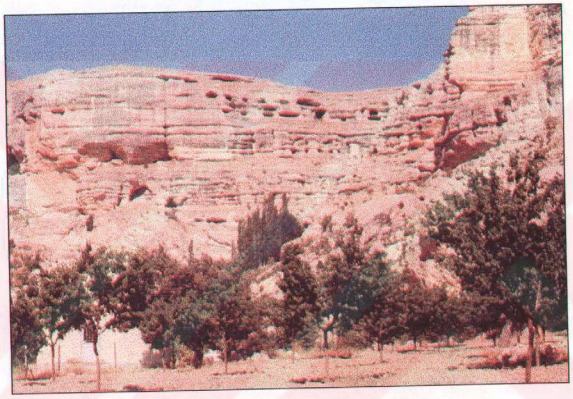

Foto 2: Denizel Miyosen Tortulları – Yataya Yakın Özellik Gösteren Miyosen Tortulları Üzerindeki Şekiller(Küçükkürne köyünden).

Jeomorfolojik ana birimler sırasıyla; etüt alanımızın merkezini oluşturan *Akçadağ Platoları* (Büyükköy Platosu, Levent Platosu ve Doğanlar Platosu), güneyde inceleme sahamıza sokulan *Nurhak Dağlarının kuzey kesimleri* ve nihayet *Malatya Havzası Platolarıdır* (Harita: 5).

Akçadağ Platoları, yukarıda da belirttiğimiz gibi çalışma alanımızın merkezinde yer almaktadır. Harita 3'te görüldüğü gibi Akçadağ Platoları kendi içinde akarsular tarafından parçalara ayrılmış ve bu her bir parça ELİBÜYÜK (1978) tarafından farklı yöre isimleriyle anılmıştır. Biz de çalışmamızda bu isimleri kullanarak Akçadağ Platolarını anlatmaya çalışacağız.

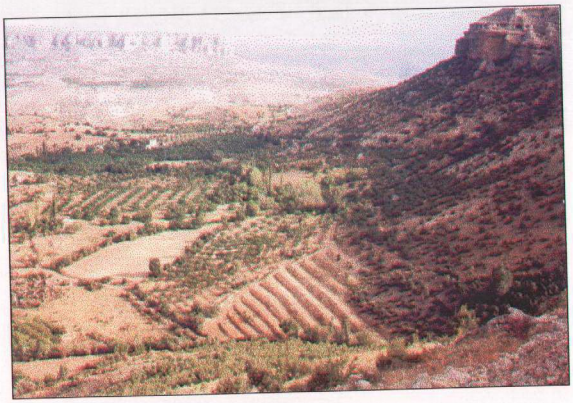

Foto 3: Akçadağ Platolarından Bir Kesit (Büyükköy Platosu).

Malatya Havzası Platoları ise inceleme sahamızın doğu kesiminde uzanmakta ve KD-GB uzanışlı bir fay hattı ile batıdaki Akçadağ Platoları'ndan ayrılan alçak platolar sahasını oluşturmaktadır. Bu plato sahasına da yine Elibüyük tarafından yöre isimleri verilerek üç ayrı parçaya ayrılmıştır. Bunlar Sultansuyu deresinin batısında kalan ve güneyden kuzeye **Ören Düzü**, **Akçadağ Yazısı** ve **Erhaç Düzü**'dür.

Son olarak jeomorfolojik ana birimlerden olan dağlık alanlara inceleme sahamızda geniş alanlarda rastlanmamaktadır. İnceleme sahamızda dağlık alanlar özelliği taşıyan geniş alanlara rastlanmamasına karşın , güneyde Nurhak dağlarının kuzey kısımlarının Akçadağ Platoları'nı kestiği görülmektedir (Foto: 3).

Bundan başka jeomorfolojik alt birimler olarak sahamızda, **birikinti yelpazeleri, fay basamakları, vadiler, kanyon vadiler, yarma vadiler, kertik vadiler** ve **tabanlı vadiler** bulunmaktadır. Ayrıca Tohma ve Sultansuyu vadilerinde seki sistemlerine de rastlanmaktadır.

1.1.1. Dağlık Alanlar

Daha önce de bahsettiğimiz gibi Akçadağ ilçesi sınırları içinde dağlık alan özelliği taşıyan herhangi bir jeomorfolojik birime rastlanmamasına karşın, güneyde Nurhak dağlarının kuzey eteklerini oluşturan bir kısım dağlık sahadan söz etmek mümkündür.

İnceleme sahamızın geneline baktığımız zaman, Malatya Havzası'nın batısından yani inceleme alanımızın doğusundan Erhaç Düzü ve Akçadağ yakınlarından bakıldığında (Şekil: 3 ve 4); güney batı kuzey doğu doğrultusunda uzanan dağlık bir saha görülür. Çevre köylerde yaşayanlar insanlar tarafından *Akçadağlar* adı verilen yere çıkıldığın da buranın dağ olmadığı akarsularla parçalara ayrılarak, gençleşmiş platolar olduğu ilk bakışta anlaşılır (Elibüyük-1978, S.33) (Foto: 4).

Foto 4: Erhaç Düzü'nden Akçadağ Platosuna Bakış

Nurhak Dağları'nın kuzey uzantıları bir tarafa bırakılacak olursa sahamız dahilinde **Karacadağ** (2013 m.), **Aygörmezdağı** (2015 m.), **Karadağ** (1950 m.), **Ağaçlı Dağı** (1789 m.) gibi yükseltiler bulunmaktadır. Bu yükseltiler, oldukça yüksek yamaç etkisinden dolayı (1000 m. ile 1400 m) "dağ" diye nitelendirilmektedir. Gerçekte bu kütlelerin üzerlerine çıkıldığında düz ve düze yakın yüzey özelliği gösterdikleri, bunların da büyük çoğunluğunun gerek yapısal gerekse aşınım düzlükleri oldukları gözlenir (Foto: 5).

Jeoloji haritasında da görüldüğü gibi bu yapısal kalkerlerin üzerine volkanikler gelmektedir. Bu volkanikler Miosenin üzerine geldiğine göre pliyosen yaşlıdırlar. Miosen sonlarında tektonik hareketler sonucu faylanmalarla Malatya Havzası çökmüş, dolayısıyla çatlak püskürmeleri sonucu lavlar geniş alanlara yayılmıştır. Alttaki yapısal düzlüklerin üzerine gelen volkanikler de yapıya uyum sağlarcasına yatay bir uzanış göstermektedir (Harita: 4).

Foto 5: Karadağ Kütlesi (Akçadağ'dan Karadağ Kütlesi'nin Görünüşü)

Foto 6: Volkanlitlerin Tortul Kayaçları Örtmesine Bir Örnek

Güneye doğru gidildikçe Nurhak Dağları'nın yüksek kütlevi özelliğine bağlı olarak derin yarılmaların da etkisiyle dağlık bir manzara başlamaktadır. Bu görünüm, artık bizim inceleme sahamız dışına çıkmaktadır. Bu alanlarda yükselti 2000 metreleri geçmekte ve **Nurhak Dağları**, kütlesi kuzey bitiş noktasında yer alan **Sinekkonmaz Tepe** (2428 m.) kesimde inceleme sahamıza güneyden az da olsa sokulmaktadır.

İnceleme sahamızda yükselti kuzeyden güneye, doğudan batıya doğru artış göstermektedir ve inceleme alanımızın en yüksek noktası yukarıda da belirttiğimiz gibi Nurhak dağlarının uzantısı olan **Sinekkonmaz Tepesi**'dir. Bu alanda yükselti 2428 metreyi bulmaktadır. Bu kesimde kalkerlerin üzeri pliyosen yaşlı volkaniklerle örtülmüştür.

Akçadağ platosunun oluşumunda etkili olan akarsular kaynağını bu yükseltilerden almaktadır. Bu nedenle jeomorfolojik bir bütünlük içinde incelediğimizde; sahamızını güneybatı sınırını genel hatlarıyla Nurhak dağları belirlemektedir. Asıl kütlesi Kahramanmaraş topraklarında kalan ve yükseltisi 3000 metreyi geçen **Nurhak dağları**, güneybatı kuzeydoğu uzanışlı olup kuzeyde inceleme sahamız olan Akçadağ Platolarına kadar devam eder. Doğanşehir ovasına bakan yamaçlar çok eğimli ve nisbi yükseltisi 1000 metrenin üzerinde olduğu halde batısında ve kuzeyinde hem yükselti farkı hem de eğim gittikçe azalmaktadır.

İnceleme sahamızın batısında yer alan ve **Kepez Dağı** adıyla anılan kütle de Nurhak dağlarının bir uzantısı olup aslında sahamızda uzanan *Amuklu Çayı* ile **Aygörmez dağları**'ndan ayrılan ve üzerine çıkıldığında bir plato olduğu söylenebilecek, fakat dağlık görünümüyle insanları yanıltan bir diğer sahayı oluşturmaktadır (Foto: 7).

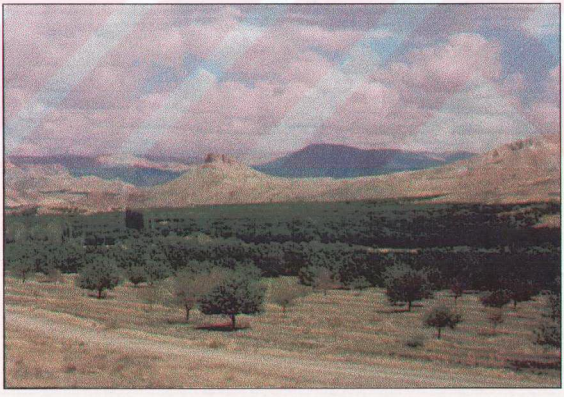

Foto 7: Batıya Doğru Kepez Dağından Bir Görüntü

1.1.2. Platolar

İnceleme alanımız jeomorfolojik olarak genel hatlarıyla platolardan oluşmaktadır. Büyük bir kısmı kalkerlerden oluşan platolar III. Jeolojik zamanda dağların aşınarak düzleşmesi ve yatay durumda tabakalaşmış olan tortul kayaçların durumlarının bozulmadan yükselmesi

sonucunda ortaya çıkan düzlüklerin daha sonra üzerine yerleşip akmaya başlayan akarsular tarafından derin bir şekilde yarılması sonucunda oluşmuşlardır. (Elibüyük- 1994, s.4).

Sahamızdaki platoları iki gruba ayırarak incelemeye çalışacağız. Bunlardan birincisi Miosen kalkerleri üzerinde bünye satıhlarının oluşturduğu yüksek platolar ki, bunlara *Akçadağ Platoları* denmektedir. Bu platolar kendi içinde farklı yörelere ve yükseltilere ayrılabilmektedir. Bir diğer platolar sahası ise *Malatya Havzası*'nı oluşturan Pliokuaterner dolgularında oluşmuş alçak platolardır. *Sultansuyu*'nun batısında kalan bu plato sahası da yine kendi içinde yörelere ayrılmaktadır. Bunlarda Pliokuaterner dolgu platolarıdır (Foto: 8).

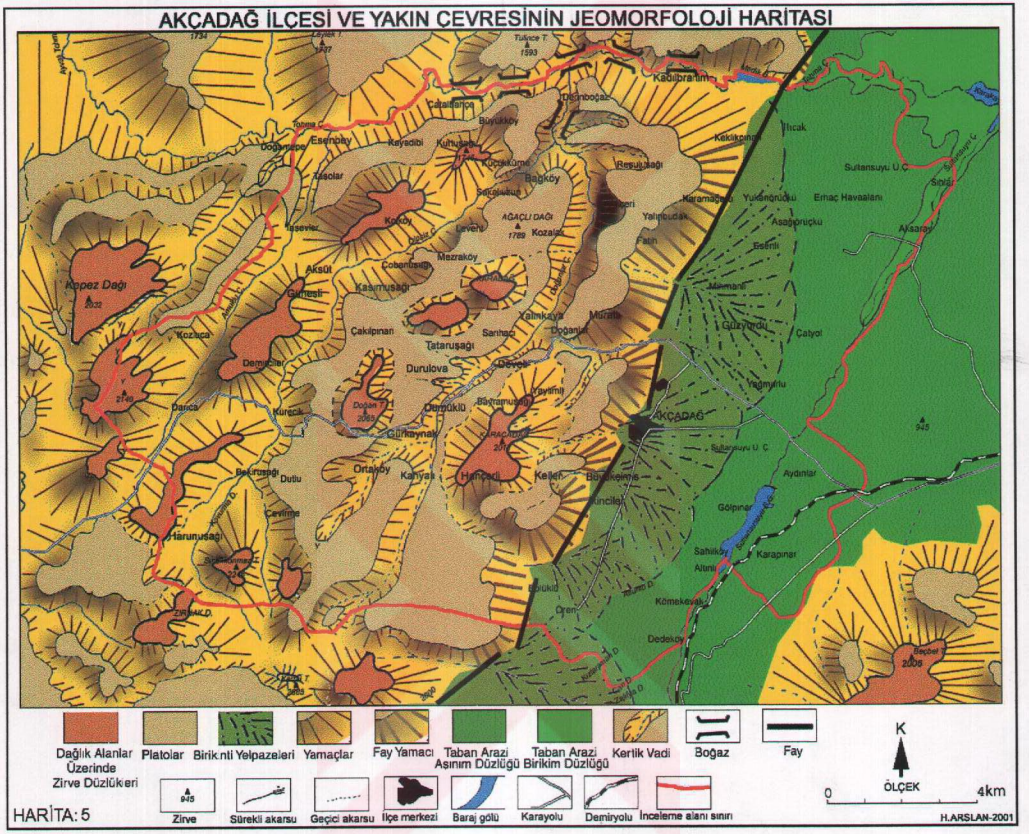

Foto 8: Sultansuyu'ndan Pliokuvaterner Dolgularından Oluşan Malatya Havzası Platolarından Bir Görüntü – Geride Akçadağ Platoları.

Araştırma alanımızın bugünkü görünümünü kazanması bölgede meydana gelen genç tektonik hareketlerle birlikte fluviyal etkilerin büyük rolü olmuştur. Bu nedenle plato sahalarındaki jeomorfolojik özellikleri anlatırken üzerlerinde oluşmuş bulunan vadi sistemleriyle birlikte inceleyeceğiz.

1.1.2.1. Akçadağ Platoları

Malatya Havzası'nın batısında **Akçadağ Platoları** yer alır. Bu platolar güneyde *Nurhak Dağları*'nın bitiminde başlar ve kuzeyde *Yama Dağı*'na kadar devam eder. **Akaçadağ Platoları** kuzey batıda *Uzunyayla Platoları'na* ulaşır (Foto: 8).

AKÇADAĞ İLÇESİ VE YAKIN ÇEVRESİNİN JEOMORFOLOJİ HARİTASI
Köpez Dağı
2032
AÇAÇLI DAĞI
1789
AKÇADAĞ
Dağlık Alanlar Üzerinde Zirve Düzlükleri
Platolar
Birik.nti Yelpazeleri
Yamaçlar
Fay Yamacı
Taban Arazi Aşınım Düzlüğü
Taban Arazi Birikim Düzlüğü
Kertik Vadi
Boğaz
Fay
Zirve
Sürekli akarsu
Geçici akarsu
İlçe merkezi
Baraj gölü
Karayolu
Demiryolu
İnceleme alanı sınırı
K
ÖLÇEK
0
4km
HARİTA: 5
H.ARSLAN-2001

Genel hatlarıyla batıdan doğuya doğru akışlı olan, *Tohma suyu* ve kolları tarafından alanımız 1000 metreden daha derin olarak yarılmış ve parçalara ayrılmıştır. Genel olarak yatay duruşlu kalker yapıya sahip olan bu platolara **Büyükköy, Levent** ve **Doğanlar** platoları adları verilmektedir. Bu platoların ortalama yükseltileri 1500-1800 metre olup, platolar yatay yapılı Miosen kalkerlerinden meydana gelmektedir. Bu plato sahası üzerinde dağ olarak adlandırılan birçok tepe bulunmaktadır. Bu alanda *Miyojipsinleri* ve *Lepidosiklinleri* bünyesinde bulunduran marnlı kalkerler Eosen kalkerlerinin üzerine *transgresif* bir *diskordens* ile oturmaktadır (Elibüyük- 1978, S.33) (Harita: 4).

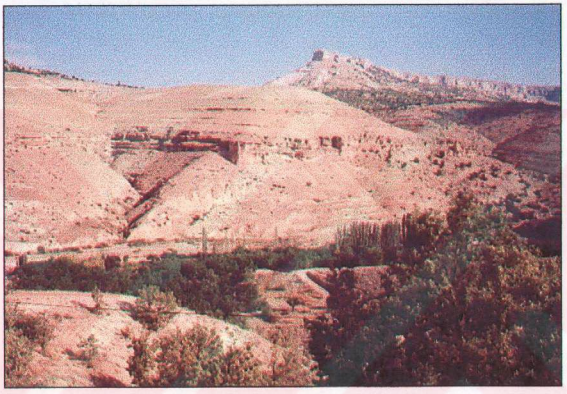

Foto 9: Tohma Suyu Tarafından Derince Parçalanan Levent, Doğanlar Platoları'nda Marnlı –Kalkerli Eosen Birimleri

İnceleme sahamızın büyük bir kısmını kaplayan Akçadağ Platoları'na haritada da bakacak olursak, ortalama 1500 metre yükseklikte bir düzlüğe çıkıldığı ve bu düzlüğün *Tohma* ve kolları tarafından parçalandığı görülür. Malatya Havzası'nın batı sınırını oluşturan bu platolar sahası dikkati çekecek kadar kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda düz bir çizgi oluşturmaktadır. Bu bölümün ana karakteri Malatya havzasına göre 500 metre yüksekte bulunan parçalanmış bir düzlük olmasıdır. *Tohma çayı* tarafından 600 metreye kadar yarılmış bir vadi ile kuzeyde *Kurşunlu* Platoları'ndan ayrılmaktadır (Elibüyük-1978, s.14). Bu alanda platonun daha derin ve dik yamaçlı oldukları görülmektedir (Harita: 5).

Foto 10: Tohma Suyu Tarafından Açılmış Olan Derin ve Dik Yamaçlı Vadiler Kurşunlu Platolarına Doğru

Akçadağ Platoları dağlık alanlar arasında kalan çukurluk ve havzaların belirli kaide seviyelerine göre aşındırılıp düzlükler halinde belirmesi daha sonra da bu düzlüklerin yarılma ve parçalanması sonucu ortaya çıkmışlardır. Yöredeki platolar havzalara ait sistemler olup, bunların ana jeomorfolojik birimleri olarak görülmekte ve dağların doruk bölgeleri ile havza tabanları arasındaki geçiş bölgelerini oluşturmaktadır. Çalışma alanımızda bu durumu çok belirgin olarak görebilmekteyiz. Akçadağ Platoları'nın yüksekliği doğudan batıya doğru azalmaktadır. Üç kısma ayırdığımız Akçadağ Platoları'nda ayrı ayrı seviyelerde yer alan ve kendi aralarında bile alçak ve yüksek olarak gruplandırabileceğimiz düzlük sistemleri bulunmaktadır.

Araştırma alanımız bugünküne yakın jeomorfolojik özelliklerini, Orta Miosen'deki kıta-kıta çarpışmasından sonra yörede gerçekleşen dikey hareketlerden almıştır. Nitekim bu hareketler sonucu havza tabanları çökerken, bunları çevreleyen sahalar yükselmiştir. Bu olaylarla havza tabanları ile yüksek kesimler arasında nisbi yükselti farkı artmıştır. Bu hareketler sonucunda akarsu sistemleri de ilk görünümlerini kazanmaya başlamışlardır.

Vadiler, akarsuların yataklarını kazmaları ve derinleştirmeleriyle meydana gelmiş, genellikle bir taban ve bunun iki tarafında yer alan yamaçlardan oluşmuş yer şekilleridir (Hoşgören-1983, s.133). Yeryüzünün akarsular ile şekillenmesi vadilerin oluşumu ile meydana gelmektedir. Bundan dolayı akarsu şebekesinin hangi şartlarda şekillendiği morfolojik olarak son derece önemlidir.

Sahamızda ilçenin kuzey sınırını oluşturan ve batı-doğu doğrultusunda vadisini açmış olan **Tohma suyu,** ana akarsuyu oluşturmaktadır. Ayrıca bu ana akarsuyu besleyen ve bu akarsuya bağlı olarak vadilerini derine kazarak oluşmuş tali kollar da bulunmaktadır. Akçadağ Platoları'nın oluşumunda etkili olan Tohma çayının kolları **Doğanlar Çayı** (Hasanağa deresi), Doğanlar çayının önemli bir kolu olan **Dipsizçay** ve batıda **Amuklu Çayı**'dır. Bu akarsuların genel hatlarıyla akış yönleri güney-kuzey doğrultusundadır (Foto: 11).

Foto 11: Akçadağ Platoları'nın Oluşumunda Etkili Olan Doğanlar Çayı Vadisi.Fotoğrafta Vadi Tipik Bir Gömük Menderes Şekli Göstermektedir. Vadi Tabanı Yoğun Kayısı Bahçeleriyle Kaplıdır.

Bu bölümde platoların özelliklerini kazanmasında ve fluviyal morfolojik gelişim sürecinde etkisi büyük olan *Tohma çayı* vadisinin oluşumu üzerinde durulacaktır. Daha sonra ise Tohma'yı güneyden besleyen akarsular ve bunların oluşturduğu parçalara ayrılmış platolardan bahsedilecektir.

Platolar, negatif bir östatik hareket sonucu taban seviyesinin alçalması sonucu, ona göre yüksekte kalan aşınım yüzeyleridir. Böylece yeni taban seviyesine bağlı olarak akarsu aşındırması canlanmır, akarsular yataklarını yeniden derinleştirir ve sahayı parçalarlar *(Hoşgören-1983, s.86).*

Araştırma alanımız Alt Miosen başlarında batıda bulunan sahalardan daha alçakta idi. Fakat Üst Miosen'de meydana gelen tektonik hareketlerle, batıda Darende, doğuda ise Malatya Havzaları çökerken bunlar arasındaki alanlar yükselmiş. Böylece alanımızın batı ve doğusunda

birbirinden bağımsız ve farklı havzalar meydana gelmiştir. Çünkü bu dönemde oluşan aşınım yüzeyleri birbirinden bağımsız ve farklı havzalara doğru eğim göstermektedir. Böylece iki havza arasında yer alan Akçadağ Platosu üzerinde geniş bir Üst Miosen yaşlı yüzey gelişmiştir. Malatya Havzası'nın batısında bulunan bu yüzeylere, Darende ve Malatya Havzaları arasındaki bu eşik alana, büyük bir ihtimalle daha önce *konsekant* olarak kurulan akarsu, Üst Miosen sonlarına doğru gömülmeye başlamıştır.

Üst Miosen sonlarında veya Pliyosen başlarında meydana gelen tektonik hareketlerle iki havza arasındaki bağlantı kesilmiş ve Pliyosen de Darende Havzası'nın batısında geçici birikme başlamıştır. Pliyosen sonunda Darende Havzası tekrar dış drenaja bağlanmış olmalıdır. Bu olaydan sonra ikinci kez Pliokuaternerde meydana gelen tektonik hareketlerle Darende Havzasının Malatya Havzası ile bağlantısı kesilmiştir. Havza tekrar dış drenaja Bağlanınca boşalma işlemi hızlanmıştır. Buna göre Üst Miosen yüzeyleri üzerine kurulan akarsu ilk kuruluşunda *epirojenik* bir vadi olmasına karşın daha sonra meydana gelen tektonik hareketlerle *antesedant* özelliği de kazanarak bugünkü görünümünü almıştır (Günek-1995, s.66).

Tohma çayının açmış olduğu vadinin büyük bir kısmı *kanyon vadi* görünümündedir. Araştırma alanımızın uzandığı eşik plato sahası büyük ölçüde dirençleri biribirinden farklı kalkerli ve marnlı litolojiden oluştuğu için akarsuyun açmış olduğu vadi bir kanyon şeklindedir. Fakat, boğazın araştırma alanımız sınırları dışında kalan kısmı tektonik ve litolojik özelliklerinden dolayı çoğu yerde kanyon şeklini kaybetmiştir ve çok yakın mesafelerde değişen farklı bir görünüm kazanmıştır. İnceleme alanımız içinde *Çatalbahçe* köyüne kadar uzanan bölümde *Tohma çayı* yamaçlarını geriye doğru aşındırarak yayvan yamaçlı bir vadi görünümü almıştır. Vadinin bu sahada genişlemesinin başlıca sebebi litolojidir. Üst kesimde bulunan Orta Eosen yaşlı kalkerlere gömülen akarsu, kayacın aşınmaya karşı direncine bağlı olarak tüm gücünü yatağını derine doğru kazmaya harcamıştır. Akarsu kalkerlerin altında bulanan Üst Kretase yaşlı dirençsiz birimlere gömülmeye başlayınca yana aşındırma hızlanmıştır. Yana aşındırmadan dolayı Üst Kretase birimleri içinde vadi oldukça genişlemiştir. Orta Eosen yaşlı kalkerler ise boğazın üst yamaçlarından birer korniş olarak belirmiştir (Foto: 12).

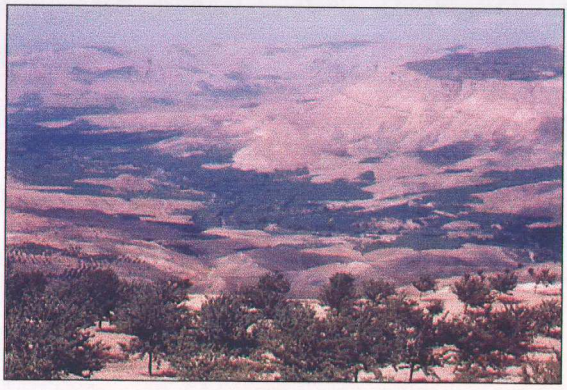

Foto 12: Tohma Çayı'nın Açmış Olduğu Kanyon Görünümlü Vadiler .Litolojik Özelliklerinden Dolayı Kanyon Çoğu Yerde Tipik Şeklini Kaybetmiştir.

Tohma çayı *Çatalbahçe*'den itibaren dar ve derin boğaz içinde Medik Barajı'nın kurulduğu alana kadar uzanır.

Tohma çayı kuzey ve güneydeki plato sahaları içinde menderesler çizerek temele 900 metre kadar gömülmüştür. Medik Barajı'ndan sonra Malatya Havzası'nda tekrar geniş bir vadi içinde akmaktadır.

Burada dikkatle üzerinde durmamız gereken gelişme, Tohma çayının inceleme sahamızın kuzeyinde açmış olduğu vadinin, Malatya Havzası ile Darende-Gürün Havzalarına biribirine bağlamasıdır. Pliyosende canlanan tektonik hareketler, özellikle *Malatya Havzası, Şiroçayı, Hazar Gölü* ve *Adıyaman* çevresinin daha derinleşmesine neden olmuştur. Derinleşen havzalar bir yandan alçalan taban seviyeleri nedeniyle yatağını derinleştiren bazı yerel akarsuların geriye aşındırmalarıyla boğazları kazarak havzaları birbirine bağlamış ve böylece üst pliyosen sonlarına doğru oluşan yassı bir peliyef üzerinde tek bir akarsu, yani *Fırat sistemi* doğmuştur (Erol, vd.-1979, s.4).

Pleistosen sonlarında Malatya Havzası güneydoğudan sokulan Fırat Nehri tarafından kapılmış ve havza dış drenaja bağlanmıştır. Fırat havzadaki göl sularını boşaltarak, havzanın kara haline gelmesini sağlamıştır. Kara haline gelen havzada Fırat ve kolları geriye aşınımın ilerlemesi ile yerleşmişlerdir. Böylece Fırat taban seviyesi oluşmuş ve taban seviyesine bağlı

olarak yüksek alanlardan Fırat'ı besleyen Tohma gibi akarsular doğmuştur. Yan kolları ise yeni taban seviyesine göre boylarını uzatıp yataklarını derinleştirmişlerdir.

Tohma çayı güneyden, inceleme sahamızı parçalara ayıran akarsuları bünyesine almaktadır. Bu akarsular Akçadağ Platolarını, *Doğanlar, Levent* ve *Büyükköy* platoları olarak üçe ayırmaktadır.

Bu platolardan en doğuda bulunan **Doğanlar Platosu'**dur. Malatya Havzası'nı sınırlandıran fay hattının batısından itibaren başlayan Doğanlar Platosu'na bir fay basamağı ile çıkılmaktadır. 1350-1500 metre arasında bulunan plato ve bunlar üzerinde gelişen aşınım yüzeyleri, kuzeyde *Ancar Boğazı*'nın doğusundan başlamakta ve güneye inceleme sahamızın sınırlarının dışına kadar uzanmaktadır. Batıda uzanan *Doğanlar Çayı*'nın derine yarması ile oluşmuş olan plato sahası, doğuda kesin çizgileriyle beliren KD-GB uzanışlı fay hattı ile kesilmektedir (Harita: 3, 5).

Doğanlar Çayı 1350-1500 metre yüksekliğe sahip olan plato yüzeyinden 300-400 metre derinlikte akan bir kanyon vadiye karşılık gelmektedir. Kanyon en üstte yer alan ve karşı yamaçta *Karadağ* kütlesini teşkil eden lav ve tüflerden başka bunların altında bulunan kalker ve marnların içinde açılmıştır. Kalkerler tabakaları marnların üzerinde dik kornişler meydana getirmiştir. Kalınlığı yüzlerce metreyi bulan bu kalker ve marnlı tabakalar yatan ya da hafif dalgalıdır. Bunların altında vadi tabanına yakın ve vadinin ilk yamaçlarını teşkil eden kıvrımlı ve aşınmış diğer bir tabaka serisi bulunmaktadır. Yatay ya da hafif dalgalı marn ve kalker tabakaları kıvrımlı tabakaların teşkil ettiği bu aşınma yüzeyi üzerinde diskordans bir halde yerleşmiştir (Şekil: 2). Vadi tabanına doğru yüzeye çıkan ve temeli teşkil eden kıvrımlı ve aşınmış kalker tabakaları nümülitiktir. Bunların içinde, vadinin sağ yamacı üzerinde de nümülitlere rastlanmaktadır (Foto: 13).

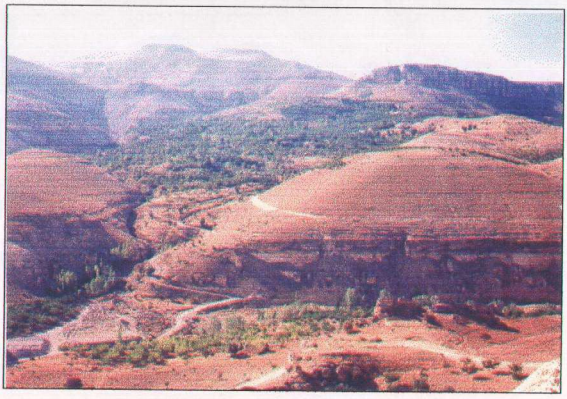

Foto 13: Doğanlar Çayı İçinde Hafif Dalgalı Marn ve Kalker Tabakaları Üzerinde Oluşan Aşınım Yüzeyleri . Vadi Tabanında Ortaya Çıkan Ve TemeliOluşturan Kalkerler nümülitiktir.

Güney kuzey doğrultusunda bir kırılma çizgisine yerleşmiş gibi görünen *Doğanlar Çayı* vadisi, yüzlerce metre kalınlığı bulunan *lav, tüf* ve *lepidosiklin* ve *miyomamların* teşkil ettiği tabaka serisinin yarılmasından sonra, fosil peneplen üzerinde gelişen son aşınma devresinin ya da aynı sitil hareketlerinin doğurduğu birkaç aşınma devresinin eseridir (Tanoğlu-1944, s.79).

Doğanlar platosu Miosen kalkerleri üzerinde gelişmiştir. 1500 metreye geldiğimizde üzeri dümdüz olan bu plato sahası üzerinde kalkerler içerisinde pektenleri görebiliriz. Bu alan düz ve düze yakın yapısal bir platoyu oluşturmaktadır. Bu yüzey akarsular tarafından yarılmıştır fakat bu yarılma bu alanın faylara bağlı olarak yükselmesi ile ile ivme kazanmıştır. Saha yükseldikçe akarsular yataklarını derine doğru kazmışlardır. Bu durum *Tohma çayında* da gözlenebilmektedir. 1600 metre ortalama değere sahip bu düzlükler üzerinde uzanan Karadağ kütlesinin üzeri de volkanik platolara karşılık gelmektedir. Bu plato sahasının üzeri bazalt ve andezitlerle örtülü olup ortalama 2000 metre yüksekliğindeki aşınım yüzeylerinin üzerini örtmüşlerdir. Bu örtü birimine, Miosen düzlüklerinin üzerine gelmesinden dolayı Pliyosen yaşlı volkanik platolar olarak adlandırabiliriz.

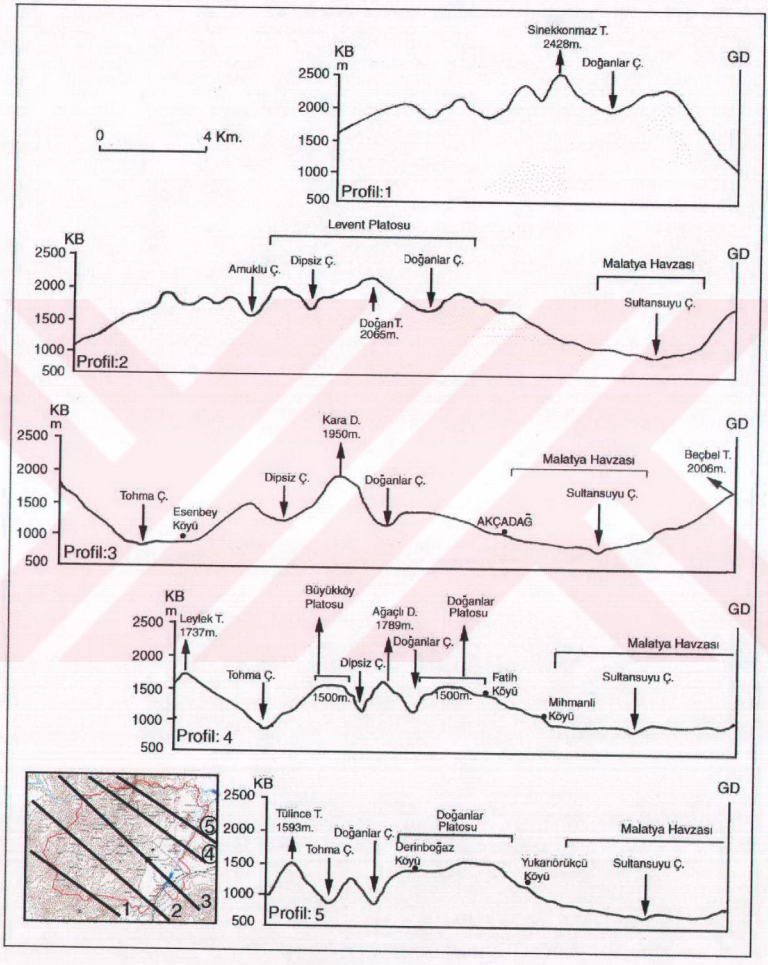
Levent Platosu da yine Miosen kalkerleri üzerinde gelişmiş yapısal platolar özelliğini göstermektedir. 1550-1700 metreler arasında bulunan Levent Platosu; Doğanlar Platosu ve Büyükköy Platolarının arasında KB-GD doğrultusunda uzanmaktadır. Güneyden kuzeye doğru eğimin azaldığı Levent Platosu doğuda Doğanlar çayı ve onun önemli bir kolu olan batıda, KD uzanışlı Dipsiz çay tarafından derine yarılarak oluşturulmuş yapısal bir platodur.

Yukarıdan aşağıya doğru baktığımızda en altta çok kıvrımlı bir Eosen ve onun üzerinde Miosen yatay olarak gelmektedir. Yer yer Miosen ile Eosen arasında Oligosen vardır. Jipsli ve tuzlu olan Oligosen her yerde ortaya çıkmamaktadır. Bu durum o dönemin çok fazlaca aşınma dönemi olduğunu göstermektedir. Eosenin üzeri aşındırılmış ve Miosen yerleşmiştir. Orta Miosenden sonra başlamış olan bölgesel yükselmeler neticesinde bölgede bulunan Miosen çökelleri yükselme kaydetmişlerdir. Bu hareketler neticesinde kırık hatları boyunca lavlar çevreye yayılmış ve yatay yapılı Miosen üzerine gelen lavlar da yatay olarak tabakalanmışlardır. Bu alanda *Karadağ* ve *Aygörmez* dağlarının üzeri volkaniklerle kaplıdır. 2000 metrelerde ve sınırlı bir sahada görüldükleri için *Kepezdağı* bazaltları ile yaşıt olmaları ve petrografik benzerliklerinden dolayı *Kepezdağı bazaltları* olarak adlandırılmaktadır. Bazaltlar arasında iki ayrı tüf seviyesine de rastlanmakta ve burada *eksplosif* bir faaliyetin varlığından söz edilebilmektedir. Belirli bir çıkış yerinin olmaması çizgisel bir hat boyunca *(Linear volkanizma)* çıkıp yayıldığı ihtimalini doğrulamaktadır.

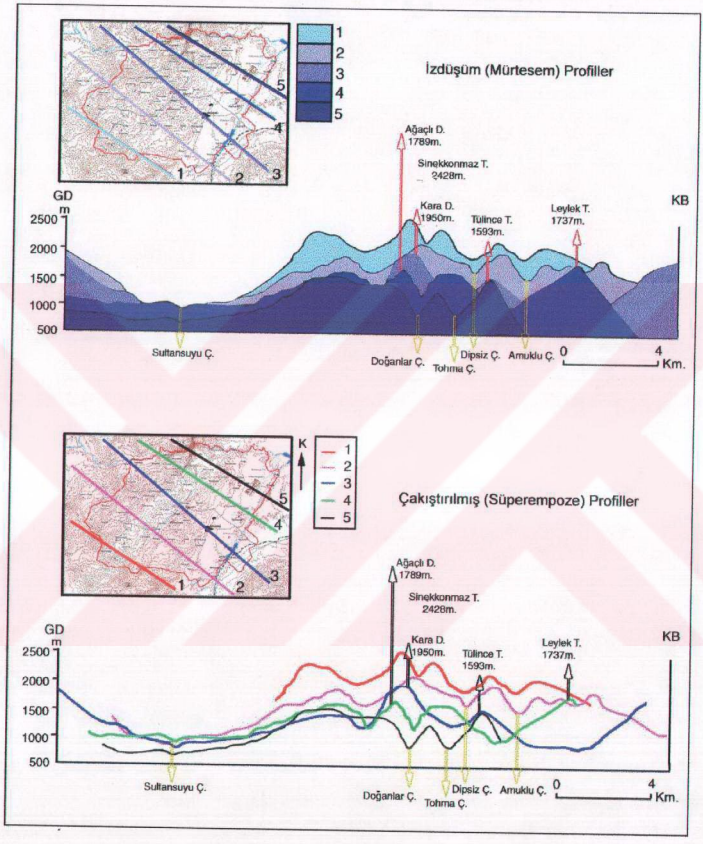
Doğanlar Platosu'ndan bahsederken Doğanlar çayının kanyon vadi özelliği taşıdığını söylemiştik. Kalkerler içinde açılmış kanyonlara en güzel örnek teşkil eden bu vadi çok ilginç bir profile sahiptir (Şekil: 3).

Doğudan Sarıhacı ve Yalınkaya'ya bakıldığında üstte dik bir korniş ve hafif şevi üzerinde yapı platformu, tekrar bir korniş ve şevi tekrar aşağı doğru inen basamaklar izlemektedir. Bu yapı Türkiye'deki kanyon vadilere en güzel örneklerden biridir (Foto: 14).

Dipsiz çayda Doğanlar çayı gibi Eosen kalkerleri içinde açılmış bir başka kanyon vadidir. Levent Platosu'nun oluşmasında önemli rol oynayan bu vadi KD-GB doğrultusunda uzanmakta ve Bağköy'ün kuzeyinde Doğanlar çayı ile birleşerek Ancar Boğazı'nı oluşturmaktadır. Plato sahası da bu alanda Büyükköy Platosu ve Doğanlar Platosu'ndan ayrılmaktadır. Levent Platosu güneyde Kepezdağı bazaltlarının geniş ve kesintisiz olarak yayıldığı alana kadar devam etmektedir. Daha önce de söylediğimiz gibi 1550-1700 metreler arasında yükseltiye sahip olan bu plato sahası üzerinde dağ ve tepe adıyla anılan **Aygörmezdağı, Karadağ** ve **Doğantepe** (2065 m.) volkanik bir yapıya sahiptir. Her üç kütlenin de yüzeyi aşınım düzlüklerine karşılık gelmektedir.

Şekil 3: İnceleme Alanında KB-GD Doğrultusunda Alınmış Topoğrafik Profil Serileri

Şekil 4: İnceleme Alanında KB-GD Doğrultusunda Alınmış Topografik Profil Serileri

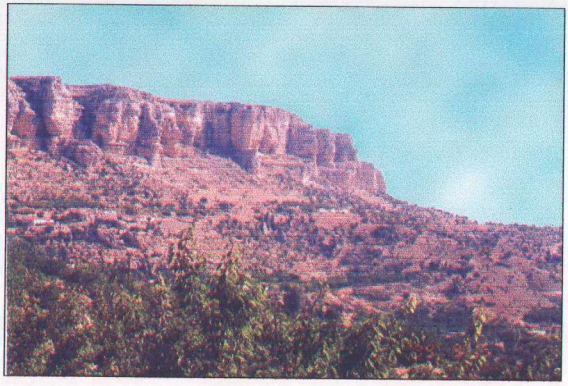

Foto 14: Farklı Dirençteki Kayaçların Farklı Aşınmalarıyla Meydana Gelen Kornişli Yamaçlar. Şekilde Eosen Kalkerlerinin Dik Bir Korniş Oluşturduğu Görülmektedir. (Sarıhacı Ve Yalınkaya Köylerine Doğru)

Batıda Büyükköy Platosu uzanmaktadır. Bu saha doğuda Dipsiz çay ve batıda Amuklu çayının genel uzanışına paralel yani KD-GB doğrultuludur. Bu alanda plato sahasında farklı iki yükseltide plato sahasına rastlanmaktadır. Tohma çayının hemen güneyinde doğu batı uzanışlı olan plato sahası Doğanlar Platosu'nda olduğu gibi bir basamak oluşturmakta ve 1350-1500 metre civarında bir değere sahiptir. Doğuda Ancar Boğazı'ndan batıda Amuklu çayına kadar uzanmaktadır.

Büyükköy Platosu'nda ikinci seviyede plato sahasını ise **Kaletepe**'den itibaren güney batıya doğru dört tarafı boşaltılarak parçalara ayrılmış bir alan oluşturmaktadır. Burada yükselti 1550-1700 metreler arasındadır. Bu alanda mesanın üzerinde çok küçük tepeler halinde bazaltlar yer almaktadır. Kaletepe üzerindeki plato sahası ile güneyindekinin arası aşınmıştır. Bu parçalanmış yüzeyler Kürecik bazaltlarının yayıldığı alana kadar ve hatta alanımız dışına kadar uzanmaktadır. Bu alandaki böylesine derin yarılma Malatya Havzası ile Darende Havzalarındaki subsidansa karşılık bu alandaki blok yükselmeye bağlıdır. Bu alandaki plato sahası bir bütünlük içinde düşünülecek olursa eski Miosen yüzeyine karşılık gelmektedir. Nitekim platonun kuzey doğusunda Miosen yüzeyler görülebilmektedir. Çünkü bu alanda volkanikler aşınmış ve Miosen yüzey ortaya çıkmıştır. Yine bu alandaki bazaltların yaşı da Üst Miosen-pliyosendir. Pliyosene kadar geçildiğine göre bu alanda topografya Pliyosenden şekillenmeye başlamıştır. Yarılmanın

tamamlanması da Pliyosen sonudur. Pliyosen sonlarından günümüze kadar 1000 metrelik bir gömülmenin sebebi Kömürhan Boğazı'nın açılmasından sonra bu alanın dış drenaja bağlanarak boşaltması ve hızla yarılmasıdır.

Foto 15: 1550 – 1700 m.ler Arasında Mesa Şekilli Yapısal Düzlükler ÜzerindekiBozaltik Tepeler

Büyükköy Platosu'nun güney kısmını bazalt platoları oluşturmaktadır. Bu alanda bazaltların hiç kesintiye uğramadan ya da aşınmadan uzanması volkaniklerin merkezi kısmını oluşturduğu kanısını uyandırmaktadır. Kürecik civarında bu volkaniklerin kalınlığı 500 metreyi bulmaktadır. 1800-2000 metrelerde karşımıza çıkan bu plato sahası Büyükköy platosunun güney uzantılarını oluşturmaktadır.

Batıda KD-GB uzanışlı *Amuklu Çayı* Büyükköy platosunu Kepez Platosu'ndan ayırmaktadır. Amuklu çayı vadisi diğer vadi sistemlerinden farklı bir özellik göstermektedir. Kalınlığı 500 metreyi bulan bazalt lavlar üzerinde akan Amuklu çayı Taşevler ve Taşolar köyü arasından Orta Eosen kalkerleri içinde dar ve derin bir vadi oluşturmakta ve buradan sonra Üst Kretase yaşlı kireçtaşları üzerinden Tohma'ya dökülmektedir.

Sonuç **olarak ;** İnceleme sahamızdaki platolar akarsuların yataklarını derine yarmaları ve tektonik hareketler sonucu oluşmuşlardır. Yatay yapılı tabakalardan meydana geldikleri için birtakım basamaklılık özelliği göstermektedirler. Fakat hepsi birden Miosen kalkerleri üzerinde bünye satıhlarının oluşturduğu platolardır. Bu platolar kuzeyde Tohma tarafından Kurşunlu Platolarından, batıda Amuklu çayı ile Kepez Platosundan hattı ile ve doğuda fay Malatya

Havzası Platoları'ndan ayrılmaktadır. Akçadağ Platoları 1350-1500, 1550-1700 metre yükseltilere sahip olup dağ adıyla anılan yükseltiler üzerinde de 1800-2000 metrelerde aşınım düzlüklerine ya da volkanik platolara rastlanmaktadır.

Akçadağ ilçesinin kuzeyindeki Tohma batı doğu doğrultusunda yerleşmiş ana akarsuyu oluşturmaktadır. Bu akarsu tabana gömülmesine bağlı olarak yan kollarının tabanlarını derince yarmalarına neden olmuştur. Bu vadi batı doğu uzanışlı bir yarma vadi özelliğine sahiptir. Esenbey dolaylarındaki genişlemeyi saymazsak 45 km uzunluğundan bir boğaz içinde akmaktadır. Tanoğlu tarafından bu boğaza Levent Boğazı denilmiştir. Boğazın oluşmasında Eosen yapılı kalkerlerin litolojik özellikleri etkili olmuştur. Kalkerli arazide yamaçların yatıklaşması ikinci planda kalmış ve derine aşındırma ile vadi boğaz şeklini almıştır. Aynı şekilde Tohma'ya karışan Doğanlar çayının da açmış olduğu bir boğaz bulunmaktadır. Bu boğazda Doğanların Tohma'ya kavuştuğu yerde Eosen kalkerleri içinde açılmış Ancar Boğazı'dır. Bu boğaz Levent Boğazı'nın güney kolu gibi görünmektedir. Bu boğaz içinde Doğanlar çayı tabanını 800-900 metre gömerek akmakta ve doğuda Doğanlar Platosu ile batıda Büyükköy Platosu arasında 400-500 metre yükselti farkı oluşturmaktadır.

Doğanlar çayı ve diğer tali kolları başlangıçta genellikle "V" şekilli kertik vadilerdir. Fakat Orta Eosen kalkerleri içinde açtıkları vadiler ile *kanyon vadilere* en güzel örnekleri teşkil etmektedirler.

İnceleme sahamız içindeki Tohma çayı tektonik hatlara uygun olarak yerleşmiş boyuna akarsu özelliğindedir. Platoyu parçalara ayırmış olan tali akarsular ise güneybatı-kuzeydoğu uzanışlı eğime bağlı olarak konsekant yerleşmiş enine akarsulardır.

1.1.2.2. Malatya Havzası Platoları

İnceleme sahamızın doğusunda Malatya Havzası Platoları yer almaktadır. Akçadağ Platoları'nın doğu kenarı haritalara bakıldığında güneydoğu-kuzeybatı doğrultusunda çizgisel bir yapıya sahiptir. Bu düz çizgi Akçadağ Platolarını Malatya Havzası Platoları'ndan ayıran fay hattına karşılık gelmektedir. Akçadağ Platoları'ndan 500-600 metre daha alçakta bulunan platolara büyük bir eğimle inilmektedir. Tohma çayından güneye uzanan yamaç basamaklıdır. Erhaç düzünden 150-200 metre yüksekte bulunan bu basamak, daha önce belirtilen Miosen kalkerlerinden ibaret olup tabakalar çok az batıya dalışlıdır. Tohma çayının kuzeyinde ise bu basamak büyük ölçüde deformasyona uğramıştır. Ancak Medik Barajı civarında yine Miosen kalkerleri ortaya çıkmaktadır. Tabakaların dalışı burada da belirgin olup batı yönlüdür. Bütün

bunlar göz önüne alındığında havza platolarını Akçadağ Platolarından ayıran sınırın fay hattı olduğu kendiliğinden ortaya çıkar. Kuzey doğudan itibaren genel hatlarıyla birbirine paralel iki kırık hattı Akçadağ'ın kuzeyine kadar uzanır. İçteki fay ortada kalır, dıştaki daha güneye doğru devam eder. Tohma çayının hemen güneyindeki fay basamağına Y.Örükçü, Karamağara ve diğer köy sakinleri "Düz Oyum" adını vermektedirler (Elibüyük-1978, s.35) (Foto:16).

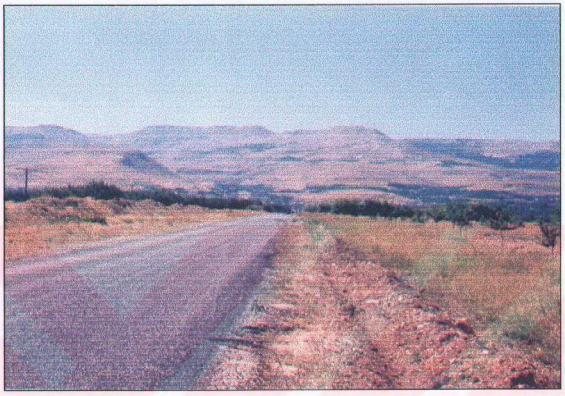

Foto 16: Akçadağ Platoları'nda 500-600 m. Alçakta Bulunan Malatya Havzasına Doğru Olan Basamaklı Yamaçlara Doğru Bir Görüntü. Havza Platoları ile Akçadağ Platoları'nı Malatya Fayı Birbirinden Ayırmaktadır.

Malatya Havzası Platoları inceleme sahamızın doğu kısmını oluşturmaktadır. Bu alan genel hatlarıyla kuzeyde Tohma çayı ile sınırlandırılabilmekte, doğuda ise Sultansuyu tarafından Malatya Havzası'nın diğer platolarından ayrılmaktadır. Doğuda sadece Aydınlar (Karanlıkdere) ve Karapınar köyleri Sultansuyu deresinin doğu yakasında yer almaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi batı sınırını Akçadağ Platoları'ndan ayıran çizgi fay hattıdır. Güneyde ise Adatepe Malatya Havzası'nda uzanan sınırımızı doğal olarak kesmektedir.

Genel olarak sınırlarını belirlemeye çalıştığımız Malatya Havzası Platoları, Pliyo-Kuaterner yaşlı dolgu yüzeyleridir. Bu platoları da Akçadağ Platoları gibi bazı yörelere ayırmak mümkündür. Elibüyük, güneyden kuzeye doğru olan bu düzlükleri **Akçadağ düzü** ve **Erhaç düzü** olarak isimlendirmiştir.

Pliyo-Kuaterner dolgular inceleme sahamız sınırları içinde doğu-batı ekseninde Karakaya Barajı'na dökülen Tohma tarafından, kuzey-güney doğrultusunda ise Sultansuyu tarafından

yarılmışlardır. Doğu batı doğrultusunda yüzeylerin kuzeye doğru öte yandan ise Sultansuyu vadisine doğru eğimli olduğu görülmektedir.

Akçadağ Platolarını anlatırken bahsettiğimiz Tohma çayı Malatya Havzası içerisinde Karakaya baraj gölüne kadar tabanını 50-60 metre derine yararak akmaktadır. Havzaya plato özelliği kazandıran bir diğer akarsu Sultansuyu'na doğru ise bu yarma derinliği 250 metreyi bulmaktadır.

Yazıhan düzünü oluşturan konglomeralara burada da rastlanmaktadır. Fakat bu konglomeralar üst taraftan Tohma'ya doğru Sultansuyu tarafından tıraşlanmışlardır. Burası bir aşınım yüzeyi halindedir. Bu konglomeralar güneye doğru gidildiğinde 1250-1400 metrelerde Adatepe'ye yamanmaktadırlar. Böylece buranın Malatya Havzası içinde bir dolgu platosu olduğu ve Akçadağ Platolarına göre daha alçak platoları oluşturduğu görülmektedir.

Tohma çayının vadisi havza içinde oldukça geniş ve gömüktür. Vadi kenarında ova tabanı 730-740 metre vadi tabanı ise 680-960 metre yüksekliktedir. Daha önce de bahsettiğimiz gibi Tohma açmış olduğu bu vadisi ile Malata Havzası'nı Darende-Gürün Havzası'na bağlamıştır. Havza içerisinde ve inceleme sınırlarımız dahilinde Tohma çayı vadisinden sonra en önemli morfolojik şekillendiriciliği Sultansuyu vadi sistemi oluşturmaktadır.

İnceleme sahamızda yatay tabakalı bulunan konglomeraları 50-100 metre derinlikte kesmekte olan (Tanoğlu-1944, s.77) Sultansuyu kaynağını inceleme sınırlarımız dışında **Kurudağ**'dan almaktadır. Kömekavak köyünden itibaren inceleme sahamız içinde kuzeydoğu-güneybatı istikametinde Pliyo-Kuvaterner dolgular içine gömülmüş olan akarsu ve menderesler çizerek akmaktadırlar. Sahamıza girdiği yerde Sultansuyu barajı inşa edilmiştir. Sultansuyu'nun aktığı çöküntü alanı 300 metreden fazla kalınlıkta Pliyokuaterner yanlı malzemelerle doldurulmuştur. Yamaç boyunca kırmızı, az çimentolu konglomeralar Çatyol köyü civarında alüvyonlarla kaplı geniş ve gömük vadi açarak Karakaya Barajı'na ulaşmaktadır.

Malatya Havzası içinde akmakta olan Sultansuyu ve Tohma çayı vadileri boyunca *sekilere* de rastlanmaktadır. Bu şekiller haritamızın ölçeğine göre küçük birimler olduğu için harita üzerinde ayrıntılı olarak incelenmemiştir. Tohma çayının havza içinde akmakta olan Sultansuyu ve Tohma çayı vadileri boyunca 10 ile 30 metre sekilere de rastlanmakta ve Karakaya Barajı'na yakın kısımlarda ise bu 10 ile 30 metrelik sekilere ilave olarak 80 metrelik

birikim sekilerine rastlanmaktadır (Elibüyük-1978, s.41). Bu sekiler inceleme alanımız dışında ve Karakaya barajına doğru daha iyi gözlenebilmektedir (Foto: 17).

Tanoğlu'nun da belirttiği gibi Tohma çayının vadisinde görülen sekiler alüvyonlarla örtülüdür. Bu eski alüvyonlar içinde *Nümülit* ve *Nümülit kırıntıları* bulunmaktadır. Sekiden vadi tabanına önce dik bir eğimle inilmekte ve sonra düzlük gelmektedir. Düzlük, Tohma'nın her iki yamacında da görülmektedir. Fakat kuzey yamacı deformasyona uğradığı için güney yamaçta bu durumu daha iyi işlemek mümkündür. Seki yatay bir halde bulunan konglomera tabakasına yani yapı yüzeyine karşılık gelmektedir. Bu düzlükten sonra vadi tabanına yeniden kuvvetli bir eğimle inilmektedir (Tanoğlu-1944, s.207).

Sultansuyu yamacında 10-30 metre sekilerine rastlanmaktadır. Fakat bunların 10 metre olanları alüvyon sekileri, 30 metre yüksekliğinde olanları ise Gölpınar köyünden itibaren kuzeye doğru vadinin sol yamacında belirgin olarak görülen aşınım sekileridir (Elibüyük-1978, s.41). Akarsu vadisi içinde bu sekileri Karakaya Barajı'na doğru daha iyi görmek mümkünken kaynağa doğru gidildikçe bu sekiler ortadan kalkmaktadır.

Foto 17: Sultansuyu Vadisi Sekileri Üzerinde Kurulmuş Yerleşmelere Bir Örnek :Çatyol Köyü

Malatya Havzası kabaca bir dik üçgeni meydana getirmektedir. Akçadağ Platoları'nın doğu etekleri boyunca uzanan ve bir fay çizgisi saydığımız kısım üçgenin uzun dik kenarını oluşturmakta ve güney-güneybatı, kuzey-kuzeydoğu doğrultusunda uzanmaktadır (Tanoğlu-1944, s.76).

Sonuç olarak Kuaternerin erken evrelerine (Pliyo-Kuaterner) ait dolgu yüzeyleri (DIV sistemleri) Fırat vadisi boyunca ayrı ayrı havzalarda aynı kaide seviyesine yani Fırat vadisine bağlı olarak gelişmiştir (Erol vd.-1987, s.3). Üst Pliyosen iklim koşullarının ana çizgileri ile devam etmesine karşın alt Villafrankiyen'de iklimdeki bir derece kuraklaşma, nispeten köşeli tanelerden oluşan koyu kırmızı renkli tortulların birikmesi sürecini başlatmıştır. İnceleme alanımız içindeki Pliyokuaterner yaşlı *Beylerderesi formasyonun* üst bölümleri bu depolara karşılık gelmektedir. Yaklaşık 750-1000 metreler arasında gözlenebilen bu çökelme ortamı Pliyosen sonları ile Kuaterner başları (Pliyo-Kuaterner) çökellerine ait olup kırmızı renkli ve kaba unsurlu çökellerden meydana gelmişlerdir. Yüzey dolgu düzlüğü olarak gelişmiştir (Foto: 18).

Enalt Pleyistosen (Prepluviyal , Pleyistosen, Villafrankiyen) sonlarından itibaren dağlar ve çanaklar arasındaki belirgin hareketlerin büyük ölçüde kaybolduğu sadece bazı havzaların orta bölümlerinde oturma hareketlerinin (sübsidans) sürdüğü ve iklim salınımlarının başladığı bir döneme geçilmiştir. Bu dönem inceleme alanımızın da dış drenaja bağladığı ve yeni taban seviyesine göre Pliyo-Kuaterner depolarının yarıldığı dönemdir.

Sahamız içinde havzayı örten Pliokuaterner çökelleri bir başka ifade ile Beylerderesi formasyonu Tohma ve Sultansuyu tarafından yarılarak genç alüvyonlarla doldurulmuştur.

Ören Düzü, Akçadağ Düzü, ve Erhaç Düzü olarak üç ayrı yöreye ayrılan Malatya Havzası Platoları inceleme sahamız içinde tarımsal faaliyetlerin ve yerleşmelerin en yoğun olarak görüldüğü kısmı oluşturmakta ve sulu tarıma geçişle kayısıcılığın önem kazandığı bir alan olma özelliğini göstermektedir. Bu platolardan Erhaç Düzü'nün ulaşım fonksiyonu bakımından Malatya ve çevresini elinde tutan bir özellik taşıması, Erhaç Havaalanı'nın inceleme sahamıza inşa edilmesinden sonra başlamıştır.

Foto 18: Malatya Havzası Platoları İçinde Yer Alan ve Akçadağ Düzü Olarak Adlandırılan Pliokuvaterner Dolguları Üzerinde Gelişmiş Düzlükler (Karşıda Akçadağ Öğretim Okulu).

1.1.3. Malatya Havzası

Malatya Havzası, 750-1000 metre yükseklik gösterdiğinden ve ayrıca akarsular tarafından 50-100 metrelik derin vadileriyle parçalandıklarından dolayı plato özelliği göstermektedir. Malatya Havzası Platolarının genel özelliklerini daha ayrıntılı olarak açığa koyabilmek için Malatya Havzası'nı genel hatlarıyla ve bilim adamlarının gözüyle incelemenin uygun olacağı düşüncesinden yola çıkarak bazı genel bilgilerin burada verilmesinin uygun olacağını düşündük.

Mater (1978, s.15); güneydeki Toroslar, Akdeniz kıyısında yer yer genişleyip daralarak Doğu Anadolu'nun dağlık kısımlarını oluşturduğundan ve bu dağlık sahalar içerisinde ise Malatya, Elazığ ve Elbistan gibi birçok çöküntü havzalarının görüldüğünden bahsetmektedir. Fakat bu havzaların hepsi aynı özellikte morfolojik üniteleri oluşturmamaktadırlar.

Malatya Havzası'nı tektonik kökenli bir depresyon olarak ifade eden Atalay (1982) havzanın Tersiyer başlarında Eosen denizi tarafından işgal edildiğini, halihazırda bu denizel ortam arazilerinin Beydağları'nın etekleri boyunca yaygın olduğunu ifade etmektedir. Muhtemelen Pliyosende Malatya Havzası'nın yer aldığı alanın çöktüğünü belirten Atalay'a göre havzanın çökmesi ile yüksek sahalarda akarsu aşındırması şiddetli olarak canlanmış ve taşınan malzeme havzaya birikmiştir. Muhtemelen Pleyistosen sonlarına doğru Malatya Havzası büyük bir ihtimalle güneydoğudan sokulan Fırat nehri tarafından kapılmış ve böylece havza dış drenaja açılmıştır. Fırat nehrinin taban seviyesindeki alçalmaya bağlı olarak yüksek sahalardan kavuşan

akarsular tarafından Pliyokuvarterner çökelleri 100 metreden fazla yarılmış ve böylece plato görünümlü bir yüzey oluşmuştur (Karadoğan-1999, s.15).

Elibüyük'e göre ise; Malatya Havzası kenarlarındaki tektonik hareketlerle çökmüştür. Genel olarak 1000 metreden daha düşük bir yükseltiye sahip olan havzanın boyu 50-60 km ve eni 25-30 km'dir. Havzadaki düzlükler son zamanlara kadar doğuda Fırat nehri vadisi ile sınırlandırıldığı halde şimdi Karakaya baraj gölü tarafından sınırlandırılmaktadır. Gölün batısında kalan bu geniş düzlükler ortada *Tohma suyu* güneyde onun kollarından ve *Beylerderesi* ile kuzeyde *Kuruçay* tarafından 50-150 metre yarılarak parçalara ayrılmıştır. Akarsular tarafından derin yarılarak parçalara ayrılan ve birbirinden diğerine kolaylıkla geçişin mümkün olmadığı bu düzlüklerin genişliğinden dolayı havzaya *Malatya Ovası* da denilmektedir. Oysa bu akarsular taşarak bu düzlükleri su altında bırakmazlar. Bu durumda gösteriyor ki havza içindeki düzlükler plato özelliği göstermektedir. Bu düzlüklere yörede *"yazı"* veya *"düz"* adı verilmektedir. Kuzeyde Kuruçay ile Tohma arasındaki kısma **Yazıhan Düzü**, güneyde Sultansuyu'nun batısındaki kısmın kuzeyine **Erhaç Düzü**, ortasındakine **Akçadağ Düzü** ve güneyindekine ise **Ören Düzü** denmektedir. Sultansuyu ile Beylerderesi'nin arasındaki kısma **Cihadiye Düzü** ve Beylerderesi'nin doğusunda kalan kısma da **Tafta** veya **Malatya Düzü** denilmektedir (Elibüyük-1994, s.8).

Araştırma sahamızda birikinti yelpazelerinin uzandığı tek alan plato sahası ile havza tabanı arasında uzanan kısımdır. Bu alanda birikinti yelpazeleri KD-GB uzanışlıdır. Yelpazelerinin oluşmasında en büyük etken daha öncede belirttiğimiz gibi yelpazelerle aynı doğrultuda uzanan fay hattıdır.

Malatya Havzası'nın tektonik özelliklerine bakıldığında, dağ ve plato alanları yükselirken etrafı faylarla parçalanmış havza tabanı çömüştür. Bu birimler arasında oluşan yükseklik farkından dolayı eteklerde birikinti yelpazelerisi oluşmuştur. Bu gibi oluşumların meydana gelmesinde tabii ki akarsuların da etkisi çok önemlidir. İnceleme alanımızda yelpazenin oluşmasında etkili olan akarsular yüksek kesimlerden alçak kesimlere doğru akışa geçen geçici akarsulardır. Akışa geçtikleri dönemde birikme olayını gerçekleştirmekte olan akarsular sürekli su taşıyan akarsular değillerdir ve bugün yelpaze üzerinde görüle malzeme üzerinde zeminin özelliğinden de kaynaklanan geçirimliliğe bağlı olarak havza tabanından ilerleyememekte ve yok olmaktadırlar.

Bu alanlar jeomorfolojik olarak Enalt Pleyistosen yüzeylerine (DIV sistemlerine) karşılık gelmektedir. Bir başka ifade ile Pliyo Kuvaterner taban arazinin bir devamı gibi uzanan Kuaterner yaşlı birikim şekilleridir.

Foto 19: Jeomorfolojik Olarak Enalt Pleyistosen (DIV) Sistemlerine Karşılık Gelen Akçadağ Platoları İle Malatya Havzası Platoları Arasında Malatya Fayına Bağlı Olarak Gelişen Birikinti Koni Ve Yelpazeleri Üzerindeki Tarımsal Faaliyetler.

Birçok araştırmacı çalışmalarında Malatya fayına değinmiştir. Bunlar Perinçek ve diğerleri (1987) fay üzerinde en fazla çalışma yapmış araştırmacılardır. Perinçek ve diğerlerine göre; Üst Kretase esnasında Binboğa alanı Munzur yöresine göre daha fazla sıkışmaya uğramıştır. Bu iki alan arasındaki en önemli farklılıktır. Eosen öncesinde söz konusu alanlar birbirinden uzaklaşmış ve Malatya fayı ilk görünüşünü o zaman kazanmış olabilir. Malatya ve Sürgü faylarının birlikte hareketi ile Afşin-Elbistan bloğu saatin yelkovanı yönünde dönme gösterdiği yorumu yapılmıştır. Dönme olayının da Miosen öncesinde gerçekleştiği ve günümüzde devam ettiği sanılmaktadır. Binboğa dağlarından Nurhak dağları yönüne gidildiğinde Mesozoyik karbonatlarının mostrası ve söz konusu alandaki Üst Kretase bindirmesinin cephesi güneye sarkar (Perinçek ve Kozlu-1984, s.81). Bu durum dönmeyi destekleyen bir veri olarak kullanılabilir. Afşin-Elbistan bloğu saatin yönünde dönerken Kuaternerde batı yönünde de kaymaktadır. Bu durum kuzeyde Ovacık fayı, güneyde Sürgü fayının sol yönlü hareketi ile sağlanmakta ve bu iki fayı bağlayan Malayta fayının doğusunda çökme alanı oluşmaktadır (Perinçek, Günay, Kozulu- 1987, s.95) (Foto: 19).

Aktimur (1979) Malatya Sivas dolayında uzay fotoğraflarını kullanarak yaptığı çalışmada, Malatya fayını adlandırmıştır. K 25° D doğrultusunda 60 km uzunluğundaki fay kuzeyde Kemaliye dolaylarından başlar. Arapkir güneybatısında Ovacık fayı ile birleşir. Bu kavşak noktasının 25 km güneybatısında Hekimhan yönünden gelip Malatya yönüne akan Kuruçay vadisinde ise sola kayma görülür. Malatya fayı inceleme sahamıza geçtikten sonra bir sıçrama yapar. Bunu takiben çatallanarak güneybatıya yönelir ve Sürgü fayına bağlanır (Perinçek ve Kozlu-1984, s.93). İşte Doğanşehir - Akçadağ yakınlarından geçen kuzeydoğu yönünde uzanan fay zonu bu alanda meydana gelen birçok morfolojik oluşumu toplu olarak etkilemiştir. Batıdaki alan ile doğudaki havza tabanı arasında meydana gelen eğim farkı ve bunun neticesinde oluşan flüvyal birikim birikinti yelpazesini oluşturmuştur. Biriktirme işini üstlenmiş olan geçici akarsular güneyden kuzeye doğru, Ören civarında *Kızlarpınarı, Zalifyadere,* Bölüklü civarında *Ziyaret kolu deresi* Akçadağ ilçe merkezinde *Gani(Kani) deresi* ve daha kuzeyde Güzyurdu ve civarında *Garhıziyaret* dereleridir.Bu dereler güneyden kuzeye doğru Ören, Akçadağ ve Güzyurdu olarak isimlendirebileceğimiz farklı üç birikinti yelpazeleridir.

Ardos da Malatya Havzası'nın batısında inceleme alanımız içinde yer alan fay, depresyonun deposu durumundaki karasal Neojeni, batıdaki Eosen filişlerinden net bir şekilde düz bir çizgi halinde ayırdığından bahsetmiştir. Ayrıca fay Doğanşehir-Akçadağ-Yazıhan arasında uzanmaktadır. Fayın strüktür hatlarına son derece paralel olması bunun eski bir fayın tekrar oynaması sonucunda oluştuğu düşüncesini vermektedir, diye belirtmektedir.

Birikinti yelpazesinin batısından KD-GB uzanışlı faylanmaya bağlı olarak oluşan jeomorfolojik yapı taban araziyi dolduran malzemeden daha genç olup Kuaterner yaşlı kolüvyal depolardan oluşmaktadır.

Birikinti yelpazesinin oluşumunda etkili olan tektonik hareketlenme ile ilgili çeşitli incelemeler sonucunda görüşler ortaya atılmıştır.

1.2. İklim

Yeryüzünün herhangi bir alanında iklim özelliklerinden söz edebilmek için uzun yıllar boyunca yapılmış rasat değerlerine, bu nedenle de düzenli bir şekilde yapılmış olan meteorolojik verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu verilerin; inceleme yapılan alanda veya aynı jeomorfolojik özellikler gösteren yakın bir meteoroloji istasyonunda uzun dönemler boyunca ve düzenli olarak tutulmasıyla mümkün olabilmektedir.İklim elemanlarının incelene gayesi; çalışma yapılan

alanlarda iklim tiplerinin tespiti ve bunda çıkan sonuçlarla mekandan yararlanmada bilimsel bazı tasniflerle birlikte, pratik amaçlar içinde sonuçlar çıkarmaktadır. Bu amaçtan yola çıkarak coğrafi mekanın iklim şartlarına bağlı kapasitesi veya potansiyeli de ortaya konmuş olmaktadır. Ziraat, planlama, ulaşım, yerleşme, sulama gibi mekandan faydalanma ile alakalı hemen bütün hayati işler geniş ölçüde iklimle alakalıdır (Erinç-1985, s.255).

Araştırma alanımız olan Akçadağ; Doğu Anadolu Bölgesi içinde yer almaktadır ve bölge ikliminin çeşitliliğinde (Darkot-1943, s.264) karasallıkla birlikte farklı özellikler de yansıtmaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi'nde iklim çeşitliliğinin başlıca nedenlerini; deniz seviyesine göre yer yer büyük değişiklikler gösteren ve genel olarak batıdan doğuya doğru artan yükseltisi ile birbirine paralel dağlık kütleler arasında sıkışmış ve birbirinden belirgin eşiklerle ayrılan ovalar şeklinde ifade edilebilecek olan jeomorfolojik yapısında aramak gerekir (Tonbul-1990, s.275).

İnceleme alanımız Doğu Anadolu Bölgesi'nin güneybatı bölümünde ve bölgenin batıya doğru uzanan en uç kesiminde yer almaktadır. Bu konumuyla da hem içinde bulunduğu bölgenin karasal iklim özelliklerini yansıtmakta hem de güneyden Akdeniz Bölgesi'ne yakın olması nedeniyle farklı iklim özellikleri göstermektedir. Başka bir ifade ile, inceleme alanımız iki bölge arasında geçiş sahası özelliği göstermektedir. Ayrıca morfolojik açıdan ele alındığında yüksek bir bölge olan Doğu Anadolu'nun birçok kesimine göre daha düşük bir ortalama yüksekliğe sahip olduğu gibi, orta yükseklikte dağ ve platolarla bunlar arasında yer alan depresyonlar yörenin genel morfolojik görünümünü oluşturur.

Diğer taraftan güneyden kuzeye doğru, kuzeydoğu- güneybatı yönünde uzanan Ahır dağı, Engizek Dağı ve nihayet Nurhak Dağları ile doğuda, Malatya Dağları arasında uzanan oluk, Akdeniz'den sokulan hava akımlarına açık olmasını da sağlamaktadır.

Araştırma alanımız olan Akçadağ ilçesinin iklim özelliklerini iyi bir şekilde yansıtabilme için, sahanın değişen yükseltisi de düşünülerek Akçadağ istasyon ve Kürecik istasyonunun verileri ile Malatya istasyonunun verileri de kullanılmıştır. Malatya İstasyonunun verilerinin kullanılmasındaki sebep; inceleme sahamızdaki istasyonlarda bazı iklim elemanlarının rasatlarının yapılmadığı veya rasat sürelerinin uzun yıllara ait olmadıkları tespit edilmiş ve bu sebeple en yakın istasyon olan Malatya istasyonunun verileri de değerlendirilmiştir.Şimdi bütün bu özellikleri, iklim elemanlarını ayrı ayrı ele alarak ortaya koymaya çalışacağız.

1.2.1.Sıcaklık

Sıcaklık, yeryüzündeki coğrafi koşulları ve yaşam etkinliklerini önemli ölçüde etkileyen bir iklim elemanıdır. Sıcaklık şartları buharlaşma ve yağış üzerinde, su ihtiyacını temin ederek

karların erimesinde, olan olayların meydana gelmesini sağlayan hidrolojik şartlar üzerinde etkili olmakla beraber, atmosferin kararlılığı ve kararsızlığı ve yağış imkanları üzerinde de dolaylı etkiler yapmaktadır. Hava sıcaklığı aynı zamanda yeryüzündeki zirai faaliyetlere de son derece etki yapan önemli bir iklim elemanıdır. Düşük sıcaklıklar don tehlikesine neden olup bitki hayatını kesintiye uğratabilirken, çok yüksek sıcaklıklar da buharlaşmayı ve solunum miktarını arttırarak bitki hayatı açısından olumsuz bir rol oynarlar. Sıcaklığın ana kaynağını oluşturan güneş enerjisi, yeryüzüne geliş açısına bağlı olarak sıcaklık şartlarını etkilemekte ve iklimde büyük değişikliklere yol açmaktadır (Erinç-1969, s.1). Bütün bu özellikleriyle sıcaklık en önemli iklim elemanı olarak ele alınması gereken ve ilk olarak incelenmesi gereken bir özellik taşımaktadır.

Akçadağ'da iklim elemanlarından sıcaklığı incelerken Malatya, Akçadağ ve Kürecik istasyonlarının sıcaklık rasatlarını ele alarak incelemeye çalıştık. Akçadağ meteoroloji istasyonunun sıcaklık rasatları dört yıllık bir dönemi kapsamakta ve kısa dönemdeki aylık ortalama değerleri, Malatya'nın 61 yıllık ortalama sıcaklık değerine çok yakın değerler vermektedir (Tablo: 1). Fakat Akçadağ istasyonunun rasat süresinin Malatya istasyonuna göre kısa olması ikisi arasında herhangi bir kesin yorumdan kaçınmamızı gerektirmektedir. Malatya istasyonunun rasat değerini uzun süreli olmasından dolayı ve bir fikir vermesi için tablomuza almış bulunuyoruz. Ayrıca ilerleyen iklim konularımız içerisinde Malatya istasyonunun iklim elemanlarına yer verilecektir. Bu nedenle sıcaklık konusu işlenirken de Malatya istasyonun iklim verileri değerlendirilecektir.

İnceleme alanımız içinde yer alan bir başka istasyon da Kürecik'dir. Rasat süreleri itibariyle rahatlıkla karşılaştırma yapabileceğimiz bir özellik arz eden Kürecik-Akçadağ istasyonları yükselti açısından farklılıklar gösterdiği için bu konuda incelenecektir. İnceleme alanımızda doğudan batıya doğru gidildikçe yükselti artmakta ve bu sebeple iklim elemanların farklı değerler kazanmasına neden olmaktadır.

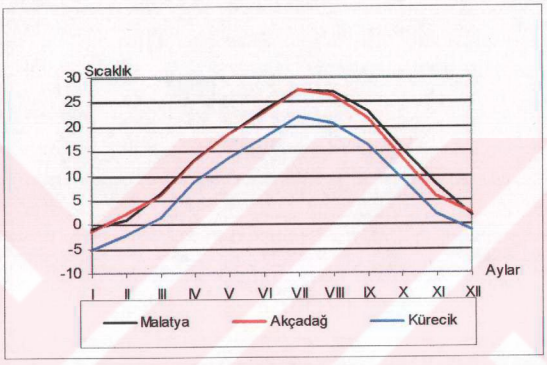
1.2.1.1.Yıllık Ortalama Sıcaklık

Akçadağ ile Kürecik'in ortalama sıcaklıkları arasında 5°C' lik bir fark bulunmaktadır. Bunun nedeni ise yukarıda da bahsettiğimiz gibi Akçadağ istasyonun Kürecik istasyonuna göre 600-650 m. alçakta bulunmasıdır.Bu durumun ortaya çıkmasında birinci derecede yükselti faktörü etkili olmaktadır. Bu durumu doğrulayan en güzel kanıt kayısı ağaçlarının çiçek açma zamanlarında görülen değişikliklerle, olgunlaşma ve hasat zamanlarında görülen farklılıklardır.

Doğudan batıya gidildikçe ve yükselti de arttıkça doğu ile batı arasında 10-15 günlük gecikme farkı yaşanmaktadır. Bu durumda doğu yada bir başka ifadeyle alçak alanlarda çiçek açma olgunlaşma ve hasat daha erken olmaktadır.

Tablo 1: Seçilmiş İstasyonlarda Aylık Ortalama Sıcaklıklar (C^0)

İstasyon	R. S.	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Ort.
Malatya	61	-0,9	1	6,4	13	18,2	23,1	27,2	27,1	22,9	15,3	7,9	1,8	13,6
Akçadağ	4	-1,5	2,1	5,7	12,9	18,2	22,7	27,2	26,3	21,6	13,8	5,6	2,3	13,1
Kürecik	4	-5,4	-2,3	1,1	8,4	13,4	17,6	21,8	20,6	16,1	9,3	2	-1,3	8,4

Grafik 1: Malatya, Akçadağ ve Kürecik'ta Aylık Ortalama Sıcaklıkların Yıl İçindeki Seyrini Gösterir Grafik

Tablo: 1 ve Grafik: 1'e bakıldığında Malatya'da 13,6 °C olan yıllık ortalama sıcaklık, Akçadağ'da 13,1 °C ve Kürecik'te 8,4 °C'dir. Bu değerlere göre sıcaklığın yükseltiye bağlı olarak doğudan batıya doğru gidildikçe düştüğünü söyleyebiliriz. Ayrıca bu istasyonlarda en düşük sıcaklığa sahip olan ocak ayı ortalamaları sırasıyla; Malatya'da - 0,9 ° C, Akçadağ'da -1,5 °C ve Kürecik'te -5, 4 °C'dir. En sıcak ay olan temmuz ayı ortalamaları ise; Malatya'da 27,2 °C, Akçadağ'da 27,2 °C ve Kürecik'te 20,6 °C'dir.

1.2.1.2.Termik Rejim

Araştırma alanımızda sıcaklığın yıl içinde gösterdiği değişimi aylık ortalamalar yardımıyla açıklamaya çalışacağız.

Sıcaklığın yıl içindeki değişimine göz atacak olursak, yılın en sıcak ve en soğuk aylarının ortalama değerleri arasında Malatya'da 26,3, Akçadağ'da 25,7 ve Kürecik'te 16,4 derece fark bulunduğu görülür. Bu durumu ile araştırma alanımız Doğu Anadolu'nun diğer bölümleriyle

aynı özelliği göstermektedir. Yani termik rejim açısından karasallık açık bir şekilde kendini göstermektedir (Tablo:1, Grafik: 1).

Sıcaklığın mevsimlere dağılışına göz atacak olursak, kış mevsimi ortalamasının, Malatya'da 1,9, Akçadağ'da 1 ve Kürecik'te –3 °C'dir. Bu değerler araştırma alanımızda hüküm süren kış mevsiminin Doğu Anadolu'nun diğer yerlerine oranla daha ılık geçtiğinin bir delilidir. Bahar mevsimi araştırma alanımızda oldukça kısa geçmektedir. Çünkü ortalama sıcaklığın Malatya'da 6.4, Akçadağ'da 5.7 ve Kürecik'te 1.1 olduğu mart ayı da kış mevsiminin bir uzantısı gibidir.

Ayrıca ortalama sıcaklık değeri Malatya ve Akçadağ'da 18.2, Kürecik'te 13.4 °C olan mayıs ayının bilhassa sonlarında yazın başladığı görülür. Bu şartlar altında ilkbaharın 45-50 günlük bir süresi olduğu anlaşılır. Farklı üç istasyonun verileri değerlendirilirken dikkati çeken en önemli konulardan birisi de, doğudan batıya doğru sıcaklık değerlerinin düşüşüdür. Malatya ve Akçadağ istasyonu hemen hemen birbirine yakın değerler gösterirken, Kürecik istasyonunda bu değerlerin belirgin bir düşüş göstermesi yükseltinin artmasından kaynaklanmaktadır.

Yaz mevsimi ortalamalarına baktığımız zaman da aynı durumla karşılaşmak mümkündür. Yaz ortalaması Malatya'da 25.8, Akçadağ'da 25.4 ve Kürecik'te 20 °C'dir. Malatya ve Akçadağ'da oldukça yüksek olan bu değerler yine Kürecik'te düşüş eğilimindendir. Buna rağmen araştırma alanımızdaki yüksek sıcaklıklar bölgenin Türkiye'nin sıcak yerlerinden birine karşılık geldiğini göstermektedir. Kürecik'te yaz aylarının Akçadağ ve Malatya'ya oranla serin geçmesi insanların bu bölgedeki köyleri tercih etmesine sebep olmaktadır.

Güz mevsimi adeta yazın bir devamı gibi başlar. Malatya'da 22.4, Akçadağ'da 21.6 ve Kürecik'te 16.1 olan ortalamalar eylül ayını yazın bir devamı olarak algılamamızı sağlar. Ekim ayının ortalarında itibaren genel hava koşullarının değişikliğe uğraması ile sıcaklıklarda ani bir düşme görülür. Bu düşüş kasım ayında da devam eder (Malatya 7-9, Akçadağ 5-6, Kürecik 2 °C); özellikle kasım sonlarına doğru artık kış şartları hüküm sürmeye başlar. Böylece baharda olduğu gibi güz mevsiminde de bir kısalık söz konusudur. Bir başka ifade ile yaz ve kış aylarına girişe geçiş mevsimleri çok kısa olmaktadır.

İnceleme sahamızda günlük ortalama sıcaklıkların yıl içindeki gidişini incelediğimizde (Tablo: 2, Grafik:2) +5 derecenin altındaki sıcaklıkları kapsayan gerçek kış döneminin 27 Kasım-7 Mart tarihleri arasında 102 gün sürdüğü ortaya çıkmaktadır. Ilık kış olarak

nitelendirdiğimiz dönem ise sıcaklıkların +5 ile +10 arasında değiştiği dönemlerdir. Sonbahardan sonra ve ilkbahardan önce yaşanan bu dönem 41 gündür. İlkbahar mevsiminin hissedilmeye başlandığı dönem, ortalama günlük sıcaklığın 10 derecenin üzerine çıktığı 31 Mart tarihinde başlamaktadır. Mayıs aylarının sonlarına doğru yaz kendini hissettirmektedir. İlkbahar süresi 88 gündür. Sahamızda yaz mevsiminin başladığı tarih ortalama günlük sıcaklıkların 20 derecenin üzerinde süreklilik gösterdiği 26 Haziran-25 Eylül tarihleri arasında 92 gündür. Sonbahar ise 26 Eylül-8 Kasım tarihleri arasında 43 gün sürmekte ve günlük ortalama sıcaklıklar 20 derecenin altına düşmektedir (Gürsoy- 1950, s.116, 120) ve (Özçağlar- 1997, s.35).

Bu sonuçları, yöreye özgü kayısı açısından değerlendirdiğiniz zaman mevsim sürelerinin gerçekten de bu tarihlere karşılık geldiğinin görebiliriz. Kayısının Malatya'da çiçek açması için günlük 11,2 derece sıcaklığa ihtiyacı vardır ve bu sıcaklık ilkbaharın beşinci gününe karşılık gelmektedir. Bu durumu kayısının meyve oluşum ve olgunlaşma zamanı için de değerlendirebiliriz.Kayısının meyve oluşumu için günlük ortalama 12,9 dereceye ihtiyaç duyulmakta bu ise Malatya'da ilkbaharın 23. gününe rastlamaktadır. Fakat yüksek kesimlere doğru gidildikçe meyve oluşumu gecikmektedir. Olgunlaşma zamanı ise Temmuz ayının 1-15'i arasında gerçekleşmektedir. Bu dönemde kayısı 26,5 derece sıcaklığa ihtiyaç duyar ve bu da yazın 18. gününe rastlamaktadır (Asma-2000, s.169)

Sonuç olarak araştırma alanımızın termik koşulları dikkate alındığında haziran-eylül arasında dört aylık bir yaz mevsimi ile kasım ortalarından mart sonlarına kadar süren yaklaşık 4-5 aylık bir kış mevsimi ve bunlar arasında 1,5-2 aylık bir süreye sahip bahar ve güz mevsimlerinin belirdiği anlaşılmaktadır.

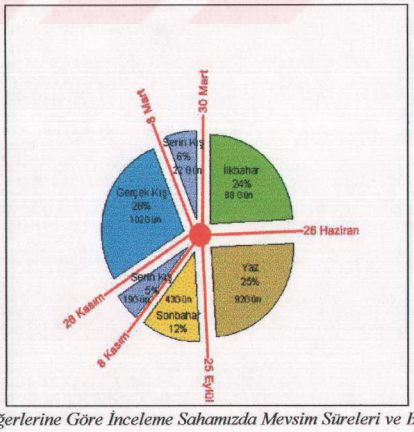
1.2.1.3. Ortalama Ve Mutlak Ekstremler

Seçmiş olduğumuz istasyonlarda ortalama yüksek ve ortalama düşük sıcaklık değerlerinin gidişi, ortalama sıcaklık değerlerine paralel bir seyir izler. Ortalama düşük sıcaklıklar ocak ayında Malatya'da –3.9, Akçadağ'da –3.8 ve Kürecik'te –6.5 °C'dir. Ortalama yüksek sıcaklıklar ise en yüksek ay olan temmuzda Malatya'da 33.5, Akçadağ'da 33.6 ve Kürecik'te 32 derecedir. Ortalama sıcaklıklar ile ortalama yüksek ve ortalama düşük sıcaklıklar arasındaki fark kasım-şubat ayları arasında genellikle 6-8 °C, mart-haziran arasında 9-11 ve temmuz-eylül arası ise 9 derece civarındadır. En yüksek sıcaklıklar ile en düşük sıcaklıkların yıl içindeki seyri biraz daha değişiktir. Ocak ayında Malatya'da 15.4, Akçadağ'da 15.3, ve Kürecik'te 10.8 olan en yüksek sıcaklık, nisana kadar hızlı bir artış gösterir. Mayıstan sonra daha yavaş bir artış

göstererek temmuzda Malatya'da 42.2, Akçadağ'da 42.1 ve Kürecik'te 39.8 dereceye kadar yükselir. Temmuzdan eylül kadar yine yavaş yavaş azalan en yüksek sıcaklık değeri, ekimden sonra hızlı bir azalma ile ocakta en düşü değerine ulaşır (Tablo: 3, Grafik: 3).

Tablo 2: Malatya'da Günlük Ortalama Sıcaklıklar

Günler	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
1	0,5	-1,3	3,2	11,1	15,8	20,2	25,6	27,2	24,7	18,7	11,8	4,2
2	0,1	-1,4	3,5	11,6	16,2	20,8	25,2	26,9	24,5	18,4	11,3	3,7
3	-0,0	-1,4	3,6	11,4	16,1	20,9	25,2	27,0	24,2	18,4	11,1	3,9
4	-0,3	-1,0	3,4	11,2	16,3	21,0	24,8	27,1	23,9	18,1	10,6	3,9
5	-0,1	-0,8	3,7	11,7	16,2	21,1	25,2	27,1	23,9	17,9	10,5	3,8
6	-0,7	-1,1	4,0	11,9	16,6	21,6	25,6	26,7	23,8	17,4	10,5	3,6
7	-0,7	-1,0	4,4	12,1	17,0	21,6	25,8	27,0	23,9	17,1	10,3	3,3
8	-0,6	-0,6	5,0	11,9	16,5	21,5	25,6	27,1	23,5	17,1	9,9	3,2
9	-0,6	-0,6	5,2	11,8	17,1	21,5	25,9	27,4	23,0	17,0	9,8	2,8
10	-1,1	-1,0	5,4	12,2	17,0	21,9	25,8	27,5	22,5	16,7	9,6	2,3
1. 10 Gün	-0,3	-1,0	4,1	11,7	16,5	21,2	25,5	27,1	23,8	17,7	10,5	3,5
11	-1,3	-0,8	5,2	11,7	17,3	22,2	25,7	27,5	21,8	16,6	9,6	2,6
12	-1,0	0,0	5,2	11,7	17,6	22,6	25,8	27,3	21,8	16,2	9,5	2,6
13	-1,0	0,4	5,3	11,6	17,4	22,5	26,5	27,2	22,2	15,9	9,6	2,5
14	-1,2	1,1	5,1	11,7	16,8	22,4	26,8	26,9	22,0	15,6	9,2	2,1
15	-1,2	1,7	5,9	12,2	17,2	22,8	27,0	26,8	21,8	15,7	9,0	2,1
16	-0,9	1,6	6,6	12,3	17,3	22,7	27,0	26,6	21,3	15,5	8,6	1,6
17	-0,9	1,9	6,9	12,7	17,4	22,8	27,4	27,0	20,8	14,9	8,2	1,3
18	-1,0	2,2	6,5	12,4	17,7	22,9	28,1	27,0	20,4	14,8	7,9	1,2
19	-1,1	2,6	6,6	12,6	18,0	23,5	28,1	27,2	20,7	15,3	7,4	1,2
20	-1,0	2,0	6,9	12,3	18,8	23,8	27,9	26,9	20,6	14,6	6,6	1,3
2. 10 Gün	-1,1	1,3	6,0	12,1	17,5	22,8	27,0	27,1	21,3	15,5	8,6	1,8
21	-0,8	2,5	7,4	12,9	19,8	23,7	27,6	27,0	20,8	14,0	6,2	1,0
22	-1,0	2,1	7,2	13,2	20,0	23,9	27,6	26,8	20,9	13,6	5,4	0,7
23	-1,5	1,9	7,8	13,8	20,4	24,1	27,8	26,5	20,8	13,2	5,2	0,2
24	-2,4	2,2	8,2	14,6	20,1	24,2	28,2	26,1	20,4	13,0	5,2	-0,3
25	-2,1	2,6	7,9	14,8	20,2	24,6	28,4	26,3	20,2	13,3	5,2	-0,2
26	-2,2	2,7	7,9	14,8	19,6	24,8	28,1	25,9	19,9	13,1	5,1	-0,1
27	-1,8	2,8	8,4	14,8	19,3	25,1	27,8	25,5	19,7	12,1	4,7	0,1
28	-1,4	3,1	9,0	14,8	19,6	25,0	27,6	25,6	19,2	12,4	4,5	0,3
29	-1,5	2,0	9,4	14,8	19,8	25,3	27,8	25,6	19,0	12,2	4,2	0,3
30	-1,8	*	9,6	15,4	20,2	25,6	28,0	25,7	18,4	12,1	4,1	0,4
31	-1,4	*	10,4	*	19,9	*	27,7	25,3	*	11,9	*	0,4
3. 10 Gün	-1,6	2,4	8,5	14,4	19,9	24,6	27,9	26,0	19,9	12,8	5,0	0,3

Grafik 2: Ortalama Sıcaklık Değerlerine Göre İnceleme Sahamızda Mevsim Süreleri ve Başlangıç Tarihleri

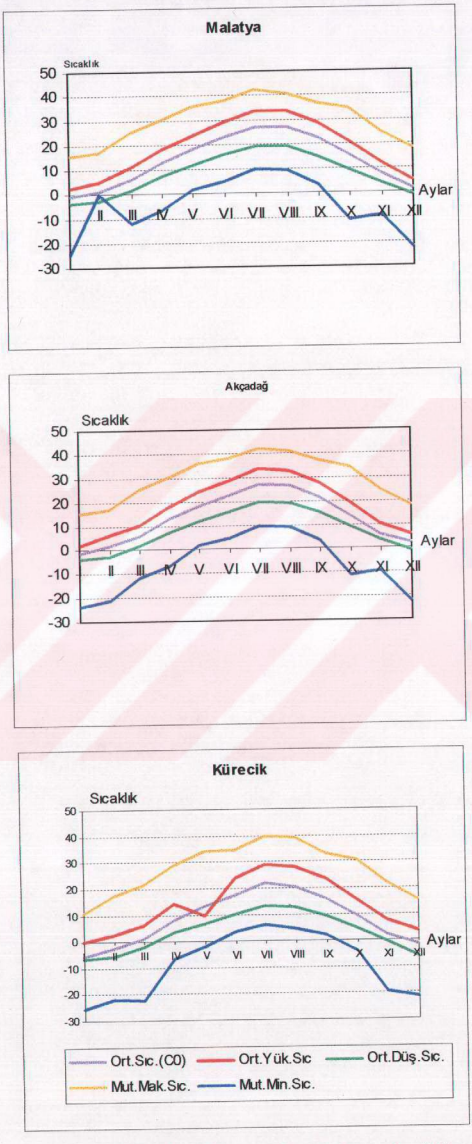
En düşük sıcaklıklar ise; ocak ayına karşılık gelmesine rağmen, kaydedilen en düşük değer yine Kürecik'e aittir (-25.4). Nisan ayına kadar 0 °C'nin üstüne çıkar ve temmuzda en yüksek değerine ulaşır (10.1, 10, 6.0). Ekimden itibaren her üç istasyonda da 0°C'nin altında seyreder.

Tablo 3: Malatya ve Akçadağ'da Ortalama ve Ekstrem Sıcaklıklar

MALATYA	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Yıllık
Ort.Sıc.(C°)	-0,9	1	6,4	13	18,2	23,1	27,2	27,1	22,4	15,3	7,9	1,8	13,5
Ort.Yük.Sıc	2,6	4,9	11,0	18,1	23,6	29,1	33,5	33,4	28,8	20,9	12,4	5,1	18,6
Ort.Düş.Sıc.	-3,9	-2,4	1,8	7,4	11,8	15,9	19,5	19,4	15,1	9,5	3,9	-1,0	8,1
Mut.Mak.Sıc.	15,4	17,2	25,4	30,2	36,0	38,2	42,2	40,8	37,0	34,4	25,0	18,0	42,2
Mut.Min.Sıc.	-25,1	-21,2	-11,8	-6,6	1,9	4,9	10,1	9,3	3,2	-11	-9,0	-22,2	-25,1

AKÇADAĞ	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Yıllık
Ort.Sıc. .(C°)	-1,5	2,1	5,7	12,9	18,2	22,7	27,2	26,3	21,6	13,8	5,6	2,3	13,1
Ort.Yük.Sıc	2	6,3	10,5	18,2	24,1	28,7	33,6	32,5	27,9	19,2	10,1	5,7	18,2
Ort.Düş.Sıc.	-3,8	-2,4	1,7	7,5	11,9	15,8	19,6	19,4	15,2	9,3	3,8	-1	8,1
Mut.Mak.Sıc.	15,3	17,1	25,3	30,3	36,0	38,2	42,1	40,8	37,0	34,4	25,1	18,1	42,1
Mut.Min.Sıc.	-24,1	-21,3	-11,8	-6,6	1,8	4,7	10	9,2	3,4	-11,1	-9,1	-22,3	-25,2

KÜRECİK	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Yılık
Ort.Sıc.(C°)	-5,4	-2,3	1,1	8,4	13,4	17,6	21,8	20,6	16,1	9,3	2	-1,3	8,4
Ort.Yük.Sıc	0	2,6	6,3	14,4	09,6	23,9	28,9	28	23,6	15,6	7,9	3,4	14,5
Ort.Düş.Sıc.	-6,5	-5,3	-2,2	3,4	6,9	10,4	13,4	13,0	9,3	4,5	-0,4	-5,9	3,4
Mut.Mak.Sıc.	10,8	17,5	21,4	29,2	34,1	34,8	39,8	39,4	33,4	30,8	22,0	15,2	39,8
Mut.Min.Sıc.	-25,4	-22,1	-22,6	-6,5	-2,1	3,8	6,0	4,7	2,0	-4,2	-19,2	-21,2	-25,4

Grafik 3: Malatya'da Aylık ve Ortalama Ekstrem Sıcaklıklar

Sonuç olarak her üç istasyonda da şubat-mayıs arasındaki devrede, ortalama sıcaklık değerleri ile mutlak maksimum ve mutlak minimum değerler arasındaki fark, diğer aylara göre daha yüksektir. Bu durum araştırma alanımızda kış sonu ile bahar aylarında daha kararsız bir sıcaklık rejimine sahip olduğunu göstermektedir.

1.2.1.4. Donlu Günler

İnceleme alanımızda yer alan Akçadağ ve Kürecik istasyonlarında donlu günler ile ilgili rasat yapılmamıştır. Bu nedenle yukarıda da yakından inceleme fırsatı bulduğumuz Malatya istasyonun verileri ile Akçadağ istasyonunun verileri arasındaki yakınlık bizi bu konu bahsinde Malatya istasyonun verilerine yöneltmiştir. Ayrıca araştırma alanımızın batı kesimlerinde donlu günler hakkında fikir verebilmesi açısından Balaban İstasyonu'nun (İnceleme alanımızın batı kısmında yer almaktadır.) verilerine ihtiyaç duyulmuştur.

Araştırma alanımızın batı yarısında donlu günler sayısı, Malatya istasyonuna göre oldukça yüksek bir değere sahiptir. Malatya'da yılın 86 günü donlu geçmektedir. Balaban İstasyonu'na baktığımızda ise bu değer daha da fazlalaşmakta yılın 119.7 günü donlu geçmektedir. Görüldüğü gibi donlu gün sayısında da doğudan batıya gidildikçe bir artma görülmektedir. Bu durum alanımızın batı kesiminin daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır (Tablo: 4).

Tablo 4: Malatya ve Balaban İstasyonlarında Donlu Gün Sayıları

MALATYA	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Yıllık
DonluGün.Say	23,8	18,5	9,1	0,6	-	-	-	-	-	0,2	5,5	20,0	86 G.
BALABAN	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Yıllık
Donlu Gün.Say	27,7	23,4	19,1	4,5	0,9	-	-	-	-	3,6	15,6	24,9	119,7G.

Almış olduğumuz istasyonlarda donlu günlerin başladığı ay Malatya'da ve Balaban'da ekim ayına rastlamaktaydı. Ekimde başlayan donlar kasımda sıklaşmaya başlamakta ve ocakta en yüksek değerine ulaşmaktadır. Şubat ayı da ocak ayı kadar donlu geçmektedir. Mart ayında Malatya'da azalmaya başlayan donlu günler, Balaban'da 19.1 gün olarak gerçekleşmektedir. nisan ayında ise bir günden de az bir değere düşmekte ve ortadan kalkmaktadır. Kısaca araştırma alanımızda kasım ortalarından mart ortalarına kadar olan sürede her gün don olma ihtimali vardır. Bunun dışında sonbaharda iki aylık bir süre ile ilkbaharda bir aylık bir süre zarfında az da olsa don olma olasılığı mevcuttur.

Alanımızda özelikle ilkbahar geç donları, kayısı üretiminde dalgalanmalara neden olmaktadır. Sonbahar ve kış aylarındaki don olaylarının vermiş olduğu zarar ilkbahar geç donlarına nispeten daha azdır.

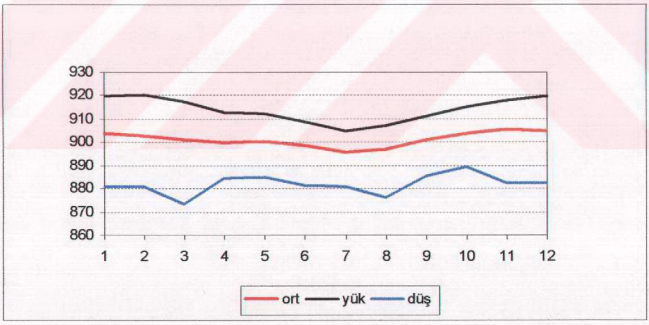
1.2.2. Basınç ve Rüzgarlar

Yeryüzünde farklı sıcaklık değerlerine sahip yerlerde farklı basınç değerleri görülmektedir. Havanın yoğunluğu ve yükseltisi ile ilgili olan basınç, sıcak yerlerde azalırken soğu yerlerde artmaktadır.

Malatya istasyonunun 53 yıllık verilerine göre yıllık ortalama basınç 901.0 mm.'dir. En düşük değerlerine temmuz ayında inen basınç, ağustostan itibaren yükselmeye başlar. Kasım ayında en yüksek değerine ulaşır. Yani aralık-temmuz arasında sekiz aylık bir yükseliş devresi dikkati çeker. Bu iki değer arasındaki fark 9.1 mm.'yi bulmaktadır (Tablo: 5, Grafik: 4).

Tablo 5: Malatya'nın Ortalama ve Ekstrem Basınç Değerleri (Malatya İstasyonunun 53 Yıllık Rasat Değerleri)

Rasat/Aylar	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Yıllık
Ortalama basınç	903,7	902,4	600,6	899,8	899,9	898,2	895,8	896,8	900,6	903,8	905,3	904,9	901,0
En yük. basınç	919,8	920,4	917,4	912,9	912,5	909,0	904,7	907,0	911,3	915,2	918,2	919,6	920,4
En düşük basınç	880,7	880,6	873,4	884,0	884,5	881,4	880,4	876,0	885,3	889,1	882,5	882,5	873,4

Grafik 4: Akçadağ'da Aylık Ortalama ve Ekstrem Basınçların Yıl İçindeki Seyri

Hiç kuşkusuz bu durum genel basınç koşullarının mevsimler arası gösterdiği değişikliklerden kaynaklanmaktadır. Basınç güz ve kış ayalarında ortalamanın üstünde, ilkbaharda ortalamaya yakın, yaz mevsiminde ise ortalamanın altında bir değer taşımaktadır.

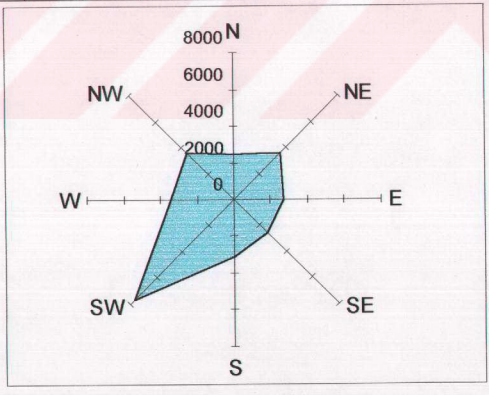
İnceleme sahamızda basınç ve rüzgarlar ararsında bir bağlantı söz konusudur. Malatya istasyonunun verilerine göre sekiz yönden esen rüzgarların esme sayısı ve rüzgar gülüne bakacak

olursak yıllık en fazla, SW yönlü rüzgarların etkisi görülmektedir (Tablo: 6, Grafik: 5). Malatya'nın çukur kesimlerine doğru sabahları hafif bir rüzgar eser ve zamanla durgunlaşır. İlkbaharda güneybatı, yazın güneybatı ve batı, sonbaharda güney ve kışın doğu ve güney yönlü rüzgarlar etkilidir. En şiddetli hakim rüzgarlar güneybatı sektörlü olan rüzgarlardır. Bu rüzgarlara Malatya'nın çoğu yöresinde *"gabayel"* adı verilir (Elibüyük-1994, s.4).

Rüzgar yönlerinin belirmesinde topografik unsurlar önemli rol oynamaktadır. Malatya'da da en şiddetli ve hakim rüzgarların SW sektörlü olmasında özellikle genel rüzgar yönleriyle birlikte bunların kanalize olmasının sağlayan havza çevresindeki koridorlar etkirlidir. Buna göre hakim rüzgar yönünün belirmesinde, Doğanşehir oluğunun doğrudan etkisi söz konusudur. Bu durum inceleme sahamız için de geçerlidir.

Tablo 6: Malatya Meteoroloji İstasyonunun Rüzgar Esme Sayıları (53 Yıllık Rasat Değerleri)

	AYLAR												
YÖN	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	YILLIK
N	182	197	183	238	210	235	235	181	205	194	186	195	2441
NE	272	257	307	348	359	236	318	314	283	306	303	266	3569
E	393	173	224	235	188	127	121	141	197	195	237	486	2717
SE	214	188	259	173	179	134	149	182	247	325	285	236	2571
S	255	216	235	256	282	281	250	283	298	301	269	187	3113
SW	435	561	698	767	794	884	969	910	619	443	258	406	7744
W	199	254	287	336	324	369	429	325	235	184	166	202	3387
NW	241	236	311	284	359	424	413	332	277	236	332	225	3670

Grafik 5: İnceleme Alanının Yıllık Ortalamalara Göre Hakim Rüzgar Gülü Diyagramı (1929 - 1990)

Rüzgarlar, insanların faaliyetlerine de etki etmektedir. Konutların pencere sistemlerinden tutun de ekonomik faaliyetlere kadar birçok yönden etkili olan rüzgarlar özellikle, kayısıcılık

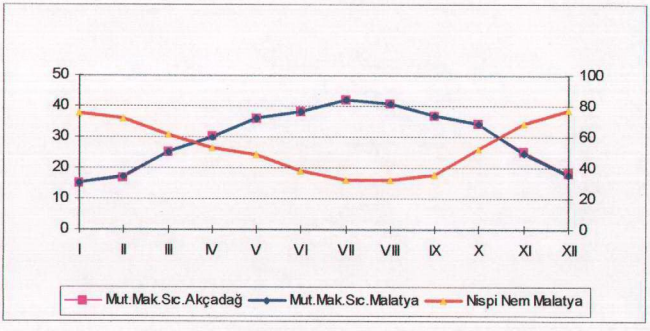
açısından da önem taşımaktadır. İlkbahar sürgünlerinin gelişme eğiliminde olduğu dönemde esen kuvvetli rüzgarlar, kayısı ağaçlarını zarar görmesine neden olmaktadır. Sürekli aynı yönde esen rüzgarlar gövde ve dalların rüzgarın esiş yönünün karşı tarafına doğru eğilmesine yol açmaktadır. Rüzgar şiddetinin azaltacak tedbir olarak, rüzgar yönlerine kavak gibi yüksek boylu ağaçlar dikilmelidir.

1.2.3.Nisbi Nemlilik

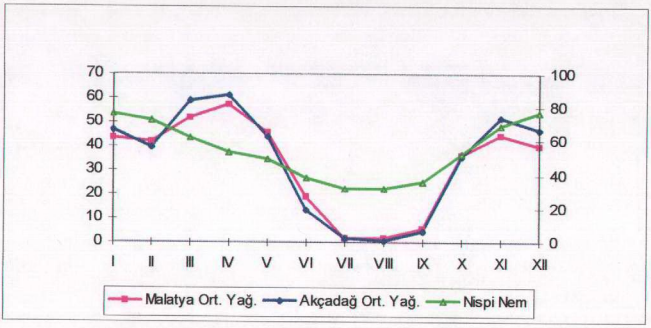
Araştırma alanımızda nisbi nemin yıl içindeki seyrini Malatya istasyonun verilerine göre ele alacağız (Tablo: 7). Tabloya baktığımızda Malatya'nın 58 yıllık rasat süresine göre nisbi nem ortalamasının %54 olduğunu görmekteyiz. Aylık ortalama nisbi nem oranlarına baktığımızda; nisan-ekim döneminde (7 ay) yıllık ortalamanın (%54) altında bir durum gözlenmektedir. Bu dönemde sıcaklık değerlerinde yükselme, yağışlarda azalma gözlenmektedir. Bu durum sıcaklık ile nem arasındaki ters orantıdan kaynaklanmaktadır. Nisbi nem ile yağış arasında ise doğru orantı vardır. Alanımızda nisbi nem oranının yüksek olduğu dönem kasım-mart arasına rastlar (5 ay). Bu devre, sonbahar, ilkbahar ve kış mevsiminin bir bölümünü kapsamaktadır. Bu dönemlerde sıcaklıklar düşük değerlerde olup, nisbi nem ile yağış miktarında artış gözlenmektedir (Grafik: 6 ve 7).

Tablo 7: Malatya Meteoroloji İstasyonunun Aylık Ortalama Nispi Nem Değerleri (53 yıllık rasat değerleri)

İst./Aylar	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Yıllık Ort.
Malatya	76	72	62	53	49	38	32	32	36	52	69	77	54

Grafik 6: Malatya ve Akçadağ'da Aylık Ortalama Sıcaklıklarla Nisbi Nemin Yıl İçindeki Seyri

Grafik 7: Malatya ve Akçadağ'da Ortalama Yağışlar ve Nisbi Nemin Yıl İçindeki Seyri

Genel olarak söylemek gerekirse araştırma alanımızda nisbi nemin değeri oldukça düşüktür. Erinç (1984, s.348) tarafından nisbi nemin yıllık ortalama değerine göre çizilmiş haritasına baktığımızda, araştırma alanımızın 60-65 değerleri veya çizgileri arasında yer aldığı görülür; fakat gerçek değer daha düşüktür (54). Farklı paralellerin nisbi nem değerlerini gösteren tabloya baktığımızda ise inceleme sahamızın bulunduğu enleme göre %70 nisbi neme sahip olması gerekir (Erinç-1984, s.105). Fakat araştırma alanımızda nisbi nemin değeri (Malatya istasyonuna göre) %54 gibi bir değer göstermektedir. Enlemin ortalama sıcaklığı 15 °C olarak alınmasına rağmen, nisbi nem %70'tir. Araştırma alanımızın ortalama sıcaklığı yaklaşık olarak 13.5 °C (Malatya-Akçadağ)'dir. Sıcaklığın düşük olması nisbi nemin daha yüksek olmasını gerektirirken karasallığın etkisiyle nisbi nem daha düşük olarak belirmektedir (Erinç-1984, s.348).

1.2.4.Bulutluluk Ve Sisli Günler

1.2.4.1.Bulutluluk

Araştırma alanımızda bulunan rasat istasyonu ve Malatya istasyonundaki verilere göre bulutluluk değerlerini veren bir tablo hazırlanmıştır. Bu tablo diğer iklim verileri gibi ayrıntılı olarak hazırlanmamış sadece yıl içindeki bulutlu günler, açık günler ve kapalı günler sayısı verilmeye çalışılmıştır. Bu konuyu ele almamızdaki amaç, ilerleyen konularda da anlaşılacağı gibi özellikle kayısıcılık faaliyetlerini önemli ölçüde etkilenmesinden kaynaklanmaktadır.

Günlük ortalama bulutluluğun ikiden az olduğu açık günler; Malatya'dda 125.5, Akçadağ 153 ve Kürecik'te ise 128.1 gündür. En düşük değerler temmuz ayında görülmekte ve bu ayı ağustos ayı

izlemektedir. Mevsim olarak yaz aylarına rastlayan bu dönem özellikle kayısıcılık açısından önem taşımaktadır. Çünkü kayısının kurutma dönemi temmuz ayına rastlamaktadır. Açık gün sayısının fazlalığı bu ayın tercih sebebidir.

Tablo 8: Seçilmiş İstasyonlarda Ortalama Yıllık Bulutluluk

Gün./ İstasyonlar	Malatya	Akçadağ	Kürecik
Açık günler	152,5	153	128,1
Bulutlu günler	131,4	135,9	154
Kapalı günler	81,1	76,1	82,9
Bulut Durumu	0-1,9	2-8	8-10

Bulutluluk ile nisbi nemin yıllık gidişi arasından büyük bir benzerlik vardır. Diğer bir ifade ile nisbi nemin yüksek olduğu dönemdir (Sür-1977, 73).

Bulutlu günlere baktığımızda, günlük ortalama bulutluluğun iki sekiz arasında olduğu günlerin ortalamasını oluşturmaktadır. Bulutlu günler istasyonlarımızda Malatya'da 131.1, Akçadağ'da 135.9 ve Kürecik'te 154 gündür (Tablo: 8). Bulutlu günlerin en yüksek olduğu ay mayıs ayıdır, yani ilkbahardır. İlkbahar mevsiminde bulutlu günlerin sayısının fazla olması kuşkusuz bu mevsimde atmosfer sirkülasyonun oldukça karışık olması ve cephe faaliyetlerine bağlıdır (Tonbul-1985, s.201). Bu durum haziran ayında da devam etmektedir.

Kapalı günlere baktığımızda ise, bulutluğun sekizden fazla olduğu günlere karşılık gelmektedir. Malatya'da 81.1, Akçadağ'da 76.1 ve Kürecik'te 82.9 gündür.

Kapalı günlerin en yüksek olduğu ay ocak ayıdır. En düşük değerler ise temmuz ve ağustos aylarında görülür. Yani havanın kararlı olduğu yaz dönemlerinde kapalı günlerin sayısı düşüktür. Kapalı günlerin yaz aylarında düşük değerler sergilemesi kayısıcılık açısından üreticileri sevindiren bir unsurdur.

1.2.4.2.Sisli Günler

Malatya, Akçadağ ve Kürecik'te (Rasat süreleri sırasıyla: 62, 20, 22.) sisli günler sayısı 11.3, 8.5, 12 gündür (Tablo: 9). Bu değerlerin büyük kısmı kış aylarında görülmektedir. Maksimum değer ise Malatya'da 3.3 ile aralık ayında, Akçadağ'da 2.6 ile ocak ayında ve Kürecik'te 3.7 ile yine aralık ayında görülmektedir. Bu farklılık rasat sürelerinin farklı olmasından da kaynaklanabilmektedir. Fakat bizi asıl ilgilendiren sisli günler sayısının ilkbahar aylarında görülmesidir. Özellikle kayısıların çiçeklenme döneminde görülen sisli günler kayısılar için büyük tehlike arz etmektedir. Tablo..ye baktığımızda nisan ve mayıs aylarında sisli günlerin

çok nadir olarak görülmesi ve bu durumun eylül sonlarına kadar devam etmesi kayısıcılık açısından önemlidir.

Tablo 9: Seçilmiş İstasyonlarda Aylık ve Yıllık Ortalama Sisli Günler Sayısı

İstasyon	R.Sür.	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Yıllık
Malatya	62	3,2	2,3	0,6	0,1	0,0	-	-	-	-	0,3	1,4	3,3	11,3
Akçadağ	20	2,6	1,4	1	0,0	0,2	-	-	-	-	0,1	0,9	2,2	8,5
Kürecik	22	3,1	1,8	1	0,4	0,0	-	-	-	-	0,3	1,6	3,7	12

1.2.5.Yağış

İnceleme alanımızdaki yağış durumunu Malatya, Akçadağ ve Kürecik istasyonlarına göre değerlendireceğiz.

Araştırma alanımızdaki istasyonlarda diğer meteorolojik elemanların aksine oldukça uzun bir devreye ait yağış ölçümleri bulunmaktadır. Altmış bir yıl gibi uzun bir süreye ait rasat değerlerine sahip olan Malatya istasyonunun değerleri de yine yağış konusunda ele alınacak ve incelenecektir.

1.2.5.1.Yıllık Ortalama Yağış Dağılımı

Yıllık ortalama yağış miktarı Malatya'da 387.4 mm, Akçadağ 404 mm ve Kürecik'te 394.4 mm olarak tespit edilmiştir (Tablo: 10). Bu değerlere göre Akçadağ'ın Malatya'ya göre daha fazla yağış gösterdiği ve hatta Kürecik'le kıyasladığımız zaman aralarında bir fark olduğu göze çarpmaktadır. Bir başka deyişle araştırma alanımızın doğusu, batısından daha fazla yağış almaktadır. Kürecik, Akçadağ'dan daha yüksek olmasına karşın, yağış miktarı 10.4 mm düşüktür. Akçadağ'da 404 mm olan yağış miktarı Kürecik'te 394.4 mm'ye düşmekte bu da yağış miktarının farkını açıkça göstermektedir.

Ayrıca burada reliefin yağışın dağılışı üzerindeki etkisini de her üç istasyonda da görmekteyiz. Doğu Anadolu'nun yüksek dağlarla çevrili havzalarından biri olan Malatya, bu sebeple az yağış alan alanlardan birine karşılık gelmektedir. Fakat inceleme yaptığımız alan açısından ele alındığında kısa mesafeler içinde doğudaki alçak saha ile batıdaki yüksek saha arasında bir farkın olması dikkat çekicidir. Kürecik istasyonunu güney ve güney batıdan çevreleyen yüksek dağlar, Akdeniz'den gelen nemli havanın iç kesimlere sokulmasını engellemektedir. Buna rağmen güneyden sokulabilme şansı bulan nemli havanın, Akçadağ'ın

alçak kesimlerine yağış taşıdığı ve bu sebeple de Kürecik'e göre daha fazla yağış değerlerine sahip olduğu söylenebilir.

1.2.5.2. Yağış Rejimi

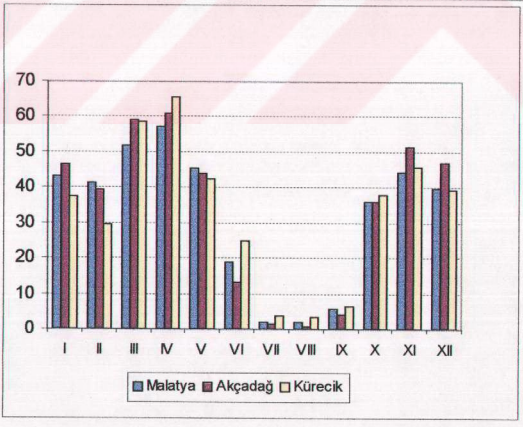
İnceleme alanımızda ele aldığımız istasyonlarda ve Malatya'da, ortalama yağış miktarının aydan aya farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Her üç istasyonda da yağış rejimi bakımından benzerliklerin olduğu gözlenmektedir. Yağışın aylara ve mevsimlere dağılışı incelendiğinde, yağışın büyük bir bölümünün bahar ve kış aylarında düştüğü görülür (Tablo: 10 Grafik: 8).

Tablo 10: Seçilmiş İstasyonlarda Aylık Ortalama Yağış Değerleri (mm).

İstasyon	R.Sür.	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Yıllık
Malatya	62	43,3	41,4	51,9	57,2	45,5	19	1,9	1,8	5,6	35,9	44,2	39,9	387,6
Akçadağ	20	46,7	39,2	58,9	61	44	13,4	1,6	0,8	4,2	35,8	51,5	46,9	404
Kürecik	23	37,3	29,4	58,8	65,5	42,2	25,1	3,9	3,3	6,4	37,7	45,6	39,2	394,4

Tablo 11: Seçilmiş İstasyonlarda Aylık ve Yıllık Ortalama Dolu Yağışlı Günler Sayısı

İstasyon	R.Sür.	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Yıllık
Malatya	62	-	0	0,2	0,6	0,4	0,4	0,0	-	0,0	0	0	0	1,8
Akçadağ	21	-	-	0,1	0,6	0,4	0,2	-	-	0,1	-	-	-	1,4
Kürecik	22	-	-	0,2	0,7	1	0,5	-	0,1	0,1	0,1	-	0,1	2,9

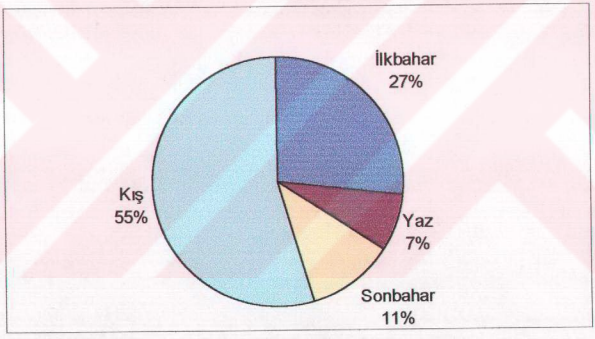
Grafik 8: Malatya, Akçadağ ve Kürecikde Ortalama Yağışın Yıl içindeki Seyri

Yağışın mevsimlere dağılışını gösteren tabloya baktığımızda yağış rejim daha rahat anlaşılmaktadır. Malatya'da en yağışlı mevsim %40'lık oranı ile bahar ve en yağışlı ay ise

nisandır. Akçadağ'da yağışın %40'ı, Kürecik'te ise yağışın %42'si bahar ayında düşmektedir. En yağışlı ay ise yine Malatya'da olduğu gibi nisandır (86.1 mm, 65.5 mm).

Yağışın aylara dağılışına baktığımızda her üç istasyonda da birinci derecede maksimum yağış alan ay nisandır. Malatya'da 57.2, Akçadağ'da 61 mm ve Kürecik'te 65.5 mm yağış düşmektedir. İkici derecede yağış alan ay ise marttır. Üçüncü derece yağış alan aya baktığımızda ise; Akçadağ ve Kürecik'te kasım ayında görülürken, Malatya'da mayısa denk düşmektedir. Malatya'da 45.5 yağış ile mayıs ayında %4,5'i düşmektedir. Akçadağ'da ise 51.4 mm ile %12,7'si, Kürecik'te 45.6 mm ile %11,5'i kasım ayında düşmektedir. İstasyonlar arası bu fark fazla olmamakla birlikte rasat sürelerinin farklılığına bağlı olabileceği söylenebilir.

Araştırma alanımızda yaz mevsimi belirgin bir kuraklığa sahiptir (Tablo: 10 Grafik: 8). Haziran, temmuz ve ağustos ayları düşük yağış değerleri ile kurak geçmektedir. Yazın devamı olarak eylül ayında da 4-6 mm arasında yağış kaydedilmektedir.

Grafik 9: İnceleme Sahamızda Yıllık Yağışın Mevsimlere Dağılışı

Sonuç olarak denilebilir ki, alanımızda en yağışlı mevsim kışdır (%55); bunu %27'lik değerle ilkbahar mevsimi takip etmektedir (Grafik: 9). Bu durumda araştırma alanımız, Karasal Yağış Rejimi Tipi II'nin içinde yer almaktadır (Temuçin-1990, s.172). Erinç'e göre (1984, s.375) ise Doğu Anadolu iklim tipinin yazı kurak, ilkbahar ve kış mevsimleri yağışlı olan tipi içinde yer almaktadır.

1.2.5.3.Kar Yağışı

Araştırma alanımızda kar yağışları ekim ayında başlamakta ve mayısa kadar sürmektedir. Ekim ve mayıs aylarında kar yağışları Malatya ve Akçadağ'da görülmezken yükseltinin artmasına bağlı olarak batıya doğru, yani inceleme sahamızda, Kürecik'e doğru artış göstermektedir (Tablo: 12). Malatya'da kar yağışlı günler yıllık toplamına baktığımızda 18.3'dür. İnceleme sahamız içinde bu durum yine belirgin bir farklılık göstererek, Akçadağ istasyonunda 14.8 gün tespit edilirken, Kürecik'te 28.7 gün olarak tespit edilmiştir. Kürecik istasyonun ölçülen bu değer Akçadağ'dakinin hemen hemen iki katına eşit bir düzeydedir. Daha öncede belirttiğimiz gibi kar yağışlı gün sayısı yükseklikle birlikte artmaktadır. Aylar arası dağılışına bakıldığında bu durum gözlenebilmektedir.

Tablo 12: Seçilmiş İstasyonlarda Aylık ve Yıllık Ortalama Kar Yağışlı Günler Sayısı

İstasyon	R.Sür.	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Yıllık
Malatya	62	6,2	5,6	2,2	0,2	-	-	-	-	-	-	0,6	3,5	18,3
Akçadağ	21	5,8	3,8	1,8	0,2	-	-	-	-	-	-	0,3	2,9	14,8
Kürecik	21	7,9	7,4	3,8	1,3	0,1	-	-	-	-	0,1	1,5	6,6	28,7

Karla örtülü gün sayısına da baktığımızda, yükseltiyle izah edebileceğimiz büyük farklılıklar gözlenebilmektedir. Malatya'dan karla örtülü günler 32.4 dür. Akçadağ ve Kürecik'te ise yine büyük bir fark görülmektedir. Kürecik'te 61.2 gün olan karla örtülü günler toplamı, Akçadağ'da 30.3'e yani Kürecik'tekinin yarısına düşmektedir. Karla örtülü gün sayılarında Ocak ayı ilk sırayı almaktadır. (13.1. 12.7, 22.3 gün) istasyonlarımızda Ocak ayını 10.7, 9.0, 16.9 gün ile Şubat ayı izlemektedir. Karın yerde kaldığı en uzun dönem kış aylarına karşılık gelirken, ilkbaharda karla örtülü günler sonbahara nazaran daha fazladır (Tablo: 13).

Tablo 13: Seçilmiş İstasyonlarda Aylık ve Yıllık Ortalama Karla Örtülü Günler Sayısı

İstasyon	R.Sür.	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Yıllık
Malatya	62	13,1	10,7	3,0	0,1	-	-	-	-	-	-	0,7	4,8	32,4
Akçadağ	21	12,7	9,0	3,4	-	-	-	-	-	-	-	1,0	4,2	30,3
Kürecik	21	22,3	16,9	8,2	0,4	-	-	-	-	-	-	2,4	11,0	61,2

Bütün bu açıklamalarımızı destekler özellikte ve bir fikir vermek açısından kar yağışlarıyla ilgili olarak bahsedebileceğimiz bir başka konu kar örtüsünün kalınlığıdır. Bu konu ile ilgili ayrıntılı bir tablo hazırlanmamış fakat araştırmalar sonucunda göze çarpmış olan bir özellikte; Malatya ili sınırları içinde şimdiye kadar yapılmış rasatlar ile kar örtüsünün en kalın olduğu yer 221 cm ile Arapkir iken bu alanda üçüncü sırayı inceleme alanımız almaktadır. Kürecik'te kar örtüsünün kalınlığı Pötürge'den (140 cm) sonra 121 cm olarak tespit edilmiştir.

1.2.5.4.Yağış Etkinliği Ve İklim Tipi

Bir yerin kuraklık veya nemlilik özelliklerinin belirlenmesinde çeşitli formüller kullanılmaktadır. Biz bunlardan Erinç. De Martonne ve Thorntwait'e ait formülleri kullanarak sahamıza ait yağış etkinliğini belirlemeye çalışacağız.

Erinç'in formülü uygulandığında, Akçadağ istasyonunda yıllık yağış etkinliği açısından İm 15-23 (yağış etkinliği) arasında olduğu için *"Yarı Kurak"* (step) tipe girmektedir (Akçadağ 22). Aylar itibariyle ele alındığında kasım – aralık – ocak – şubat – mart ayları 55'den fazla çıktığı için "çok nemli", nisan "nemli", mayıs ayı "yarı kurak", haziran "yarı nemli", temmuz ve ağustos ayları "tam kurak", eylül – ekim ayları ise "yarı kurak" geçmektedir.

De Martonne formülüne göre ise Akçadağ 8.8 değerini vermektedir. Bu durumda değer; 10 – 20 indis değerleri arasında çıktığına göre sahamız *yarı kurak – nemli* bölgeler arasında yer almaktadır. Ayların durumuna baktığımız zaman ise; haziran – temmuz – ağustos aylarının indis değeri 10'un altındadır. Yani bu aylar kurak devreye karşılık gelmektedir. Mayıs ve eylül ayları 10 – 20 indis değerleri arasında olduğu için "yarı kurak" , diğer aylar ise 20'nin üzerinde olduğu için yağışlı, yani nemlidir.

Her iki formülü göre bir değerlendirme yapılacak olursa haziran ve ekim ayları dışında benzer özellikler gözlenmektedir. Erinç formülüne göre Haziran ayı yarı nemli çıkarken De Martonne formülüne göre haziran kurak çıkmaktadır. Yine Erinç formülüne göre ekim ayı kurak devreye karşılık gelirken, De Martonne'ye göre ekim ayı yağışlı aya girmektedir. Fakat bu aylar dışında her iki formülle de ortaya çıkan mayıs aylarının yarı kurak devreye karşılık gelmesidir. Yani bu , nemli bir devre ile kurak bir devre arasında geçiş devresinin yaşandığını ortaya koymaktadır. Yine Eylül ayıda her iki formülde de yarı kurak devreye karşılık gelmektedir. Bu da yine kurak bir devre ile yağışlı bir devre arasındaki geçiş devresini göstermektedir. Bir başka ifade ile nemli devreden kurak devreye yada tam kurak bir devreye geçişte ara devreler yaşanmaktadır. Thornwaite formülüne göre yağış ve sıcaklık etkinlik indisler, yağış rejimine ait indis ve PE'nin üç yaz ayına oranından elde edilen indisi ifade eden harfler bir araya getirilince Akçadağ'ın iklim tipi ($DB'_3sb'_2$) yarı kurak, üçüncü derecede mezotermal, su fazlası kış aylarında (orta derecede) su eksiği yaz aylarında olan ve kontinental şartlara yakın iklim tipine girer (Tablo: 14).

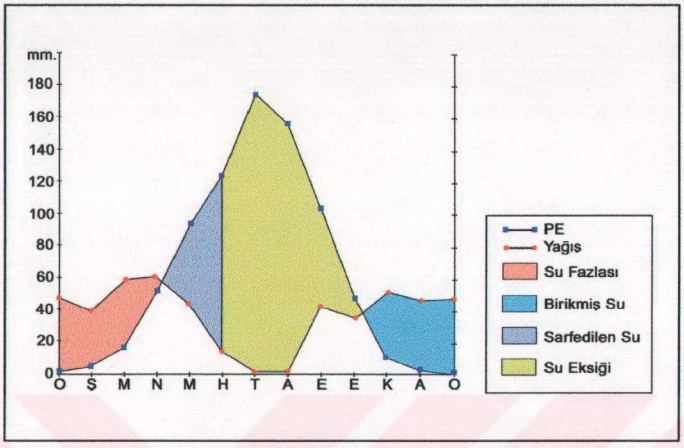
Yağış etkinliği ve iklim tipi belirlenirken başvurulan her üç formülde de hemen hemen ortaya çıkan tek bir sonuç vardır o da alanımızın yarı kurak iklim grubuna girmesidir. Fakat ülkemiz açısından en gerçekçi sonuçlar Erinç formülü ile ortaya koyulabilmektedir.

Su blançosunu gösterir diyagramlara bakıldığında; Akçadağ'da kasım ayında yağışlar PE'den fazla olmaya başlar ve bu aydan itibaren toprakta su birikir. Aralık ayında da durum aynıdır. Bu aylarda su birikmesi görülmektedir. Ocak ayına gelindiğinde toprak artık suya doymuştur. Bu durum nisan ayına kadar devam etmektedir. Mayıs ayına kadar durum böyledir ve Mayıs ayından itibaren PE yağıştan fazla olmaya başlar. Toprak nisan'a kadar doymuş olduğundan nisan, mayıs aylarında su eksikliğinden bahsedilemez. Mayıs ve haziran aylarındaki yağış azlığı, toprakta birikmiş olan sudan karşılanır. Haziran'dan itibaren toprakta birikmiş suya rastlanmaz. Çünkü mayıs sonuna doğru yağış buharlaşmadan azdır. Bu durum kasım ayına yani yağışların PE'den fazla olmaya başladığı ana kadar devam eder ve bu su blançosunu gösteren diyagramda su noksanının olduğu aylara karşılık gelmektedir. Artık PE yağıştan fazladır ve toprakta birikmiş su kalmamıştır (Tablo:14, Grafik:10).

Haziran ayında sıcaklığın iyice yükselmeye başlamasıyla birlikte PE artmakta ve yağış miktarı azalmaktadır. PE ile yağış arasında fark bu ayda çok belirgindir. Bu nedenle bu ayda su açığı çok belirginleşmektedir. Fakat bu açığın çok yüksek olduğu dönem temmuz, ağustos ve eylül aylarına da karşılık gelmektedir. Kasım – mayıs arası yağışlar yeterli olduğu halde haziran – ekim arası yağışın yetersiz olduğu söylenebilir.

Tablo 14:Akçadağ'ın Su Bilançosu Tablosu

AKÇADAĞ	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Yıllık
Sıcaklık	-1,5	2,1	5,7	12,9						13,8	5,6	2,3	13,1
S. indisi	0	0,27	1,22	4,20						4,65	1,19	0,31	63,3
PE	0	3	14	45						50	12	3,5	
Düz.PE	0	3	18	50						48	10	3	784
Yağış	46,7	39,2	58,9	61						35,8	51,5	46,9	404
B.s.ay.değ.	14	0	0							0	41,5	44	
Birikmiş su	100	100	100							0	41,5	86	
H.evapo.	0	3	18							35,8	10	3	318,6
Su noksanı	0	0	0							12,2	0	0	460,8
Su fazlası	32,7	36,2	40,9							0	0	0	120,8
Akış	16,3	26,3	33,6							0	0	0	119
Nemlilik	47	12	2,3							-0,2	4,1	14,6	

Grafik 10: Akçadağ'ın Su Blançosu Diyagramı

1.3.Hidrografya

Akçadağ ilçesinin hidrografik elemanlarını akarsular, kaynaklar ve yeraltı sularıdır.

1.3.1.Akarsular

Araştırma alanımızın bu günkü görünümü kazanmasında akarsuların önemli bir rolü olmuştur. Özellikle sahada bulunan litolojinin aşınmaya karşı dirençsiz olması bu olayın gelişmesinde önemli olmuştur.

Araştırma alanımız bu günküne yakın jeomorfolojik özelliklerini Orta Miosen'deki kıta-kıta çarpışmasından sonra yörede gerçekleşen dikey hareketler kazanmıştır. Bu hareketlerle havza tabanları çökerken kenardaki dağlık alanlar veya çevredeki kesimler yükselmiş, havza tabanları ile yüksek kesimler arasındaki nisbi yükselti farkı artmıştır. Buna bağlı olarak eğim fazlalaşmıştır. Bu hareketler sonucunda çevreden merkeze doğru yönelen konsekont akarsular ortaya çıkmıştır (Günek- 1995 s.133).

Akçadağ çevresindeki akarsular ise alanımızın kuzey sınırını oluşturan ve doğu-batı doğrultusunda yerleşmiş olan ana akarsuyun (Tohma Çayının) aşındırması veya tabana gömülmesine bağlı olarak yan kollarından alanı derin yarmaları, böylece sahanın plato görünümü alması şeklinde işlevlerini sürdürmüştür.

İnceleme alanımızdaki akarsuları ana akarsu olan Tohma çayı ve tali akarsular olan: Sultansuyu çayı, Doğaner çayı, Dipsiz çay ve Amuklu çayı olmak üzere iki grupta incelemek mümkündür.

1.3.1.1.İnceleme Alanımızda Yer Alan Ana Akarsu Tohma Çayı:

Tohma çayı inceleme alanımızın kuzeyinde doğu-batı doğrultusunda uzanarak aynı zamanda kuzey sınırımızda oluşturmaktadır. Kaynakları inceleme alanımızın dışında kaldığı için oluşumu ve gelişimini verebilmek açısından ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

İnceleme alanımız içerisinde doğu-batı akışa sahip Tohma çayı Fırat nehrinin yan kollarından biridir. Alanımızın en önemli akarsuyu Tohma, kaynaklarını araştırma alanı dışında yüksek dağ alanlarından alarak ve engebeli alanları ve eşik sahaları yarıp, derin boğazlar meydana getirip orta ve aşağı çığırı ile birlikte Fırat nehrine ulaşan akarsu sistemi özelliğine sahiptir.

Akarsuların bir kısmı orojenik hareketler neticesinde meydana gelmiş olan kıvrımlar ve dulaksıyonlar (kırıklar ve çatlaklar) çerçevesinde yani tektonik yapıya uygun boyuna (doğu-batı) bir kısmı da jeolojik devirlere ait epirojnik hareketler neticesinde meydana gelmiş olan ve genel olarak morfolojik aklana bağlı olarak (kuzey-güney) olmak üzere başlıca iki doğrultuda akmaktadır (Akyol-1947 s. 6). Tohma Çayı da araştırma alanımızın dışında, kuzeyden güneye akış doğrultusuyla *enine akarsu* özelliğinde, araştırma alanımız içinde ise açmış olduğu boğazla, *boyuna akarsu* özelliği göstermektedir.

Malatya Havzası'nı drene eden Tohma çayı havzanın batısında çok geniş bir alanla sularını toplamaktadır. Tohma Çayı, Tohma ve Ayvalı Tohma olarak iki koldan oluşur. Ayvalı Tohma kuzey-güney yönlü olarak Darende-Gürün havzasına giderek Darende Ovası sınırları içinde kaynağını Uzun Yayla Platosundan alan doğu-batı doğrultulu Tohma çayı ile birleşir. Asıl Tohma çayı Uzun Yayla'nın doğu kısımlarından küçük kaynaklarla oluşmaya başlar. Akarsu buradan doğuya doğru akarak derin bir vadiye girer. Gürün ilçe merkezini K-G doğrultusunda kateden çay , Gürün'ün doğusunda yön değiştirerek doğu-batı doğrultusunda akmaya devam etmekte ve kuzeyden güneyden gelen kollarla zengin zenginleşmektedir.

Darende havzası ile Malatya Havzası'nı birbirine bağlayan Tohma çayı, iki havza arasındaki alana Miosenden itibaren yerleşmiştir. Alt Miosende Darende havzası doğusunda bulunan plato sahasından yüksekteydi. Üst Miosende tektonik hareketlerle doğuda Malatya

batıda Darende Havzası çökmüş iki havza arasındaki alanlar yükselmiş bir birinden bağımsız havzalar gelişmiştir. İki havza arasında yer alan Akçadağ Platosu üzerinde geniş bir Üst Miosen yaşlı yüzey gelişmiştir. Malatya Ovası batısında bulunan bu yüzeylere Darende-Malatya arasındaki eşik alana konsekant kurulan akarsu Üst Miosen sonlarına doğru gömülmeye başlamıştır. Pliyosen sonlarında tektonik hareketlerle antesedan özelliği kazanmıştır.

Darende ve Malatya havzaları arasında geniş eşik alana ve Akbabaçalı Dağı ile Kepez Dağı arasındaki sınıra 400-500 m gömülen akarsuyun açmış olduğu (inceleme alanına kadar olan saha) Çatalbahçe köyüne kadar uzanan alanda vadi tabanı genişlemektedir. Bu alanda vadi yamaçları geriye doğru ilerleyerek yayva yamaçlı bir vadi ortaya çıkmıştır. Ayrıca vadinin içinde farklı dönemlerde gelişmiş aşınım yüzeyleri ve taraçalar bulunmaktadır (Günek -1995 s. 66). Bunun başlıca sebebi litolojidir.

Akarsuyun geniş tabanlı vadisi kuzey doğuya doğru daralır. Tohma Çatalbahçe'den itibaren tekrar derin, dar boğaz içine girer ve boğaz Medik Barajı'nın kurulduğu yere kadar uzanır. Akarsuyun yönü batıdan doğuya doğrudur. Çatalbahçe köyü, Medik Barajı alanı arasında akarsu kuzeyde ve güneydeki plato sahaları içinde menderesler çizerek temele 900 m. kadar gömülmüştür. Bu kesimde Tohma çayı kuzeyden ve inceleme alanımızdan (güneyden) gelen akarsular beslemektedir. Akarsu Karaburun tepe güneyinde Medik barajına kadar boğaz vadi içinde akar. Tohma çayı vadi tabanı barajdan itibaren genişlemeye başlar bu alandan itibaren Tohma çayının vadisi oldukca geniş ve gömüktür. Bu alanda konglomera yapılı yatay düzlük çayın her iki yanında da görülmektedir. Daha sonra tekrar kuvvetli bir eğimle geniş vadi tabanına inilir. Tohma çayıova tabanı içinde Sultansuyuda içine almakta ve daha sonra Beyler deresini de alarak Karakaya Barajı'na dökülür.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Foto 20: Ekim Ayında Batıdan Doğuya Doğru Tohma Çayından Bir Görünüm (Esenbey Köyü Civarı).

Tohma çayının akım değerleri yaz aylarında düşük seviyede ilkbahar aylarında ise maksimum seviyededir. E.İ.E den alınan ayların belirli günlerinde ölçümleri yapılmış rasatlara göre bu değerlendirme yapılabilmektedir. Bu rasatlara uzun yıllar alınan ortalama değerlere dayanır.

Tablo 15: Tohma çayının uzun dönem akım (m^3/sn) değerleri

Tohma Çayı	
Rasat süresi	1967-1997
Eylül	15,71
Ekim	18,3
Kasım	27,27
Aralık	19,05
Ocak	14,52
Şubat	22,79
Mart	34,94
Nisan	37,22
Mayıs	34,94
Haziran	29,1
Temmuz	16,58
Ağustos	15,92

Grafik 11: Tohma Çayının Ortalama Yıllık Akım Grafiği

Tohma Çayı'nın akım miktarı sonbahar mevsimi içinde eylül-ekim, aralık-ocak, temmuz-ağustos ayları bir birine yakın değer gösterir, temmuz-ağustosta düşük seviyede olan akım değeri eylülden itibaren kasıma kadar artmakta, kasımdan aralığa kadar düşmektedir. ocak ayında minimum seviyeye 14,52 m^3/sn ile inmektedir. Ocaktan şubata doğru ani bir yükselme görülür. Bu durumun nedeni, akım seviyesi şubatta yüksek olan Beyler deresi ve Sultansuyu'nun Tohma'ya katılarak su seviyesini yükseltmeleridir. Nisanda 37,22 m^3/sn ile en yüksek seviyeye ulaşmaktadır. Mayıstan itibaren akım değerleri düşmekte haziran-temmuz- ağustos-eylül ve ekim aylarında hemen hemen aynı seviyede kalmaktadır (Tablo: 15, Grafik: 11).

1.3.1.2.İnceleme Alanımızda Yer Alan Tali Akarular

1.3.1.2.1. Sultansuyu Deresi

Tohma'yı besleyen Sultansuyu'nun kaynağı, araştırma alanı sınırları içinde yer almamaktadır. Kaynağını Malatya dağlarının güneybatısında ilk başlangıç noktasını teşkil eden Kurudağ (2165m) dan almaktadır. Akarsu Doğanşehir civarında bir çok yan kolları ile birleşerek kuzeye doğru akmaktadır. Doğanşehir dolaylarında Göksu'ya dökülen Sürgü suyu ile Sultansuyu arasında su bölümü çizgisi 1300m yükseklikte bir alandan geçer. Böylece Fırat ve Akdeniz havzalarının sınırları çizilmiş olur. Suçatı'ya kadar çeşitli derelerle beslenen akarsu kuzeydoğu yönlü akış gösterirken kuzeye yönelir. İnceleme alanımız içinde yer alan Dedeköy civarında birleşen Karadutdere mevsimlik akarsu özelliği taşıyan Candere-Çatalkoldere, Kızlarpınarıdere, Suçatından itibaren Sultansuyu adını alan akarsuya katılır. Kümekavaktan itibaren Malatya dağlarının kuzey batı yamaçları ve Akçadağ'ın batısındaki plato sahası eteklerinde tektonik bir deprasyona karşılık gelen Akçadağ düzü içerisinde kuzey

doğuya yönelerek menderesler de çizerek akmaya başlar. Akçadağ'ın gerisindeki yapısal plato sahasıyla vadi tabanı arasında akarsuların getirmiş oldukları malzemeyi bırakmasıyla oluşmuş, birikinti konileri Tohma'ya kadar uzanır. Akçadağ'ın gerisinde Tohma'ya kadar devam eden plato sahasını derince yarmış mevsimlik akarsular birikinti konilerinin uç noktalarında son bulur ve vadiye kadar ilerleyemezler.

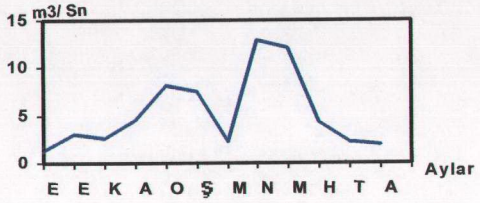
Sultansuyu buradan itibaren en önemli kollarından biri olan kaynak özelliklerinde ki Elemendik (Gökkız) deresi ve bir çok mevsimlik akarsuyu alır. Saniyede ortalama 0,50 m^3 su akıtmaktadır. (Bu kaynak inceleme alanımız içinde yer almamaktadır) Daha sonra ise Karakaya baraj gölüne dökülür. Sultan suyunun yerleştiği alan güneydoğu-kuzeybatı yönü faydalanmaya bağlı olarak oluşmuş çöküntü hattına karşılık gelmektedir ve çizgisel hat boyunca akmaktadır.

Sultansuyu'nun içerisinde aktığı çöküntü alanı 300 m den fazla kalınlıkta Pliokuaterner yaşlı malzemelerle doldurulmuştur. Vadi içerisinde aluvyal topraklar nehrin taştığı silt ve kilin çökmesi sonucu oluşmuştur.

Sultansuyu akım değerlerine bakıldığında:

Tablo 16: Sultan suyu çayının uzun dönem akım (m^3/sn) değerleri

Sultansuyu	
Rasat süresi	1967-1997
Eylül	1,24
Ekim	3,03
Kasım	2,48
Aralık	4,42
Ocak	8,18
Şubat	7,46
Mart	2,26
Nisan	12,93
Mayıs	12,07
Haziran	4,25
Temmuz	2,24
Ağustos	1,99

Grafik 12: Hara akım istasyonunda müteferrik (ayların belirli günlerinde yapılan ölçüm) rasatlara göre Sultansuyu'nun ortalama akım gidişi

Sultansuyu'nun akım değerleri yaz mevsiminde (haziran- temmuz-ağustos) genel olarak düşük değerler gösterir ve bu sonbaharda da devam eder. Akımın seviyesinde iki yükselme iki alçalma söz konusudur. Akım seviyesi temmuz-ağustos-eylül-ekim-kasım ayları gibi uzun bir devrede düşük seviyededir. En düşük seviye eylüldedir. Kasımdan aralık sonuna kadar düzenli bir yükselme görülür. Bu yükselme aralık-ocak ayında çok bariz bir şekilde gözlenir. Ocaktan itibaren düşme başlar ve bu Şubatta hızlanır. İlk bahar mevsimini temsil eden martta ani bir yükselme görülür ve en yüksek seviyeye nisanda ulaşır. En yüksek akım seviyesi 12,93 m3/sn dir. Bu yükselme mayıs ayında da devam eder ve mayıstan sonra hazirana kadar tekrar düşer (Tablo: 16, Grafik: 12).

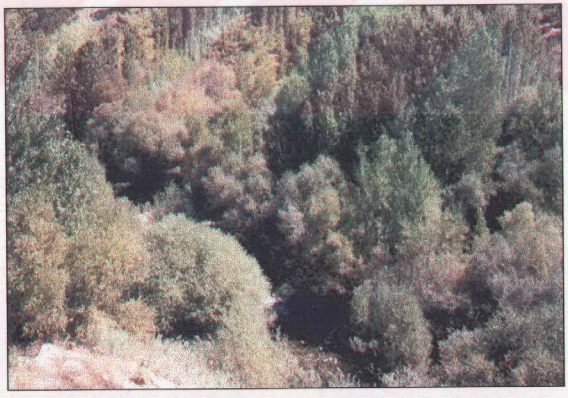

Foto 21: Sultansuyu Vadisinin İçinden Bir Görünüm ve Vadi İçindeki Bitki Toplulukları

Bu akarsularda rejim üzerinde yağmur yağışlarının yanı sıra karın erimesi de etkili olduğu için ilkbaharda görülen kabarmalar haziran'a kadar sürmektedir.

1.3.1.2.2. Doğanlar Çayı:

Kaynaklarını güneyde Karacadağ'dan alan Doğanlar çayı güneyden kuzeye doğru akmaktadır. İnceleme alanımıza derin bir vadi ile yerleşmiş olan Doğanlar çayı, Bağ köy yakınlarında Ebeler Çayı'nı da alarak Tohma'ya katılır. Her iki akarsu Plato sahasını derince yararak oluşturdukları "Ancar boğazı" içinde Tohma'ya katılmaktadır.

1.3.1.2.3. Dipsiz Çay:

Yine bu çayda güneyde Zırnak dağından kaynağını alarak kuzeye doğru akmakta Bağ köy civarında yön değiştirerek kuzeye doğru yönelir, Ebeler çayı adını aldıktan sonra yine bu alanda yukarıda bahsettiğimiz gibi Doğanlar çayı ile birlikte Ancar boğazından Tohma çayına dökülür.

1.3.1.2.4.Amuklu Çayı:

Amuklu çayının kaynaklar dai inceleme alanımızın dışında bulunmaktadır. Diğer tali akarsular gibi güney-kuzey doğrultusunda akan bu akarsuyun asıl ana kaynağı Darıca köyünden kaynaklanmaktadır. Derin bir vadi ile alanımızı parçalamış olan Amuklu Çayı Tohma çayına dökülen bir başka yan kol özelliği taşımaktadır.

Bahsetmiş olduğumuz bu akarsuları alanımızda bulunan çeşitli kaynaklar, yan kollar olarak desteklenmekte ve akış değerini çeşitli mecralarda yükseltmektedirler. Fakat bu yan kollar mevsimlik dereler olmak özelliği taşımaktadır.

1.3.2. Yer Altı Suyu ve Kaynaklar

İnceleme alanımızdaki yer altı suyu dağlık alanlardan beslenmektedir. Akçadağ'ın gerisindeki yapısal plato sahasıyla vadi tabanı arasında akarsuların getirmiş olduğu malzemeyi bırakmasıyla oluşmuş birikinti konileri Tohma'ya kadar uzanır. (Kuzeye doğru)

Akçadağ ilçe merkezinin batısında plato sahasını derince yarmış akarsular birikinti konileri uç noktalarında son bulur ve Sultansuyu vadisine kadar ulaşamazlar. Bu olay birikinti konilerin litolojik yapılarından kaynaklanmaktadır.

Güneyden kuzeye doğru akan akarsular inceleme alanımızın yer altı suyunun doğal drenajını sağlamaktadır. İnceleme alanımızın orta ve batı kısmının litolojik özelliklerine baktığımızda formasyonlar çoğunlukla kalker ve flişlerden oluşmaktadır.

Tektonizmaya bağlı olarak ve erime boşlukları ile kırıklı ve çatlaklı bir yapı kazanmışlardır. Bütün bunlara rağmen yer altı suyu yönünden fakirdirler. Orta ve üst Eosen yaşlı formasyonlar ise konglomera, kum taşı, marnlı kalkerlerden oluşmaktadır. Bunlarda marn ve kilin fazla olması geçirimliliği azaltmaktadır. Bu alanlar yer altı suyu bakımından fakirdirler.

Ayrıca bazaltlı litojik yapılarda geçirgenlik fazladır ve kalınlıkları fazla olmasından dolayı bol miktarda yer altı suyu depo ederler.

Sonuç olarak diyebiliriz ki alanımızda yer altı suyu içeren formasyonların genellikle yüksek kesimlerde bulunduğu ve bununla birlikte havza tabanında yer altı suyu yüzünden fakir ve mevcut yer altı suyunun da kullanıma elverişsiz olmaları tamamen litolojik yapıyla ilgilidir.

Kaynakların durumuna baktığımızda ise yer altı sularının fakir olmasına karşın kaynaklar açısından zenginlik gösterir. Yüksek kesimler veya dağlık alanlar ile platolar arasındaki sınır kısımlar kaynaklar açısından bir zenginlik göstermektedir. Dağlık alanlar ile plato alanlar arasındaki sınırda veya farklı formasyonların tabakalarından çıkan fay kaynaklarının debileri çok büyük değildir. Fakat yerleşmelerin büyük bir kısmı bu kaynaklara göre şekillenmişlerdir.

Araştırma alanımızda orta ve üst Eosen yaşlı formasyonların bulunduğu kısımlarda tabaka kaynaklarına rastlanmaktadır. Tabakaların topografya ile kesiştiği yerde yüzeye çıkmaktadırlar.

İnceleme alanımızda Miosen yaşlı kalkerler üzerinde çok sayıda küçük kaynağa rastlanmaktadır. Bu küçük kaynakların akım değerleri 0,500m^3/sn.dir.

1.4.Toprak Örtüsü

Karalar üzerinde çeşitli yollarla oluşan toprak örtüsü, ihtiva ettiği organik ve inorganik maddeler nedeniyle çok değerli unsurlardır. İnsanların, bitkilerin ortaklaşa faydalandıkları toprak örtüsünün doğal ortam içerisinde önemli bir yeri vardır. Oldukça uzun bir sürede

oluşan toprak örtüsü, erozyonla çok kısa bir sürede yok olabilmektedir. Bu sebeple üzerinde yaşadığımız, ekip, biçtiğimiz toprağı çok iyi korumamız ve değerlendirmemiz gerekmektedir. Türkiye gibi ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayalı olan ülkelerde gelirin yükseltilmesi için, ülke topraklarının çok iyi bir şekilde etüt edilmesi ve ortaya çıkan sorunların giderilmesi gerekmektedir (Özçağlar-1997.s.75).

Türkiye'de şimdiye kadar çeşitli araştırmalar sonucunda illere göre toprak envanter raporları ve toprak haritaları hazırlanmış ve yayınlanmıştır. Araştırma alanımızın da içinde yer aldığı "Malatya İli Arazi Varlığı" raporunda (1984); alanın toprakları, problemleri, arazi sınıfları, arazi kullanım durumu önemli tarım arazileri konuları ele alınmış ve 1/100.000 ölçekli haritada bu unsurlar çeşitli sembollerle verilmeye çalışılmıştır. Bu tür çalışmalar Türkiye'nin bütün illerinde ve çeşitli tarihlerde yapılmıştır. Ancak toprak haritamızın oluşturulmasında büyük ölçüde yararlandığımız bu resmi raporların, araziye çıkıldığında bazı yanlışlıklarla ve eksik bilgilerle dolu olduğu görülmüştür. Bu yanlışlıkların özellikle alanımızda alüviyal toprakların ayrım ve sınıflarında yapıldığı arazi gözlemleriyle tespit edilmiş ve giderilmeye çalışılmıştır.

Hazırlamış olduğumuz toprak haritasında da görüldüğü gibi, altı ayrı toprak grubu ile birlikte çıplak kayalık alanlar tespit edilmiştir. Bu toprak gruplarının özellikleri ve yayılış sahalarını verebilmek açısından her biri ayrı başlıklar altında incelenmeye çalışılmıştır. Şimdi bu toprakların Akçadağ'daki dağılışlarını ve özelliklerini gözden geçireceğiz (Harita: 6).

1.4.1.Zonal Topraklar:

Kayaların ayrışmasından meydana gelen malzeme başka bir yere taşınmadan bulunduğu yerde kalarak üzerinde toprak teşekkülüne meydan vermişse, buralarda oluşan topraklara yerli toprak adı verilir. Yerli topraklar, özellilerini belirleyen etmenlere göre iki ana gruba ayrılır. Bunlar; iklimin etkili olduğu topraklar ve anakayanın etkili olduğu topraklardır. Zonal topraklar da iklimin etkili olduğu topraklardır. Bu topraklar değişik anakayalar üzerinde oluşurlar. Toprakların belirleyici özelliklerini oluştukları yörenin iklim ve bitki örtüsü tayin eder (Dönmez-1985, s.97).

İnceleme alanımızda zonal topraklar alanın jenetik faktörleri olan; iklim, topografya, jeoloji, vejetasyon ve zamanın tesirleri altında meydana gelen özel birer profil dizilişine sahip olan topraklardır. Karasal, yarı kurak iklim şartlarının hüküm sürdüğü yerlerde bulunurlar ve oluşumlarında kalsifikasyon rol oynamaktadır. Jeolojik açıdan incelediğimizde arazinin

muhtelif devrelerde teşekkül etmiş kalker, marn ve konglomeralardan oluştuğunu görebiliriz. Topografik açıdan dalgalı plato sahalarının yayılış gösterdiği etüt sahamızda vejetasyon örtüsünün de bodur ağaç ve çalılıklarla, kısa ve orta boylu otlardan ibaret olması Türkiye'nin geniş sahalarını kaplayan bu toprak, saymış olduğumuz bu faktörler altında, özellikle de iklimin etkisi ile yayılış göstermektedirler.

Alanımızda zonal topraklar grubunda incelemeye çalışacağımız toprakları hazırlamış olduğumuz haritada da (Harita:6) görüldüğü gibi dört ayrı başlıkta toplanmaktadır. Bunlar: "Kahverengi Topraklar, Kırmızı Kahverengi Topraklar, Bazaltik Topraklar ve Kahverengi Orman Toprakları"dır.

1.4.1.1.Kahverengi Topraklar:

Araştırma alnımızın büyük bir kısmında kahverengi topraklar yer almaktadır. Özellikle Akçadağ'da Erhaç düzünde ve Ören düzünde 1000-1250 metreler arasında geniş bir yayılış göstermektedir. Kahverengi toprakların yayılış gösterdiği bir diğer alan ise batıda Kepez Dağı'nın doğusuna karşılık gelmektedir. Bir başka ifade ile Amuklu çayından itibaren doğuda Çakıllıpınar köyüne kadar uzanmakta ve buradan kuzeye doğru ince bir şerit halinde sokularak Levent bucak merkezinin kuzey batısında da görülmektedir. Ayrıca bu alanda Darıca köyünün doğusunda, Kürecik'in büyük bir kısmında uzanan kahverengi topraklar; Demirciler, Kozluca'nın doğu yarısı, Güneşli, Taşevler ve Doğantepe köyleri boyunca kuzeyde, Tohma çayına kadar kesintisiz olarak yayılış göstermektedir. Bu kesim inceleme alanımızın doğusuna nazaran daha yüksek olduğu için kahverengi topraklar daha az alan kaplamaktadır. Alanımız içinde görülen kahverengi topraklar farklı yaş ve litoloji özelliklere sahip formasyonlar üzerinde gelişmişlerdir. Fakat bu formasyonların çoğunlukla petrografik bileşimleri birbirine yakın olduğu için, bu toprakların fiziksel özelliklerinin de büyük benzerlik gösterdiği söylenebilir. Yani toprakların fiziksel ve kimyasal özellikleri birbirine yakındır.

Oluşumlarında kalsifikasyonun önemli rol oynadığı bu topraklar; yağış azlığından ötürü toprakta bulunan kalsiyum ve diğer katyonların yıkanmadan birikmesi sonucunda olşurlar. Yıkanma yalnızca yağış miktarına bağlı olarak A horizonunda oluşabilir. A horizonunda yıkanan kalsiyum karbonat, toprağın alt horizonunda beyaz renkli yumrular ve lekeler halinde birikir. Böylece alt toprakta kalsiyum karbonat horizonu oluşur. A(B)C horizonludurlar. Erozyona uğrayanlarında, A ve C horizonları görülür. Doğal drenajları iyidir.

Derinlikleri yüzeyden itibaren 40-60 cm. arasında değişir. Bu derinlik yağışın miktarına ve erozyon derecesine bağlıdır. Yamaçlarda ise durum farklıdır. Bu alanlarda derinlik 70 cm..'ye iner. Akçadağ'ın marnları muhtelif renklidir. Bu grubun esas itibariyle rengi kahverengidir. topraklar içinde küçük kireçtaşı zerrelerine rastlanmaktadır. Fakat erozyonun şiddetli olduğu alanlarda kahverengi topraklar, normalden daha açık renktedirler. Toprak bünyesi genellikle killi, yer yer de kumlu killi ve killi tınlıdır. Alt toprakları tamamen killidir. İnceleme alnımızda kahverengi topraklar içinde, kalkerli sahalardan kaynaklanan küçük kireçtaşı zerrelerine rastlanmaktadır. Bu nedenle de geçirgenlikleri iyidir.

Bu toprakların bünyesi killidir. Alt katlarında akifer tabakalarının bulunmasına rağmen ölçülü su vermek gereklidir. Yanlış sulamalar sonucunda özellikle düz alanlarda taban suyu oluşabilme ihtimali fazladır.

Araştırma alnımızdaki kahverengi topraklar organik madde bakımından oldukça fakirdirler. Bu toprakların daha çok step formasyonu altında gelişmiş olmaları ve ot formasyonlarının da asıl özelliğini yitirmiş olması veya zayıf bir örtü oluşturması, organik madde miktarını düşük olmasına yol açmıştır. CaCo3 arttıkça pH miktarı da bu toprakların alanımızda pH değeri 7.6 ile 7.7 arasında oynamaktadır.

"Bölüklü-Ilıcak hattı"nın veya Akçadağ fayının kuzeyinde kalan kısmında; "Erhaç Düzü"nde ve güneyinde ki "Ören Düzü"nde kahverengi topraklar üzerinde sulu tarıma dayalı kayısıcılık yapılmaktadır (Elibüyük-1978, s.39).

1.4.1.2.Kırmızı Kahverengi Topraklar

Kırmızı kahverengi topraklar, araştırma alanımızın orta kesimimde kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda akışa sahip olan Doğanlar çayının doğu ve batısında geniş yayılım alanlarına sahiptir. Bir başka ifadeyle Kahverengi toprakların kesintiye uğradığı ve plato sahasına geçildiği alanda görülmeye başlar. İnceleme alnımızda bu topraklara ayrıca, Sultansuyu deresinin doğusunda kalan Karanlıkdere ve Aydınlar köyü civarında ve Ören düzünün güney ve batısında rastlanmaktadır (Harita: 6)

İnceleme alanımızda, doğudan batıya doğru gidildikçe yükseltinin artmasına bağlı olarak toprak sığlaşmakta taşlı bir görünüm sergilemektedir. Bu toprakların hemen hemen bütün özelikleri kahverengi topraklara benzemektedir. Solum rengi hariç bütün özellikleri

aynı olan bu toprakların alanımızda yayılım gösterdiği sahalarda sulama imkanlarının elverdiği ölçüde tarıma kazandırılmış alanlardır.

Bu topraklar üzerinde, ilçe genelinde hakim olan kayısıcılık faaliyetleri yanı sıra, tahıl tarımı da yapılmaktadır. Fakat güneyde görülen bu toraklar üzerinde mera alanları yoğunluktadır.

Kırmızı kahverengi toprakların A horizonu tipik olarak kırmızı kahverengi veya kırmızıdır ve yumuşak kıvamlıdır. ABC profillerine sahiptirler. Kırmızı kahverengi topraklar bünye bakımından killi, kumlu killi ve killi tınlıdır. Profilleri taşlı olduğundan taban arazilerin killi topraklarına nazaran daha geçirgendirler. Bu nedenle sulamaya daha müsaittirler. Konglomeralar üzerindeki toprak tabakası 100 cm. den derin olan kısımlar meyveciliğe, sığları ise tarla ziraatine nazaran, diğer killi topraklardan daha uygundurlar. Sulama kontrolsüz yapıldığında topağın verimi düşmektedir.

1.4.1.3.Bazaltik Topraklar

Araştırma alanımızda bir diğer zonal toprak grubuna dahil toprakları, bazaltik toprakla meydana getirmektedir. Bu topraklar araştırma alanımızın güneybatısındaki dağlık alanlarda gelişmişlerdir. Diğer bir ifade ile bu dağları oluşturan bazaltlar üzerinde gelişmişlerdir.

Bazaltik toprakların derinlikleri eğime bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bu topraklar sığ ve orta derinliktedir. Sığ olan topraklar, genellikle taşlı topraklardır. Yüksek kesimlerde geliştikleri için iklim şartları bu sahaların ancak mera olarak kullanılmasına imkan vermektedir. Bazaltlar üzerinde gelişen toprakların bünyesi anakayanın özelliğinden dolayı genellikle killidir. Ağır bünyeli olan bu toprakların, kil miktarı üst horizonlardan alta doğru yıkanmaya bağlı olarak devamlı bir artış göstermektedir. Bu topraklar mineral bakımımdan oldukça zengindirler. Anakayanın litolojik özelliklerinden dolayı, CaCo3 miktarı düşüktür. Bu toprakların pH'ı, 7-7,5 arasında değişmektedir (Topraksu-1984).

1.4.1.4.Kahverengi Orman Toprakları

Zonal topraklar grubunda inceleyeceğimiz son toprak türü, kahverengi orman topraklarıdır. Bu topraklar alanımızda fazla yayılım göstermezler (Harita: 6). Kahverengi orman topraklarının yayılım gösterdiği sahalar alanımızın kuzeybatı kesimini oluşturmaktadır. 600-1250 m.ler arasında yayılışa sahiptirler. Kuzeyde Tohma çayı ile sınırlı olan bu topraklar; Ağaçlı dağı kuzeyinde, Dipsiz dere vadisinin her iki yanında ve Amuklu çayının güneydoğu

kenarı boyunca uzanmaktadır. Levent boğazının doğu-batı kenarlarını da kaplayan kahverengi orman toprakları, Derinboğaz'dan sonra kahverengi topraklarla kesintiye uğramakta ve Kadıibrahim köyü civarlarında tekrar görülmektedir.

Kahverengi orman topraklarının, alanımızda sınırlı bir yayılıma sahip olmasının nedeni oluşum şartlarıdır. Kahverengi orman toprakları, genellikle geniş yapraklı orman örtüsünün altında oluşmaktadır. Yamaçlarda; genellikle kuru tarım alanlarını teşkil eden bu topraklar, aşınım düzlükleri üzerinde tarım alanlarıyla birlikte bugün sınırlı da olsa ağaç topluluklarını bünyesinde barındırmaktadır.

Kireç yönünden zengin anakaya üzerinde oluşan bu topraklarda, etkili olan toprak oluşum işlemleri, kalsifikasyon ve birazda podzolleşmedir. Profilleri, ABC şeklinde olup horizonlar birbirine geçiş yapmaktadır. Drenajları iyi olan kahverengi orman topraklarının tarıma alınmış olanlarının verimi iyidir. Alanımızda bu topraklar üzerinde kayısıcılık da yapılmaya başlanmış ve iyi sonuçlar alınmıştır.

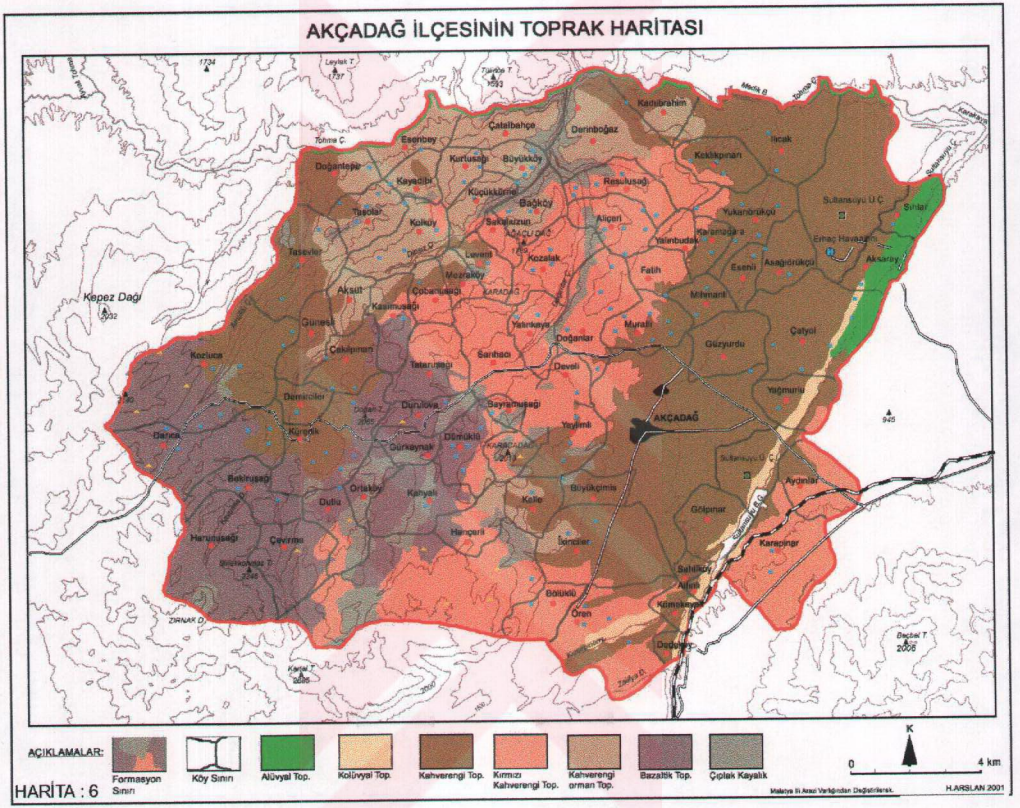
1.4.2. Azonal Topraklar:

İnceleme alanımızda iki tip azonal toprak görülmektedir. Bunlar; Alüviyal topraklar ve Kolüvyal topraklardır.

Bu topraklar bulundukları bölgeye ait jenetik faktörleri tesiri altında oluşmuşlardır. Horizonlaşma göstermeyen genç topraklardır ve birikmeler sonucunda gelişimleri engellenmektedir. Üzerinde oluştukları anakayanın özelliklerini taşıyan bu topakların oluşumlarında jeomorfolojik faktörler büyük ölçüde etkili olmaktadır. Azonal topraklara inceleme alanımızda çok geniş alanlarda rastlanılmamaktadır.

1.4.2.1.Alüviyal Topraklar:

İnceleme sahamızda bu topraklar; Tohma çayı ve yan kollarının vadi tabanlarında ve Sultansuyu vadi tabanında sınırlı alan kaplamaktadır. Fakat toprak haritası oluşturulurken, alüviyal topraklar çok geniş yayılım gösteremediği için haritalanamamıştır. Sadece en fazla yayılım gösterdiği kısım, Sultansuyu vadi tabanının Karakaya barajına doğru yani aşağı çığırında yayılım göstermektedir. Çatyol, Aksaray ve Şıhlar köyleinin doğusu boyunca bu topraklar üzerinde kavak yetiştirilmektedir. Ayrıca alanımızın genel tarımsal faaliyetini oluşturan kayısıcılık da yapılmaktadır.

AKÇADAĞ İLÇESİNİN TOPRAK HARİTASI
Kepez Dağı
1732
AKÇADAĞ
Çatalbahçe
Derinboğaz
Kadılbrahim
Esenbey
Kurtuşağı
Büyüköy
Doğanlepe
Kayacılar
Küçükkörmen
Başköy
Resulusağı
Taşlar
Kolköy
Sakalarzun
Alişeri
Yukarıörükçü
Taşevler
Kozalak
Fatih
Esenli
Aşağıörükçü
Aksu
Çobanlıseği
Kasımuşağı
Mollaarif
Güneşli
Yarıkaya
Doğanlar
Murefi
Güzyurdu
Çatyol
Kozluca
Çeşmiönü
Tatarlıseği
Sarıhacı
Devali
Yağmurlu
Demirciler
Durulova
Bayramuşağı
Yeşilmal
Dereli
Küreşli
Dümüklü
Gürsaynak
Bekiruşağı
Ortaköy
Kahyalı
Kalfa
Büyükçimis
Aydınlar
Dutlu
Gölpınar
Karapınar
Harunuşağı
Çevirme
Hançerli
Sarıcalar
Sahilköy
Alifuat
Kemalpaşa
Ören
Doğanlar
Dedetaş
2005
ZIRNAK D.
Kepez T.
2005
Leylek T.
1737
Tahme C.
Çatalbahçe
Derinboğaz
Kadılbrahim
Kekikpınarı
Sultansuyu Ü.Ç
Sinler
Yalınbudak
Karamağara
Evreç Havaalanı
Aksaray
Mollaarif
Çatyol
Yağmurlu
945
Sultansuyu Ü.Ç
Aydınlar
Karapınar
Dedetaş T.
2005
AÇIKLAMALAR:
Formasyon Sınırı
Köy Sınırı
Alüvyal Top.
Kolüvyal Top.
Kahverengi Top.
Kırmızı Kahverengi Top.
Kahverengi orman Top.
Bazaltik Top.
Çöplek Kayalık
HARİTA : 6
Malatya İli Arazi Varlığından Değiştirilerek.
H.ARSLAN 2001
K
0
4 km

Alüviyal toprakların kaynağını oluşturan sedimentler, çevredeki dağlık ve plato alanlarından taşınan ana materyallerden oluşmuşlardır. Bu topraklar, akarsular tarafından taşınıp depolanan materyaller üzerinde oluşan (A)C profilli genç topraklardır. Üst toprak alt toprağa belirsiz olarak geçiş yapmaktadır. Organik madde bakımından zengindir ve her türlü bitkinin yetişmesine elverişli topraklardır.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi bu toprakların en belirgin yayılım gösterdiği alan, inceleme sahamızın doğusunda Sultansuyu Deresi'nin Karakaya Barajına, yani aşağı çığırına doğrudur. Bu alanda Alüviyal topraklar üzerinde kavak yetiştirilmektedir.

1.4.2.2.Kolüvyal Topraklar:

Topraklar bahsinde son olarak inceleyeceğimiz toprak kolüvyal topraklardır. Yine bu topraklar da alanımızda çok az yer kaplamaktadır.Yayılım sahası Sultansuyu Deresi ve bazı yan kolları boyuncadır.Ayrıca fay diklikleri önünde oluşabilen bu topraklar yine sınırlı alan kapladıkları için haritalanamamıştır. İnceleme sahamızda, kolüvyal topraklar eğimin azalmasına bağlı olarak yerini alüviyal topraklara bırakmaktadır.

Ana materyali kolüvyal malzemeden oluşan topraklar genç oldukları için horizonlaşma göstermezler. Genellikle arazinin yüksek kısımlarından dağ ve tepe yamaçlarındaki eğimli sahalarda yayılım gösterdikleri için, toprak yüzeyleri iri taş ve çakıllardan oluşmaktadır. Taşı az olan kısımlarda ziraat yapılmaktadır. İnceleme sahamızda, Sultansuyu Devlet Üretme Çiftliği sınırları içinde bu topraklar üzerinde tarımsal faaliyetler gerçekleştirilmektedir.

1.4.3.Taşlık Ve Kayalık Alanlar:

Taşlık ve kayalık alanlar, genellikle eğimi fazla olan alanlarda ve kalker yapı içinde açılmış olan vadi yamaçlarında görülmektedir. Ayrıca yüksek kesimlerde bulunan kalkerlerin çok çatlaklı bir yapı göstermeleri sonunda kalkerlerin ayrışmasından arda kalan kalkerlerin, bu çatlaklar ve sonradan oluşan erime çatlakları boyunca derine taşınmasıyla oluşmuşlardır.

İnceleme alnımızın toprak haritasına bakıldığında, taşlık ve kayalık alanların dağlık alanların yüksek kesimlerinde belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca alanımızda Tohma Çayı'nın yan kolları olan Doğanlar Çayı ve Dipsiz Çay'ın yerleştiği vadi boyunca da uzanmaktadır. Bahsettiğimiz bu kısım Levent Boğazına da karşılık gelmektedir. Bu alanda eğim % 50 ve daha fazladır.

1.5.Doğal Bitki Örtüsü

Yeryüzünde herhangi bir sahadaki doğal bitki örtüsünün özellikleri doğrudan iklim, yükselti ve toprak şartlarıyla ilişkilidir (Özçağlar -1997,s.61). Ancak beşeri müdahaleler bu doğal ortamı bozmakta ve olması beklenen daha değişik özellikte bitki örtüsünün sahaya hakim hale gelmesine neden olmaktadır. İnceleme alanımızda hüküm süren doğal çevre koşulları, sahanın tamamına yakın bir kısmının orman örtüsü ile kaplı olmasını gerekmektedir.

Louis (1939), İnandık (1961), İzbırak (1963), Dönmez (1976), Erinç (1977) ve Atalay (1983) 'ın bitki coğrafyasıyla ilgili araştırma ve çalışmalarında, genelde Türkiye'nin ve bu arada da yöremizin vejetasyon coğrafyası üzerinde değerli bilgiler bulunmakla beraber, dar bir sahayı kaplayan araştırma alanımızın bitki örtüsü hakkında net bilgiler bulmak zordur. Ancak yöremize komşu alanlarda yapılmış olan çalışmalar ve bölgede botanik araştırmalar gerçekleştiren Prof. Dr. Bayram YIDIZ ile yapmış olduğumuz bire bir görüşmeler ışığında alanımızın bitki coğrafyası ile ilgili gözlemlerimizi ortaya koymaya çalışacağız.

Malatya ili sınırları içinde uzanan inceleme sahamızda orman çok az yer tutmaktadır. Ancak bu durum doğal değildir. Çünkü sahanın büyük bir kısmının gerçekte ormanlarla kaplı olması gerekmektedir. Fakat, tarihin ilk devirlerinden beri insanların burada yerleşik hayata geçerek hayatlarını sürdürmüş olmaları, ormanların insanlar tarafından çeşitli sebeplerle ve bilinçsiz olarak tahrip edilmesi ve gerçekte bu kadar geniş olmayan bozkır (step) alanlarının genişlemesine neden olmuştur. Oysa bilimsel araştırmalar, alanımızda gerçek bozkır alanlarının 900 m'nin altında kalan yerlerde görüldüğünü ortaya koymaktadır. Günümüzde bu alanların dışında oldukça geniş alanlarda görülen bozkırlar , antropojen yani , insanın ormanı tahribi sonucunda ortaya çıkan bozkırlar durumundadır. Bu alanlarda yeniden orman yetiştirmek çok zordur. Günümüzde alanımız, orman görümünden ziyade seyrek ağaçlıklar durumundadır. Ormanlardaki ağaç türü ise genellikle meşedir (Elibüyük-1994, s.94).

İnceleme alanımızda, sıcaklık ve yağış şartlarının dikey yönde sunmuş olduğu değişikliğe bağlı olarak yöre, step ve kuru ormanların yetişmesine uygun şartlar gösterir. Bunlardan doğal stepler, havza 900-1100 m.'ye kadar olan yüksekliklerde görülmektedir. Doğal stepler , Nisan aylarında ısınan havalarla yeşeren , Haziranda başlayan kuraklıkla birlikte sararıp kuruyan otlardan oluşmaktadır. Belirtilen seviyenin üstünde ise yöre ikliminin özelliklerine bağlı olarak kserofit karakteri kuru ormanların yetişmesine elverişli bir

durum gösteren sahalar bulunmaktadır. Bununla birlikte, ortalama olarak 900–1100 m. den başlayıp 1800-1900 m.lere kadar devam eden bu kat meşe ve ardıç ormanlarından oluşması gerekirken , bugün ilçe genelinde ormandan yoksun antropojen step sahalar uzanmaktadır.

Kuru orman formasyonu olarak nitelendirdiğimiz bu tür bitkiler bugün sahamızın belirli kısımlarında dikkat çekerek topluluklar oluşturmaktadırlar. Bu topluluklar ise seyrek yayılım gösteren tek tek ağaçlardan oluşmaktadırlar. Sahamızda bu formasyona ait bitkilerin görülmediği yerler yüksek dağ zirveleri (Aygörmez dağlarının dorukları)'dir. Kısaca araştırma alanımızda 900- 2000 metreler arası gerçek orman sahasıdır. Ancak bunların tahrip edilmiş olmasından dolayı, sahamızın hemen tamamı antropojen step alanı durumundadır.

Orman tahribi sonucunda sahaya yerleşen step türlerinin aşırı otlatmaya bağlı olarak azalması, bunların yerine dikenli türlerin yayılmasına yol açmıştır. Dağlık alanların bu metreleri geçen yüksek kesimlerinde ise iklim koşullarının elverişli olmaması nedeniyle, genellikle astragalus ve acontholimon gibi dikenli türler yaygındır. Ayrıca bu yüksek kesimlerde yer yer çayırlara da rastlanmaktadır. Diğer taraftan vadi tabanlarında edafik ve klimatik şartlara bağlı olarak nemli bitki topluluklarına ve eğimin fazla olduğu yerlerde çıplak alanlara rastlanılmaktadır. Böylece sahada bitki örtüsü üzerinde beşeri faktörlerin tahripkar etkisi açıkça görülmektedir.

Bütün bunlardan sonra, araştırma alanımızda bitki örtüsü dikey yönde bir zonlaşma göstermektedir diyebiliriz. Bu zonlar en alçakta veya havza tabanlarında tabi step alanları, bunun üzerinde bugün tahrip edilmiş orman katı veya bunların yerini almış olan antropojen stepler, yükseklerde ise çok sınırlı olarak yayılım gösteren supalpin çayır katlarından oluşmaktadır.

İklime bağlı olarak yaptığımız bu açıklamadan sonra , doğal bitki örtüsünün toprakla olan ilişkisini inceleyeceğiz. Bitkilerin kökleri vasıtasıyla bağlandıkları ve hayat fonksiyonlarını sürdürebilmeleri açısından su dahil bütün besin elementlerini karşıladıkları bir ortam oluşturarak, bitki örtüsünü doğrudan etkileyen, toprak faktörüdür. Havza tabanlarında bulunan kahverengi topraklar step arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaktadır. Çünkü kahverengi toprakların oluşmasını sağlayan yarı kurak iklim, aynı zamanda steplerin de oluşmasına imkan vermektedir. Fakat bu grup dışında kalan diğer topraklar ile bitki örtüsü arasındaki ilişkiden söz etmek oldukça güçtür. Çünkü doğal orman alanları tamamen tahrip

edilmiş, bunun yerine bugün antropojen step yerleşmiş olup, sahada çok sınırlı olan orman kalıntıları dışında sadece tek tük ağaçlara rastlanılmaktadır.

Ayrıca toprak derinliğinin artması bitki örtüsünü olumlu yönde etkilemektedir. Örneğin Yalınkaya köyünün kuzeyinde döküntü malzemeler üzerinde toprakların derin olması ve bakı faktörünün etkisiyle de 900 m.den yüksek alanlarda tabi bitki örtüsü olan meşelerin en iyi topluluk oluşturduğu alanlara karşılık gelmektedir.

Kolüvyal topraklar üzerinde ise değerlendirildiğinde, inceleme alanımızdaki alçak kesimlerde daha kurakçıl bitkiler bulunmasına karşılık, yüksek kesimlerde daha nemcil bitkiler gelişmiştir. Bu durum, reliyefin bitki örtüsü üzerinde etkisini belirgin bir şekilde ortaya koymaktadır. Yükseklik, bakı ve eğim reliefin etkisini dolaylı olarak ortaya koymaktadır. Eğimin artmasıyla bitki örtüsünde görülen zayıflama, bakı ile birlikte görülen artış yada azalma bunu çok güzel bir şekilde ortaya koymaktadır. Reliefin etkisinin görüldüğü alanlardan biri de akarsular tarafında derin bir şekilde yarılmış olan vadiler veya boğazlardır. Buralarda değişik türler gelişmektedir. Buralarda değişik türlerin gelişmesine neden, yüksek vadi yamaçlarının oluşturduğu korunaklı sahalardır. Fakat bu alanlarda gelişen bitkilerin veya ağaçların yayılımı sadece topografyayla izah edilemez.

Buraya kadar yapmış olduğumuz açıklamalarda inceleme sahamızın doğal bitki örtüsünün gelişme şartlarını yansıtmaktadır. Bu açıklamalarla doğal bitki örtüsünün dağılışı ve özelliklerini daha iyi değinilebileceği düşünülmüştür. Akçadağ ilçesinde yer alan bitki formasyonlarını meydana getiren doğal step ile antropojen stepler ayrı ayrı ele alınacaktır.

1.5.1.Doğal Stepler

Doğu Anadolu Bölgesinin tektonik kökenli depresyon veya havza tabanlarında İrano-Turaniyen step türleri yaygındır (Atalay-1983 , s.167).

İç Anadolu steplerinde olduğu gibi otsu bitkiler ilkbaharın sonralarına doğru havaların ısınmasıyla birlikte çiçek açmakta, yağış durumuna göre temmuz ve ağustos başlarında kurumaktadır. Araştırma sahamızın doğusunda bulunan Malatya havzasında hemen hemen her tarafta görülen step formasyonu (Atalay-1983, s.45) havzanın kuzey batı kesimlerinde 1100-1200 m.lere kadar çıkmaktadır (Çetik-1985 s.17). Malatya havzasında görülen bu farklılık batıya doğru alanımıza gelindiğinde de görülmektedir. İnceleme alanımızda, bu sınır

900 m.lere çıkmaktadır. Bu durumun asıl sebebi sıcaklığın yüksek kesimlere göre daha fazla olması, yağışın düşük ve özellikle yaz yağışlarının az olmasıdır.

Araştırma alanımızda steplerin dağılışına baktığımızda Erhaç düzü ve Ören düzünde geniş bir yayılım alanı göstermektedir. Batıya doğru gidildiğinde nemliğin artması ile step formasyonu 900 m.ye kadar ancak çıkmaktadır. Ayrıca alanımızda şiddetli ve uzun alan kurak döneminden dolayı doğal step formasyonun yayılım alanını etkilemektedir.

Tohma çayı kenarlarında edafik faktörler ve taban suyunun yüksekliğinden dolayı akarsu boyunca gelişen ağaçlıklar görülmektedirler. Bu kesimde akarsu boyunca çok ince şerit halinde uzanan akarsu boyu ağaçları (galeri ormanları), seyrek olmasına rağmen tür bakımında oldukça zengindir. YILDIZ tarafında tespit edilmiş olan türler şunlardır:

- Adiantihun capillus veneris, parietaria judaica scroplularca libanotica, rubun sanctun (böğürtlen), ficus carica(incir), rhus coriaria (sumak), pharagmites austrli, aubrieta, prangospobularin, sendum album, fraxinus (dişbudak), ulmus (Karaağaç), Platanus (Çınar), salix (Söğüt) (Foto: 22).

Foto 22: Tohma ÇayıKenarlarında Edafik Faktörler ve Taban Suyunun ,Yüksekliğinden Dolayı Akarsu Boyunca Gelişen Ağaçlıkla.

Daha çok yıllık otsu bitkilerden oluşan ve vejetasyon periyodunu kısa sürede tamamlayarak elverişsiz zamanını tohum olarak geçiren vejetasyona step denir (Günek–1995, s.194).

Alanımızda step elemanları dikensi ve otsu türlerden oluşmaktadır. Yüksek kesimlerde görülen türler daha çok dikensi özellik göstermektedirler. Bunlar; geven (astragalus) türleri dışında, sığır kuyruğu verbascum), kekik (Thymu), çoban yastığı (acantholimon), katırtırnağı (genisia mentbretti), deve dikeni (alhagi) dir.

Alanımızda ot formasyonu olarak nitelendirdiğimiz türler ise sütleğen (euphorbia), gelincik (papaver), ballıbaba (achillanana), kahkahaotu (lonvolvulus), yavşan otu (artemisia) ve üzerlik (paganum harmala) gibi yaygın olan türlerdir.

1.5.2.Antropojen Stepler

Alanımızda daha önce belirttiğimiz gibi orman örtüsünden yoksun alanlar bugün step karakteri kazanmış alanlardır. İnsanların ormanı tahribiyle ortaya çeken Antropojen step sahalar olarak nitelendirdiğimiz sahaların 900 m.den daha yükseklerde bulunduğunu söyleyebiliriz. Sahanın ilk bakışta dikkat çeken tamamen orman örtüsünden yoksun görümünü bazı alanlarda bizi yanılgıya düşürebilmektedir. Örneğin Yalınkaya köyünün kuzeyinde Aygörmez dağlarının eteklerinde rastlanan meşe toplulukları, Tohma vadisi içinde yamaçlarda gizlenebilmiş meşe kalıntıları bu görünümü geniş alan içinde az da olsa ortadan kaldırmaktadır. Yine Karacadağ kütlesinin yamaçlarında özellikle Gürkaynak köyünün kuzeyinde kalan alanlarda yine meşe toplulukları tahripten nasibini almış kuru orman kalıntılarıdır. Sahamızda meşe türleri daha fazla yayılım göstermekte ve alçak kesimlerde topluluk oluşturmaktadır. Ardıçlar ise çok sık olmamakla birlikte hemen her yerde görülebilmektedir. Yani belirli bir yükselti basamağı belirlemek mümkün değildir. Fakat en fazla yüksek kesimleri ağaç türüdür diyebiliriz. Aygörünmez dağları ve Karacadağ kütlesinin yüksek kesimlerinde ardıçlara rastlanılmaktadır.

Kuru iklim koşullarını yansıtan ve meşe türlerinin hakim olduğu meşe–ardıç toplulukları orman formasyonuna ait kalıntılardır. Bu kalıntılar içinde meşe türlerinden, (quercus cerris) saçlımeşe, (quercuv petraea) saçsız meşe olmak üzere iki meşe türü yayılım göstermektedir. Ardıç türlerinden junuperus foelit ve j.nana yoğun olmasa da görülmektedir. Bunların dışında fazla yaygın olmamakla birlikte bazı yabani meyve türleri alıç (craetegus aronia), yabani armut (pirus communis), karaçalı (paliurus spine–chisti), yaban gülü (rosa canina) gibi türler tespit edilebilmiştir (Foto: 23).

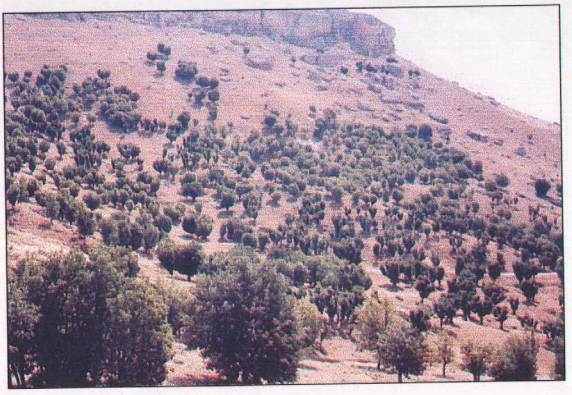

Foto 23: Yalınkaya Köyünün Kuzeyinde Yayılım Gösteren Meşelikler.

Alanımızda ayrıca çok sınırlı olmak üzere Supalgın çayır bulunmaktadır. Fakat bu çayırlar alanımızda ağaç formasyonun üst katına karşılık gelen alanların olmaması veya çok sınırlı olmasına bağlı olarak kat oluşturmazlar. Denilebilir ki alanımızda orman üst sınırı 2000 m.lere kadardır.

Araştırma alanımızda dikkat çekici bir başka özellikte vadi tabanlarında oldukça gür hiprofil karakterli bitki topluluklarının yer almasıdır taban suyunun elverişli olması ve edafik koşullara bağlı olarak gelişmiş olan bu formasyon vadi tabanları boyunca dar ve uzun şeritler halinde uzanır. En yoğun olarak da gördüğümüz olanlar ise Sultansuyu vadisi, Tohma vadisi, Doğanlar çayı vadisi ve Amuklu deresi vadi tabanıdır. Bu nemcil bitki türleri beyaz söğüt (salixalba), kavak (populus euphratica), böğütlen (ruhus fruticosus) ve nane (mentha) dir.

İKİNCİ BÖLÜM

2.BEŞERİ COĞRAFYASI

Beşeri coğrafya; coğrafi ortam içerisinde insan ile doğal ortam arasındaki karşılıklı etkileşimlerden kaynaklanan insani (beşeri) faaliyetleri ve bunların karışımından ortaya çıkan durumları dağılış, ilişki kurma, karşılaştırma ve nedensellik ilkelerine bağlı kalarak çok çeşitli yöntemler uygulamak suretiyle araştırıp inceleyen ve sonuçlarını sentez halinde ortaya koyan coğrafya anabilim dalıdır (Özçağlar-2000, s.57).

Araştırmamızın bu bölümünde Akçadağ ilçesinin idari bölünüşümdeki gelişmeler, yerleşme ve nüfus özellikleri ele alınacaktır. Barınmak veya çeşitli ekonomik etkinliklerde bulunmak amacıyla bir saha üzerine inşa edilmiş bir veya birden fazla meskenden (konuttan) oluşan kümeye "*yerleşme*" denilmektedir. İnsanlar belirli bir yerde uzun süreli yaşamadıkça, göstermiş oldukları faaliyetleri tespit etmek zordur. Doğal çevre ile ilişki halinde bulunan insanların beşeri ve ekonomik faaliyetlerini sağlıklı bir şekilde inceleyebilmek için, önce onların barındıkları ortamları, yani yerleşme yerlerini tanımak gerekir.Yerleşme yerleri sabit olmayan, devamlı yer değiştiren insan gruplarının faaliyetlerini saptamak güç olmakla birlikte olanaksızdır (Özçağlar-1988, s.108).

Eğer insanlar belirli bir yerde sürekli olarak kalıyorsa, o alanın nüfus sayısının ve nüfusun yapısal özelliklerini rahatlıkla tespit etmek mümkündür. Nüfusu "bir yerde yaşayan insan sayısı" olarak tanımladığımıza göre, önce insanların barınma ortamlarını yani yerleşim yerlerini tanımak gerekir (Özçağlar-1997, s.81).

Yukarıda bahsettiğimiz nedenlere dayanarak Akçadağ'ın Beşeri Coğrafyası bölümünde öncelikle yerleşme özellikleri bahsine geçmeden önce, idari bölünüşteki gelişmeler anlatılacak ve daha sonra yerleşme konusu bahsinden sonra yerleşmelerin nüfus özeliklerine yer verilecektir.

2.1. İdari Bölünüşteki Gelişmeler

Araştırma alanımızda idari açıdan zaman içerisinde birçok değişiklik olmuştur. Bu değişikliklerin boyutu farklı şekillerde kendini göstermiş ve hem ilçenin alansal yapısında değişikliklere yol açmış hem de kendi sınırları içerisinde zaman zaman farklı idari düzenlemeleri beraberinde getirmiştir.

2.1.1. Cumhuriyet Dönemi Öncesi İdari Bölünüşteki Gelişmeler

Akçadağ ile ilgili ilk idari bilgilere Osmanlı Devleti'nin XVI.yüzyılda hazırlamış olduğu Kanunî Devri Malatya Tahrir Defterleri'nde rastlanılmaktadır. Bu kaynağa göre, inceleme sahamız Malatya Sancağının Keder Beyt Nahiyesi olarak ismi geçen alana karşılık gelmektedir. 1560'da Keder Beyt Nahiyesi'ne bağlı 89 köy ve mezra yerleşmesi bulunmaktadır (Yınanç, Elibüyük-1983, s.137 – 162).

Daha sonraları ise yine Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyılda düzenli bir şekilde tutmuş olduğu Devlet Salnamelerimdeki bilgiler ışığında alanımızla ilgili bilgilere ulaşılabilmektedir. Bu kaynaklarda;

M.1850 (H.1266) Devlet Salnamesi'nde Akçadağ Harput Eyaleti'nin Malatya Livasına bağlı Akçadağ Nahiyesi (Nahiye-i Akçadağ) olarak geçmektedir (s. 153).

Daha önce müstakil bir liva (sancak) olan Malatya M. 1854 – 1855 (H.1271) Devlet Salnamesi'nde Harput Livasının bünyesinde yer almıştır. Akçadağ'da Malatya gibi aynı konumda karşımıza çıkmıştır (s. 153).

M.1855-1856 (H.1272) Devlet Salnamesi'nde, Harput Eyaletine bağlı Harput ile Malatya livası (Liva – i Harburut maa Malatya) içinde Akçadağ Kazası olarak geçmektedir.

M.1862-1863 (H.1279) Devlet Salnamesi'nde yine Harput Eyaletine bağlı Harput ile Malatya livası içinde yer alan bir kazadır (s. 154).

M.1866-1867 (H.1283) Devlet Salnamesi'nde Harburut Eyaletinin Harput livası içinde yer alan Harburut, Malatya, Arabkir, Eğin, Çemişgezek ve Şiro gibi, Akçadağ da bir kaza durumundadır (s.155) (Harita: 7).

M.1868-1869 (H.1285) Devlet Salnamesi'nde Diyarbekir Vilayeti karşımıza çıkmaktadır.

Bunun nedeni vilayet nizamnamesi ile mülki taksimatta yeni düzenlemeler yapılmış olmasıdır. Vilayetler sancaklara, sancaklar kazalara, kazalar nahiyelere, nahiyeler de köylere bölünmüştür (Safer 1284 / Haziran 1867) (Duman-1982 Osmanlı Yıllıkları – Salnameler ve Nevsâller, s.117).

Bu nizamnameye göre Diyarbekir Vilayeti; merkez Diyarbakır Sancağı olmak üzere Ma'muratü'l Aziz, Mardin, Siird (İs'ird) adı altında dört sancağa ayrılmıştır.

Diyarbakır Sancağı, Siverek, Lice, Bahramki; Ma'muratü'l Aziz Sancağı, Harput, Argani, Arabkir, Malatya, Hısn-ı Mansur, Palu; Mardin Sancağı, Midyat, Cizre ve Siird (İs'ird) Sancağı ise Bervade ve Gerzan kazalarından oluşmuştur.

Bu yeni düzenleme içerisinde Akçadağ, Diyarbekir Vilayeti'nin Ma'muratü'l Aziz Sancağı'na bağlı bir kazası olarak yerini almıştır (s.156).

M.1869-1870 (H.1286) Devlet Salnamesi'nde Akçadağ, Diyarbekir Vilayeti'nin Ma'muratü'l Aziz Sancağı'nın bir kazası olarak değil, Malatya'nın bir nahiyesi olarak karşımıza çıkmıştır. Yani kaza hüviyetini kaybetmiştir.

Akçadağ, M1872-1873 (H.1289) Devlet Salnamesi'nde de yine Diyarbekir Vilayeti'ne bağlı Ma'muratü'l Aziz Sancağı'na bağlı Malatya Kazası'nın nahiyesi konumundadır (s.157).

M.1874 (H.1291) Devlet Salnamesi'nde Malatya, Diyarbekir Vilayeti içerisinde yer alan Ma'muratü'l Aziz Sancağı'na bağlı bir kaza olmaktan kurtulmuş; sancak olarak oluşturulmuştur. Akçadağ'da bu sancağın bir kazası olarak yeri belirlenmiştir (s.158).

M.1877 (H.1294) Devlet Salnamesi'nde Akçadağ, Diyarbekir Vilayeti'nin Malatya Sancağı'na bağlı bir kazadır.

M.1878 (H.1295) Devlet Salnamesi'nde ise Akçadağ, Diyarbekir Vilayeti'nin Malatya Sancağı'na bağlı bir kazadır.

Bu dönemde belirtilmesi gereken önemli bir husus; vilayet nizamnamesinde nahiyelerin idaresiyle ilgili önemli hükümlerin konulmuş olmasına rağmen, uygulamada nahiyelere yeterince yer verilmemiş olduğunun farkına varılmasıdır. Bu nedenle nahiyelerle ilgili yeni düzenlemeler yapılmıştır. Ki ancak bu düzenlemelerden yani söz konusu nizamnamenin yayınlanmasından ancak 8 yıl sonra salnameler de kazalara bağlı nahiyelerin isimleri yer almaya başlamıştır.

İşte bu yenilik akabinde Akçadağ'a bağlı nahiyeler Kürne, Kürecik, Hekimhan ve Kürdabdal'dır. Bunlar yeni teşkil edilen nahiyelerdir (DUMAN-1982, s.122, 123, 125).

M.1879 (H.1296) ve M. 1880 (H.1297) tarihli her iki Devlet Salnamesi'nde de Akçadağ, Diyarbekir Vilayeti'nin Malatya Sancağı'na bağlı bir kazadır. Ve yine dört nahiyesi vardır.

M. 1881 (H.1298), M. 1881 (H.1299), M. 1882-1883 (H.1300), M.1883–1884 (H.1301) tarihli Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyyelerde de Akçadağ, Diyarbekir Vilayeti'nin Malatya Sancağı'na bağlı bir kazadır. Fakat bu salnameler de nahiye sayısı üçe düşmüştür. Bunlar Kürne, Kürecik, Hekimhan'dır.

Malatya her ne kadar M. 1883 – 1884 (H.1301) tarihli devlet salnamesinde Diyarbekir Vilayeti'ne bağlı bir sancak olarak görülüyorsa da, H.1302 tarihli devlet salnamesinde 546. sayfada yapılan açıklamaya göre, Malatya Sancağı 99 senesinin (M. 1883) martından itibaren Ma'muratü'l Aziz Vilayeti'ne nakil olunmuştur (s.161).

M.1884–1885 (H.1302) tarihli devlet salnamesinde artık Ma'muratü'l Aziz Vilayeti'nin Malatya Sancağı'na bağlı bir kazadır.

M.1885–1886 (H.1303) ve M. 1887 (H.1304) tarihli her iki devlet salnamesinde yine Ma'muratü'l Aziz Vilayeti'nin Malatya Sancağı'na bağlı bir kazadır. Nahiyeleri ise Kürne, Kürecik, Hekimhan'dır.

M.1888, M.1889, 1897 tarihli devlet salnamelerinde yine Malatya Sancağı'nın bir kazası olarak verilmiştir.

M. 1889 – 1890 (H.1307) Salname –i Devlet – i Aliyye - i Osmaniyye'de Akçadağ Kazası'nın 162 köyü (kura) ve 7 nahiyesi bulunmaktadır.

M.1895–1896 (H.1313) tarihli devlet salnamesinde Akçadağ Kazası'nın 148 köyü ve Kürne, Ayvalıdere, Hekimhan adlı 3 nahiyesi vardır. M. 1896 – 1897 (H.1314) tarihlerinde de yine üç nahiyeye sahiptir.

M.1897-1898 (H.1315) tarihli devlet salnamesinde Akçadağ Malatya Sancağı'nın bir kazası konumunda olup bu kazaya bağlı 7 nahiye 122 köy bulunmaktadır. Bu köylerden 25'i Hekimhan Nahiyesi'ne, 21'i Ayvalı Nahiyesi'ne, 15'i Kürne Nahiyesi'ne, 10'u Hasançelebi Nahiyesi'ne, 22'si Levendoğlu Nahiyesi'ne, 11'i Polad Nahiyesi'ne ve 18'i Kasımoğlu

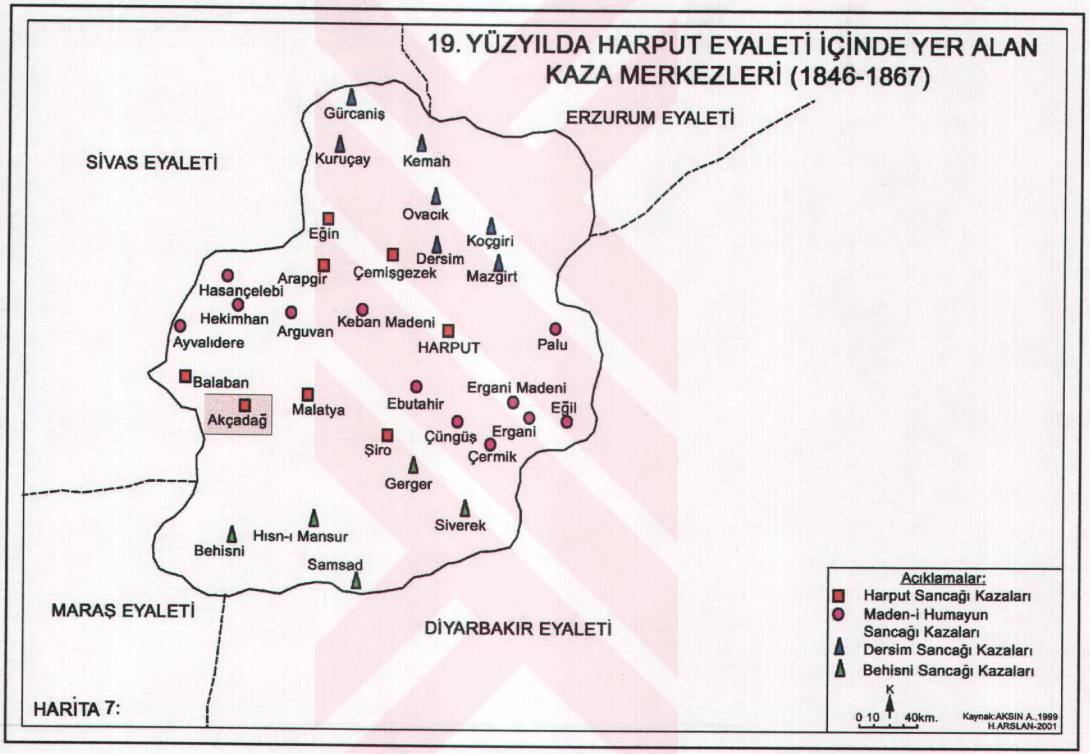
Nahiyesi'ne aittir. M.1899 (H. 1316) ve M. 1906 (H.1323) arasında hazırlanan tüm salnameler de Akçadağ'ın idari durumu aynıdır.

M.1906-1907 (H.1324) devlet salnamesine bakıldığında Ayvalı Nahiyesi Akçadağ'dan ayrılmış ve böylece Akçadağ'ın nahiye sayısı 6'ya düşmüştür. Bu durum M.1909 (H. 1325) yılına kadar olan diğer salnamelerde de aynıdır.

M.1910 (H.1326) tarihli Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'de Malatya Sancağı'na bağlı Akçadağ Kazası'nın 154 köyü (kura) ve 7 nahiyesi bulunmaktadır. Bu köylerden 53'ü Hekimhan Nahiyesi'ne, 25'i Kürne Nahiyesi'ne, 15'i Hasançelebi Nahiyesi'ne, 10'u Levendoğlu Nahiyesi'ne, 22'i Polad Nahiyesi'ne ve 11'i Kasımoğlu Nahiyesi'ne ve 18'i Kürecik Nahiyesi'ne aittir.

M.1911-1912 (H.1327) tarihli Salname–i Devlet– i Aliyye-i Osmaniyye'de Malatya Sancağı'na bağlı Akçadağ Kazası'nın 143 köyü (kura) ve 6 nahiyesi bulunmaktadır. Bu köylerden 53'ü Hekimhan Nahiyesi'ne, 25'i Gelengeç Nahiyesi'ne, 15'i Hasançelebi Nahiyesi'ne, 10'u Levend Nahiyesi'ne, 22'i Polad Nahiyesi'ne ve 18'i Kürecik Nahiyesi'ne aittir. Merkez kaza Arga'dır.

M.1912-1913 (H.1328) tarihli Salname –i Devlet – i Aliyye - i Osmaniyye'de Malatya Sancağı'na bağlı Akçadağ Kazası'nın 174 köyü (kura) ve 7 nahiyesi bulunmaktadır. Bu köylerden 42'si merkez kaza olan Arga'ya, 25'i Hekimhan Nahiyesi'ne, 36'sı Gelengeç–Kürne Nahiyesi'ne, 11'i Hasan Çelebi Nahiyesi'ne, 20'si Levend Nahiyesi'ne, 10'u Polad Nahiyesi'ne ve 30'u Kürecik–Kepez Nahiyesi'ne aittir. M. 1917 – 1918 tarihli salnamelerde de Akçadağ, Malatya Sancağı'nın kazasıdır (s.187).

19. YÜZYILDA HARPUT EYALETİ İÇİNDE YER ALAN KAZA MERKEZLERİ (1846-1867)
ERZURUM EYALETİ
SİVAS EYALETİ
MARAŞ EYALETİ
DİYARBAKIR EYALETİ
Gürcanis
Kuruçay
Kemah
Ovacık
Eğin
Koçgiri
Dersim
Çemişgezek
Mazgirt
Arapgir
Hasançelebi
Hekimhan
Arguvan
Keban Madeni
Ayvalıdere
HARPUT
Palu
Balaban
Akçadağ
Malatya
Ebutahir
Ergani Madeni
Eğil
Çüngüş
Ergani
Şiro
Çermik
Gerger
Siverek
Behisni
Hısn-ı Mansur
Samsad
Açıklamalar:
Harput Sancağı Kazaları
Maden-i Humayun Sancağı Kazaları
Dersim Sancağı Kazaları
Behisni Sancağı Kazaları
K
0 10 40km.
Kaynak:AKSIN A.,1999
H.ARSLAN-2001
HARİTA 7:

16 Ocak 1910 tarihinde Hekimhan nahiyesi Meclis-i Meb'ûsân'a ve Dahiliye Nezâreti'ne (Millet Meclisi ve İçişleri Bakanlığı) ayrı ayrı başvurarak kaza olma isteğini İstanbul'a duyurmuştur. Nahiye, bu isteğini ise dilekçede bazı nedenlere bağlamıştır. Bunlar; "Merkez kazaya iki yoldan gidilebilmektedir. On sekiz saatlik olanı Tohma nehrinin kış ve baha mevsiminde taşması sebebiyle kullanılamamakta, öbürü ise otuz saat sürmekte ve türlü eziyet ve sıkıntı çekilmektedir. Ayrıca nahiyenin kaymakamlık olmasını vilayet olumlu karşılamış ve Anadolu Islahat Müfettişi olan Şakir Paşa Layihasında, (tasarı) nahiyenin genel bir geçit olduğundan kaza yapılması tavsiyesinde bulunmuştur" (Işık-1998, s.647). Fakat 1910 yılında yapılan bu talep ancak 1921 yılında gerçekleşmiş ve Hekimhan ilçe statüsü kazanarak Akçadağ'dan ayrılmıştır.

2.1.2. Cumhuriyet Döneminde İdari Bölünüşteki Gelişmeler

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise bütün sancaklar vilayet statüsüne dönüştürülmüş olduğundan Malatya sancağı da bir vilayet olmuştur. Bu dönemde; Akçadağ kazası dört nahiyeden oluşmaktaydı (Merkez , Doğanşehir, Kürecik ve Levent nahiyeleri).

Bu kısımda değişiklikleri daha iyi bir şekilde gözler önüne serebilmek amacıyla, ilçeye bağlı köy yerleşim yerleri baz alınmış ve bugün artık buca merkezi statüleri olmayan fakat mülki idare teşkilatı içerisinde *bucak merkezliği* görevi devam eden yerleşim birimlerine bağlı kalınarak idari bölünüşteki gelişmeler verilmeye çalışılmıştır.*

Akçadağ'da yerleşme ve nüfus konularını incelemeden önce, 1935 yılından günümüze ilçenin idari açıdan gösterdiği değişiklikleri ele almak yerinde olacaktır.

Çünkü 1935 yılı nüfus sayımına göre Akçadağ ilçesine bağlı olan köy sayısı 94'tür. Bugün bir ilçe durumunda olan Doğanşehir, 1935 yılında Akçadağ ilçesine bağlı bir bucak merkezidir. 1935 yılında merkez bucakta 45, Doğanşehir bucağında 21, Kürecik bucağında 23 ve Levent bucağında 14 köy vardır. Ancak 1940 yılından itibaren hem ilçe sınırları içinde yer alan bucaklar arasında, hem de inceleme alanımızdan ayrılıp farklı yerleşmelere bağlanan köylerle birlikte, 1946 yılında ilçe statüsü kazanan Doğanşehir, idari yapıda değişikliklere yol

---

* *(ÖZÇAĞLAR A., 1997, Türkiye'de Belediye Örgütlü Yerleşmeler (Kasabalar-Şehirler), Ekol Yayın Evi, ANKARA, s.23).*Özçağlar'a göre *1995 yılında , ülkemizde 690 bucak merkezinin ancak 24'ünde bucak müdürü görevli idi. Bucak müdürlerinin bulunmadığı 666 bucak merkezi muhtarlığa dönüştürülerek bucak merkezliği fonksiyonlarını yitirmişlerdir.*

açmıştır. Bu sebeple 1935 yılından itibaren belirli periyotlarla yapılan nüfus sayımlarına göre belirli dönem aralıkları tespit edilmiş ve idari yapıdaki gelişmeler verilmeye çalışılmıştır.

2.1.2.1. Merkez Bucaktaki İdari Gelişmeler

1935-1940 Arası Dönem: 1935'de 45 köy yerleşmesine sahip olan merkez bucak, 1940'a gelindiğinde 11 köy eksilerek bu sayı 34'e düşmüştür.1935'de var olan, Avşaroğlu, Sincik (Sincik daha sonra Gölpınar'dan ayrılarak köy statüsü kazanan Altınlı'nın Bir mahallesi olmuştur.) ve Çiftçibaşı köyleri; Gölpınar'a, Büber; Dedeköy'e, Kalender, Ziyaret ve Kırkhan; Bahri'ye, Muhacir; Akçadağ merkeze bağlanmış ve köy statülerini kaybetmişlerdir. Zeyve köyü 1940'da Şıhlar adını almıştır (Köy adlarındaki bu değişiklikleri burada belirtmememizdeki neden, köy listelerindeki farklılıkları gösterebilmek amacını taşımaktadır). Yine bu dönemler arasında Pertek ve Şavikli köyleri daha sonraki yıllarda tekrar kazanmak üzere köy tüzel kişiliklerini kaybetmişlerdir (Tablo: 18).

1940-1945 Arası Dönem: 1940'da 34 olan köy sayısı, 1945'de 36'ya yükselmiştir. Buna neden, Gölpınar'dan ayrılan Keremis'in (Altınlı) köy statüsü kazanması, 1940'da köy statüsünü kaybeden Pertek ve Şavikli yerleşmelerinin tekrar bu hakkı kazanmalarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca 1940'da var olan Kırpınar 1945'de köy statüsünü kaybetmiştir.

1945-1950 Arası Dönem: Merkez bucakta en büyük idari değişiklik hiç kuşkusuz 1946'da Doğanşehir bucağının ilçeden ayrılması ve beraberinde merkez bucaktan bazı köyleri de bünyesine almasıyla olmuştur. 1945'de merkez bucağa bağlı Dedefengi, Karaterzi, Suçatı ve Şavikli (Yuvalı) köyleri Doğanşehir ilçesini köyleri durumuna gelmiştir. Ayrıca bu dönemler arsında Pertek köyünün statüsü geçici bir süre ellerinden alınmıştır. Fakat 1945'de Köy statüsü elinden alınan Kırpınar 1950'de tekrar köy olmuştur. Bu değişiklik ile 1945'deki 36 köy yerleşmesi sayısı 1950'de 33'e düşmüştür (Tablo: 17).

1950-1955 Arası Dönem: 1950'de 33 köy sayısına sahip olan Merkez bucak 1955'de 39 köy yerleşmesine merkezlik yapmıştır. 1950'de Kürecik bucağına bağlı olan; Aliçeri ve Penik köyleri, Levent bucağına bağlı olan; Ancar ve Resuluşağı köyleri 1955'de merkez bucağa dahil edilmişlerdir. 1950-1955 dönemleri arasındaki bir diğer önemli idari gelişim ise; 1950 öncesi birkaç kez köy statüsünü kaybeden Pertek köyünün tekrar köy statüsü kazanması olmuştur.Yine bu dönemler arasında Keller köyünden ayrılarak köy statüsü kazanan Büyükçimiş de Merkez bucağa dahil olan yeni bir köy yerleşmesidir.1950'de Kürtaptallar köyünün de adı Keklikpınarı olarak değiştirilmiştir.

Tablo 17: 1935-1945 Yılları Arasındaki Akçadağ'a Bağlı Doğanşehir Bucağının Köy Sayılarının Değişimi ve 1950'de Doğanşehir İlçesi

						DOĞANŞEHİR İLÇESİ 1950		
1935		1940		1945		Merkez B.		Sürgü B.
Doğanşehir	Kadılı	Doğanşehir	Kadılı	Doğanşehir	Kadılı	Cevzerobası	Karaterzi	Sürgü
Almalı	Karanidere	Abdulharap	Karanidere	Abdulharap	Karanidere	Çavuşlu	Kelhalil	Abdülharap
Cevzerobası	Kelhalil	Almalı	Kelhalil	Almalı	Kelhalil	Çığlık	Kıllılı	Erkenek
Çiğlik	Kurucaova	Cevzerobası	Kurucaova	Cevzerobası	Kurucaova	Dedefengi	Meletderesi	Hudut
Erkenek	Abdullaharap	Çiğlik	Meletderesi	Çiğlik	Küllüşağı	Elmalı	Mızga	Karaalidere
Eskiköy	Meletderesi	Erkenek	Polat	Erkenek	Mıskı	Eskiköy	Polat	Kurucaova
Fındık	Polat	Eskiköy	Polatderesi	Eskiköy	Polat	Fındık	Polatderesi	Reşadiye
Güronunobası	Polatderesi	Fındık	Söğüt	Fındık	Polatderesi	Gürobası	Söğüt	
Harapşehir	Söğüt	Güronunobası	Sürgü	Güronunobası	Söğüt	Harapşehir	Sürgü	
Kalaycık	Sürgü	Harapşehir	Toprakkale	Harapşehir	Sürgü	Kadılı	Şavikli	
	Toprakkale	Hudut		Hudut	Toprakkale	Karabahşılı		
Toplam: 21		Toplam:21		Toplam:22		Toplam:21		Toplam:7

1955-1960 Arası Dönem: 1960'da Ören'den ayrılan Kalikasa, Dedeköy'den ayrılan Kömekavak yerleşmeleri köy statüsü kazanmışlardır.Bu sebeple 1955'de 39 olan köy sayısı 1960'da 41'e yükselmiştir. Ayrıca bu dönemde bir çok köyün adı da değiştirilmiştir. Keremis'in Altınlı, Beskenbere'nin Bölüklü, Bahri'nin Çatyol, Ancar'ın Derinboğaz, Musturu'nun Duranlar, Pertek'in Göktarla, Eğin'in Güzyurdu, Tevük'ün Kesmece, Heküge'nin Pınarlıgeçit, Şemşir'in Yalınbudak, Penik'in Yalınkaya ve Kacikli'nin de yeni adı Yaylımlı olarak değiştirilmiştir (Tablo: 18).

1960-1965 Arası Dönem: Bu dönemler arsında ki değişiklik; 1960'da Kürecik bucağına bağlı olan Bayramuşağı ve Sarıhacı köylerinin, 1965 'de merkez bucağa bağlanması olmuştur. 1960'daki 41 köy sayısı 1965'de 43'e yükselmiştir. Kalikasa köyünün adı da Hisardere olarak değiştirilmiştir.

1965-1985 Arası Dönem: Bu yirmi yıllık periyotta Merkez bucakta idari açıdan hiçbir değişiklik olmamış, 1965'de 43 olan köy yerleşmesi sayısı 1985'e kadar 43 olarak kalmıştır.

1985-1990 Arası Dönem: 1985'de 43 olan köy sayısı 1990'a gelindiğinde 39'a düşmüştür. Bu dönemler arasında meydana gelen en önemli idari gelişme; Merkez bucağa bağlı olan Duranlar, Göktarla ve Kırkpınar köylerinin Malatya Merkez bucağa bağlanmasıdır. Bu idari değişiklik Merkez bucağın alansal değişimine yol açmıştır. 1985-1990 dönemleri

arsında Kotangölü, Akçadağ kasabasına bağlanarak bir mahalle olmuştur. Ayrıca bu dönemler arasında Şıhlar'dan ayrılan Aksaray bir köy olurken, daha önce Ören'den ayrılarak köy olan Hisardere (Kalikasa) 1990'da tekrar Ören'e bağlanarak bir mahalle olmuştur.1990'da Kesmece köyünün adı Fatih olarak değiştirilmiştir.

1990-1997 Arası Dönem: Bu dönemle arasında ki idari değişiklik Pınarlıgeçit köyünün Çatyol köyüne bağlanarak belediyelik olması ve 1993'de Altınlı'dan ayrılan Sahilköy'ün yeni bir köy ünitesi oluşturmasıdır. Günümüzde de Merkez bucak aynı köy yerleşmelerine merkezlik yapmaktadır.

2.1.2.2. Kürecik Bucağındaki İdari Gelişmeler

1935-1940 Arası Dönem: 1935'de Kürecik bucağına bağlı 23 köy vardır. 1940'a gelindiğinde köy sayısı 22'ye düşmüştür. Bunun sebebi ise Temürcüler yerleşmesinin köy statüsünü kaybederek Kepez köyünün bir mahallesi durumuna getirilmesidir. Ayrıca bu dönemde Nahiye merkezi Kepez değil, Körsüleymanlı köyüdür. Kozluca köyü de Yukarıkozluca adını almıştır (Tablo: 19).

1940-1945-1950 Arası Dönemler: Bu dönemler arası köy sayılarında, köy adlarında ve idari yapılarda herhangi bir değişiklik olmamış ve köy sayısı 1955'e kadar 22 olarak devam etmiştir.

1950-1955 Arası Dönem: 1950'de 22 köye sahip olan Kürecik nahiyesi 1955'te 21 köye düşmüştür. Bu dönemler arasında Körsüleymanlı köyünün adı Durulova olarak değiştirilmiştir. Penik köyü (Yalınkaya) Kürecik'ten ayrılarak merkez bucağa bağlanmıştır. Ayrıca 1955'te Aşağıkozluca ve Kirliuşağı köyleri Yukarıkozluca'ya bağlanarak tek köy haline getirilmiştir. 1955'te Yenipınar köyü de Yukarıkozluca'dan ayrılarak köy statüsü kazanmıştır. Ayrıca bu dönemde, yani 1955'ten itibaren, Kürecik nahiye merkezi olmuştur.

1955-1960 Arası Dönem: 1955'te 21 köye sahip olan Kürecik nahiyesi 1960'ta Kürecik ve Kepez köylerinin birleşmesiyle Kepez adını almıştır. Kepez 1960'tan sonra ki dönemde bucak merkezi olmuş fakat bucağın adı Kürecik bucağı olarak kalmıştır. Bu dönemler arasında birçok köyün adı değişmiştir. 1960'a gelindiğinde, Tapkin Aksüt, Balohacı Dutlu, Amuklu Taşevler, Bilamuşağı Çakılpınarı, Kelanlı Gürkaynak ve Şemşik Düvencik adlarını almıştır. Ayrıca 1955'te Kürecik'e bağlı olan Dümüklü 1960'ta merkez bucağa bağlanmıştır.

1960-1965 Arası Dönem: 1960'ta 18 köy varken bu sayı 1965'te on yediye düşmüştür. 1965'te Bayramuşağı ve Sarıhacı Merkez nahiyeye bağlanmıştır. Fakat iki köyü eksilen bucağa Bekiruşağı'ndan ayrılarak köy statüsü kazanan Çevirme dahil olmuştur.

1965-1970-1975 Arası Dönemler: Bu dönemler arası idari yapıda meydana gelen tek değişiklik 1965'te on yedi olan köy sayısı 1970 on sekize yükselmiş, 1975'te de aynı kalmıştır. Yukarıkozluca'dan ayrılan Kaynak köyü bu sayısının artmasına sebep olmuştur.

1975-1980-1985 Arası Dönemler: 1975'te on sekiz köy yerleşmesi, 1985'te on yedi köye inmiştir. Bunun nedeni 1970'te Yukarukozluca'dan ayrılan Kaynak köyünün 1980'de tekrar Yukarıkozluca'ya bağlanmasındandır. 1985'e kadar köy sayısı aynı kalmıştır.

1985-1990 Arası Dönem: Bu dönemler arası köy sayısındaki değişim yeni köy statüsü kazanan iki köyden kaynaklanmaktadır. 1935'te Temürcüler adıyla karşımıza çıkan ve 1940'ta Kepez'in bir mahallesi olan yerleşim 1990'da Demirciler olarak tekrar köy statüsü kazanmıştır (Tablo: 19).

1990-1997 Arası Dönem: Bu dönemler arası köy sayılarında bir azalma olmuş ve 1990'da on dokuz köye sahip olan bucak 1997'de on sekiz köye inmiştir. Bunun sebebi ise, inceleme sahamıza bağlı olan Yenipınar köyünün idari bir değişikliğe uğrayarak Darende ilçesinin Balaban bucağına bağlanmasıdır. Yukarıkozluca da Kozluca olarak isim değiştirmiştir (Harita: 8).

2.1.2.3..Levent Bucağındaki İdari Gelişmeler

1935-1940 Arası Dönem: 1935'de on dört köye sahih olan Levent bucağı 1940'da on beş köy yerleşmesine sahip olmuştur. Mezraköy 1940'da köy statüsünü kaybederek Levent'e bağlanmış, Aliçeri Resuluşağı'ndan, Kurduşağı da Kayadibi'nden ayrılarak birer köy yerleşmesi durumuna gelmişlerdir (Tablo: 20).

1940-1945-1950 Arası Dönemler: Bu dönemler arasında herhangi bir idari değişiklik olmamış, Levent 1955'e kadar on beş köy yerleşmesinin idari merkezliğini yapmıştır.

1950-1955 Arası Dönem: 1950'de on beş olan köy yerleşmesi 1955'de on üç'e düşmüştür. Bunun nedeni ise daha önce de bahsettiğimiz gibi Aliçeri ve Ancar (Derinboğaz)

köylerinin Merkez bucağa bağlanmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca Mezra köyü bu dönemde tekrar Levent'ten ayrılarak köy statüsü kazanmıştır.

1955-1960-1965-1970-1975-1980 Arası Dönemler: Bu dönemler arası idari bur değişiklik olmamış fakat köylerin isimleri değişmiştir. 1955'de Hartut adını taşıyan köy 1960 ve sonrasında Kozalak, Kalolar Esenbey, Kol Kolköy, Bağ Bağköy ve Samah Çatalbahçe olarak değiştirilmişlerdir.

1985-1990-1997 Arası Dönemler: 1985'de on üç olan Levent bucağının köy sayısı, 1990'da on beşe yükselmiş ve 1997'de de aynı kalmıştır. Buna sebep, 1990'da Doğantepe ve Taşolar'ın Esenbey köyünden ayrılarak birer yeni köy yerleşmesi olmalarındandır (Harita: 8).

Tablo 18: 1935-1997 Yılları Arasında Akçadağ Merkez Bucağın Köyleri

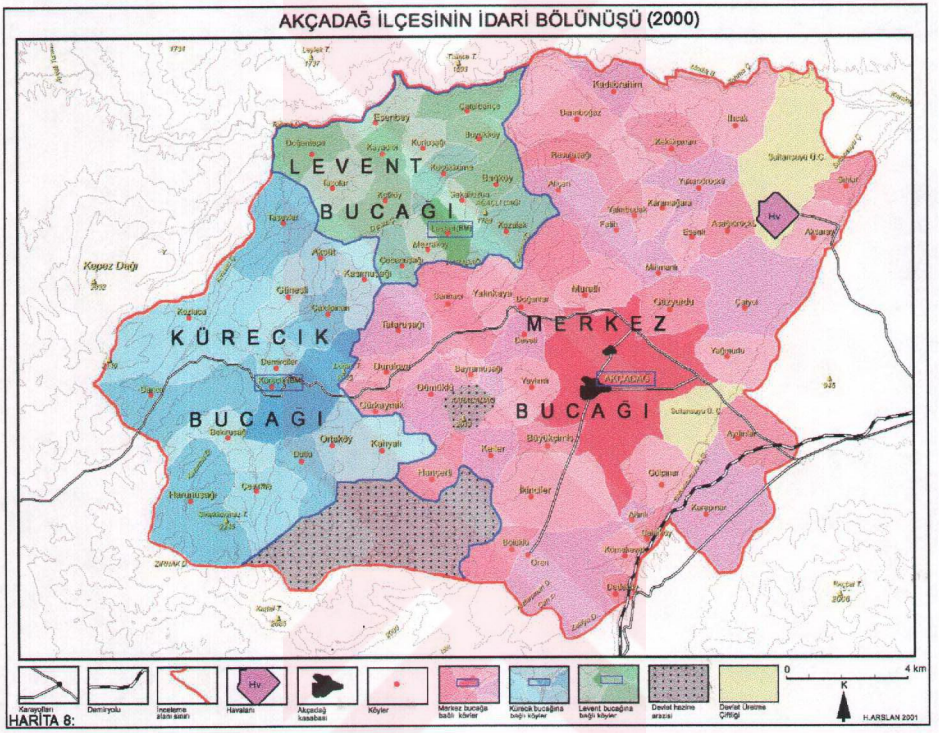
1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1997
A.örükçü	A.örükçü	A.örükçü	A.örükçü	Alişeri	Altınlı	Alişeri	Alişeri	Alişeri	Alişeri	Alişeri	Aksaray	Aksaray
Avşaroğlu	Bahri	Bahri	Bahri	Ancar	Alişeri	Altınlı	Altınlı	Altınlı	Altınlı	Altınlı	Alişeri	Alişeri
Bahri	Beskenbere	Beskenbere	Beskenbere	A.örükçü	A.örükçü	A.örükçü	A.örükçü	A.örükçü	A.örükçü	A.örükçü	Altınlı	Altınlı
Beskenbere	Dedefengi	Dedefengi	Dedeköy	Bahri	Bölüklü	Bayramuşağı	Bayramuşağı	Bayramuşağı	Bayramuşağı	Bayramuşağı	A.örükçü	A.örükçü
Büber	Dedeköy	Dedeköy	Develi	Beskenbere	Büyükçimiş	Bölüklü	Bölüklü	Bölüklü	Bölüklü	Bölüklü	Bayramuşağı	Bayramuşağı
Çiftçibaşı	Develi	Develi	Doğanlar	Büyükçimiş	Çatyol	Büyükçimiş	Büyükçimiş	Büyükçimiş	Büyükçimiş	Büyükçimiş	Bölüklü	Bölüklü
Dedefengi	Doğanlar	Doğanlar	Eğin	Dedeköy	Dedeköy	Çatyol	Çatyol	Çatyol	Çatyol	Çatyol	Büyükçimiş	Büyükçimiş
Dedeköy	Eğin	Eğin	Esenli	Develi	Derinboğaz	Dedeköy	Dedeköy	Dedeköy	Dedeköy	Dedeköy	Çatyol	Çatyol
Develi	Esenli	Esenli	Gölpınar	Doğanlar	Develi	Derinboğaz	Derinboğaz	Derinboğaz	Derinboğaz	Derinboğaz	Dedeköy	Dedeköy
Doğanlar	Gölpınar	Gölpınar	Hançerli	Eğin	Doğanlar	Develi	Develi	Develi	Develi	Develi	Derinboğaz	Derinboğaz
Eğin	Hançerli	Hançerli	Hekûge	Esenli	Duranlar	Doğanlar	Doğanlar	Doğanlar	Doğanlar	Doğanlar	Develi	Develi
Esenli	Hekûge	Hekûge	İkinciler	Gölpınar	Dümüklü	Dümüklü	Dümüklü	Dümüklü	Dümüklü	Dümüklü	Doğanlar	Doğanlar
Gölpınar	İkinciler	İkinciler	Ilıcak	Hançerli	Esenli	Duranlar	Duranlar	Duranlar	Duranlar	Duranlar	Dümüklü	Dümüklü
Hançerli	Ilıcak	Ilıcak	Kacikli	Hekûge	Göktarla	Esenli	Esenli	Esenli	Esenli	Esenli	Esenli	Esenli
Hekûge	Kacikli	Kacikli	Kadıbrahim	İkinciler	Gölpınar	Göktarla	Göktarla	Göktarla	Göktarla	Göktarla	Gölpınar	Gölpınar
İkinciler	Kadıbrahim	Kadıbrahim	Karamağara	Ilıcak	Güzyurdu	Gölpınar	Gölpınar	Gölpınar	Gölpınar	Gölpınar	Güzyurdu	Güzyurdu
Ilıcak	Karamağara	Karamağara	Karanlıkdere	Kacikli	Hançerli	Güzyurdu	Güzyurdu	Güzyurdu	Güzyurdu	Güzyurdu	Fatih	Fatih
Kacikli	Karanlıkdere	Karanlıkdere	Karapınar	Kadıbrahim	Kalikasa	Hançerli	Hançerli	Hançerli	Hançerli	Hançerli	Hançerli	Hançerli
Kadıbrahim	Karaterzi	Karaterzi	Keller	Karamağara	Ilıcak	Hisardere	Hisardere	Hisardere	Hisardere	Hisardere	Ilıcak	Ilıcak
Kalender	Karapınar	Karapınar	Kırpınar	Karanlıkdere	İkinciler	Ilıcak	Ilıcak	Ilıcak	Ilıcak	Ilıcak	İkinciler	İkinciler
Karamağara	Keller	Keller	Keramis	Karapınar	Kadıbrahim	İkinciler	İkinciler	İkinciler	İkinciler	İkinciler	Kadıbrahim	Kadıbrahim
Karanlıkdere	Kırpınar	Keramis	Kötangölü	Keklikpınarı	Karamağara	Kadıbrahim	Kadıbrahim	Kadıbrahim	Kadıbrahim	Kadıbrahim	Karamağara	Karamağara
Karaterzi	Kötangölü	Kötangölü	Kömekavak	Keller	Karanlıkdere	Karamağara	Karamağara	Karamağara	Karamağara	Karamağara	Karanlıkdere	Karanlıkdere
Karapınar	Kürtaptallar	Kürtaptallar	Kürtaptallar	Kırkpınar	Karapınar	Karanlıkdere	Karanlıkdere	Karanlıkdere	Karanlıkdere	Karanlıkdere	Karapınar	Karapınar
Keller	Mihmanlı	Mihmanlı	Mihmanlı	Keramis	Keklikpınarı	Karapınar	Karapınar	Karapınar	Karapınar	Karapınar	Keklikpınarı	Keklikpınarı
Kırkan	Muratlı	Muratlı	Muratlı	Kötangölü	Keller	Keklikpınarı	Keklikpınarı	Keklikpınarı	Keklikpınarı	Keklikpınarı	Keller	Keller
Kırpınar	Musturu	Musturu	Musturu	Kömekavak	Kesmece	Keller	Keller	Keller	Keller	Keller	Kömekavak	Kömekavak
Kötangölü	Ören	Ören	Ören	Mihmanlı	Kırkpınar	Kesmece	Kesmece	Kesmece	Kesmece	Kesmece	Mihmanlı	Mihmanlı
Kürtaptallar	Şemşir	Pertek	Şemşir	Muratlı	Kötangölü	Kırkpınar	Kırkpınar	Kırkpınar	Kırkpınar	Kırkpınar	Muratlı	Muratlı
Mihmanlı	Şıhlar	Şemşir	Şıhlar	Musturu	Kömekavak	Kötangölü	Kötangölü	Kötangölü	Kötangölü	Kötangölü	Ören	Ören
Muhacir	Tevük	Suçatı	Tevük	Ören	Mihmanlı	Kömekavak	Kömekavak	Kömekavak	Kömekavak	Kömekavak	Pınarlıgeçit	Resuluşağı
Muratlı	Yağmurlu	Şavikli	Yağmurlu	Penik	Muratlı	Mihmanlı	Mihmanlı	Mihmanlı	Mihmanlı	Mihmanlı	Resuluşağı	Sahilköy
Musturu	Yeniköy	Şıhlar	Y.örükçü	Pertek	Ören	Muratlı	Muratlı	Muratlı	Muratlı	Muratlı	Sarıhacı	Sarıhacı
Ören	Y.örükçü	Tevük		Resuluşağı	Pınarlıgeçit	Ören	Ören	Ören	Ören	Ören	Şıhlar	Şıhlar
Pertek		Yağmurlu		Şemşir	Resuluşağı	Pınarlıgeçit	Pınarlıgeçit	Pınarlıgeçit	Pınarlıgeçit	Pınarlıgeçit	Yağmurlu	Yağmurlu
Sincik		Y.örükçü		Şıhlar	Şıhlar	Resuluşağı	Resuluşağı	Resuluşağı	Resuluşağı	Resuluşağı	Yalınbudak	Yalınbudak
Şavikli				Tevük	Yağmurlu	Sarıhacı	Sarıhacı	Sarıhacı	Sarıhacı	Sarıhacı	Yalınkaya	Yalınkaya
Şemşir				Yağmurlu	Yalınbudak	Şıhlar	Şıhlar	Şıhlar	Şıhlar	Şıhlar	Yaylımlı	Yaylımlı
Şıhlar				Y.örükçü	Yalınkaya	Yağmurlu	Yağmurlu	Yağmurlu	Yağmurlu	Yağmurlu	Y.örükçü	Y.örükçü
Tevük					Yaylımlı	Yalınbudak	Yalınbudak	Yalınbudak	Yalınbudak	Yalınbudak		
Yağmurlu					Y.örükçü	Yalınkaya	Yalınkaya	Yalınkaya	Yalınkaya	Yalınkaya		
Yeniköy						Yaylımlı	Yaylımlı	Yaylımlı	Yaylımlı	Yaylımlı		
Y.örükçü						Y.örükçü	Y.örükçü	Y.örükçü	Y.örükçü	Y.örükçü		
Zeyve												
Ziyaret												
Toplam:45	**Toplam:34**	**Toplam:35**	**Toplam:33**	**Toplam:39**	**Toplam:41**	**Toplam:43**	**Toplam:43**	**Toplam:43**	**Toplam:43**	**Toplam:43**	**Toplam:39**	**Toplam:39**

Tablo 19: 1935-1997 Yılları Arasında Akçadağ Kürecik Bucağının Köyleri

1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1997
Körsüleymanlı	Körsüleymanlı	Körsüleymanlı	Körsüleymanlı	Kürecik	Kepez	Kepez	Kepez	Kepez	Kepez	Kepez	Kepez	Kepez
Amuklu	Amuklu	Amuklu	Amuklu	Amuklu	Aksüt	Aksüt	Aksüt	Aksüt	Aksüt	Aksüt	Aksüt	Aksüt
A.Kozluca	A.Kozluca	A.Kozluca	A.Kozluca	Balohacı	Bayramuşağı	Bekiruşağı	Bekiruşağı	Bekiruşağı	Bekiruşağı	Bekiruşağı	Bekiruşağı	Bekiruşağı
Balohacı	Balohacı	Balohacı	Balohacı	Bayramuşağı	Bekiruşağı	Çakılpınarı	Çakılpınarı	Çakılpınarı	Çakılpınarı	Çakılpınarı	Çakılpınarı	Çakılpınarı
Bayramuşağı	Bayramuşağı	Bayramuşağı	Bayramuşağı	Bekiruşağı	Çakılpınarı	Çevirme	Çevirme	Çevirme	Çevirme	Çevirme	Çevirme	Çevirme
Bekiruşağı	Bekiruşağı	Bekiruşağı	Bekiruşağı	Bilamuşağı	Darıca	Darıca	Darıca	Darıca	Darıca	Darıca	Darıca	Darıca
Bilamuşağı	Bilamuşağı	Bilamuşağı	Bilamuşağı	Çınar	Dutlu	Durulova	Durulova	Durulova	Durulova	Durulova	Demirciler	Demirciler
Çınar	Çınar	Çınar	Çınar	Darıca	Durulova	Dutlu	Dutlu	Dutlu	Dutlu	Dutlu	Durulova	Durulova
Darıcaderesi	Darıcaderesi	Darıcaderesi	Darıcaderesi	Durulova	Düvencik	Düvencik	Düvencik	Düvencik	Düvencik	Düvencik	Dutlu	Dutlu
Dümüklü	Dümüklü	Dümüklü	Dümüklü	Dümüklü	Gürkaynak	Gürkaynak	Gürkaynak	Gürkaynak	Gürkaynak	Gürkaynak	Düvencik	Güneşli
Harunuşağı	Harunuşağı	Harunuşağı	Harunuşağı	Harunuşağı	Harunuşağı	Harunuşağı	Harunuşağı	Harunuşağı	Harunuşağı	Harunuşağı	Gürkaynak	Gürkaynak
Kahyalı	Kahyalı	Kahyalı	Kahyalı	Kahyalı	Kahyalı	Kahyalı	Kahyalı	Kahyalı	Kahyalı	Kahyalı	Harunuşağı	Harunuşağı
Kasımuşağı	Kasımuşağı	Kasımuşağı	Kasımuşağı	Kasımuşağı	Kasımuşağı	Kasımuşağı	Kasımuşağı	Kasımuşağı	Kasımuşağı	Kasımuşağı	Kahyalı	Kahyalı
Kelanlı	Kelanlı	Kelanlı	Kelanlı	Kelanlı	Sarıhacı	Taşevler	Kaynak	Kaynak	Taşevler	Taşevler	Kasımuşağı	Kasımuşağı
Kepez	Kepez	Kepez	Kepez	Kepez	Taşevler	Tataruşağı	Taşevler	Taşevler	Tataruşağı	Tataruşağı	Ortaköy	Ortaköy
Kirliuşağı	Kirliuşağı	Kirliuşağı	Kirliuşağı	Sarıhacı	Tataruşağı	Yenipınar	Tataruşağı	Tataruşağı	Yenipınar	Yenipınar	Taşevler	Taşevler
Kozluca	Penik	Penik	Penik	Şemşik	Yenipınar	Y.Kozluca	Yenipınar	Yenipınar	Y.Kozluca	Y.Kozluca	Tataruşağı	Tataruşağı
Penik	Sarıhacı	Sarıhacı	Sarıhacı	Tapkın	Y.Kozluca		Y.Kozluca	Y.Kozluca			Yenipınar	Kozluca
Sarıhacı	Şemşik	Şemşik	Şemşik	Tataruşağı							Y.Kozluca	
Şemşik	Tapkın	Tataruşağı	Tataruşağı	Yenipınar								
Tapkın	Tataruşağı	Tapkın	Tapkın	Y.Kozluca								
Tataruşağı	Y.Kozluca	Y.Kozluca	Y.Kozluca									
Temürcüler												
Toplam:21	**Toplam:22**	**Toplam:22**	**Toplam:22**	**Toplam:21**	**Toplam:18**	**Toplam:17**	**Toplam:18**	**Toplam:18**	**Toplam:17**	**Toplam:17**	**Toplam:19**	**Toplam:18**

Tablo 20: 1935-1997 Yılları Arasında Akçadağ Levent Bucağının Köyleri

1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1997
Levent	Levent	Levent	Levent	Levent	Levent	Levent	Levent	Levent	Levent	Levent	Levent	Levent
Ancar	Aliçeri	Aliçeri	Aliçeri	Bağ	Bağköy	Bağköy	Bağköy	Bağköy	Bağköy	Bağköy	Bağköy	Bağköy
Bağ	Ancar	Ancar	Ancar	Büyükköy	Büyükköy	Büyükköy	Büyükköy	Büyükköy	Büyükköy	Büyükköy	Büyükköy	Büyükköy
Büyükköy	Bağ	Bağ	Bağ	Çobanuşağı	Çatalbahçe	Çatalbahçe	Çatalbahçe	Çatalbahçe	Çatalbahçe	Çatalbahçe	Çatalbahçe	Çatalbahçe
Çobanuşağı	Büyükköy	Büyükköy	Büyükköy	Hartut	Çobanuşağı	Çobanuşağı	Çobanuşağı	Çobanuşağı	Çobanuşağı	Çobanuşağı	Çobanuşağı	Çobanuşağı
Hartut	Çobanuşağı	Çobanuşağı	Çobanuşağı	Kalolar	Esenbey	Esenbey	Esenbey	Esenbey	Esenbey	Esenbey	Doğantepe	Doğantepe
Kalolar	Hartut	Hartut	Hartut	Kayadibi	Kayadibi	Kayadibi	Kayadibi	Kayadibi	Kayadibi	Kayadibi	Esenbey	Esenbey
Kayadibi	Kalolar	Kalolar	Kalolar	Kol	Kolköy	Kolköy	Kolköy	Kolköy	Kolköy	Kolköy	Kayadibi	Kayadibi
Kol	Kayadibi	Kayadibi	Kayadibi	Kurduşağı	Kozalak	Kozalak	Kozalak	Kozalak	Kozalak	Kozalak	Kolköy	Kolköy
Küçükkürne	Kol	Kol	Kol	Küçükkürne	Kurduşağı	Kurduşağı	Kurduşağı	Kurduşağı	Kurduşağı	Kurduşağı	Kozalak	Kozalak
Mezra	Kurduşağı	Kurduşağı	Kurduşağı	Mezra	Küçükkürne	Küçükkürne	Küçükkürne	Küçükkürne	Küçükkürne	Küçükkürne	Kurduşağı	Kurduşağı
Resuluşağı	Küçükkürne	Küçükkürne	Küçükkürne	Sakalıuzun	Mezra	Mezra	Mezra	Mezra	Mezra	Mezra	Küçükkürne	Küçükkürne
Sakalıuzun	Resuluşağı	Resuluşağı	Resuluşağı	Samah	Sakalıuzun	Sakalıuzun	Sakalıuzun	Sakalıuzun	Sakalıuzun	Sakalıuzun	Mezraköy	Mezraköy
Samah	Sakalıuzun	Sakalıuzun	Sakalıuzun								Sakalıuzun	Sakalıuzun
	Samah	Samah	Samah								Taşolar	Taşolar
Toplam:14	**Toplam:15**	**Toplam:15**	**Toplam:15**	**Toplam:13**	**Toplam:13**	**Toplam:13**	**Toplam:13**	**Toplam:13**	**Toplam:13**	**Toplam:13**	**Toplam:15**	**Toplam:15**

AKÇADAĞ İLÇESİNİN İDARİ BÖLÜNÜŞÜ (2000)
LEVENT BUCAĞI
KÜRECIK BUCAĞI
MERKEZ BUCAĞI
AKÇADAĞ
Hv
Kapaz Dağı
0
4 km
K
H.ARSLAN 2001
HARİTA 8:

2.2.Yerleşme

Yerleşme;insanların yeryüzünde korunmak, barınmak veya bir faaliyet gösterebilmek amacıyla oluşturdukları konutlar ile bunların iç içe olan diğer faaliyet sahalarından oluşan ünitelere denir. İnsanlar, yerleşmeye başladıkları zamanlardan itibaren farklı yerleşim alanlarını tercih etmişlerdir. Bu farklı yerleşim alanları ise doğal ortam içerisinde insan faaliyetleri kültürü, sosyal yapısı ve ekonomik faaliyetleri gibi etkileşimlerle farklı karakterler gösterebilmektedir.

Yerleşim sadece bir meskende barınmak değil, bununla beraber orada ekonomik faaliyetleri de içine olan bir olaydır (Tanoğlu-1954, s.2). Bu nedenle yerleşmeyi sadece kapladığı saha olarak değil çevresinde bulunan ekonomik faaliyet alanları ile ele alıp incelemek gerekmektedir.

Araştırma alanımızda yer alan yerleşmelerin meydana gelişlerinde birçok olayın etkisi söz konusudur. Fakat ilk bakışta topografyanın ve suyun etkisinin çok fazla olduğu görülmektedir. Topografyanın uygun olduğu yerlerde toplu, engebeli olduğu yerlerde ise dağınık yerleşmelerin oluşu bunu destekleyen gözlemlerdir. Fakat yerleşme konusunda bu tür coğrafi faktörleri ele almadan önce inceleme alanımızda yerleşmelerin tarihi gelişimleri ve zaman içinde göstermiş oldukları değişikliklere bir göz atalım.

2.2.1.Yerleşim Faaliyetlerinin Tarihsel Gelişimi :

Çok eski dönemlerden günümüze gelinceye kadar Anadolu'nun çok yerinde olduğu gibi Malatya ve çevresinde eskiden beri bir yerleşim alanı olmuştur. Malatya ve çevresinde eski yerleşmelerin izini taşıyan höyüklere ve kültür kalıntılarına oldukça sık rastlanılmaktadır. Bu kalıntılardan yola çıkarak geniş sınırlar içinde eski dönemlere ait fikirler edinilebilmektedir. İnceleme alanımızı da bu sınırlar içinde değerlendirdiğimiz zaman prehistorik dönemlerden günümüze gelinceye kadar yerleşim faaliyetlerinin oldukça eskilere dayandığını söyleyebiliriz.

Malatya ve çevresinde çok eski yerleşmelerin bakiyeleri olan höyüklere sıkça rastlanıldığı gibi, 1932 yılından itibaren başlayarak günümüze değin bilim

adamlarınca araştırmalar sonunda elde edilen verilere göre Malatya ve çevresinde, cilalı taş devrine ait kalıntılara da rastlanılmıştır. M.Ö. 4000 yılına ait zamanın insanları tarafından bırakılan kültür kalıntılarından; mağara devrine kadar uzanan bir yerleşme tarihinin varlığını söyleyebiliriz. İnceleme alanımız içinde de bu tür mağara kalıntılarına Küçükkürne köyünde rastlamak mümkündür.

Genel olarak bu çevrede ilk yerleşmelere dağların arasındaki eşik sahalarda rastlanmaktadır. Malatya'da ilk yerleşme yerinin Cafer Höyük olduğu yapılan çalışmalar sonucunda tespit edilmiştir. Bu alanda ilk üretim evresine ait yerleşim yerleri tespit edilmiştir. 1985 yılında Malatya'nın 24 km doğusunda Değirmentepe'de yapılan kazılarda, Kalkolitik kültürün yansımaları görülmüştür (Esin-1986, s.116).

Akçadağ ilçesi sınırları içinde de birçok höyük tespit edilmiş ve ilçe merkezinin güneyinde eski bir şehir kalıntısı bulunmuştur. İlçe sınırları içinde yer alan bazı köylerde höyükler üzerinde kazılar yapılmış ve yaşlandırmalar ortaya çıkmıştır. Ören köyü sınırları içinde bulunan höyüğün Kalkolitik izler taşıdığı tespit edilmiştir. Ayrıca İkinciler köyü sınırları içinde bulunan höyüğün de aynı dönemin izlerini taşıdığı görülmüştür. Bunlar dışında ilçeye bağlı Levent Bucağının Kalolar köyünde, Hunlartepe mahallesinde ve Sakalıuzun köyünde höyüklere rastlanmaktadır. İlçe merkezlerinde de henüz yaşlandırılması yapılmamış bir höyük bulunmaktadır (Araş. Rap-1988, s.14)

Bütün bunların ışığında diyebiliriz ki inceleme alanımızda şimdiye kadar tespit edilmiş en eski yerleşme tarihi mağara yerleşmelerinden sonra kalkolitik izler taşımaktadır.

Araştırma alanımız hemen her devirde önem taşıyan yollar üzerinde bulunması nedeniyle çok çeşitli uygarlıkların yaşandığı bir tarih sahnesi olmuştur. Mezopotamya ile Anadolu arasındaki ticaret ve kültür alışverişinin sağlandığı önemli yollar Malatya ve çevresini tarihi ve kültürel önemini artırmıştır. Malatya'nın Asur, Urartu ve Firig devletlerin hudutların birleştiği yerde bulunması ayrıca yukarı Mezopotamya ile Orta Anadolu bölgesindeki yolların buradan geçmesi önemini daha da artırmıştır (Oğuz-1985, s.21).

Coğrafi faktörler tarihin en eski devirlerinden itibaren insan topluluklarını ve bu toplulukların sosyal, siyasal, ekonomik, dini ve kültürel yaşantılarını değişik bir şekilde etkilemiştir. Hemen her dönemde coğrafi faktörler tarihin gelişmesine ve renklenmesine yön vermiştir. Bu nedenle bizim için önemli olan ; " Şehirlerin kimler tarafından kurulduğu değil, şehir için coğrafi mevkiidir" (Memiş- 1990 ,s.11).

Elde etmiş olduğumuz bilgilere göre Malatya ve çevresi M. Ö. XII. Yüzyıl başına kadar Hitit İmparatorluğunun Avrupa'dan gelen Firikler tarafından yıkılması ile parçalanan imparatorluk içinde Hitit kültür ve uygarlığı bazı şehir devletleri tarafından bir süre daha devam ettirilmiştir. Özellikle Hitit konfederasyonuna bağlı Malatya şehir devleti, Asur istilasına kadar Hititlerin devamı halinde varlığını sürdürebilmiştir (Oğuz-1985, s.5). Bu şehir devleti bir buçuk asır müddetle varlığını muhafaza edebilmiştir (Günaltay-1987, s.105).

Araştırma alanımız ve çevresi M. Ö. 1115-675 yılları arasında geçen 440 yıl içinde 23 hükümdarın egemenliği altına girmiştir (Hitit İmparatorluğunun elinde uzun süre bulunan şehir, daha sonra Mittaniler, Hurriler, Sami, Babil ve Asurluların eline geçmiştir) (Tuğlacı -1985, s.226).

M.Ö. VI. Yüzyılda Perslerin, Büyük İskender'in, Selevkalar'ın, Ermeni Krallarının, Komagene Krallığının, Patlar'ın ve Sasaniler'in eline geçmiştir. Daha sonra Bizans'lıların eline geçen şehir, bu dönemde eyalet merkezi olmuştur (Tuğlacı-1985, s.226).

Bu geniş alan içerisin değerlendirdiğimiz tarihi coğrafya içinde inceleme alanımız da bu tarihi gelişimlerde etkilenmiştir. Bir çok tarihi kaynakta değişik isimlerle anılan Akçadağ'da Eski çağlardan beri yerleşile gelen bir alan olmuştur.

Bizanslılar döneminde Akçadağ (Arga), bir Roma şehri ve Piskoposluğu idi (Ramsay-1960 . s.48).

Arca yahut Arega (Akçada) da Komana'dan Melitane'ye giden yol üzerinde idi (Ramsay-1960, s.67).

Arga'dan geçen yol , dağları düz bir hat üzerinden aşarak Alkazlı yanından Söğütlü ırmağı vadisine inerdi. Daha sonra ise Arabisass' a ulaşırdı (Ramsay-1960, s.302-303).

Melitene'den, Arga 28 Roma mili idi. Ramsay'e göre bu güzergah, Roma'ya giden önemli yollardan birini oluşturmaktaydı.

Selçuklular döneminde Malatya ve çevresi büyük karışıklıklar yaşamıştır. 1316'da Memlüklüler tarafından tahrip edilen bu alan daha sonra Memlüklülerin bir uç kalesi olmuştur. Osmanlılar zamanında ise ; Yıldırım Beyazid etki alanını doğuya kaydırdığı sırada bu alana Akkoyunlular, Memlüklüler ve Osmanlılar arasında savaşlara sahne olmuştur. Malatya ve çevresi Mısır'ın 1517'de alınmasından sonra kesin olarak Osmanlı sınırlarına katılmıştır (Tuğlacı-1985 s. 227).

Osmanlı devleti zamanında en sağlıklı bilgilere rastlayabildiğimiz alanımızda XVI. Yüzyıldan XIX. Yüzyıla kadar olan dönemde, Akçadağ idari olarak büyük değişikliklere uğramıştır.

XVI. Yüzyılda Malatya sancağına bağlı Keder Beyt Nahiyesinin bir köyü iken (Yinanç, Elibüyük-1983, s.147) XIX. Yüzyıla gelindiğinde uzun bir süre yine köy statüsünde kalmış ve 1848 (H.1266)de Harput Eyaleti içinde Malatya Sancağına bağlı bir kaza, 1856–1859'da Harput Eyaleti idari taksimatı içinde Harput Sancağının bir kazası, 1876'da Diyarbakır Vilayetinin Malatya sancağına bağlı bir kaza olmuştur (Baykara-1988, s.255-256).

Bulunduğu konum itibariyle 1892'de II. Abdülhamit döneminde Doğu Anadolu Aşiretlerinin iskan edilmesi için kurulan "Hamidiye Süvari Alayları" ndan biri de Akçadağ'da teşkilatlandırılmıştır (Kodaman-1987, s. 34). Bu kışla 1911 yılına kadar faaliyetlerine devam etmiş, Meşrutiyetten sonra da 1. Dünya savaşında ve Milli mücadele zamanında askeri görevler olarak Doğu Anadolu'nun savunmasına katkıda bulunmuştur (Kodaman-1987, s.67). Bu özelliği ile de her dönemde ayakta duran inceleme alanımızın önemi artmıştır.

2.2.2.Akçadağ İlçesindeki Yerleşmelerin Şekil ve Fonksiyonel Özelliklerine Göre Tasnifi

Varlık ya da nesneleri, benzer varlık veya nesnelerden ayırmak için, kategori, tür, cins ve çeşitlerine göre ayrımların yapılarak sınıflandırılmasına "tiplendirme" denilmektedir. Nasıl ki insanları şekil yani fizyonomik özelliklerine göre sınıflandırabiliyorsak yerleşmeleri de sahip oldukları dış görünüm–şekil yani "fizyonomik" özelliklerine ve "fonksiyonel" özelliklerine göre ayrı ayrı sınıflandırabiliriz.

Yerleşmelerin dış görünümleri, şekil veya biçim özelliklerine karşılık gelmektedir. Sözlüklerde "şekil" sözcüğü, "bir nesnenin dış çizgileri bakımından niteliği, dıştan görünüşü, biçimi" olarak tanımlanmaktadır. Bu durumda bir yerleşmenin yukarıdan kuş bakışı görünümü şekil (fizyonomik) özelliklerini vermektedir. Yerleşmelerin şekil özellikleri, yerleşmelerin ana unsuru olan konutların arazi (yerleşim alanı) üzerindeki dağılım düzeniyle ilişkilidir.

Relief (yer şekilleri, eğim, yükselti, toprak), su, iklim, ve doğal bitki örtüsü koşulları; araziden faydalanma ve ulaşım durumu o yerleşmede yaşayan insanların birbirleriyle olan münasebetleri ile uygulanan yerleşim planları, yerleşmenin şekil özellikleri üzerinde etkili olmaktadır. Bu faktörlerin tümünün veya birkaçının etkisiyle yerleşmeleri oluşturan konutların arazi üzerindeki dağılım düzeni sıklık-seyreklik ve dizilişle ilgili olarak farklı özellikler göstermektedir. İşte konutların arazi üzerindeki dağılım düzeniyle ilgili olarak ortaya çıkan dokusal biçim, yerleşmelerin "dokusal şekil özelliğini" yansıtmaktadır. Bu duruma göre, ülkemizde yerleşmeleri toplu, dağınık, yarı dağınık yerleşmeler şeklinde tiplendirebilmekteyiz (Özçağlar-1997, s.85).

Fonksiyon Fransızca bir sözcük olup işlev, görev anlamına gelmektedir. İnsanlarda olduğu, yerleşmelerin de üstlendikleri görevleri bulunmaktadır. Her yerleşmenin birinci görevi, her ne şekilde olursa olsun, insanları barındırmaktır. Yerleşmelerdeki insanlar yaşamlarını sürdürebilmek için değişik türde ekonomik faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Bu faaliyetleri "hammadde" üretimi ile ilgili faaliyetler (tarım, hayvancılık, madencilik, su ürünleri avcılığı veya yetiştiriciliği, ormancılık v.b), "sanayi" ve "hizmet" faaliyetleri oluşturmaktadır. Bir yerleşmede bu faaliyetlerin sadece biri bulanabileceği gibi, ikisi hatta üçü de bir arada

bulunabilmektedir. İşte bu tür ekonomik faaliyetlerin yürütülebilmesi için, yerleşmelerde "devamlı" veya "geçici" olarak kalınması (barınılması), ülkemizdeki yerleşmelerin ilk önce "devamlı yerleşmeler" ve "geçici yerleşmeler" şeklinde sınıflandırılmasını sağlamıştır.

Devamlı yerleşmeler, içerisinde sürekli kalınan yerleşmeler olduğu halde, geçici yerleşmeler yürütülen ekonomik faaliyetin veya yaşam tarzının gereği olarak yılın sadece belirli dönemlerinde kalınan yerleşmelerdir. Örneğin şehir, kasaba yerleşmeleriyle köylerin idari sahalarında yer alan ve içerisinde sürekli olarak ikamet edilen bir veya birden fazla sayıdaki kır yerleşmeleri (tek yerleşmeli köylerdeki köy yerleşmeleri ile çok yerleşmeli köylerdeki mahalle yerleşmeleri) köy ve kasaba sınırları içerisindeki bazı çiftlik yerleşmeleri devamlı yerleşmeleri oluşturmaktadır. Ekonomik faaliyetin gereği olarak yılın belirli bir bölümünde kalınan ve daha sonra terk edilen yerleşmeleri ise, yayla yerleşmeleri (yaylak alanlarındaki yayla evleri, obalar, yaylaya çıkış ve inişlerde konaklanan barla ve güzle9), kışlak yerleşmeleri (cenik, banı, pey, kom, dam, ağıl ve saylar), mezra yerleşmeleri, bağ ve bahçe evleri (güme, gümele, dam, kelif, koğ, ve üzüm ambarı) ile bazı çiftlik yerleşmeleri oluşturmaktadır (Özçağlar-1997, s.86).

2.2.2.1.Yükselti Basamaklarına Göre Köyler

İnceleme sahamızdaki yerleşmeler 800 metre ile 1800 metreler arasında bir yükselti farkı ile araziye yerleşmişlerdir. Malatya Havzası ile Akçadağ Platolarını birbirinden ayıran fayın doğu kenarındaki yerleşmeler 800-1200 metre yükselti basamağında yer almaktadır. Akçadağ Platoları üzerinde dağlık sahalarda yerleşmeler genelde 1500-1800 metreler arasında aşınım düzlükleri üzerinde yayılmaktadır.

Yükselti basamaklarına göre köylerin dağılışına baktığımız zaman yerleşmelerin en yoğun olduğu yükselti basamağı 800-1200 metreler arasıdır. Malatya havzasında Sultansuyu'nun açmış olduğu vadi kenarlarında ve plato yüzeyinde örneğin Şıhlar 800, Yağmurlu 900, Sahilköy 990, Dedeköy 950, Aşağıörükçü 880, Altınlı 990, Çatyol 900, Gülpınar 950, Karapınar 950 metrelerde yer almaktadır. Esenbey 950, Kömekavak da 1000 metre yükseltideki yerleşimlerdir.

Fakat buna rağmen 1300 metre ile 1900 metre arasında da birçok yerleşme vardır. Bunlardan birkaçı: Çobanuşağı 1350, Karamağara 1390, Derinboğaz 1330, Aksüt 1340, Aliçeri 1450, Bayramuşağı 1460, Yalınkaya 1460, Yalınbudak 1490, Çakılpınarı 1550 metre yükseklikteki yerleşmelerdir. Bu köyler dışında Gürkaynak 1700, Harunuşağı 1750, Hançerli 1710, Kepez 1700, Dutlu 1800, Kahyalı 1837 metre yükseklikte kurulmuşlardır. İncelem sahamızdaki en yüksek basamaktaki yerleşme ise 1900 metrede yer alan Çevirme köyüdür.

2.2.2.2. .Dokusal Özellikleri İtibariyle Akçadağ İlçesindeki Yerleşmelerin Tasnifi ve Coğrafi Dağılışı

Akçadağ ilçesindeki yerleşmelerin dağılışını daha iyi gösterebilmek amacıyla 1/100.000 ölçekli haritaya eşyükselti eğrileri 250 metrede bir çizili haritaya bakmalıyız. Düşeydeki dağılışı verebilmek amacıyla çizilen eşyükselti eğrilerinin üzerine, yataydaki dağılışı verebilmesi açısından önemli akarsular ile ana ulaşım sisteminin bazıları işlenmiştir. Meydana getirilen bu harita üzerinde idari merkezlerin bağlıları çeşitli özel işaretlerle yerlerine konulmuştur. Bu şekilde yerleşmelerin dağılışları harita üzerinde belirgin olarak gösterilmeye çalışılmıştır (Harita: 9).

İnceleme sahamızda yerleşmeleri toplu ve dağınık yerleşmeler şeklinde sınıflandırabiliriz. Bu şekillerin ortaya çıkmasında morfolojik yapı, su durumu ve araziyi en iyi şekilde değerlendirme arzusu yatmaktadır. Jeomorfoloji haritasında da görülen üniteler üzerinde yerleşmelerin dağılışı, idari bölünüş haritasında da genel hatlarıyla belirmektedir. Akçadağ Platolarını parçalara ayıran vadi kenarlarındaki yerleşmeler ile plato yüzeylerinde yer alan (Akçadağ ve Malatya Havzası Platolarında) yerleşmeler toplu karakter özellikleri göstermektedir. Vadi tabanlarından yükseklere çıkıldıkça dağınık yerleşmeler topografyaya bağlı olarak şekil kazanmaktadır. Bütün bunlara rağmen inceleme sahamızdaki yerleşmeleri farklı iki alana ayırarak incelemek mümkündür. Akçadağ Platolarının yamaçları, topografya ve suya bağlı olarak toplu ya da dağınık karakter gösterebilmektedir. Fakat Malatya havzasına doğru plato yüzeylerinde yer alan yerleşmeler daha çok toplu özelliktedir. Bu alandaki yerleşme şekillerinin ortaya çıkmasında araziyi yeterince iyi değerlendirebilme ve insanların diğer yerlere göre birbirlerine olan güvenlerinin de etkisi vardır (Foto: 24).

Foto 24: Doğanlar Çayının Vadi Yamaçlarında Dağınık Bir Yerleşme Özelliği Gösteren Yalınkaya Köyü.

Sahaya genel olarak bakıldığında yerleşmelerin dağılışını ve şeklini düzenleyen üç ana faktörün ortaya çıktığı görülür. Bunlar hidrografik unsurlar, topografya ve yükseltidir.

Araştırma sahamızda doğudan batıya, kuzeyden güneye gidildikçe yükselti artmaktadır. Arazinin bu özelliğine bağlı olarak yerleşmelerin şekli de renklilik kazanmaktadır.

İnceleme sahamızın doğu bölümünde yani Malatya havzasına açılan kısımda kuzeyden güneye doğru Dedeköy, Ören, Bölüklü, Kömekavak, Altınlı, Sahilköy, İkinciler, Karapınar, Gülpınar, Büyükçimiş, Aydınlar, Yağmurlu, Güzyurdu, Çatyol, Esenler, Aksaray, Aşağıörükçü, Yukarıörükçü, Ilıcak ve Şıhlar köyleri yer almaktadır. Bu köyler genellikle plato yüzeyinde Sultansuyu deresi ve kollarının kenarlarında, yamaçlarda veya birikinti konilerinin kök kısımlarında kurulmuşlardır. Bu alanda morfolojik yapıya uygun olarak toplu yerleşme şekilleri ortaya çıkmaktadır (Foto: 25).

Foto 25: Sultansuyu Vadisi İçinde Bir Seki Üzerine Kurulmuş Çatyol Köyü Toplu Yerleşme Özelliği Göstermektedir.

Bir fay dikliğiyle Akçadağ Platolarına çıkılan yerde ise Karamağara ve Keklikpınarı gibi köylerde yerleşmeler topografyanın sunduğu olumsuz şartlara bağlı olarak dağınık bir görünüm arz etmektedir. Bu alan Malatya Havzası ile Akçadağ Platoları arasında bir geçiş sahasını oluşturmaktadır.

Akçadağ Platoları üzerine çıkıldığında ise bu alanlarda da özellikle plato yüzeyindeki köyler toplu karakterler gösterirken, platoyu derine yarmış olan Tohma çayı, Doğanlar çayı, Dipsiz çay ve Amuklu çayı vadi yamaçlarındaki köyler dağınık bir özellik sergilemektedir. Platoyu enine kesen Malatya-Ankara karayolu üzerinde de yol boyu yerleşme şekillerine rastlanmakta ve bu yerleşmeler de genel itibariyle toplu bir özellik sergilemektedirler.

Akçadağ Platoları üzerinde Dutlu, Çakılpınarı, Durluova, Tataruşağı, Mezraköy, Kozalak gibi yerleşmeler toplu karakter gösterirken, vadi kenarlarında yer alan ve suya bağlı olarak şekillenmiş olan Yalınkaya, Gürkaynak, Ortaköy, Dümüklü, Resuluşağı, Derinboğaz, Çobanuşağı, Kasımuşağı, gibi köyler dağınık bir doku oluşturmaktadırlar.

Bunlar dışında daha yükseklere doğru çıkıldığında arazinin yetersizliğine bağlı olarak Aksüt, Güneşli, Demirciler, Harunuşağı, Kolköy, Kurtuşağı, Büyükköy, Küçükkürne gibi yamaç yerleşmeleri de toplu karakter sergilemektedir.

2.2.2.3.Fonksiyonel Özelliklerine Göre Yerleşmelerin Tasnifi Ve Coğrafi Dağılışları

Akçadağ ilçesindeki yerleşmelerin çoğu devamlı yerleşmelerdir. Geçici yerleşmelere Akçadağ Platolarının güney kısımlarında yükseltinin arttığı alanlarda rastlanmaktadır. Bu geçici yerleşmelerin hepsini yayla yerleşmeleri oluşturmaktadır. Bunların büyük bir kısmı araştırma alanımızın sınırları içinde yer alan güneydeki devlet hazine arazisi üzerinde yer almaktadır. Yine bir kısmı da Kepez dağına doğru 2000 metrelerde bulunmaktadır. Bunlar; Boncuk, Söğütlü, Alipınarı, Şet, Hançerli, İncecik, Sarılar, Başyurt, Kavakçayır, Karacaören, Kasap ve Kurugöl yaylarıdır. Bu yaylalardaki meskenlerin çoğu kıl çadırlardan oluşmaktadır. Bu yaylalarda sabit meskenlere rastlanılmamakta, sadece hayvanların barınması için etrafı çevrili basit yığınaklara rastlanılmaktadır.

1996 yılında emniyet ve asayiş bakımından Kasap, Başyurt ve Söğüt yaylalarına çıkış sürekli olmak üzere yasaklanmıştır. Bu yaylalar Elbistan ilçesi ile Akaçadağ ilçesi arasındaki sınıra yakın yaylalar olması nedeniyle yasaklanmıştır. Şet ise Akçadağ kaymakamlığı Yaylacılık ve Arıcılık Komisyonu tarafından serbest bırakılan, fakat yaylalarda konaklanmamak şartıyla günübirlik çıkışlara müsaade edilen bir yayla olmuştur. Alipınarı, Hançerli, Karacaören, Boncuk, Kurugöl, Kavakçayır, ve İncecik yaylalarının kiralanması ve bu yaylalarda konaklama esaslarına istisnasız uyulması şartıyla serbest bırakılmışlardır. Bütün bu uygulamalar ilçede yaylacılık faaliyetlerini durdurmuş ve günümüzde de yayla hayvancılığını eskiye nazaran azaltmıştır. Geçimini hayvancılıkla sağlayan aileler başka imkanlar arama yoluna gitmektedirler.

Araştırma alanımızdaki devamlı yerleşmeleri köy idari üniteleri içerisindeki köy yerleşmeleri (tek yerleşmeden oluşan köylerdeki köy yerleşmesi ile çok yerleşmeli köylerdeki mahalle yerleşmeleri (Özçağlar-1997, s.88) ve Akçadağ kasabası oluşturmaktadır.

İnceleme alanımızda devamlı kır yerleşmesi olarak tek yerleşmeli köyler ile çok yerleşmeli köylerdeki mahalleler yer almaktadır. Ancak bu yerleşmelerin bazıları zaman içerisinde mezra olarak bilinen yerleşmelerden oluşmuşlardır. Bugün alanımızda mezra yerleşmelerine rastlanmamaktadır. Yukarıdaki bilgiler ışığında arazi gözlemlerimiz sırasında tespit ettiğimiz bazı yanlışlıkları burada vurgulamadan geçmemek gerektiğini düşünmekteyiz. Akçadağ kaymakamlığından almış olduğumuz köyler ve bunlara bağlı yerleşimlerin bulunduğu yerleşme isimleri listesinde bugün birer mahalle olan yerleşmeler mezra olarak verilmiştir. Halbuki arazi gözlemlerimiz sırasında mezra olarak sınıflandıran bu yerleşmelerin coğrafi anlamda bugün birer mahalleye karşılık geldikleri görülmüş ve yerleşmeler haritalarımıza da bu şekilde aktarılmıştır. Örneğin bunlardan Doğanlar köyüne bağlı Doğanlar çayı, Kızılalan, Kırtekeler, Küçükhasanlar, Hüseyinler ve Demirciler mezra olarak nitelendirilmiştir. Halbuki bu yerleşmeler bugün birer mahalleye karşılık gelmektedir (Harita: 9).

Köy idari ünitesi denince belirli bir idari sınırı bulunan ve bu sınırlar içerisinde yer alan devamlı ve geçici kır yerleşmeleriyle ekonomik faaliyet sahalarından oluşan , nüfusu 2000'den az veya fazla, çoğunlukla tarım-hayvancılık faaliyetlerinin egemen olduğu ve seçilerek görev başına gelen muhtar ile ihtiyar heyetinin yönettiği en küçük idari alanlar akla gelmektedir (Özçağlar-1996, s.8). Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere idari anlamdaki köy herhangi bir coğrafi ünite içerisinde yer tutan sınırları belirli bir alandır. Bu idari alanı yakından incelediğimizde, köy arazisini ve yerleşmeleri görürüz. Bir köy arazisi, tarım, otlak (mera-çayır), orman, kayalık, göl ve bataklık alanları, akarsu yatakları, sahillerdeki kumsallar ve yerleşim alanlarından oluşmaktadır. Köy yerleşim alanları, köy yerleşmelerinin üzerinde yer aldığı arazi parçalarıdır. Çeşitli özellikteki konutlar (evler, resmi ve özel hizmet binaları, işyerleriyle, sanayi tesislerine ait binalar) bu arazi parçaları üzerinde planlı veya plansız çeşitli şekillerde (toplu, dağınık ve yarı dağınık, yol boyu) yer tutarak bir köy yerleşmesini meydana getirirler. İşte bu köyün idari alanı içerisinde çeşitli fonksiyonlara sahip bir veya birden fazla yerleşme bulunabilir. Bu yerleşmeler yönetim olarak sadece bir köy muhtarlığına bağlıdırlar ve bağlı oldukları köyün yerleşmeleri oldukları için "köy yerleşmesi" veya "köy yerleşmeleri" şeklinde isimlendirilmektedirler. Köyler kırsal kesimdeki küçük

yönetim üniteleri oldukları için, bu üniteler içerisinde yer alan yerleşmelere "kır yerleşmeleri" de denilmektedir. Ülkemizde köylerin idari sınırları içerisinde çoğunlukla tek yerleşim ünitesi vardır. Bununla birlikte, birden fazla sayıda yerleşim ünitesine sahip köylerimizde bulunmaktadır. Bu özellikteki köylere "Çok yerleşmeli köy" demekteyiz. Çok yerleşmeli köylerde birden fazla sayıda devamlı yerleşim ünitesi bulunabileceği gibi sadece bir adet devamlı yerleşim ünitesi ile bir veya birden fazla sayıda geçici kır yerleşmesi bulunabilmektedir.

Eğer bir köyün sınırları dahilinde birden çok sayıda devamlı yerleşim ünitesi bulunuyorsa, bu yerleşim ünitelerinin her biri "mahalle" olarak isimlendirilmektedir. Mahallelerin köy idari alanları içerisindeki dağılış düzenleri çeşitli faktörlere bağlıdır. Köy arazisinin topoğrafik özellikleri, hidrografik şartları, tarım, orman, otlak alanlarının dağılımı ve bunlardan yararlanma durumu, köy içerisinde yaşayan insanların birbirleriyle olan münasebetleri, işlek yollara yakın olma isteği vb. faktörler mahalle yerleşmelerinin köy idari alanı içerisindeki dağılım düzenini etkilemektedir. Özellikle engebeli yüzey şekillerine sahip dağlık sahalardaki köylerde, mahalleler birbirinden oldukça uzak mesafelerde bulunmalarına rağmen, sade relief üzerinde yer tutan mahalleli köylerde, mahalleler arasındaki uzaklıklar oldukça azalmaktadır (Özçağlar-1997, s.89). Araştırma sahamızdaki devamlı yerleşmeleri "tek yerleşmeli köylerdeki köy yerleşim üniteleri" ile "çok yerleşmeli köylerdeki mahalleler" ve "Akçadağ kasabası" başlıkları altında inceleyeceğiz.

2.2.2.3.1. Tek Yerleşmeli Köylerdeki Köy Yerleşim Üniteleri:

Araştırma sahamız içinde yer alan sadece bir adet devamlı ikamet edilen yerleşim ünitesi bulunan köyleri, bu grupta toplamış bulunuyoruz. Bu grupta Altınlı, Aydınlar, Aşağıörükçü, Dedeköy, Gölpınar, Güzyurdu, Fatih, Hançerli, Kömekavak, Sarıhacı, Şıhlar, Yalınbudak, Aksüt, Çakılpınarı, Çevirme, Demirciler, Durulova, Dutlu, Gürkaynak, Harunuşağı, Kahyalı, Tataruşağı, Çatalbahçe, Doğantepe, Mezraköy ve Sakalıuzun köyleri bulunmaktadır. Adı geçen yerleşmeler sadece bir ünite halinde olup değişik sayıdaki konutlardan oluşurlar.Konut sayıları itibariyle en küçük köy yerleşmeleri: Dutlu (15), Sakalıuzun (21), Çevirme (22), Altınlı (28), Sahilköy (32), Demirciler (33), Hançerli (40) ve Aksüt (40)'tür. 50-100 arasında konutu bulunan orta büyüklükteki köy yerleşmeleri: Yalınbudak (50), Harunuşağı

(50), Doğantepe (55), Kahyalı (60), Durulova (60), Mezraköy (65), Aşağıörükçü (70), Kömekavak (70), Çakılpınarı (75), Fatih (80), Gürkaynak (80), Güzyurdu (85)'dur. 100'ün üzerinde köy yerleşmeleri ise: Çatalbahçe (107), Tataruşağı (110), Aydınlar (115), Şıhlar (120), Gölpınar (130), Dedeköy (140)'dür. Sarıhacı köyü sadece 250 konuta sahip tek yerleşmeli köy ünitesidir (Tablo: 21).

Tek yerleşmeli köy ünitelerinde konut sayılarının çok düşük olmasında coğrafi faktörlerin yanı sıra idari düzenlemeler de etkili olmaktadır. Örneğin Sahilköy'ün 32 konuttan ibaret olması 1993'te Altınlı köyünden ayrılarak yeni bir köy ünitesi oluşturmasıdır. Yine aynı şekilde 33 konutlu Demirciler de aynı şekilde Kürecik'ten ayrılarak yeni bir köy ünitesi oluşturmuştur.

Tablo 21: Tek Yerleşmeli Köylerdeki Konut Sayıları

- 40 arasında		50-100 arasında		100'ün üzerinde	
Köyler	Konut Sayısı	Köyler	Konut Sayısı	Köyler	Konut Sayısı
Dutlu	15	Yalınbudak	50	Çatalbahçe	107
Sakaluzun	21	Harunuşağı	50	Tataruşağı	110
Çevirme	22	Doğantepe	55	Aydınlar	115
Altınlı	28	Kahyalı	60	Şıhlar	120
Sahilköy	32	Durulova	60	Gölpınar	130
Demirciler	33	Mezraköy	65	Dedeköy	140
Hançerli	40	Aşağıörükçü	70	Sarıhacı	250
Aksüt	40	Kömekavak	70		
		Çakılpınarı	75		
		Fatih	80		
		Gürkaynak	80		
		Güzyurdu	85		

Yerleşme olarak Aşağıörükçü, Aydınlar, Altınlı, Dedeköy, Gölpınar, Güzyurdu, Kömekavak, Şıhlar, Doğantepe ve Sahilköy –1000 metre; Çatalbahçe, Tataruşağı, Sakaluzun, Mezraköy, Aksüt, Yalınbudak, Sarıhacı, Fatih 1100-1500 metre; Çakılpınarı, Duruluova, Gürkaynak, Harunuşağı, Demirciler, Hançerli, Dutlu, Kahyalı ve Çevirme 1600-1900 metre yükselti basamaklarında yer almaktadır (Harita: 2). Ayrıca bu köylerin bazılarında kültürel tesisleri (cami, okul v.s) yanı sıra ticarethaneler de bulunmaktadır. Bunlar bakkal, kahvehane, lokanta, kasap, berber, tüpçü, fırın v.b gibi ticarethanelerdir (Tablo: 22).

Tablo 22: Akçadağ İlçesindeki Köylerde Mevcut Ticarethaneler ve Tesisler

Köyün Adı	
Aksaray	Cami
Aliçeri	PTT Ac. Cami
A.Örükçü	Cami
Aydınlar	Cami Bakkal
Bayramuşağı	
Bölüklü	Cami
Büyükçimiş	
Çatyol	Cami Kahvehane Bakkal Kasap Tüpcü Değirmen
Dedeköy	Bakkal
Derinboğaz	Cami
Develi	Cami PTT Ac. Değirmen Kahvehane Bakkal
Doğanlar	Cami Bakkal Değirmen
Esenli	
Fatih	Cami
Gölpınar	Cami, PTT Ac. Kahvehane
Güzyurdu	Cami Bakkal Kahvehane
Hançerli	
Ilıcak	Cami
İkinciler	
Kadıibrahim	Cami PTT Ac.
Karamağara	Cami
Karapınar	Cami PTT Ac. Kahvehane Bakkal
Keklikpınarı	PTT Ac. Cami
Keller	
Körnekavak	
Mihmanlı	
Muratlı	Cami
Ören (B)	PTT Şb. Belediye Kahvehane Bakkal Kasap Berber Tüpcü Marangoz Sıhhi Tesi. Demir Doğrama Hızar, Kırtasiye Fırın Değirmen Benzinlik Lokanta
Resuluşağı	PTT Ac. Cami
Sahilköy	
Sarıhacı	Cami Bakkal Değirmen Benzinlik Lokanta
Şıhlar	Cami Bakkal
Yağmurlu	Cami PTT Ac. Kahvehane Bakkal

Yalınbudak	
Yalınkaya	Cami
Yaylımlı	
Y.Örükçü	Cami
Kepez (BM)	Bakkal, Kahvehane
Aksüt	
Bekiruşağı	
Çakıllıpınar	
Çevirme	
Darıca	Kahvehane
Demirciler	Cami
Durulova	Bakkal
Dutlu	
Güneşli	
Gürkaynak	PTT Ac., Bakkal
Harunuşağı	
Kahyalı	
Kasımuşağı	
Kozluca(B)	PTT Ac., Belediye, Cami, Kahvehane., Bakkal., Kasap, Berber, Manav., Ayakkabıcı, Demir Doğ., Züccaciye, Kırtasiye., Değirmen., Benzinlik, Lokanta., Otel
Ortaköy	
Taşevler	Cami, Köy Odası, Bakkal
Tataruşağı	Değirmen
Levent (BM)	Cami
Bağköy	Cami
Büyükköy	Cami
Çatalbahçe	Cami
Çobanuşağı	Cami
Doğantepe	Bakkal
Esenbey	CAMİ, Kahvehane, Bakkal
Kayadibi	Cami
Kolköy	Cami
Kozalak	Cami
Kurtuşağı	PTT Ac., Cami
Küçükkürne	Cami
Mezraaköy	Cami
Sakalıuzun	
Taşolar	Cami

2.2.2.3.2. Çok Yerleşmeli Köylerdeki Mahalleler

Bir köyün idari alanı içinde devamlı şekilde iskan adilen birden fazla köy yerleşmesi bulunuyorsa her birine idari yönden mahalle adı verilmektedir. Köyün genelinde adını veren devamlı yerleşim merkezi de bir mahalle yerleşmesidir. Bu durumda olan mahalle yerleşmeleri genellikle köy içerisinde merkezi bir konumda oldukları için "merkez mahalle" olarak isimlendirilmektedir (Özçağlar-1997, s.90).

Araştırma sahamızda mahalle yerleşmeli köy idari ünitesi sayısı 44'tür. Bu köylerin adları ve ilçe sınırları içerisinde yer alan kendilerine bağlı mahalle yerleşmeleri, bu yerleşmelerin hane sayısı ve merkez mahalleye uzaklıkları, Tablo: 23,24'de verilmiştir.

Bu tabloda görüldüğü gibi köyler, merkez mahalleleri de dahil olmak üzere iki ile on bir arasında değişen mahalle sayılarına sahiptir. Şimdi bu yerleşmeleri bağlı oldukları köylere göre yakından tanıyalım.

İnceleme sahamızın merkezi kısmında Doğanlar platosunun yamaçlarında Doğanlar çayı vadi yamacı boyunca Aliçeri köyünün beş mahallesi sıralanmaktadır. Bu yerleşmelerin sıralanışında yüzeye çıkan suyun etkisi fazladır. Bu alanda yani Doğanlar çayı vadisinin yamaçları boyunca bol su kaynağı yoktur. Fakat çok sayıda su kaynağı vardır. Bu nedenle yamaçlar boyunca sıralanan yerleşmelerin etrafı yeşilliktir. Bu kaynakların hepsi tabaka kaynağıdır. Kaynaklar kalkerli yapı ile marnlı yapının kontakt sahasından yüzeye çıkmakta ve bu nedenle yerleşmeler bu kaynaklara göre vadi içinde belirli seviyelerde sıralanmaktadır. Kalker kornişin altında sıralanmış bir seri yerleşmeler görülür ve burası yapı platformuna da karşılık gelmektedir. Daha sonra kornişin altında bir başka yerleşme serisi izlenebilmektedir. Bu durumu meydana getiren yapı ve yapının getirdiği hidrografik özelliklerdir. Aliçeri köyünde de aynı durum söz konusudur. Aliçeri merkez, Alikler, Serindere, Uzunca ve Yukarımahalle yerleşimleri 1400-1450 metre yükseltide yer almışlardır. Aliçeri merkez mahalle köy idari alanının tümüne adını vermiştir.

Tablo 23: Merkez Bucağa Bağlı Çok Yerleşmeli Köylerdeki Mahallelerin Hane Sayıları ve Merkez Mahalleye Uzaklıkları

KÖYÜN İDARİ ADI	MAHALLE ADI	HANE SAYISI	UZAKLIK (km)
Aliçeri	Aliçeri	22	-
	Alikler	10	1
	Serindere	9	1.5
	Uzunca	19	1
Aksaray	Aksaray	42	-
	Zeyve	15	1.5
	Mazlum	13	3
Bayramuşağı	Bayramuşağı	20	-
	Göcüklü	21	3
	Dervişler	18	2
Bölüklü	Bölüklü	77	-
	Y.Beskenbere	8	2
	Hüseyinobası	25	1
Çatyol (B)	Çatyol	155	-
	Pınarlıgeçit	150	1.5
	Karşımah.	30	1
	Yukarımah.	25	1
	Kırıkhan	40	1.5
	Ziyaret	50	2
Derinboğaz	Derinboğaz	100	-
	Çevirme	30	2
Develi	Develi	250	-
	Y.develi	70	2
Doğanlar	Doğanlar	114	-
	Demirciler	60	3
	Küçükhasanlar	35	8
	Hacikler	30	5
	Kızılalan	62	4
	Kurtpınarı	45	4
	Doğanlarçayı	20	7
	Hüseyinler	26	4
	Y.eğin	13	3
	Ördek	18	3
	Mamokahya	17	3
	Kırtekeler	30	4
Dümüklü	Dümüklü	14	-
	Kalikuşağı	12	2.5
	Avormik	22	2
	Çevlik	8	3
	Gırıkcılar	10	3
	Merolar	14	4
Esenli	Esenli	20	-
	A.esenli	18	2
Ihcak	Ihcak	50	-
	Çınarca	10	4
	Bahçelievler	10	3
İkinciler	İkinciler	80	-
	Çay	20	0.5
	Höyük	17	1
	Y.oba	13	2
	Ziyaret	30	2
Kadıbrahim	Kadıbrahim	50	-
	Kilise	15	2.5
Karamağara	Karamağara	28	-
	Pamuklu	5	3
	Düzoyum	8	3
	Karaçalılık	6	3
	Narıklar	3	3
Karapınar	Karanpınar	160	-
	İstasyon	70	1
	Y.Öğ.Lisesi	50	1
Keklikpınarı	Keklikpınarı	59	-
	Aşağıköy	15	2
	Esentepe	14	1.5
	Kilise	22	1
Keller	Keller	56	-
	Edilme	12	2
	Çıplaklar	8	2.5
Mihmanlı	Mihmanlı	39	-
	Boranlar	6	1

KÖYÜN İDARİ ADI	MAHALLE ADI	HANE SAYISI	UZAKLIK (km)
Muratlı	Muratlı	11	-
	Kalikler	12	1
	Mamalar	4	1
Ören (B)	Hisardere	90	2
	Hürriyet	260	0
	Uygur	230	0
	Karşıyaka	240	0
Resuluşağı	Resuluşağı	24	-
	Enlik	12	5
	Ören	15	3
	Kozluk	25	1
	İsmilpınarı	8	2
	Kozluk	6	7
Yağmurlu	Yağmurlu	130	-
	Erhanla	16	2
	Çobanuşağı	35	1
Yalınkaya	Yalınkaya	37	-
	Kaş	35	1
	Hanolar	30	1
Yaylımlı	Yaylımlı	70	-
	Humarağılı	16	5
	Aliler	5	2
	Arazil	9	3
	Kervanlar	6	1
Y.Örükçü	Y.Örükçü	59	-
	Bozolar	15	3
	Kurnazlar	12	2
	Evliya	8	1
	Hartut	20	1
	Haliller	6	2

Tablo 24: Kürecik ve Levent Bucaklarına Bağlı Çok Yerleşmeli Köylerdeki Mahallelerin Hane Sayıları ve Merkez Mahalleye Uzaklıkları

KÖYÜN İDARİ ADI	MAHALLE ADI	HANE SAYISI	UZAKLIK (km)
KEPEZ	Kürecik (BM)	46	-
	Taşolar	8	6
	Köseler	8	6
	Alaçayır	12	4
	Kürtobası	12	3
	Çayobası	12	7
	Büyükköy	20	12
	Nebolar	10	6
	Halolar	6	5
	incecik	6	12
Bekiruşağı	Bekiruşağı	35	-
	Dipsizdere	20	1
	Büyükköy	15	1
Darıca	Darıca	14	-
	Hopolar	6	4
	Ortaköy	6	2
	Büyükköy	10	1
	Ormankolu	9	1
	Y.Darıca	6	1
	Zöhredamı	9	2
Güneşli	Güneşli	52	-
	Akpınar	8	2
	Rişvanpınarı	7	3
	Karamanuşağı	13	2
Kasımuşağı	Kasımuşağı	60	-
	Mescit	10	2
Ortaköy	Ortaköy	51	-
	Mehmetuşağı	10	5
Taşevler	Taşevler	55	-
	Kalender	30	3
	Şahinler	45	1
Kozluca(B)	Merkez	150	0
	Bahçelievler	105	7
	Büyük mah.	150	5

KÖYÜN İDARİ ADI	MAHALLE ADI	HANE SAYISI	UZAKLIK (km)
Levent (B)	Levent	60	-
	Merkez	10	2
Bağköy	Bağköy	40	-
	Nicer	30	2
	Ebeler	25	2
	Osmanuşağı	10	2.5
	Köseler	5	1.5
Büyükköy	Büyükköy	73	-
	Ortamahalle	24	2
	Keklikdüzü	23	2
Çobanuşağı	Çobanuşağı	80	-
	Nacarobası	30	1.5
Esenbey	Esenbey	211	-
	Polatuşağı	42	3
	Şeyhuşağı	27	5
Kayadibi	Kayadibi	57	-
	Boztepe	9	3
	Mollauşağı	17	5
	Zihnikuşağı	14	7
Kolköy	Kolköy	74	-
	Süleymanlar	15	3
	Cami	20	4
	Durak	8	5
	Ziyarettepe	13	8
Kozalak	Kozalak	45	-
	Aliler	5	2
	Çatak	50	1
Kurtuşağı	Kurtuşağı	22	-
	Kelömerler	20	1
	Arapuşağı	10	1
	Bağcılar	8	3
Küçükkürne	Küçükkürne	53	-
	Bozkavak	10	3.5
	Çakmak	10	3
	İsak	7	1
Taşolar	Taşolar	40	-
	Y.Taşolar	10	1
	A.Taşolar	35	1
	Elidemirler	15	1

İnceleme sahamızda Kozluca, Kepez ve Ören yerleşmeleri dışında bütün köy merkez mahalle konumunda olan yerleşmeler köy idari alanının tümüne de adlarını vermiştir. Kozluca da merkez mahalle adıyla geçen köyün merkez mahallesi durumundadır. Ören'de ise Hisardere mahallesi dışında Hürriyet, Uygur ve Karşıyaka mahalleleri tek merkezi oluşturmakta ve Ören ismi yerleşmenin geneline verilen isim olarak karşımıza çıkmaktadır. Kepez'de ise Kepez adıyla bir yerleşmeye rastlanılmamaktadır. Kürecik merkezi oluştururken Taşolar, Köseler, Alaçayır, Karşıyaka, Çayobası, İncecik, Nebolar, Halolar ve Büyükköy mahalleleri ile birlikte köy Kepez yerleşmesi ismini almaktadır.

Keklikpınarı köyü de Doğanlar platosunun doğu yamacında 1000-1100 metrelerde Keklikpınarı merkez mahalle de dahil olmak üzere dört mahalleden oluşturmaktadır. Keklikpınarı mahallesi 59 konutlu Esentepe ve Aşağıköy mahalleleri 14-15 konutlu, Kilise mahallesi ise 22 konutlu bir mahalle yerleşmesidir. Bu mahallelerin merkez mahalleye uzaklıkları Tablo..da verilmiştir. Merkez mahallede bir cami ve PTT acentası bulunmaktadır (Tablo: 24).

Keller köyünün de üç yerleşmesi vardır. Bunlar Keller merkez mahalle (56 konut), ile Edilme (12 konut) ve Çıplaklar (8 konutlu) mahalleleridir. Edilme mahallesi merkeze 2 km. uzaklıkta ve Çıplaklar mahallesi 2,5 km. uzaklıkta Karacadağ eteklerinde 1600 metre yükseklikteki yerleşmelerdir. Birinci derecede geçim kaynağı hayvancılık olan bu yerleşmelerde ikinci sırada tarım gelmektedir.

İnceleme sahamızda çok yerleşmeli köyler içerisinde Ören, Kozluca ve Çatyol yerleşmeleri belediye örgütlü köy yerleşmeleridir. Bu yerleşmeler çok sayıda mahalleden oluşmaktadır. Bunlardan daha önce de bahsettiğimiz Ören ve Kozluca bir tarafa bırakılacak olursa Çatyol altı mahalleden oluşmaktadır. Daha önceleri bir köy yerleşmesi olan Pınarlıgeçit köyü ve mahalleleri Çatyol'a bağlanınca üç mahalleye sahip olan yerleşme mahalle sayısını altıya yükseltmiştir. Bugün belediye örgütünün de yer aldığı Çatyol merkez mahalleyi oluşturmaktadır.

Doğanlar çayından ismini almış olan Doğanlar köyü araştırma sahamız içerisinde en fazla çok yerleşmeli köy özelliğine sahiptir. Bunlar Demirciler, Küçükhasanlar, Hacikler, Kızılalan, Kurtpınarı, Doğanlarçayı, Hüseyinler, Yukarıeğin, Ördek, Mamokahya ve Kırtekeler mahalleleridir. Bu mahalleler Doğanlar çayı vadisi boyunca yamaçlara sıralanmış durumdadır. Bu mahallelerden 13 konuta sahip Yukarıeğin ve 17 konuta sahip Mamokahya en küçük mahalleri meydana getirmketedir.

Tablo: 23 ve 24'de çok yerleşmeli köyler ve mahalleler ile bu mahallelerin sahip oldukları konut sayıları ve merkez mahalleye uzaklıkları verilmiştir. Bu yerleşmelere genel olarak baktığımızda konut olarak 4 ile 260 arasında değişmektedir. Az konuttan oluşan yerleşmeler topografik şartlara bağlı olarak şekil kazanırken çok konuttan oluşan yerleşmeler hem topografik hem de idari

özelliklerinin vermiş olduğu imkanlar dahilinde şekillenmişlerdir. Örneğin belediyelik olan Ören'de Hürriyet mahallesi 260, Uygur mahallesi 230, Karşıyaka mahallesi 240 konuttan oluşmaktadır. Buna karşın Doğanlar platosunun doğu yamaçlarında yer alan Muratlı köyünün Mamolar mahallesi sadece 4 konuttan oluşan bir devamlı yerleşmedir. Bunun gibi zıtlıklara inceleme alanımızda fazlasıyla rastlamaktayız.

Yüksek kesimlerdeki mahalle yerleşmeleri genelde az konutlu olup, düz alanlarda ve özellikle Malatya havzasındaki yerleşmelerde konut sayıları fazlalaşmaktadır. Ayrıca Tablo: 23 ve 24'e bakıldığında merkez mahallelere olan uzaklıklar da arazinin engebeli olma durumuna göre yüksek rakamlar göstermektedir.

2.2.2.3.3.Kasaba Yerleşmesi

2.2.2.3.3.1. Akçadağ'ın Kuruluş Ve Gelişmesi:

Yerleşmelerin kuruluşunda meydana gelen gelişimleri ortaya koymak tarihi coğrafyanın konusunu oluşturmaktadır.

Bir ülke veya sahanın tarihi coğrafyasını ortaya koyabilmek için o alanla ilgili birçok belge ve kaynağa ulaşmak, bunların içindeki bilgilerden coğrafyaya ait olanları ayıklamak ve ortaya çıkanları coğrafyanın prensiplerine uygun bir şekilde değerlendirmek gerekir (Elibüyük-1990, s.11).

Tarihi coğrafyacı araştırmalarını yaparken, geçmiş dönemlerden kalan birçok kaynağı kullanır. Bu kaynakların büyük bir kısmı arkeolojik kazılar sonucu elde edilir. Bunlar ilkel toplumlardan başlayıp son zamanlara kadar değişik dönemlerde yaşamış insanların yerleşme alanlarında bırakmış oldukları bazı izlerle o dönemin coğrafyasını değişik yönleriyle aydınlatacak önemli bilgilere sahiptirler (Elibüyük-1990, s.12).

Araştırma alanımız olan Akçadağ yerleşmesinin kesin olarak ne zaman kurulduğu bilinmemektedir. Fakat kasabanın merkezi kısmını oluşturan Başpınar Mahallesi sınırları içerisinde yer alan "Merkez Höyük" yerleşmenin oldukça eski

olduğunun bir göstergesidir. Höyük bugün Turizm Bakanlığınca "Sit Alanı " olarak koruma altına alınmıştır. Günümüze kadar herhangi bir arkeolojik çalışma yapılmamış olan höyüğün yaşlandırılmasını, ancak Akcadağ ilçe sınırları ve Malatya çevresindeki yaşları tespit edilmiş benzer höyüklerle karşılaştırarak tespit edebiliriz (Foto: 26).

Foto 26: Kasabanın İlk Kuruluş Yeri Olan Höyük Üzerindeki Konutlar ve Eski Caminin Güneybatıya Doğru Görünümü.

Malatya ve çevresi çok eskiden beri bir yerleşim alanıdır. Bu eski yerleşmelerin bakiyeleri olan höyüklere Malatya ve çevresinde fazlaca rastlanmaktadır. Bilimsel anlamda 1932 yılından başlayarak zamanımıza değin bilim adamlarınca araştırmalar sonucunda elde edilen verilere göre, Malatya ve çevresinde çok eski yerleşmelere rastlanılmıştır. Bu alanda M.Ö. 4000 yılına ait zamanın insanları tarafından kullanılan mağara devrine kadar yerleşmelerin uzandığı sanılmaktadır (Oğuz-1985, s.7).

Genel olarak Malatya ve çevresinde ilk yerleşmelere dağların arasındaki eşik sahalarda rastlanmaktadır. Malatya'da ilk yerleşme yerinin Cafer Höyük olduğu bilinmektedir. İlk üretim evresine ilişkin yerleşim yerleri tespit edilmiştir. Ayrıca 1985 yılında Malatya'nın 24 Km doğusunda Değirmentepe'de yapılan kazılarda, Kalkolitik kültürün yansıması görülmüştür (Esin-1986. s.116).

Bu kazılar dışında Akçadağ sınırları içinde birçok höyüğün bulunduğu tespit edilmiştir. Akçadağ'ın güneyinde eski bir şehir kalıntısı bulunmaktadır. Ören Höyüğü, Ören Köyü sınırları içinde Kalkolitik devirden izler taşımaktadır. Ayrıca İkinciler köyü sınırları içinde bir başka höyüğün Kalkolitik dönemi yansıttığı görülmektedir. Levent Bucağının Kalolar Köyünde, Hunlartepe mahallesinde bir höyük ve Sakalıuzun köyünde höyükler bulunmaktadır (Araştırma Raporu-1988 s.14).

İnceleme alanımızda yeralan höyüğü de bu yaşlandırmalara bağlı kalarak yaşlandıracak olursak; Akçadağ'ın, çok eski dönemlerin izlerini taşıdığını söyleyebiliriz.

Akçadağ yerleşmesi, Eski çağlardan beri yerleşile gelmiş ve ismi, tarihi kaynaklarda çok defa "Arka", "Argos", "Arega" ve "Arca"olarak geçmiştir. "Arca" ve "Arega", Peutinger Tablosunda, Antoninus rehberinde ve Piskoposlar listelerinden bazılarında adı anılan bir Kapadokia kentçiğidir. Kastedilen yer Malatya iline bağlı ilçe merkezi olan Arga / Akçadağ'dır (Umar-1993, s. 95).

"Arega", "Arca", "Arga"; "Komana'dan Melitane'ye giden yol üzerinde Kapadokya'da bir ilk çağ kentidir" (Ramsey-1960, s.67). Argos "Kapadokya'nın güney yanında, Toroslara yakın bölgede tahkim edilmiş bir yer " olarak geçmektedir (Strabon-1987 s.9). Ayrıca Strabon' un adı geçen eserinde ekte verilmiş olan haritada da bugünkü Akçadağ'a karşılık gelmektedir. Arga denilen yer Ramsey'in adı geçen eserinde Roma şehri ve Piskoposluğu olarak bahsedilmektedir (Ramsey-1960, s.348). Fakat, M.S.140'ta varlığından bahsedilen Arga'nın sınırları içinde Piskoposluğun varlığına dair herhangi bir kalıntıya rastlanılmamaktadır.

Merkez Höyük ve çevresindeki diğer höyükler ile tarihi kaynaklarda adı geçen "Arga" ; kasabanın çeşitli dönemlerde iskan edildiğinin en büyük delilidir. Yukarı Mezopotamya ve Orta Anadolu arasında, ticaret ve kültür alışverişinin yapıldığı önemli bir mevkiye sahip olan Malatya ve çevresi bu özelliği ile tarih ve kültürel önemini her dönem korumuştur. Malatya ve çevresi, 1517'de Mısır'ın Osmanlılar tarafından kesin olarak alınması ile Osmanlı topraklarına katılmıştır (Tuğlacı-1985, s.227). İdari bakımdan Malatya, Osmanlı topraklarına katıldıktan

sonra, önce Maraş eyaletine bağlı bir sancağın merkezi, daha sonra ise Diyarbakır eyaletine dahil edilmişti (Darkot-1961,, s.231).

Akçadağ ise Malatya'ya bağlı olarak çeşitli dönemlerde farklı yönetim değişiklikleri ile günümüze kadar gelmiştir. Akçadağ'ın ilk yerleşim alanını ve tarih içinde göstermiş olduğu özellikleri çeşitli kaynaklar ve kalıntılar yardımı ile tesbit edebilmek mümkündür. Daha önce de belirttiğimiz gibi, kuruluş tarihi hakkında kesin bilgilerin olmaması yanı sıra, araştırma alanımızın içinde mevcut olan höyük; buranın çok eski dönemlerde varlığını kanıtlar en önemli kalıntıdır. Ayrıca çeşitli kaynaklarda varlığından bahsediliyor olması en kötü ihtimal ile hangi dönemlerde var olduğunun bir göstergesidir. Nitekim M.S.140'da varlığından haberdar olduğumuz kasaba hakkında eski bilgilere; XVI.yy. ve XIX. yy. da rastlanılmaktadır. Bu bilgiler ve gözlemler ışığında Akçadağ, ilk kurulduğu yerden ayrılmamış çeşitli dönemlerde devamlı ilk yerleşim çekirdeğini oluşturan höyük üzerinde gelişme göstermiş ve çeşitli faktörlerin etkisi ile merkezden çevreye doğru gelişimini sürdürmüştür.

Akçadağ hakkında en sağlıklı bilgilere ancak Osmanlı döneminde rastlanılmaktadır. İlk tarihi bilgiler, XVI. yy ait olup, daha sonraki gelişimi hakkındaki bilgilere de XIX.yy da rastlanılmaktadır.

Yukarıda belirttiğimiz, bilgiler ışığında araştırma alanımızdaki tarihi gelişimi dört döneme ayırarak incelemek mümkündür. Bu dönemler:

1- İlk kuruluş yeri - 1867'den , 1900 yılına kadar yerleşim alanı,

2- 1900-1960 yılları arasındaki yerleşim alanı

3- 1960-1980 yılları arasındaki yerleşim alanı

4- 1980 sonrası ve günümüzdeki gelişim doğrultusu.

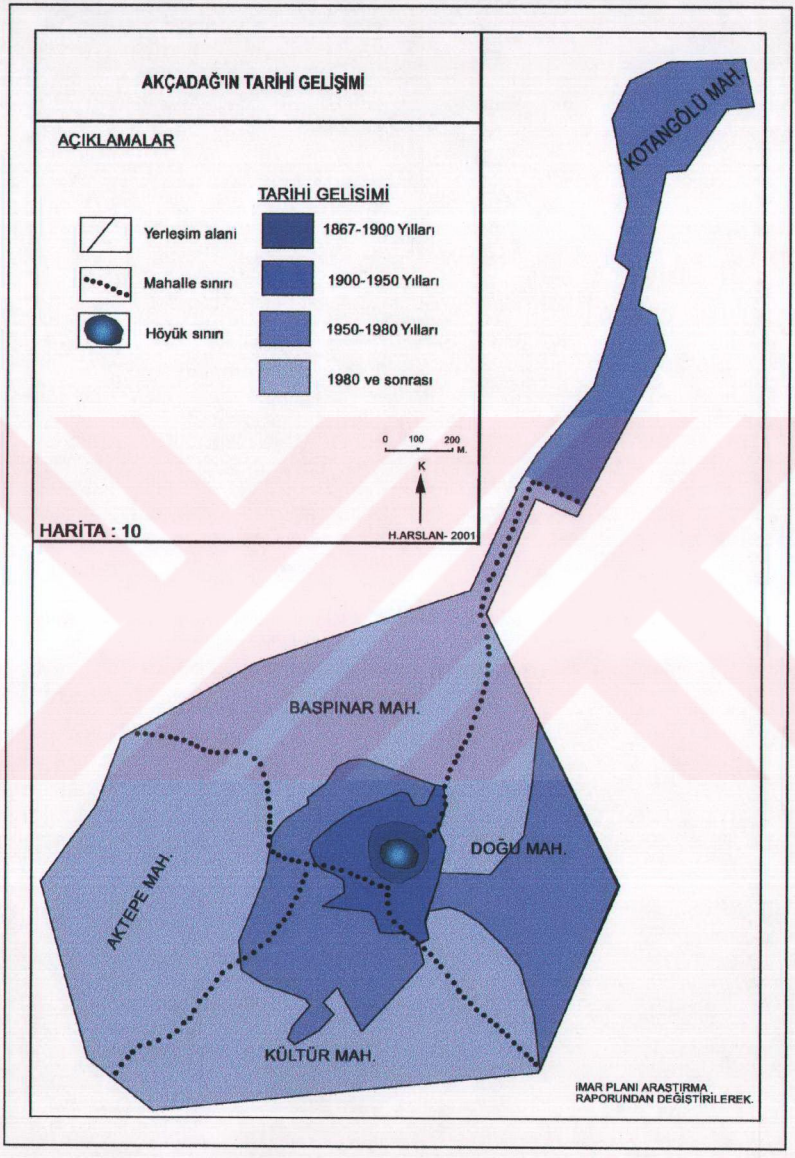
Yukarıda dört başlık altında topladığımız gelişme tarihleri; çeşitli faktörlerin etkisi ve / veya çeşitli fonksiyonların çekim gücü ile gelişme göstermiştir.

1- İlk kuruluş yeri- 1867'den 1900 yıllarına kadar yerleşim alanı: İnceleme alanımızın kesin kuruluş tarihi bilinmemesine rağmen , ilk kuruluş yerinin de bugünkü alan olduğu söylenebilir. Bir yerleşme alanında eski izler taşıyan buluntuların olması, eski camilerin varlığı ve birçok tarihi eserlerin mevcudiyeti bir yerleşim alanının eski çekirdeği hakkında fikir edinebilmemizi sağlamaktadır. Araştırma alanımızda da bu tür kalıntının mevcudiyeti ilk kuruluş yerinin tesbiti açısından kolaylık sağlamaktadır. İlk kuruluş yeri olarak söyleyebileceğimiz höyük alanı, bugünkü Başpınar Mahallesi'nin bulunduğu alana karşılık gelmekte (Harita:10) ve tarihi gelişimi de buradan çevreye doğru olmaktadır (Foto: 26).

Tarihi kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre, Akçadağ uzun süre köy statüsünde bir yerleşme özelliği göstermiştir. Tarihi kaynaklarda Akçadağ, XVI. yy. da, Malatya sancağına bağlı Keder Beyt Nahiyesinin bir köyü olarak nitelendirilmekte ve bu dönemde (1560) 146 haneye sahip bir yerleşme olarak karşımıza çıkmaktadır (Yınanç, Elibüyük - 1983, s. 147).

XIX. yy gelindiğinde, bazı kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre, Akçadağ(Arga) uzun süre köy statüsünde kalmış bir yerleşme özelliği gösteriyor iken, 1848 (H. 1266) da Harput Eyaleti içinde Malatya sancağına bağlı bir kaza, 1856-1859 tarihlerinde, Harput Eyaleti idari taksimatı içerisinde Harput Sancağının bir kazası, 1876 tarihinde Diyarbakır Vilayetinin Malatya Sancağına bağlı bir kaza (Baykara-1988, s. 255,256) durumuna gelmiştir.

Yukarıda saydığımız idari özellikleri yanında araştırma alanımız olan Akçadağ Kasabasının ilçe merkezi statüsü kazanması aslında 1867 tarihinde gerçeklemiştir. Osmanlı idaresinde, 1850 yılında Akçadağ Kazasının Levent Bucağında teşkilatlandırılan ve 1867'de yeni düzenlemelerle yönetim, şimdiki yeri olan Arga'ya nakledilmiştir (H. 1310 tarihli Mamuret ül Salnamesi, s. 208). 1867 tarihine kadar Akçadağ ilçesinin yönetim merkezi bugünkü Levent Nahiyesi iken " İdare-i Vilayet Kanunu " nun çıkması ile yer değiştirmiş ve Arga 'da teşkilatlandırılmıştır. Bu tarihten sonra da Arga'nın ismi Akçadağ olarak değiştirilmiştir. Kuşkusuz bu değişiklik Akçadağ'a (Arga) yeni bir görünüm kazandırmıştır. Yönetim birimlerinin buraya taşınması genel görünümünü bu tarihten sonra farklı bir hale getirmeye başlamıştır.

AKÇADAĞ'IN TARİHİ GELİŞİMİ
AÇIKLAMALAR
TARİHİ GELİŞİMİ
Yerlesim alanı
Mahalle sınırı
Höyük sınırı
1867-1900 Yılları
1900-1950 Yılları
1950-1980 Yılları
1980 ve sonrası
0 100 200 M.
K
HARİTA : 10
H.ARSLAN- 2001
KOTANGÖLÜ MAH.
BASPINAR MAH.
DOĞU MAH.
AKTEPE MAH.
KÜLTÜR MAH.
İMAR PLANI ARASTIRMA RAPORUNDAN DEĞİŞTİRİLEREK.

Bu değişikliklerden sonra Akçadağ hakkında bilgilere yine salnamelerde rastlamak mümkündür. Ayrıca, 1891'de CUİNET 'in kaleme aldığı eserde kasabanın nüfusu 2600 olarak verilmiş ve " eski bir şehir olarak " nitelendirilmiştir. 1892 (H.1310)'de ise 300 haneli , 30 dükkanı, iki hanı, iki kahvehanesi, okulları bulunan bir yerleşme olarak karşımıza çıkmaktadır (Mamuret -ül Aziz Salnamesi H. 1310, s. 209).

Ayrıca, 1891 de II. Abdülhamit döneminde Doğu Anadolu Aşiretlerinin iskan edilmesi için kurulan "Hamidiye Süvari Alayları"ndan biri de Akçadağ'da teşkilatlandırılmıştır. Osmanlı kaynaklarında yeterince bilgiye sahip olunamayan Hamidiye Alayları, kuruldukları yerde dört bölükten az, altı bölükten fazla olmak koşuluyla her alay en az 512 en fazla 1152 kişiden meydana gelmekteydi (Kodaman-1987, s. 34). Bu özelliği ile kasaba sınırları içinde teşkilatlandırılan Hamidiye Kışlası, Kültür Mahallesi sınırları içinde inşa edilen bir binada hizmet vermeye başlamıştır. Bugün bu kışlanın izlerine bile rastlanılamamakta, sadece yeri hakkındaki bilgiler yaşlılar tarafından aktarılan bilgilerle belirlenebilmektedir. Kışla, 1911 yılına kadar faaliyetlerine devam etmiş, Meşrutiyetten sonra da, I. Dünya Harbinde ve Milli Mücadele zamanlarında askeri görevler alarak Doğu Anadolu'nun savunmasına katkıda bulunmuştur (Kodaman-1987, s. 64). Bütün bunlara dayanarak, Akçadağ'ın 1900'lü yıllarda ve hatta daha sonraki dönemlerde askeri bir öneme sahip olduğu söylenebilir.

Bu dönemler arasında Osmanlı dönemi mahalleleri olarak tahmin ettiğimiz Mithadiye Mahallesi, Hamidiye Mahallesi ve Reşadiye Mahallesi adlarına ancak 1940 tarihli kaynakta rastlanmaktadır. Bu mahallelerin bugünkü yeni isimleri bazı arazi gözlemleri ile ortaya çıkarılabilmektedir. Mithadiye Mahallesi bugün Mithadiye Caminin de (Foto: 27) bulunduğu höyük alanı yani Başpınar Mahallesi olarak, Hamidiye Mahallesi ise Hamidiye Kışlasının bulunduğu Kültür Mahallesi olarak , Reşadiye Mahallesi ise bugünkü Doğu Mahallesi olarak tahmin edilmektedir.

Foto 27: Merkez Höyük Üzerinde Eski Adı Mithadiye Mahallesi Olan ve Bu Günkü Başpınar Mahallesindeki Mithadiye Camii.

2- 1900-1960 yılları arasındaki yerleşim alanları: Yukarıda bahsettiğimiz tarihi gelişim içinde Akçadağ 1900'lü yıllara kadar askeri bir öneme sahip olma özelliğini koruyabilmiştir. 1910 yılında "Belediye Teşkilatı"nın kurulması ile birlikte yeni bir gelişim aşamasına girmiştir. Kasaba, tarihi gelişim içinde alansal olarak gelişimini, ilk kuruluş yeri olan Başpınar Mahallesinde höyük çevresinde sürdürmüştür. 1900-1960 yılları arasında kasabanın üç mahallesinin varlığından bahsedilmektedir (Yalçınkaya-1940, s.39). Fakat bu mahallelerin cumhuriyetin ilanından sonra hangi tarihte isimlerinin değiştirildiği bilinmemektedir. 1940'a kadar eski isimleri ile anılan mahallelerdeki görünüm kuşkusuz bugünkünden farksız idi. Sebebine gelince; bugün Turizm Bakanlığı tarafından " Sit Alanı" olarak ilan edilen höyük ve çevresindeki yerleşim alanları korumaya alındığından eski görünümlerini yansıtabilmektedirler.

Foto 28: 1900-1960 Yılları Arasında Ticarethanelerin Kurulmaya Başlandığı Alan ve eski Ticarethaneler.

1900-1960 yılları arasındaki alansal gelişimi açıklar, diğer faktörler ise; kasaba bünyesinde meydana gelen fonksiyonlar ölçüsünde olmuştur (Harita:11a). 1900-1960 yılları arasında ticarethanelerin kurulmaya başlanması ile alansal gelişme höyük üzerinden çevreye doğru taşmaya başlamıştır. Ayrıca, 1943 yılında T.C. Ziraat Bankası'nın bu alana kurulması kasabada ticari bir canlılığın olmaya başladığı fikrini vermektedir. Bu alanda faaliyete giren ticaret alanları bugünkü Çarşı Meydanını oluşturmakta ve eski görünümleri ile kuruldukları dönemi yansıtmaktadırlar.

3- 1960-1980 yılları arasındaki yerleşim alanı: Bu tarihler arasında Akçadağ'da birçok resmi kurum ve kuruluş faaliyet göstermeye başlamış, bunun beraberinde ticarethaneler yayılım göstermiş ve nüfusun artışına paralel olarak alansal büyümeler gerçekleşmiştir. Tarihi gelişim içinde alansal gelişim yine höyük alanının güneyine doğru daha ağırlıkta olmakla beraber, doğuya doğruda bir gelişme göstermiştir. Güneye doğru olan gelişme; Kültür Mahallesi sınırları içinde 1967'de faaliyete giren Sağlık Ocağı'nın etkisi ile gerçekleşmiştir. Sağlık Ocağı'nın bu alanda hizmete girmesi ile konut alanlarının da bu yöne doğru gelişmeye başladığı söylenebilir. Batıya doğru gelişme ise; 1966'da Başpınar İlkokulu'nun hizmete girmesiyle başlamış ve ticarethanelerin, konut alanlarının bu yöne doğru az da olsa kaymasını beraberinde getirmiştir.

Doğuya doğru olan gelişme ise; 1980'de birçok kamu kurum ve kuruluşunun Hükümet Caddesi üzerinde yer almaya başlaması ile gerçekleşmiştir. Kamu kurum ve kuruluşlarının merkezden uzakta, çevreye doğru geniş alanlar üzerinde yayılım göstermeyi tercih etmeleri, bu alana doğru gelişim aksını oluşturmuştur. Fakat, konutsal alanlar gelişimini engellemiştir. Bunun yanısıra ticarethanelerin bu yönde gelişmesi bu tarihlerde doğuya doğru gerçekleşmiştir. Bir yerleşmede kara yolu veya demiryolu, yerleşimi kendine doğru çekerek alansal büyümeyi etkileyebilmektedir (Baykal (Soykan)-1990, s.312). İnceleme alanımızda da Akçadağ- Malatya karayolunun uzantısı olan Hükümet Caddesi üzerinde resmi binaların toplanması ve buna bağlı olarak yeni ticarethanelerin açılması 1980'li yıllarda alansal gelişmenin bu yönde olmasını gerçekleştirmiştir.

4- 1980 sonrası ve günümüzdeki gelişim: 1980 sonrası kasabanın alansal gelişimi hem yeni kurulan bazı okulların hem de nüfusun artışına paralel olarak inşa edilen konutların sayesinde gelişimini devam ettirmiştir. 1980 sonrası gelişim daha çok batı yönünde gerçekleşmiştir. Bu gelişime, faaliyete giren okullar büyük ölçüde yön vermiştir. 1981'de İmam Hatip Lisesi'nin, Başpınar Mahallesi'nde hizmete girmesi bu yönde gelişmeyi sağlamıştır. Ayrıca, 1981'de Kotangölü'nün mahalle statüsü kazanması da kasabayı kuzey yönde yeni bir gelişim aksına hazırlamıştır. Fakat, mahalle haline getirilen Kotangölü Mahallesine doğru herhangi bir gelişme olmamıştır (Harita: 11b).

Bilindiği gibi; kentsel işlevlere ait birimlerin kent büyüdükçe, merkezden çevreye doğru yayılmaları, kent yakınındaki kırsal yerleşmelerin kente bağlanmaları, alansal büyümedeki diğer etmenlerdir (Baykal-1990, s.311). Bu açıklamaya bağlı kalarak ve inceleme alanımızdaki gözlemlerimize dayanarak şunu söyleyebiliriz ki; Kotangölü Köyü kasabanın alansal olarak gelişmesi sonucu kasabaya bağlanmamış, kasabanın bu yönde gelişimini de sağlayamamıştır. Köy, politik nedenlerle mahalle statüsü kazanmış, fakat bugün eski görünümünden hiçbir şey kaybetmemiş bir köy yerleşmesi özelliği göstermektedir (Foto: 30).

Doğu Mahallesi'nde 1980 sonrası gelişim, Mehmet Akif Ersoy İlkokulu'nun açılmasıyla ve Milli Egemenlik Caddesi üzerinde 1989 yılında kayısı kurutma fabrikasının faaliyete girmesi ile olmuştur.

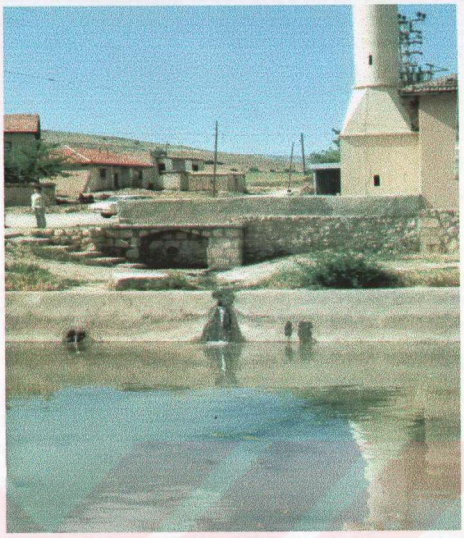

Foto 29: Kotangölü Mahallesine İsmini Veren Kaynak, Kaynağın Havuzu ve Mahalle Konutlarından Bir Görünüm.

Kültür Mahallesi'nde alansal gelişim, mahallenin batısında inşa edilen belediye konutları ile hız kazanmıştır. 1987'de Endüstri Meslek Lisesi'nin Kültür Mahallesi'nde hizmete girmesi ile batıya doğru alansal gelişim devam etmiştir. Bu alan, kayısı tarımının yapılmadığı alan olduğu için konutsal gelişimi bu yönde yoğunlaşmıştır. Kasaba da bugünkü biçimlenmenin oluşmasında, eğim ve tarım alanları etkili olmuştur. Bunun yanı sıra kayısı bahçelerinin ekonomik değer taşıması alansal gelişmeyi çevreye doğru yoğun bir şekilde geliştirememekte, merkezi kısımda konutsal yoğunlaşmaya neden olmaktadır.

1995 yılına gelindiğinde; Kültür Mahallesi'nin alansal olarak büyümesi sonucu yönetim kolaylığı getirilmesi amacıyla ikiye bölünmesine karar verilmiştir. Mahalle, Kültür ve Aktepe Mahallesi olarak iki mahalleye ayrılmıştır. Bu da bize alansal gelişmenin 1990'dan sonra batı yönde daha fazla olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak denilebilir ki; ilk kuruluş yeri höyük üzeri olan kasaba, alansal olarak gelişimini tarih içinde çeşitli faktörlerle farklı yönlerdeki alanlara doğru

sürdürmüştür Osmanlı döneminde üç mahallesi bulunan kasaba, bugün gelişim aşamaları kaydederek mahalle sayısını beşe yükseltmiştir.

2.2.2.3.3.2. Akçadağ 'In Merkezi Fonksiyonları

Fonksiyon terimi "zaman içinde akıp giden faaliyerler veyahut yapılan iş"anlamına gelmektedir (Karaboran-1989, s.87). Bir başka ifade ile "Şehrin varlığını ve gelişimini mümkün kılan, hayatiyeti için gerekli kaynakları sağlayan faaliyerleri anlıyoruz (Tümertekin-1965, s.5). Genel olarak iş, görev, rol, hizmet anlamına gelen fonksiyon, herhangi bir yerleşmedeki faaliyetlerin tümünü kapsar (Doğanay-1983, s.38).

Yeni ekonomik ve kültürel merkezlerin oluşturulması için yerleşme coğrafyası çerçevesinde şehir ve köy yerleşmelerinin değerlendirilerek fonksiyonlarının ve etki alanlarının ortaya çıkarılması gereklidir (Karaboran-1989, s.86). Fonksiyonlar: 1-Özellik ve karakterlerine göre, 2- Etki alanlarına göre araştırılırlar (Denker-1976, s.23).

Etki bölgesi dahilinde bir şehrin etrafindaki kır sahası ve daha küçük şehirlerin veya kasabaların karşılıklı münasebetlerinden doğan üstünlük ve bir sistem ortaya konulmaya çalışılabilir. Farklı kültür bölgelerinde, farklı tarihi ve içtimai şartlar altında değişik durumlar meydana gelmektedir. Şehir ile bunları çevreleyen kırsal alanlar arasındaki karşılıklı ilişkiler; sadece bugün için değil, geçmişte de mevcuttu. Hatta birçok şehirlerin ortadan kalkması ve öneminin azalmasında, şüphesiz şehir ile kır arasındaki ilişkilerin değişmesinin ve bu değişikliklere göre şehirlerin eski önemlerini kaybetmelerinin büyük ölçüde rolü olmuştur. Önemi azalan şehirlere karşılık, karşılıklı ilişkilerle yeni şehirlerin de kurulmasına ve gelişmesine zemin hazırlamış bulunmaktadır (Göney-1989, s. 75).

Yerleşmelerin sahip olduğu fonksiyonlar "sahadaki hayat tarzı ve ekonomik yaşantının da bir göstergesidir. Çalışmamızda; mümkün oldukça yerleşmelerin kuruluşunda rol oynayan ve yerleşmelerin gelişimini sağlayan fonksiyonlar ile bugün hakim olan fonksiyonlar üzerinde durmaya çalışacağız.

2.2.2.3.3.2.1.Akçadağ'ın İdari Fonksiyonu

Bir yerin merkezi yer olarak gelişmesinde en önemli elemanlardan biri şüphesiz idari fonksiyonudur. Bu fonksiyonla ilgili tesisler yerleşme merkezinde toplanmıştır ve idari yönden çevre ile, bilhassa kaza sınırı dahilinde, karşılıklı münasebetin yalnız idari sahada yapılmasına sebebiyet vermektedir (Karaboran-1989, s.89).

Yerleşme merkezinde bulunan idari fonksiyona ait kurum ve kuruluşların sayı ve niteliği bir yerleşmenin diğer fonksiyonlarının yanı sıra gelişme süreci üzerinde de etkili olmaktadır (Yiğit-1994, s.113). İlçe merkezinin idari sınır içinde önemini ortaya koyan idari fonksiyonu ve zaman içinde gösterdiği değişmeleri incelemeye çalışacağız. Bundan önce ilçe ve ilçe merkezleri tabirinin ne olduğuna bir göz atalım: "İlçeler bir veya birkaç bucaktan oluşan idari ünitelerdir. Bir ilçe birden fazla bucaktan oluşuyorsa merkezi konumdaki bucağa "Merkez Bucağı" diğerlerine ise "Taşra Bucakları" denir. Bir ilçe ister tek bucaklı olsun, merkez bucağındaki bucak merkezi olan yerleşmeye "İlçe Merkezi" ünvanı verilmektedir. Yani bu durumda söz konusu yerleşme hem merkez bucağının hemde bütün ilçenin idari merkezi durumundadır (Özçağlar-1996, s.9).

İdari bakımdan Akçadağ; kesin kuruluş tarihi bilinmeyen, tarihi dönemler içinde uzun süre köy statüsünde kalmış bir yerleşmedir. XVI. Yüzyılda Malatya Sancağı'na bağlı Keder Beyt Nahiyesi'nin bir köyü (Kariye) durumunda olan Arga (Yinanç, Elibüyük-1983, s.19) aynı dönemde (XVI. Yüzyılda) Akçadağ adıyla Malatya Sancağı'na bağlı bir nahiye olarakta karşımıza çıkmaktadır. Fakat nahiye durumundaki Akçadağ bugün inceleme alanımızı oluşturan yerde olmayıp Tohma Suyu'nun kuzeyine karşılık gelmektedir (Yinanç, Elibüyük-1983, s.15). Arga XVI. Yüzyılda Keder Beyt Nahiyesi sınırları içinde köy statüsünde bir yerleşme özelliği göstermekte idi.[1] Tanzimat döneminde ise idari sistemde meydana getirilen

---

[1] Akçadağ 1848'de (H.1266'da Harput Eyaleti içinde Malatya Sancağı'na bağlı bir kaza, 1856-1859 tarihlerinde Harput Eyaleti idari taksimatı içinde Harput Sancağı'nın bir kazası 1876 tarihinde Diyarbakır vilayetinin Malatya Sancağı'nın bir kazası (BAYKARA, 1988, s.255-256) 1883'de Malatya Sancağı'nın bir kazası (Mamurat ül Aziz

değişiklikler ile Akçadağ'ında idari görünümü değişmiştir. Osmanlı idaresinde 1850 yılında Akçadağ'ın Levent Bucağı'nda teşkilatlandırılan ve 1867'de ilçe merkezi, şimdiki yeri olan Arga'ya nakil edilmiştir.[2] H.1310 tarihli Mamurat-ül Aziz Salnamesi'nde "Akçadağ kazasının önce merkezi Levent kariyesi iken 25 sene önce (yani 1867'de) Arga kariyesine nakledilmiştir" (Mamurat ül Aziz Salnamesi H.1310 s.208). Bu nakilden sonra Arga ismi de Akçadağ olarak değiştirilmiştir. H.1310 (1892) Mamurat-ül Aziz Salnamesi'ne göre Akçadağ kazasının Hekimhan, Gelengeç, Yulat, Levent ve Kürecik adıyla merkez nahiyede dahil 6 nahiyesi ve 153 köyü vardı (Mamurat-ül Aziz Salnamesi-H. 1310, s.208).

Akçadağ nahiyesinin etki sahası zaman içinde yapılan idari değişikliklerle farklı durumlar sergilemiştir. Cumhuriyet dönemi'ne gelinmeden önce Hekimhan 1921'de Akçadağ'dan ayrılarak ayrı bir ilçe statüsü kazanmıştır. Cumhuriyet döneminde bütün sancaklara vilayet statüsü kazandırılınca Malatya sancağı da vilayet haline gelmişti (Tuğlacı-1985, s.227). Cumhuriyet döneminde Merkez Nahiye, Doğanşehir Nahiyesi, Kürecik Nahiyesi ve Levent Nahiyesi olmak üzere Akçadağ 4 nahiyeden oluşmaktaydı.

Akçadağ 1935'de idari olarak 4 nahiye (Merkez, Doğanşehir, Kürecik ve Levent) ve 103 köyün yönetim merkezini oluşturmaktaydı. Bu sayı 1940'da 4 nahiye ve 89 köy, 1945'de 4 nahiye ve 94 köye inmiş, 1946'da Doğanşehir'in 4869 sayılı kanun ile ilçe olmasından sonra (Türkiye Mülki İdari Bölümleri -1976 s.20) 1950'de 3 nahiye ve 68 köyün yönetim merkezi olmuştur (Tablo: 26). Bu sayı 1950'den 1990'a kadar köyler açısından farklılıklar göstermiş fakat bucaklarda herhangi bir değişiklik olmamıştır. Bugün 39'u merkez bucağa, 18'i Kürecik bucağına ve 15'i Levent bucağına bağlı 72 köyün idari merkezidir (Tablo: 25).

Salnamesi H.1301) 1908'de (H.1325) Mamurat ül Aziz Eyaleti'nin Malatya Sancağı'na bağlı bir kaza olarak karşımıza çıkmaktadır.

[2] Osmanlı döneminde ilk defa 1850 yılında bütün ülkenin Eyalet, Sancak ve Kaza-Nahiyeleri sıralanmıştır. (BAYKARA, 1988, s.127) 1864'de İdare-i Vilayet Kanunu çıkmış ve yeni düzenlemeler getirilmiştir. Bu yeni düzenlemeler ile işlevleri kaybolan "kaza" ve "nahiyeler"in büyük bir kısmının ortadan kaldırılması gerçekleşmiştir (BAYKARA, 1988, s.130).

Tablo 25: İdari Bakımdan Akçadağ'a Bağlı Olan Köylerin Eski ve Yeni Adları

Yerleşme Adı	Eski Adı
MERKEZ BUCAĞI	
Aliçeri	
Altınlı	Keremis
Aksaray	
Aydınlar	Karanlıkdere
Aşağı Örükçü	
Bayramuşağı	
Bölüklü	Beskenbere
Büyükçimiş	
Çatyol	Bahri
Dedeköy	
Derinboğaz	Ancar
Develi	
Doğanlar	
Dümüklü	
Esenli	
Gölpınar	
Güzyurdu	Eğin
Fatih	
Hançerli	
Ilıcak	
İkinciler	
Kadıbrahim	
Karamağara	
Karapınar	
Keklikpınarı	
Keller	
Kömekavak	
Mihmanlı	
Muratlı	
Ören (B)	
Resuluşağı	
Sarıhacı	
Şehler	
Sahilköy	
Yağmuru	Şemşir
Yalıbudak	Penik
Yalınkaya	Kaçıklı
Yaylımlı	
Yukarıörükçü	

Yerleşme Adı	Eski Adı
KÜRECİK BUCAĞI	
Kepez (BM)	
Aksüt	Tapkin
Bekiruşağı	
Çakılpınarı	Bilamuşağı
Çevirme	
Darıca	
Demirciler	
Durulova	Körsüleymanlı
Dutlu	Balohacı
Güneşli	Şemşik
Gürkaynak	Kelanlı
Harunuşağı	
Kahyalı	
Kasımuşağı	
Ortaköy	
Taşevler	Amuklu
Tataruşağı	
Kozluca	
LEVENT BUCAĞI	
Levent	(BM)
Bağköy	
Büyükköy	
Çatalbahçe	Samah
Çobanuşağı	
Doğantepe	
Esenbey	Kalolar
Kayadibi	
Kolköy	
Kozalak	Hartut
Kurtuşağı	
Küçükkürne	

Akçadağ, 73 köy ile Malatya ilçeleri arasında birinci sırada yer alırken ikinci sırayı 63 köy ile Pötürge, üçüncü sırayı 60 köy ile Hekimhan almaktadır (1990 Malatya Genel Nüfus Sayımı).

Tablo 26: 1935 -1990 Yılları Arasında Akçadağ Nahiyelerinin Köy Sayıları

YILLAR	1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990
Merkez Nahiye	45	32	35	31	37	41	43	43	43	43	43	39
Doğanşehir Nah.	21	21	22	22	20	-	-	-	-	-	-	-
Kürecik Nahiyesi	23	21	22	22	20	18	17	18	18	17	17	19
Levent Nahiyesi	14	15	15	15	13	13	13	13	13	13	13	15

Kaynak:DİE, (1935-1990 Genel Nüfus Sayımı)

İdari bakımdan 73 köye ve 3 nahiyeye hizmet veren Akçadağ kasabası 1193 km^2 yüzölçümü ile Malatya ilçeleri içinde dördüncü sırada yer almaktadır (Tablo: 27). Birinci sırayı ise 1844 km2'lik yüzölçümü ile birinci sırayı Hekimhan almaktadır.

Tablo 27: Malatya İlçelerinin Yüzölçümlerine göre Sıralanışı

İLÇE	YÜZÖLÇÜMÜ (Km^2)
Hekimhan	1844
Darende	1356
Doğanşehir	1290
Akçadağ	1193
Yazıhan	1181

Kaynak: DİE, 1990 Genel Nüfus Sayımı Malatya

Akçadağ ilçe merkezinde idari fonksiyonundan dolayı birçok idari kuruluşların yer aldığı görülmektedir (Tablo: 28). Bu idari kuruluşların kasabada olması idari bakımdan Akçadağ kasabası ve Akçadağ'a bağlı yerleşmelerin idari işlerinin yürütülmesini bu merkezde toplamıştır. Bu da Akçadağ'ın idari etki alanını ortaya koymaktadır.

Tablo 28: Akçadağ Kasabasında Bulunan Resmi Kurum ve Kuruluşlar

Kaymakamlık	Cumhuriyet Savcılığı
Belediye	Emniyet Amirliği
Mal Müdürlüğü	Jandarma Komutanlığı
Milli Eğitim Müdürlüğü	Meteoroloji Müdürlüğü
Müftülük	Orman Muhafaza Memurluğu
Nüfus Müdürlüğü	TEDAŞ
Tapu Sicil Müdürlüğü	Pancar Bölge Şefliği
Köy Hizmetleri Müdürlüğü	PTT
Özel İdare Müdürlüğü	Tarım Orman Köy İşl.İlçe Müd.
T.C. Ziraat Bankası	Halk Eğitim Merkezi
Devlet Su İşleri	Halk Kütüphanesi
Askerlik Şubesi	Sağlık Ocağı
Tarım Kredi Kooperatifi	

Kaynak: Arazi Etüdleri.

2.2.2.3.3.2.2. Kültür Fonksiyonu

İktisadi ve idari fonksiyonlar kadar kültür hizmetleride, yeryüzünde bazı şehirlerin gelişmesinde ve önemlerinin devam etmesinde büyük ölçüde rol oynamaktadır (Göney-1984, s.199). Bir yerleşme alanında kültür fonksiyonları çok çeşitlilik göstermektedir. Bu fonksiyonları eğitim ve dini hizmetler olarak ikiye

ayırabiliriz. Bu ana hizmetler dışında "yerel hizmetler, kültür ve sanat etkinliklerini de " kültür fonksiyonları içinde sayabiliriz (Yiğit-1994, s.116).

Bir yerleşmenin kültürel faaliyetlerinin birikimi olan kültür fonksiyonu yalnız yerleşme merkezindeki etkisiyle değil, merkezden çevreye de etkisini göstermelidir (Karaboran-1989, s.90). Merkezden çevreye doğru hizmet alanını genişleten kültür fonksiyonları Akçadağ'da eğitim ve dini kurumlar ağırlıkta olmak üzere, kültürel fonksiyonlardan sayabileceğimiz Halk Eğitim Merkezi'nden ve ilki 1995'de yapılan Kültür ve Sanat Şenlikleri'nden bahsedebiliriz.

Akçadağ'da Cumhuriyet öncesinde eğitim kurumlarının bulunduğu eski bazı kaynaklardan anlaşılmaktadır. Tanzimat döneminde girişilen batılılaşma hareketleri sonucunda (Karakaş-1996, s.141) bazı okulların açılmış olduğu görülmektedir. H. 1310 tarihli (1892) Mamurat ül Aziz Salnamesi'nde, 1 Rüştiye (Ortaokul), 3 Sübyan ve 2 İptidai Mektebin varlığından bahsedilmektedir.

Cumhuriyet Döneminde Akçadağ ismi en çok 1940'da duyulmaya başlamıştır. 1940'da 6 yaşın üstündeki nüfusun %78i okur-yazar değildir. Köylerde bu oranda % 90'dı. Ayrıca köyler sağlık, temizlik gelişme imkanlarından uzaktı. Bu yaygın bilgisizlikle daha etkili mücadele etmek, bunu yaparken sosyal ve ekonomik yapısında öğretmen ve eğitim kanalıyla düzeltmeler, gelişmeler sağlamak amacıyla köy enstitüleri kurulmuştur. Ayrıca kitabı bilgiler yanında, köy kökenli öğretmen adaylarına 'kültür dersleri','ziraat dersleri ve çalışmaları', 'teknik dersler ve çalışmaları' da verilmek üzere köy enstitüleri kurulma yoluna gidilmiştir ve inceleme sahamızda yer alan Karapınar köyünde "Akçadağ Köy Enstitüsü" hizmete girmiştir. Bu köyün tercih edilmesindeki baş neden demiryoluna yakınlığıdır. Çünkü köy enstitülerinin kuruluş yeri seçimlerinde demiryollarına en yakın yerlerin seçilmesi şartı konulmuştur. İlk köy enstitülerinden biri olan "Akçadağ Köy Enstitüsü" Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki öğrencilere hizmet götürmek amaçıyla kurulmuştur.

Köy enstitüleri 17 nisan 1940 tarihli ve 380 sayılı kanunla kurulmuştur. Kuruluşlarında Maarif Vekili(Milli Eğitim Bakanı)Hasan Ali Yücel ve ilköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tanguç'un çok emeği geçmiştir. Kentlerde uzakta kırsal çevrelerde kurulan bu okulların sayıları zamanla 21'i bulmuştur (Tablo:29).

Tablo 29: Açılış Tarihlerine Göre Köy Enstitülerinin Yerleri

1940da kurulanlar	1941 de kurulanlar
İzmir-Kızılçullu Köy Enst. Eskişehi-Çifteler K.E. Lüleburgaz-Kepirtepe K.E. Kastamonu-Gölköyü K.E.. Malatya- **AKÇADAĞ** K.E. Antalya-Aksu K.E. Ladik-Akpınar K.E. Adapazarı- Arifiye K.E. Vakvıkebir-Beşikdüzü K.E. Kars –Cılavuz K.E. Bahçe-Düziçi K.E. Isparta- Gönen K.E. Balıkesir-Savaştepe K.E. Kayseri-Pazarören K.E.	Ankara-Hasanoğlu Konya-Ereğli-ivris
	1942 de kurulanlar Yıldızeli-Pamukpınar Erzurum-Pulur
	1944 de kurulanlar Ergani-Dicle Aydın-Ortaklar
	1948 de kurulanlar Van-Erciş

1947'de programlar biraz değiştirilmiş ve kültür derslerine biraz daha fazla zaman ayrılmasına karar verilmiştir. İşte köy enstitülerinin genel felsefesinde ilk belirgin uzaklaşma bu tarihte olmuştur.

Programları 1953'de tekrar değiştirilen köy enstitüleri önemli ölçüde genel bilgi derslerine (kültür dersler) yönelmiş ve Şubat 1954'te yayınlanan 6234 sayılı kanunla geleneksel ilköğretimle birleştirilerek bu uygulamaya son verilmiştir.

Köy enstitüleri toplam 15 bin kadar öğretmen ve 2 bin kadar sağlıkçı yetiştirmiştir.

Köy enstitüleri ilkokulu bitiren köy çocukları sınavlarla alınırdı, kız öğrencileri ile karışık eğitim ve öğretim uygulanıyordu. (1950 den sonra kızlar 2 ayrı enstitüde toplanarak karma eğitim kaldırılmıştır) okul binalarını genellikle öğrenciler yapmışlardır (Öymen-1978, s. 363)

Farklı çevrelerden gelen çocukların birlikte eğitim gördüğü bu okullarda çevrelerine göre önemli bir etki sahası rolünü de üstlenmiştir. Eğitim fonksiyonu ile birlikte Malatya Akçadağ sınırları içinde yer alan köy enstitüsü de daha 1940'lardan itibaren büyük bir görevi üstlenerek hizmet vermiştir.

Bulundukları çevreye dolaylı ve dolaysız ekonomik kültürel sosyal etkilerde bulunmuşlardır. Örneğin bulundukları yerlere yeni üretim metotları yeni ürünler vs. getirmişler, pazar imkanları oluşturmuşlardır.

Özetle öğretmen, köy okulunun yapımında çalışacak dersler ve kırlarla öğrencileri, yetişkinleri yetiştirecek köyde duvarcılığı demirciliği, hayvancılığı, konserveciliği şarapcılığı, bahçeciliği, öğretecektir. Ayrıca bu öğretmenler 20 yıl köylerde zorunlu hizmet yapacaklardır.

Fakat bu uygulama fazla sürmemiş ve Köy Enstitülerinin kapatılması gündeme gelmiştir.

2. Dünya savaşının sıkıntıları nedeniyle bu kurumlarda gerekli ciddiyet gösterilememiş ve bu okullara atanan öğretmenlerin kuruluş kanunlarına uymadığı görülmüştür (Kanunda enstitülere fakülte,yüksek okul,sanat okulu ve Gazi eğitim enstitüsünden vs. öğretmen atanacağı belirtilmişti).

Ayrıca bu enstitülerde bulunan öğretmenlerin siyasi görüşlerinden dolayı bu kuruma yöneltilen eleştiriler artmıştır ve bu enstitüler de mezun olan öğretmelerin çeşitli sebeplerle başarılı olmadıkları sözü ortaya çıkmıştır. Örneğin öğretmenlerin kendi köylerine atanmaları kıskançlıklara yol açmış oradaki öğretmenleri gücendirmiş. Köylüleri çoğu kez karşılarına almak zorunda kalmışlardır ve bazı nedenlerle öğretmenlerin hareketlerini sınırlandırdığı ve görevlerini yapamadıkları için bu kurumları normal ilköğretim okullarına çevrilmesi kararı verilmiştir. Alanımızdaki okulun adı da Akçadağ Öğretmen Lisesi olarak değiştirilmiştir.

Cumhuriyet dönemine okulların isimlerinin ilk, orta ve lise gibi isimler aldığı ve bu yeni tip eğitim kurumlarının yoğunlaşmaya başladığı görülür Akçadağ'da Cumhuriyet sonrası açılan ilköğretim kurumu Kotangölü İlkokulu olmuştur. 1938'de açılan okul Kotangölü mahallesinde yer almaktadır. Daha sonra merkezde açılan diğer okullar ise; 1944 yılında açılan Akçadağ Lisesi, 1956'da açılan Ziya Gökalp İlkokulu, 1966'da Başpınar İlkokulu'dur. 1968'de Yatılı Bölge Okulu hizmete girmiştir. Yatılı Bölge Okulu Akçadağ ve çevresine hizmet veren bir eğitim kurumudur. Yatılı öğrenciler Akçadağ, Hekimhan, Darende ve Doğanşehir'e bağlı köylerden gelmektedir. Akçadağ'da 1981'de İmam Hatip Lisesi, 1985'de Cumhuriyet

İlkokulu, 1987'de Mehmet Akif Ersoy Lisesi açılmıştır. 1987'de ise daha önceleri Endüstri Meslek Lisesi olarak hizmet veren bugün ise çok programlı liseye çevrilen okul hizmete girmiştir. Bu okullar dışında merkez sınırları içinde olup imar planı içerisinde yer almayan birer kır yerleşmesi özelliği gösteren Gürden ve Muhacirobası yerleşmelerinde ve Kotangölü Tepebaşı'nda birer ilkokul hizmete girmiştir. Gürden İlkokulu 1976'da, Muhacirobası İlkokulu 1988'de, Kotangölü Tepebaşı İlkokulu ise 1989'da hizmete girmiştir. Ayrıca 1993'de 200 yatak kapasiteli Sağlık Meslek Lisesi hizmete girmiş ve erkek öğrencilere eğitim vermektedir.

Akçadağ'da kasaba nüfusunda; okur-yazar oranları geçmiş dönemlerle karşılaştırıldığında çok büyük farklılıkların olmadığı görülür.1985'de nüfusun % 16.2'si okuma yazma bilmemektedir. Bu oran 1990 yılına gelindiğinde % 17.5'lik bir değer göstermektedir. 1985 yılı nüfusunda okur-yazar olan nüfusun % 91.3'ü erkek, % 73.7'si ise kadın nüfus oluşturmaktadır.Bu oranlar 1990'da; okur-yazar olan nüfusta erkeklerin oranı % 89.8, kadınların oranı ise % 72.3'tür. Bu dönemler arasında kasabada eski dönemlere nazaran bir gerilemenin olduğu söylenebilir (Tablo:30, 31).

Tablo 30: Akçadağ'da Okur-Yazar Nüfusları ve Cinsiyet Durumu (1985)

	Toplam	%'si	Erkek	%'si	Kadın	%'si
TOPLAM	8778	100	5006	100	3772	100
Okur-Yazar olmayan	1425	16,2	435	8,7	990	26,2
Okur-Yazar olanlar	7352	83,8	4571	91,3	2781	73,7
Okul Bitirmemiş olanlar	1707	19,4	866	17,3	841	22,3
İlkokul Mezunu	3732	42,5	2161	43,2	1571	41,6
Orta ve Dengi okul Mezunu	943	10,7	738	14,7	205	5,4
Lise ve Dengi okul Mezunu	821	9,36	681	13,6	140	3,7
Yüksekokul Mezunu	148	1,7	124	2,8	24	0,6
Diğer	2	0,02	1	0,02	1	0,02

Kaynak: DİE,(1985)

Tablo 31: Akçadağ'da Okur-Yazar Durumu ve Cinsiyet Durumu (1990)

	Toplam	%'si	Erkek	%'si	Kadın	%'si
TOPLAM	9608	100	5562	100	4046	100
Okur-Yazar olmayan	1682	17.5	565	10.1	1117	27.6
Okur-Yazar olanlar	7926	82.4	4997	89.8	2929	72.3
Okul Bitirmemiş olanlar	1281	16.6	647	12.9	638	21.7
İlkokul Mezunu	4273	53.9	2551	51	1722	58.7
Orta ve Dengi okul Mezunu	1111	14	828	16.5	283	9.6
Lise ve Dengi okul Mezunu	946	11.9	731	14.6	215	7.3
Yüksekokul Mezunu	298	3.7	229	4.5	69	2.3
Diğer	17	0.1	11	0.1	6	0.1

Kaynak:DİE,(1990)

1990 yılı verilerine bakıldığında (Tablo: 31) kasabada ilkokul mezunlarının oransal olarak diğer eğitim düzeylerine göre fazla olduğu dikkati çekmektedir. Bu oranlar 1985'de % 42.5'den 1990'a gelindiğinde % 53.9'a ulaşmıştır.

Okur-yazarlık oranlarında erkek ve kadın nüfus arasında hemen hemen yarıya farklılığın olduğu dikkati çeker. İlkokul mezunu kadın erkek nüfusu her iki dönemde de eşit sayılabilirken ilkokul sonrası eğitimde yarı yarıya oransal farkın olduğu görülür. 1990'da ortaokul mezunu nüfusta % 14, lise ve dengi okul mezunlarında % 11.9, yüksekokul mezunlarında % 3.7'lik toplam okur-yazar içinde erkeklerin nüfusu kadınlara oranla fazlalık göstermektedir (Tablo:31).

Akçadağ'da bugün bütün mahallelerde ilkokul bulunmakta, orta ve dengi okullar ise ihtiyacı karşılayacak kapasitededir. Bunun yanı sıra Akçadağ'ın bütün köylerinde ilkokul bulunmaktayken 1998'de sekiz yıllık eğitime geçişle İlkokulların bazıları kapatılarak taşımalı eğitim başlamıştır. Bu nedenle Akçadağ'ın bağımlı olması yönünden ilk öğretim ve lise düzeyindeki okul ihtiyacını Yatılı Bölge Okulu ve Sağlık Meslek Lisesi büyük ölçüde karşılamaktadır. Çevre köylerden diğer liselere de öğrenci gelmektedir. Sultansuyu Harası'nın öğrencileri de merkeze gelmekte ve ulaşım servislerle sağlanmaktadır. Karapınar Köyü'nde ise İlköğretim okulu bulunması nedeniyle öğrenciler, merkeze yakın olmasına rağmen ilköğretim okulunu tercih etmektedirler.Diğer taraftan bazı merkezlerde ilköğretim okulları çevre köylerin ihtiyacını karşılar durumdadır.Bunlar; Çatyol, Aşağıörükçü, Derinboğaz, Doğanlar, Karapınar, Ören, Yağmurlu, Kepez, Kozluca, Çobanuşağı,Kozluca ve Esenbey köyleridir.

Görüldüğü gibi, eğitim-öğretim bakımından yatılı okulların bulunması Akçadağ'ın merkezilik özelliğini oldukça geniş bir alana yaymıştır.

Akçadağ'da diğer bir kültür fonksiyonu da Halk Eğitim Merkezi'dir. Halk Eğitim faaliyetleri çerçevesinde Akçadağ'da halı ve kilim dokuma tezgahlarında kurslar verilmekte ve dokunan halı ve kilimler ticari olarak değerlendirilmektedirler. 6'sı öğretmen 15 personeliyle hizmet veren kurumda biçki-dikiş, nakış, halıcılık, çiçek, trikotaj kursları verilmektedir. Kursları bitirenler çevre köylerde kurs öğretmenlikleri yapabilmektedirler. Halk Eğitim Merkezi'nde özellikle halı kursları

ilgi görmektedir. Ayrıca Halk Eğitim Merkezi'nde ve Belediye binasında 2 kütüphane hizmet vermektedir.

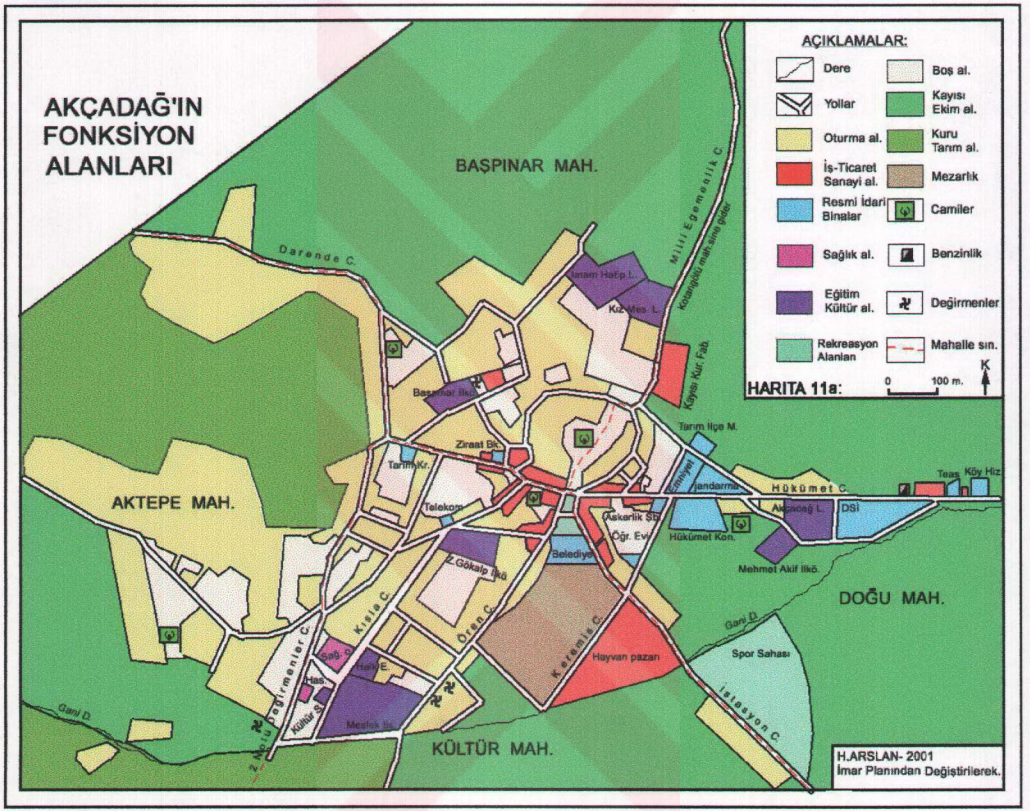
Akçadağ'da 5-6 Ekim 1995'de ilki yapılan Kültür ve Sanat Şenlikleri kasabaya yeni bir kültür hizmeti getirmiştir. Halk Eğitim Merkezi'ndeki dokuma tezgahlarında dokunan halı ve kilimler bu şenliklerde satılmaktadır. Kültür ve Sanat Şenlikleri bundan sonra yapıldığı takdirde kasabaya büyük gelirler sağlayacaktır. Bu faaliyetler çerçevesinde Kültür Mahallesinde Kültür Sarayı inşa edilmiştir (Harita: 11a).

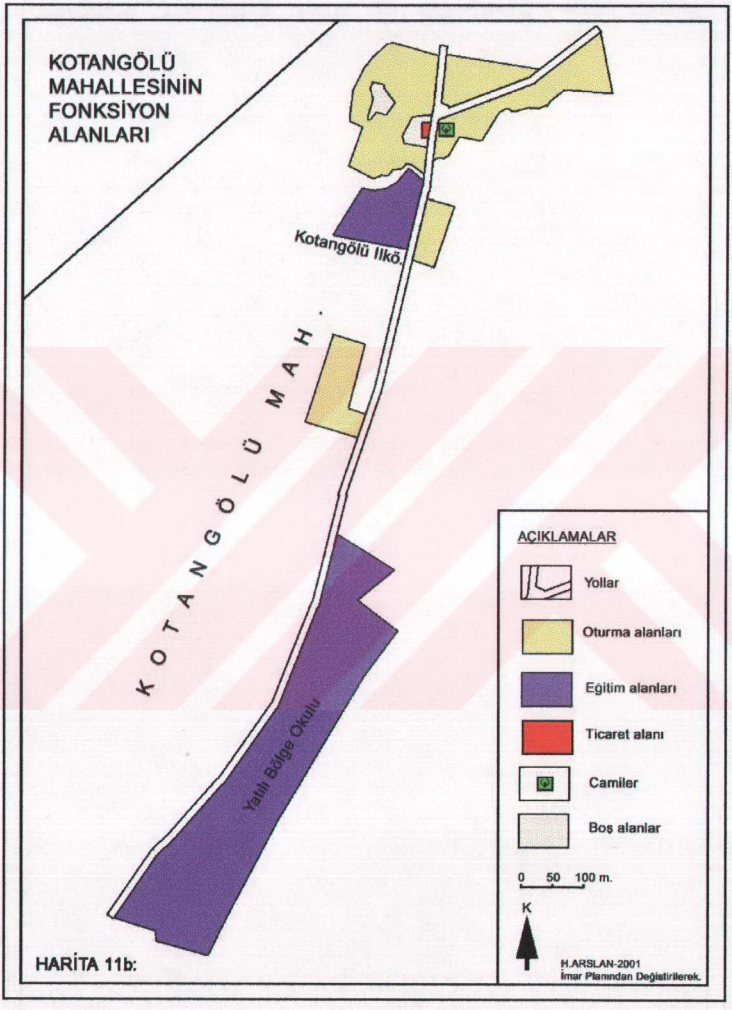
Akçadağ'daki diğer bir kültür tesisleri de camilerdir. Kasabada 6 adet cami bulunmaktadır. Her mahallesinde camisi bulunan kasabada en eski cami höyük üzerindeki Mitadiye Camisi'dir. Osmanlı Dönemine ait olan caminin kimler tarafından kaç tarihinde yapıldığı bilinmemektedir. Bugün sit alanı içinde yer alan cami, Cuma günleri çevre köylerden pazara gelenler tarafından da ibadethane olarak kullanılmaktadır. Diğer camiler ise kasabanın ihtiyacını karşılamakla birlikte Mitadiye Camisi kadar kültürel faaliyetler pek görülmemektedir. Kotangölü Mahallesi'ndeki cami ise sadece bu mahallenin ihtiyacına yönelik olup, Cuma günleri mahallenin erkekleri pazar alışverişi nedeniyle kasabaya geldiklerinde Cuma namazı kılmak için merkezdeki Mitadiye Camii'ni tercih etmektedirler.

Görüldüğü gibi camiler, Akçadağ'a özellikle Cuma günleri hafta pazarının kurulması sebebiyle hem ibadetin geçekleştiği, hem de ticaretin yoğunlaştığı bir merkez özelliğini kazandırmaktadır.

2.2.2.3.3.2.3.Akçadağ'ın Sosyal Fonksiyonu

Sosyal fonksiyonlarda bir yerleşmeye merkezilik özelliği veren unsurlar arasında yer almaktadır. Sosyal tesisler yalnızca yerleşme (Kasaba-şehir) merkezindeki nüfusa hizmet için değil, köylere ve yakın çevreye hizmet götürmek mecburiyetindedir. Bilindiği gibi şehir, doktorları, eczaneleri, dispanserleri ve hastaneleriyle bütün çevresinde belli bir bölgenin sıhhi merkezidir (Karaboran, 1989, s.90).

AKÇADAĞ'IN FONKSİYON ALANLARI
BAŞPINAR MAH.
AKTEPE MAH.
KÜLTÜR MAH.
DOĞU MAH.
AÇIKLAMALAR:
Dere
Yollar
Oturma al.
İş-Ticaret Sanayi al.
Resmi İdari Binalar
Sağlık al.
Eğitim Kültür al.
Rekreasyon Alanları
Boş al.
Kayısı Ekim al.
Kuru Tarım al.
Mezarlık
Camiler
Benzinlik
Değirmenler
Mahalle sın.
HARITA 11a:
0
100 m.
K
Darende C.
Milli Egemenlik C.
Kızılgüzel mah. bağlı yolu
Kayısı Kur. Fab.
Tarım İlçe M.
Ziraat Bk.
Tarım Kr.
Telekom
Jandarma
Hükümet C.
Askerlik Şb.
Öğr. Ev.
Hükümet Kon.
Belediye
Mehmet Akif İlkö.
Z. Gökalp İlkö.
Kışla C.
Ören C.
Karamış C.
Hayvan pazarı
Spor Sahası
İstasyon C.
Değirmenler C.
Gani D.
Hükümet C.
DSİ
Teas
Köy Hiz.
H.ARSLAN- 2001
İmar Planından Değiştirilerek.

KOTANGÖLÜ
MAHALLESİNİN
FONKSİYON
ALANLARI
Kotangölü İlkö.
KOTANGÖLÜ MAH.
Yatılı Bölge Okulu
AÇIKLAMALAR
Yollar
Oturma alanları
Eğitim alanları
Ticaret alanı
Camiler
Boş alanlar
0 50 100 m.
K
H.ARSLAN-2001
İmar Planından Değiştirilerek.

HARİTA 11b:

Sosyal tesisler olarak Akçadağ'da bulunan sağlık kuruluşları bugün yeterli olmadığından çevresine de fazla etki edememektedir. Bugün mevcut olan en önemli sağlık kuruluşu sağlık ocağıdır. Sağlık ocağı 1967'de faaliyete geçmiş olup, bir katlı ve yatak kapasitesi olmayan bir binada hizmet vermektedir. Sağlık ocağı 5 doktor, 3 hemşire, 7 ebe, 4 sağlık memuru, 3 hizmetli, 1 şöför ve 1 memurdan oluşan personeliyle Akçadağ ve köylerine poliklinik, acil uygulamalar ve çevre sağlığı konusunda yeterli düzeyde hizmet verememektedir. Sağlık ocağı bina ve teknik donanım açısından yetersiz olduğu için, yeni bir sağlık merkezinin (Hastane) inşaasına başlanmıştır. Yapımı tamamlanmak üzere olan hastane, hizmete girdiğinde büyük ölçüde çevre köylerin de ihtiyacını karşılayacak kapasitede olacaktır. Kültür Mahallesi sınırları içinde yapımı sürdürülen hastanenin 50 yatak kapasiteli olacağı belirtilmektedir. Akçadağ ilçe sınırları içerisinde Develi, Çatyol, Ören, Karapınar, Doğanlar, Esenbey, Kürecik ve Levent köylerinde birer sağlık ocağı bulunmakta ve köylerin tamamında olmamakla beraber sağlık evleri hizmet vermektedir. Akçadağ'daki sağlık ocağının yetersiz olması bugün çevre köylerin hastalarının Malatya'ya gitmelerine neden olmaktadır.

Kasabada sağlık hizmetleri içinde sayabileceğimiz 3 eczane bulunmaktadır. Ayrıca bir sağlık ocağında ve birde belediyeye ait olmak üzere 2 ambülans sağlık hizmetleri vermektedir.

Bugün sadece bir sağlık ocağının bulunması ve yatak kapasitesinin olmaması nedeniyle Akçadağ'ın sağlık fonksiyonları açısından merkezilik özelliği yoktur. Hastanesi tamamlandığında kasabanın sağlık fonksiyonunu önemide artacaktır.

2.2.2.3.3.2.4. Akçadağ'ın Ekonomik Fonksiyonu

Kasaba ve şehirlerin yerine getirdiği fonksiyonların en önemlisi ekonomik fonksiyondur. Bu tür yerleşmelerin ekonomik bakımdan bir merkez olarak çevresine etki ederler ve bu yolla etki alanlarını genişleterek yerleşmeleri kendilerine bağlarlar.

2.2.2.3.3.2.4.1.Akçadağ'ın Tarım Fonksiyonu

Akçadağ ekonomisinde tarımın önemli bir yeri vardır. Kasabada çalışan nüfusun % 32'si (1.162 kişi) tarım sektöründe faaliyet göstermektedir. Bunun yanısıra ticaret ve hizmet sektöründe de çalışanların büyük bir kısmı ikinci iş olarak tarımla uğraşmaktadır. Tarım alanları, Akçadağ çevresini kuşattığı gibi, yerleşim alanlarının içlerine kadar da sokulmuştur (Harita: 11a). Akçadağ'ın belli başlı ziraat kolunu ve ürününü kayısı oluşturmaktadır. Ekili-dikili toprak içinde ekonomik değeri en yüksek ürün kayısıdır.

Kasabada 101.5 hektar tarım alanı bulunmaktadır. Bu alanın 73 hektarı kayısı bahçelerine ayrılmış durumdadır. Ekonomik değeri yüksek olan kayısı, kasaba halkı tarafından tercih edilen tek tarımsal geçim kaynağıdır.

İlçe Tarım ve Veterinerlik Müdürlüğü'nden edindiğimiz verilere göre 101.5 hektarlık tarım topraklarının 73 hektarı kayısı bahçelerine ayrılmıştır. Bu da beraberinde ekili-dikili toprakların alansal miktarını vermektedir. 73 hektarlık dikili alan dışında geriye kalan alanlar ekili alanları oluşturmaktadır.Tahıl tarımına ayrılmış olan 28.5 hektarlık alanda, buğday, şekerpancarı ve fasulye ekilmektedir. Kasabada aileler ihtiyaca yönelik sebzecilik ve meyvecilik de yapmaktadırlar.

Kasabada dikili alanların ihtiyacına yönelik sulu tarım yapılmaktadır. Kuru tarım alanları ise kayısıcılığın yapılamadığı alanlarda ihtiyaca yönelik olarak sürdürülmektedir. Sulama kanalı 1970'de faaliyete girmiş olup yeni bir kanalın yakın zamanda faaliyete geçmesi için DSİ tarafından çalışmalar sürdürülmektedir (1970'de faaliyete giren Sürgü Barajı'ndan, bir kanalı ile su, kasabaya getirilmiştir).

Kasabada kayısıcılığın değeri her geçen yıl daha da anlaşılmakta ve daha fazla ürün alınabilmek için çalışmalar yapılmaktadır. Tarım İlçe Müdürlüğü'nün de faaliyetleriyle kayısıcılığı en fazla tehdit eden mantar ve küf hastalıklarıyla mücadele çalışmaları yapılmaktadır (Tarım İlçe Müdürlüğü Faaliyet Raporları).

Daha öncede bahsettiğimiz gibi, ticaret ve hizmet sektöründe çalışanların büyük bir kısmı ayrıca tarımsal faaliyetlerde de bulunmaktadır. Bunun en büyük sebebi ise özellikle kayısıcılığın ekonomik açıdan büyük değer taşımasından

kaynaklanmaktadır. Kasabada belirli bir işten emekli olmuş kişilerde kendilerine ait bahçelerinde kayısıcılıkla uğraşmaktadır.

Akçadağ Tarım İlçe Müdürlüğü'nden almış olduğumuz bilgiler ışığında kasabada hayvancılığa göz attığımızda bu faaliyetin genel ölçüde ihtiyaca yönelik olduğunu görmekteyiz. 1995 verilerine göre kasabada 1156 sığır, 1200 koyun, 23 keçi, 40 binek hayvan ve 6000 kanatlı bulunmaktadır (İlçe Tarım ve Veterinerlik Müdürlüğü Faaliyet Raporları).

Kasabada ekonomik olarak hayvancılıkla uğraşan 6 aile vardır. Devletten almış oldukları teşvik ile yaptırmış oldukları besi ahırlarında besicilikle uğraşmaktadırlar. Ayrıca 1996'da hayvancılığı teşvik için 101 damızlık hayvan kasabaya getirilmiştir (Tablo: 32).

Tablo 32: Besi Ahırlarının Mahallelere Dağılışı:

Mahalle adı	Besi Ahırları
Doğu Mah.	3
Kültür Mah.	2
Aktepe Mah.	1

Kümes hayvancılığı ise sadece evlerde hane ihtiyacına yönelik olarak yapılmaktadır.

Arıcılık ise, ilçe genelinde gelişme gösterdiği halde, kasaba genelinde kayısıların ilaçlanmasında çiçek ilaçları arılara zarar verdiğinden fazla bir gelişme göstermemiştir.

Kasabada her geçen yıl önemi biraz daha artan kayısıcılık halkın temel gelir kaynağını oluşturmaktadır. Çalışan nüfus içinde hizmet sektörü ve ticari faaliyetlerde çalışanların çoğu ve ayrıca emeklilerde kayısıcılığı ikinci bir faaliyet kolu olarak seçmişlerdir. Hayvancılık ise ticari amaçtan çok ihtiyaca yönelik olduğu için gelişme gösterememiştir.

2.2.2.3.3.2.4.2.Akçadağ'ın Endüstri Fonksiyonu

Yerleşmelerin ekonomik yapılarında endüstrinin gelişmesi de oldukça önemlidir. Akçadağ kasabasına baktığımızda bugün önemli sayabileceğimiz

büyüklükte bir sanayi kuruluşu yoktur. El sanatlarının hakim olduğu küçük çapta işletmeler yer almaktadır.

Akçadağ'da 1980'de Toprak Seramik'in Devletten almış olduğu teşvik kredisiyle açmış olduğu Kağıtsan Fabrikası Kayseri-Malatya karayolu üzerinde yer almaktadır. Fabrika çeşitli politik sebeplerle 1988'de kapatılmıştır. Çalıştığı dönemde 300 kişiye iş istihdamı sağlayan fabrikada çalışan işçilerin 100'ü Akçadağlı olup geri kalanı Malatya ve çevresinden gelmekteydi. Akçadağ'a önemli düzeyde iş istihdamı sağlayan fabrika açıldığı zaman kasabada ayrıca yeni bir iş dalının kurulmasına da imkan sağlamıştır. Türkiye Uluslararası Taşımacılık Kooperatifi fabrikayla birlikte kasabada taşımacılık faaliyetlerini de arttırmıştır. Bu dönemde 50'ye yakın kamyona iş istihdamı sağlanmıştır. 1988'de fabrikanın kapatılmasıyla bu faaliyette son bulmuştur.

Fabrika çalıştığı dönemde hammadde olarak çevreden sağladığı buğday samanını kullanırken ayrıca İzmit'ten de hammadde temin edilmekteydi. Kağıt ve karton imalatı yapan fabrika yakın zamanda tekrar üretime geçmek üzere çalışmalar başlatılmıştır. Fabrikanın açılmasıyla Akçadağ'da önemli bir sanayi kuruluşundan bahsedilebilecektir.

Akçadağ'da küçük sanayi kuruluşlarından sayabileceğimiz Kayısı Kurutma Fabrikası 1989'da faaliyete girmiştir. Fabrika aslında bir kayısı kurutma fabrikası değil, toplanan kayısıların paketlendiği bir fabrikadır. Fabrikada 50'ye yakın dönemlik bayan eleman çalışmaktadır. Kasabadan almış olduğu kayısıları seçip karton kutular içinde ambalajlayan fabrika bu kayısı paketlerini yurtdışına ihraç etmek üzere Ege İhracatçılar Birliği'ne devretmektedir. Fabrika özel sektöre ait olup kayısı sezonu faaliyet göstermektedir. Fabrika Doğu Mahallesi sınırları içinde Kotongölü Mahallesine giden Milli Egemenlik Caddesi'nin doğusunda yer alır.

Akçadağ'da halkın ihtiyaçlarına yönelik el sanatlarının ağırlıkta olduğu küçük sanayi çerçevesinde endüstri fonksiyonu sayılabilecek atölyeler bulunmaktadır. Akçadağ'da el sanatlarında uğraşanlardan 10 kişi; 9 kaynak atölyesinde, 5 kişi; elektrik atölyesinde, 6 kişi; 4 marangoz atölyesinde, 4 kişi; faaliyet gösteren 2 değirmende, 6 kişi; 2 fırında, 5 kişide; 5 demir doğrama atölyesinde, 5 kişi ise;

tamirci, yıkama-yağlama ve lastikçi de çalışmaktadır. Bunun dışında 20 aile geçimini halıcılıkla sağlamaktadır.

El sanatları ile ilgili tesislerin büyük bir kısmı Hükümet Caddesi üzerinde merkeze girişte toplu olarak yer alırken, bir kısım marangozhaneler; Başpınar Mahallesinde, fırınlar ve değirmenler ise dağınık olarak yer almaktadır. Halıcılıkla uğraşanların halı tezgahları ise evlerinde bulunmaktadır.

Eski kaynaklardan elde ettiğimiz verilere göre H. 1312 tarihli Mamurut-ül Aziz Salnamesi'nde halı ve kilim dokumacılığının o dönemlerde de yapıldığından bahsedilmektedir (H. 1312, s.222). Bugün çok eski bir geçmişe sahip olan halıcılık ve kilim dokumacılığının daha ekonomik bir hale getirilmesi için önemli bir girişimde bulunulmamaktadır.

Arazi gözlemleriyle elde ettiğimiz veriler ve 1990 istatistiklerine göre endüstri grubuna giren işlerde 508 kişi çalışmaktadır. Buda iktisaden faal olan nüfusun % 14'üne karşılık gelmektedir.

2.2.2.3.3.2.4.3.Akçadağ'ın Ticari Fonksiyonu

Ticari fonksiyonun ortaya koyulması, ihtiyaçların yoğunlaştığı ticari fonksiyonun tespit edilmesi ve merkezdeki ticarethanelerin çevredeki yerleşim merkezlerine etkisi merkezi yer olarak bir yerleşmenin önemini açığa çıkarmaktadır.

Bir bölgenin, herhangi bir yerleşim merkezindeki nüfusun çoklukla günlük ihtiyaçtan lüks tüketim ihtiyaçlarına kadar olan talebi, her yerde tam manasıyla memnuniyet verici şekilde karşılanamaz. Bir yerleşim merkezindeki nüfus için, en çok ve gerekli hizmetler bir merkezi yerde oluşmuş bir ekonomik merkezde sunulmaktadır. Bu merkezi yer, çevresindeki diğer yerleşim merkezlerini belirli fonksiyonlarını üstlenmekte ve kendi nüfusunun ihtiyaçlarına cevap vermesine ek olarak, çevresine hizmet götürmek açısından ayrıca önem kazanmaktadır (Karaboran-1989, s.91).

Araştırma alanımızın geçmiş dönemlerdeki ticari yapısı hakkında fazla bilgiye sahip olmadığımız için geçmişle günümüz arasında fazla bir yorum yapmamız mümkün olmamaktadır.

Ancak XIV. Yüzyıla ait bazı bilgileri Salnamelerden elde etmek mümkündür. H. 1310 (1892) tarihli Salnameye göre Akçadağ'da 2 han, 30 dükkan ve 2 kahvehanenin varlığından bahsedilmektedir. (H.1310, s.209) Bu ticarethaneler varlıklarını ilçe sınırları içinde bulunan ve 1892'de Malatya'ya 6 saat mesafede, Arga'ya ise 2 saat mesafede bulunan Haray-ı Hümayun'a (H. 1310, s.79) borçludur. Sultansuyu Harası kasabada ticari hayatı olumlu yönde etkilemiş ve bu sebeple kasabada 300 hane varken ticarethanelerin sayısında fazlalık görülmüştür. Bu canlılık Malatya - Akçadağ arasındaki ulaşımın kolay bir şekilde sağlanmasına kadar sürmüştür. Ulaşım imkanlarının rahatlığıyla birlikte ticari canlılık da son bulmuştur. Ticari alışveriş de Akçadağ yerine bugünde olduğu gibi Malatya tercih edilmeye başlanılmıştır. Bugün Akçadağ'da 173 işyeri bulunmaktadır. Bunlardan 112 tanesi periyodik ihtiyaçlar grubunda sayabileceğimiz ticaret kolları; bakkal, kasap, manav, fırın, tekel bayii, konfeksiyoncu, ayakkabıcı, manifatura, tuhafiyeci, beyaz eşya satıcısı, mobilyacı, halıcı ve kuyumcudur (Tablo: 33). Büyük ticaretle uğraşanların sayısı ise 6 olup bu ticaret dalında; yedek parçacı, gübre bayii, av malzemeleri satıcısı, inşaat malzemeleri satıcısı, hırdavatçı, ziraai ilaç bayiini sayabiliriz. Ayrıca el sanatları dalında 27 işyeri içinde camcı, değirmenci, terzi, elektrikçi, kaynakçı ve tamircileri, 21 tane yeme içme tesisleri içinde ise; lokanta, pastane, çayocağı, kahvehane, bilardo salonunu, 17 tane hizmet tesisleri içinde; tüpçü, kırtasiyeci, berber ve fotoğrafçıları sayabiliriz. Ayrıca, 14 işyerinde büro hizmetleri verilmektedir.

Tablo 33'de de görüldüğü gibi Akçadağ'da ticaretin yerel talebe yönelik olması perakende ticareti daha fazla geliştirmiştir. Ticari birimler yeterli olduğu halde nitelik açısından ancak günlük ihtiyaçları karşılamaya yöneliktir.

Tablo 33: Akçadağ'da Ticarethanelerin Türü ve Miktarları (1995)

Perakende Tic.		Büyük Ticaret		El Sanatları		Yeme İçme Tes.		Hizmet Tesis.	
Bakkal	70	Yedek Parçacı	1	Camcı	2	Lokanta	2	Tüpçü	3
Manav	5	Gübre bayii	1	Değirmen	5	Pastane	3	Kırtasiye	3
Kasap	4	Av malz.satıcısı	1	Terzi	4	Çay ocağı	10	Berber	8
Fırın	3	İnşaat malz.satıcısı	1	Elektrikçi	5	Kahvehane	5	Fotoğrafçı	3
Tekel Bayii	4	Hırdavatçı	1	Kaynakçı	9	Bilardo salonu	1	Büro	14
Konfeksiyon	4	Zirai ilaç bayii	1	Tamirci	2				
Ayakkabıcı	6								
Manifatura	6								
Tuhafiye	3								
Beyaz eşya	2								
Mobilyacı	1								
Halıcı	2								
Kuyumcu	2								
TOPLAM	112	TOPLAM	6	TOPLAM	27	TOPLAM	21	TOPLAM	31

Kaynak: Bina Sayım Cetvelleri,(1995)

Toptan ticaretin gelişmemesinin en büyük sebebi; Malatya'ya ulaşımın kolay bir şekilde sağlanmasından kaynaklanmaktadır. Her saatte Malatya-Akçadağ arası belediye otobüslerinin sefer yapması nedeniyle, çoğu zaman günlük ihtiyaçlarını bile Malatya'dan sağlayanlar olmaktadır. Kasabanın ticari olarak Malatya'ya bağımlı olmasının yanı sıra ticari canlılığın Cuma günleri arttığı görülür. Bunun sebebi ise Cuma günleri kasabanın pazar gününün olmasıdır. Ayrıca Cuma günleri kasabada hayvan pazarı da kurulmaktadır. Çevre köylerden hayvanlarını ve genellikle tahıl ürünlerini pazarlamak için kasabaya gelen köylüler ticari canlılığı da arttırmaktadır. Akçadağ'da ticarethaneler mallarını genellikle Malatya'dan temin etmektedirler.

Yaz aylarında özellikle kayısı sezonunun başlamasıyla kasabaya gelen Akçadağlılar ticari canlılığı bir nebze arttırmaktadırlar.

Kasabada lüks tüketim mallarının ticareti de fazla bir canlılık göstermemektedir. Giyim, ayakkabı, züccaciye, tuhafiye, beyaz eşya, mobilya, kuyumcu gibi ticarethanelerin azlığının sebebi yine Malatya'nın etki alanının içinde olmasından kaynaklanmaktadır.

Akçadağ'da bulunan Yatılı Bölge Okulu ve Yatılı Sağlık Meslek Lisesi, Akçadağ ticaretine canlılık getirmektedir. Okulların yiyecek ihtiyaçları ile ilgili ihaleler kasabada yapılmaktadır. Sultansuyu Harası'nın ticari ilişkileri bugün Malatya ile olmaktadır. Bu da kasaba ticareti için önemli bir kayıp sayılabilir. Yine Akçadağ ilçe sınırları içinde yer alan Akçadağ Anadolu İlköğretmen Okulu merkeze uzaklığı nedeniyle ticari olarak Akçadağ etki sahası içinde kalmamaktadır. Bütün ticari bağlantısı Malatya ili olmaktadır.

Ticaret fonksiyonu içinde bahsedebileceğimiz kasabanın bir diğer özelliği ise; Kotongölü Mahallesidir. Mahalle 1981'e kadar bir köy yerleşmesi iken mahalle statüsü kazanıp da kasabaya bağlandıktan sonra ticari olarak herhangi bir gelişme gösterememiş, sadece bir bakkalı ile kasaba merkezine bağımlı bir köy yerleşmesi özelliği göstermektedir. Kotangölü Köyü'nün mahalle olması ticari çehresini değiştirmemiştir. Ticari fonksiyonundaki canlılığın ancak Kağıtsan Fabrikası'nın açılmasıyla gerçekleşebileceği düşünülmektedir.

Akçadağ'da büyük ticaretten sayabileceğimiz bir banka şubesi bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası'nın bir şubesi kasabaya hizmet vermektedir. 20 personeli ile banka, tarımsal kredi ve maaşlarını almak için kasabaya gelen Akçadağ köylülerine hizmet vermektedir.

2.2.2.3.3.2.5. Akçadağ'ın Ulaşım Fonksiyonu:

Bir bölgenin ekonomik hayatı kesin olarak ulaşım ağı ile çevreye bağlanmasına göre önem kazanır (Karaboran-1989, s.94). İnsanların karşılıklı münasebetlerinde ulaşım ağı bir yerin en önemli fonksiyonlarından birini oluşturmaktadır.

Akçadağ Kasabası, geçmişte elinde bulundurduğu ulaşım avantajı ile ayakta durmuş, fakat bugün bu avantajını kaybetmiştir. Tanoğlu'na göre Akçadağ menşeini buradan geçen eski bir yola borçludur. Ramsey'e göre Babil'den Efes'e giden tarihi yol, Fırat'ı İzoğlu'dan geçiyor, Arca'ya geliyor, ve sonra dağları aşarak Kayseri'ye varıyor ve oradan Efes'e gidiyordu (TANOĞLU- 1944, s.72).

Ramsey, Arca'da bir piskoposluğun varlığından bahsetmektedir ki bu özelliği ile de M.Ö. 140'da dini açıdan elinde bulundurduğu avantajı dolayısıyla ulaşım ağının öneminden bahsedilebilir.

Osmanlı döneminde ise Hamidiye Kışlası'nın ve Sultansuyu Harası'nın varlığı ile kasabanın ulaşım ağı, önemini koruyabilmiştir.

Bugün kasaba Ankara-Kayseri-Malatya Devlet Karayolu'na 5 km.'lik bir mesafede olup yol kasabanın kuzeyinden geçmektedir. Malatya merkezine 35 km. uzaklıkta olan Akçadağ'dan çevre illere ulaşım Malatya'dan sağlanmaktadır. Malatya'dan Akçadağ'a ulaşım Beyler Deresi Vadisi'nden ve Sultansuyu Vadisi'nden rahatlıkla sağlanmaktadır.

1940'larda karayolunun elverişsizliği nedeniyle kasabaya ulaşım 7 km. mesafede bulunan demiryolu ile sağlanmakta idi (Yalçınkaya-1940 s.119). Daha sonra ise ulaşım ağının düzenli bir hal almasıyla bu durumda ortadan kalkmıştır. Demiryolu ilçe sınırlarından geçmekte olup kasabaya 7 km. mesafededir. Demiryolu ulaşımında bir kavşak durumunda olan ilçe; kuzeyde Sivas, doğuda Elazığ ve güneyde Adana üzerinden gelen hatların birleşme noktasını oluşturmaktadır. Ayrıca kasabaya fonksiyonel olarak bir etkisi olmasa da Malatya havaalanı da Akçadağ ilçe sınırları içinde kasabanın kuzeyinde Erhaç düzünde yer almaktadır.

Akçadağ bugün bütün ulaşımını karayolu ile sağlamaktadır. Birinci derecede Malatya'ya ulaşım yoğunlukta olup, bucak merkezlerine ve köylere ulaşım ilçe merkezinden sağlanmaktadır. Malatya-Akçadağ arasında ulaşım her saat belediye otobüsleri ile sağlanmaktadır. Ayrıca, ulaşımın kolay ve kısa mesafeli olması nedeniyle ticari taksilerde çalışmaktadır. Kasabada, ticari amaçlı 17 taksi çevreye ulaşımı sağlamaktadır.

Tablo 34: Akçadağ'ın Çeşitli İl Merkezleri'yle Komşu İlçe Merkezlerine Uzaklığı

Yerleşim Merkezi	Uzaklık (Km)
Malatya	35
Elazığ	135
Diyarbakır	300
Adana	456
İstanbul	1116
Yazıhan	60
Arapkir	151
Darende	90
Hekimhan	100
Doğanşehir	53
Yeşilyurt	45

Kaynak: İmar Planı Ön Araştırma Planı

Tablo 35: Akçadağ İlçesine Bağlı Köylerin Kasabaya Uzaklıkları

Yerleşim Merkezi		Uz.(Km)	Yerleşim Merkezi		Uz. (Km)
Aliçeri		19	Yukarıörükçü		18
Altınlı	Keremis	11	Yalımbudak	Şemsir	13
Aksaray		13	Yalınkaya	Penik	13
Aşağı Örükçü		13	Yaylımlı	Kaçaklı	6
Bayramuşağı		18	Kepez (BM)		25
Bölüklü	Beskenbere	11	Aksüt	Tapkin	31
Büyükçimiş		4	Bekiruşağı		31
Çatyol	Bahri	12	Çakılpınarı	Bilamuşağı	28
Dedeköy		22	Çevirme		36
Derinboğaz	Ancar	22	Darıca		34
Develi		9	Demirciler		35
Doğanlar		11	Durulova	Körsüleymanlı	18
Dümüklü		21	Dutlu	Balohacı	39
Esenli		12	Güneşli	Şemşik	35
Gölpınar		8	Gürkaynak	Kelanlı	19
Güzyurdu	Eğin	7	Harunuşağı		34
Fatih		15	Kahyalı		20
Hançerlı		13	Kasımuşağı		37
Ilıcak		20	Ortaköy		29
İkinciler		5	Taşevler	Amuklu	48
Kadıbrahim		30	Tataruşağı		17
Karamağara		18	Kozlucu		28
Aydınlar	Karanlıkdere	11	Levent	(BM)	26
Karapınar		11	Bağköy		29
Keklikpınarı		26	Büyükköy		38
Keller		10	Çatalbahçe	Samah	54
Kömekavak		17	Çobanuşağı		28
Mihmanlı		11	Doğantepe		27
Muratlı		8	Esenbey	Kalolar	54
Ören (B)		11	Kayadibi		45
Pınarlıgeçit	Heküge	15	Kolköy		35
Resuluşağı		20	Kozalak	Hartut	21
Sarıhacı		13	Kurtuşağı		36
Şehler		25			
Yağmurlu		10	Küçükkürme		35

Tablo: 34 ve 35 'de kasabanın, çeşitli yerleşmelere ve köylere olan uzaklıkları verilmektedir. Kasaba içerisinde ulaşım sadece şahıslara ait özel araçlar ve ticari taksilerle sağlanmaktadır. Bütün mahalleler arası ulaşım yürüme mesafesinde olup sadece 2.5 km. mesafede bulunan Kotangölü Mahallesi'ne ulaşım araçlarla sağlanmaktadır.

2.2.2.3.3.3..Merkezi Yer Olarak Akçadağ

Merkezi yer çevresindeki diğer yerleşim merkezlerinin belirli fonksiyonlarını üstlenmekte ve kendi nüfusunun ihtiyaçlarına cevap vermesine ek olarak, çevresine hizmet götürmek açısından da önem kazanmaktadır. Merkeziyet kavramı kasabaların, şehirlerin ve şehirsel gelişmenin anlaşılmasında esas teşkil etmektedir (Karaboran-1990, s.145-147).

Bugün merkeziyet; idari fonksiyon haricinde ticaret, sanayi, ulaşım gibi faaliyetlerin yoğunlaşmasıyla güçlü hale gelebilmektedir (Karakaş-1996, s. 221).

Bir yerleşmenin merkezilik özelliği bünyesinde barındırdığı nüfus ve fonksiyonları çerçevesinde gelişme gösterebilmektedir. Yerleşmeler, fonksiyonel faaliyetler açısından gelişme gösterdikleri ve çevrelerini etkiledikleri ölçüde "Merkezi" olma özelliğine sahip olabilirler. Yerleşmeler sadece idari fonksiyon dahilinde gelişme gösterip diğer fonksiyonları ile etki sağlayamazsa, "Merkezi Yer" olma özelliğini kazanamazlar.

Akçadağ, 73 köyün ve 3 bucağın yönetim merkezidir. 1193 km2'lik yüzölçümüne ve 51.226 kişilik nüfusa sahip bir ilçe idari alanının yönetimini üstlenmiştir. İnceleme alanımızın yönetim merkezi olması nedeniyle bir çok resmi kurum ve kuruluş kasabada toplanmış durumdadır (Tablo: 28).

Kültür fonksiyonları açısından yerleşmeleri merkezi yapan en önemli özellik eğitim kurumlarının varlığıdır. DPT'nin araştırmalarına göre; eğitim merkezleri, kendi çevrelerindeki köylere yalnızca ortaokul hizmeti sunan yerleşmelerdir (DPT, 1982). Ancak Akçadağ bu özellikler yanında, Yatılı Bölge Okulu ve Sağlık Meslek Lisesi'nin olması nedeniyle hem ilkokul hem de ortaokul eğitiminde kendi alanı dışına taşan alanları da etkilemektedir.

Kasaba eğitim fonksiyonu açısından birinci derecede çevre köyleri etkilemekte daha sonra ise ilçe sınırları içinden öğrenci çekmektedir, bunun yanı sıra Hekimhan, Darende, Doğanşehir ilçelerinin köylerini de etkilemektedir.

Sosyal fonksiyonları ile kasaba, bugün etki alanını kültür fonksiyonlarında olduğu kadar genişletememiştir. Yatak kapasitesi olmayan Sağlık Ocağı çevresine fazla etki edememektedir. Yeterli donanıma sahip olmayan Sağlık Ocağı, kasabadaki hastaları Malatya'daki hastaneler sevk etmektedir. Bu durumu ile sağlık fonksiyonu açısından Malatya'ya bağımlı bir özellik göstermektedir.

Merkeziyetin en önemli unsuru olan ticaret fonksiyonunun güçlü veya güçsüzlüğünü ticarethanelerin miktarları, ticarethanelerin çeşidi (perakende veya toptan ticaret) satış miktarları, faal nüfus içinde ticari faaliyetlerde çalışanların oranı, ticari işletmelerin niteliği, ticari malların akım yönleri gibi bir takım kriterlere göre tespit edebiliriz. Fakat o alanın ticari çekim gücünü kendisinden fazla donatımlara sahip başka bir merkez etkileyeceğinden o merkeze yakın büyük bir merkezin bulunup, bulunmaması da önemli rol oynamaktadır (Karakaş-1996, s. 224).

Ticaret fonksiyonunda da bahsettiğimiz gibi kasaba, ulaşım kolaylıkları nedeniyle Malatya'ya bağımlı olup, sadece Cuma günleri pazarının olması nedeniyle çevresine azda olsa etki etmektedir. Toptan ticaretin kasabada gelişmiş olmaması merkeziliğinin bu fonksiyon alanında fazla olmadığını göstermektedir. Perakende ticaretinin gelişmiş olması kasaba dışına taşmayan hizmetlerin daha fazla olduğunu göstermektedir. Ulaşım ağı açısından Akçadağ, Malatya'ya kolaylıkla erişilebilen bir yer olması ve saat başı belediye otobüslerinin çalışması nedeniyle Malatya'nın etki alanı içindedir. DPT'nin yapmış olduğu çalışmaya göre: Mal ve hizmet akımının tanımlandığı 5. kademe merkez etki alanındaki yerleşmeler arasında fonksiyonel bir bağlılık ve tamamlayıcılık söz konusu olmaktadır (DPT, 1983). Akçadağ'da bu çalışmaya göre 5. kademe merkez olan Malatya'nın etki alanı sınırları içinde yer almaktadır.

Sonuç olarak Akçadağ; Malatya'ya yakın olması ve kolay erişilir olması nedeniyle Malatya'nın "Etki Alanı" içindedir.

Kasaba sadece idari fonksiyonu ile ilçe geneline etki etmekte, ticari ve sosyal fonksiyonları ile merkezilik özelliği gösterememektedir. Sadece kültür fonksiyonları içinde saydığımız eğitim fonksiyonu ile geniş bir alanı etkilemektedir. Yatılı Bölge Okulu'nun vermiş olduğu bu avantaj ile komşu ilçelerden de öğrenci çekme özelliğine sahiptir. Merkeziliğini sadece idari fonksiyonu ile ilçe genelinde elinde tutan kasaba ticari ve sosyal fonksiyonları ile bu özelliğini koruyamamış fakat kültür fonksiyonları ile ilçe sınırlarını aşan bir özellik göstermektedir.

2.2.2.3.3.4. Akçadağ'ın Fonksiyon Alanları

Akçadağ'da fonksiyon alanlarını: Oturma alanları, iş-ticaret-sanayi alanları, resmi-idari kuruluş alanları, eğitim-kültür alanları, sağlık alanları, park ve spor alanları, tarım alanları ve bunlar dışında diğer kullanım alanları olarak saymak mümkündür (Harita: 11a).

Kasabada toplam kullanım alanı bugün 569.8 hektardır. Bunun 330 hektarı (% 57.9) oturma alanı, 3.30 hektarı (%0.57) ticaret alanı, 4.86 hektarı (%0.85) resmi kurum ve kuruluşların kapladığı alanlardır. Sağlık alanları 0.92 hektar (% 0.16), eğitim-kültür alanları 15.20 hektar (% 2.66), el sanatları ve imalat sanayi alanları 4.50 hektar (% 0.78), park ve spor alanları 4.87 hektar (% 0.85), yollar 166.6 hektar (% 29.2), dini tesisler 5.70 hektar (% 1), boş alanlar 19.86 hektar (% 3.48), dere ve kanallar 10.50 hektar (% 1.84), mezarlıklar 3.50 hektar (% 0.5) ve Dere ve Kanallar ise 10.50 hektar (% 1.84) alan kaplamaktadırlar (Tablo: 36).

Tablo 36: Akçadağ'da Arazi Kullanım Durumu (1996)

Türü	Oturma	Ticaret	Resmi	Sağlık	Eğitim	Sanayi	Park-Spor	Yol	Dini	Boş	Mezar.	Dere-Kanal	Toplam
Alanı	330	3.30	4.86	0.92	15.20	4.50	4.87	166.6	5.70	19.86	3.50	10.50	569.8
Oran	57.9	0.57	0.85	0.16	2.66	0.78	0.85	29.2	1	3.48	0.5	1.84	100

Kaynak : Planimetrik Yöntemle Hesaplanmıştır. (1996)

2.2.2.3.3.4.1.Resmi Ve İdari Fonksiyon Alanları

Akçadağ'da 4.86 hektarlık bir saha kaplayan resmi fonksiyon alanlarının 0.65 hektarlık kısmı idari fonksiyon sahası olarak kullanılmaktadır. Kasabada resmi kurum ve kuruluşların bir çoğu Hükümet Konağı çatısı altında toplanmıştır. Bunlar;

Kaymakamlık, Milli Eğitim Müdürlüğü, Tapu Sicil Müdürlüğü, Nüfus Müdürlüğü, Meteoroloji Müdürlüğü, Orman Muhafaza Müdürlüğü, Mal Müdürlüğü, Müftülük ve Adliye'dir. Hükümet Konağı Doğu Mahallesi'nde; Hükümet Caddesi'nin güneyinde yer alan 5 katlı betonarme bir yapıdır.

Bunun dışında Belediye binası 2 katlı olup, Kültür Mahallesi sınırları içinde; Ören Caddesi ve İstasyon Caddesi'nin kesiştiği kasaba meydanının merkezi kısmında yer almaktadır. Belediye ve Hükümet Konağı dışında diğer resmi binaların çoğu yine Doğu Mahallesi sınırları içinde, Hükümet Caddesi üzerinde sıralanmışlardır. TEDAŞ, Köy Hizmetleri, Jandarma Komutanlığı, Emniyet Müdürlüğü, Askerlik Şubesi, İlçe Tarım Müdürlüğü binaları Hükümet Konağı çevresinde yayılım göstermektedirler. Bunun dışında Tarım Kredi Kooperatifi, Şeker Müdürlüğü, PTT gibi resmi binalarda Kültür Mahallesi sınırları içinde yer almaktadır (Harita: 4-a). Bu dağılıma göre resmi kurumların en fazla yer aldığı mahalle Doğu Mahallesi'dir. Resmi kurumların sayıca en fazla olduğu ikinci mahalle ise Kültür Mahallesidir. Yukarıda saydığımız resmi kurum ve kuruluşlar sadece bu iki mahallede toplanmaktadır. Yeni yapılmakta olan hastanede Kültür Mahallesi sınırları içinde Sağlık Ocağı'nın yanında yer almaktadır.

2.2.2.3.3.4.2. Kültür Fonksiyon Alanları

Kasabada halen hizmet veren 1 Sağlık Meslek Lisesi, 1 Kız Meslek Lisesi, 1 Yatılı Bölge Okulu bulunmaktadır. Ayrıca 10 ilköğretim okulu kasabada eğitime katkıda bulunmaktadır. Kültür fonksiyonları içinde sayacağımız 1 Halk Eğitim Merkezi, 2 Kütüphane ve 6 Cami de kasabanın muhtelif yerlerine serpilmiş durumdadır.

Akçadağ'ın kültür fonksiyonlarında kuruluş tarihlerini belirttiğimiz eğitim kurumlarının kasabada dağılışına baktığımızda; belirli bir yoğunluk kazandığı alana rastlanmaz. Eğitim kurumları kasabanın bütün mahallelerine dağılmış durumdadır. Bu nedenle de belirli bir fonksiyon alanı meydana getirmezler.

Bu okullardan Akçadağ Lisesi Hükümet Caddesi üzerinde, DSİ binasının yanında 3 katlı binaya sahip olup 9750 m^2'lik bir alan üzerinde hizmet vermektedir. Lisenin güneybatısında Mehmet Akif ilköğretim okulu yer alır. Mehmet Akif

ilköğretim okulu 1500 m² alan üzerine kurulmuş bir katlı binada hizmet vermektedir. Sağlık Meslek Lisesi 1600 m²'lik alan üzerinde kurulmuş yatak haneleri ve yemekhaneleri olan ek binası ile hizmet vermektedir. 1995'de çok programlı lise haline getirilen Endüstri Meslek Lisesi Kışla Caddesi üzerinde 4 katlı binaya sahip olup 1700 m² alan üzerinde hizmet vermektedir. Lisenin yanında hizmet veren bir diğer kültür binası Halk Eğitim Merkezidir. Kışla Caddesi üzerinde yer alan Halk Eğitim Merkezi kütüphanesi ile birlikte kasabaya kültür hizmetleri vermektedir. Ziya Gökalp ilköğretim okulu da Kültür Mahallesi sınırları içinde Ziya Gökalp Caddesi ile Kışla Caddesi'nin kesiştiği alanda 3 katlı binası ile 4800 m² alan üzerinde hizmet vermektedir.

Başpınar Mahallesi'ne baktığımızda; Kız Meslek Lisesi ve Başpınar ilköğretim okulunun mahalle sınırları içinde yer aldığı görülür. Başpınar ilköğretim okulu Darende Caddesi'nin kuzeydoğusunda 4600 m² 'lik alan üzerinde hizmet vermektedir. İmam Hatip Lisesi ise Kız Meslek Lisesi yanında 14000 m² alan üzerinde 2 katlı binaya sahiptir. Kız Meslek Lisesi Milli Egemenlik Caddesi'nin batısında 10000 m²'lik alan üzerine kurulmuştur (Harita: 11a).

Foto 30: Kotangölü Mahallesi Sınırları İçinde Yer Alan, Yatılı Bölge Okulu.

8.25 hektar üzerine kurulmuş olan Yatılı Bölge Okulu Kotongölü Mahallesi sınırları içinde Kotangölüne giden yolun doğusunda (Harita: 11b) laboratuar, yatakhane, atölye, yemekhane, kütüphane, kırtasiye ambarı, gıda ambarı, kooperatif, fotoğrafçı, berber, dikiş atölyesinin bulunduğu ek bina ile ihtiyaca cevap veren bir eğitim kurumudur. Okul bütün bu hizmet binaları ile bir kültür fonksiyon alanı meydana getirmektedir (Foto: 30). Kotangölü Mahallesi sınırları içinde ayrıca Kotangölü İlkokulu tek katlı binası ile hizmet vermektedir.

Kasaba sınırları içinde yer alan diğer ilkokullar Kotangölü Tepebaşı ilköğretim okulu Muhacir Obası ilköğretim okulu ve Gürden ilköğretim okulu olup kültür fonksiyonları kısmında da belirttiğimiz gibi bu okullar araştırma alanımızın sınırları içinde yer almamaktadırlar.

Kasabada kültür fonksiyonları içinde saydığımız Halk Eğitim Merkezi binası içinde bir kütüphane ve belediye binasının birinci katında hizmet veren iki kütüphane bulunmaktadır. Ayrıca Kültür Sarayı da Kültür Mahallesi'nde Kışla Caddesi'nin batısında yer almaktadır.

Camiler ise yine eğitim kurumlarının dağılışı gibi mahallelere serpilmiş bir durumdadır. 6 caminin biri Doğu Mahallesi'nde Hükümet Konağı yanında, ikisi Başpınar Mahallesi'nde yer almaktadır. Başpınar Mahallesi'nde yer alan camilerden biri höyük üzerinde (Mitadiye Camii) diğeri ise Darende Caddesi üzerinde Başpınar İlkokulu'nun kuzeybatısında yer almaktadır. Diğer camiler Kültür, Aktepe ve Kotangölü Mahallelerinde yer almaktadırlar. Kültür Mahallesi'ndeki camii ticarethanelerin yoğunlaştığı çarşı merkezinde Hürriyet Caddesi üzerinde yer almaktadır (Harita: 12).

2.2.2.3.3.4.3. Sosyal Fonksiyon Alanları

Akçadağ'da sosyal fonksiyon alanları içinde incelediğimiz sağlık fonksiyon alanları 0.92 hektarlık alan işgal etmektedir. Bu alanın 2900 m²'sini Sağlık Ocağı, 6500 m²'sini yapımı sürmekte olan hastane işgal etmektedir. Sağlık Ocağı ve hastane Kültür Mahallesi sınırları içinde yer almaktadır. Sağlık ocağı 2 nolu Değirmenler Caddesi'yle Kışla Caddesi'nin kesiştiği alanda Kültür Sitesi karşısında 1 katlı binada 1967'den beri hizmet vermektedir. Yapımı devam eden hastane ise yine Sağlık Ocağı

ile aynı alanda, 2 nolu Değirmenler Caddesi üzerinde Kültür Sarayı'nın batısında yer almaktadır (Harita: 11a) (Foto: 31).

Foto 31: Kültür Mahallesi ve Yapılmakta Olan Akçadağ Devlet Hastahanesinden bir Görünüm.

Sağlık Hizmetleri içerisinde yer alan eczaneler ise kasabanın merkezi kısmında ticarethanelerin yoğunlaştığı alanda toplanmıştır (Harita: 12).

Kasabada sağlık hizmetleri veren başka kurumlara (Diş kliniği, özel muayenehane v.b) rastlanmaz. Bunun en büyük nedeni kasabanın Malatya'ya bağımlı olmasından kaynaklanmaktadır. Kasaba halkı özel sağlık sorunlarını çözümlemek için ulaşım avantajını da kullanarak Malatya'yı tercih etmektedirler.

2.2.2.3.3.4.4. Ekonomik Fonksiyon Alanları

Ekonomik fonksiyon alanları başlığı altında inceleyeceğimiz ticaret, sanayi ve tarım fonksiyon alanları, aynı başlık altında incelenecektir.

Kasabada ekonomik fonksiyon alanları; imar planı içinde 7.8 hektarlık alana sahiptirler. Bu alanın 3.30 hektarlık alanında ticaret, 4.50 hektarlık alanında ise imalat sanayi ve el sanatları yer almaktadır.

Kasabadaki iş ticaret sahaları geçmişten günümüze hem gelişme göstermiş, hem de farklı alanlara doğru gelişimini sürdürmüştür. Kasabanın ilk kurulduğu ve geliştiği yer olan höyük kısmı (Başpınar Mahallesi) ilk nüveyi oluşturmaktadır. Ticaret fonksiyonu açısından XIV. Yüzyıla ait bazı bilgilere ulaşmak mümkün olduğundan; Akçadağ ile ilgili bazı bilgileri de Salnamelerden tespit edebilmekteyiz. H. 1310 tarihli Mamurat-ül Aziz Salnamesi'ne göre Akçadağ'da 1892'de 2 han, 30 dükkan ve 2 kahvehanenin bulunduğu görülmektedir (H. 1310, s. 209). Bugün bu eski ticarethanelerin ilk nüveyi oluşturduğu alan canlılığını kaybetmiş yerini sadece konut alanlarına bırakmıştır.

İş ve ticaret sahaları bu eski nüvenin güneyine doğru bir gelişme göstermiş ve bugünkü ticaret alanlarının yoğunlaştığı kısım (çarşı) meydana gelmiştir. Ticarethanelerin yoğunlaştığı bu kısım bugün mahallelerin ortasında ve ana yerleşim alanlarına yürüme mesafesindedir. Sadece Kotangölü Mahallesi'ne 2.5 km. uzakta bulunan ticaret merkezi gelişimini değişik yönlerde sürdürmektedir.

Foto 32: Ticarethanelerin Yoğunluk Kazandığı Hükümet Caddesnini Doğu Yönü.

Günümüzde iş yerleri doğu-batı istikametinde uzanan Hükümet Caddesi ve onu kesen caddelerde gelişme göstermektedir. Ticarethanelerin yoğunluk kazandığı cadde Hükümet Caddesi olup, gelişme doğuya doğru olmaktadır (Foto:32). Hükümet Konağı'nın ve birçok resmi kurumların yer aldığı bu caddede işyerlerinin de bu

kesime doğru yayılmasını teşvik etmiştir. Fakat bu gelişmenin daha fazla devam etmesi mümkün değildir. Çünkü yukarıda saydığımız resmi kurum ve kuruluşlar ticarethanelerin alansal olarak bu yönde gelişmesini engeller özellikte yayılım göstermektedirler.

Hürriyet Caddesi'nin doğu yönünde gelişmesini engelleyen faktörler batı yönünde söz konusu değildir. Ziraat Bankası'nın ve Tarım Kredi Kooperatifinin olduğu bu güzergahta ticarethaneler gelişebilmektedir.

Foto 33: Büyük Caddelerin Kesiştiği Kasaba Meydanı.

İş ve ticaret alanlarının gelişme gösterdiği ve yayıldığı diğer önemli caddeler ise İstasyon Caddesi ve Ören Caddeleridir. Bu caddeler üzerinde dağılım; Hürriyet Caddesi'ni kestikleri alanda yani merkezi kısımda toplanmışlardır. Bu caddelerin kuzey kesiminde yoğunlaşan ticarethaneler bugün kasaba meydanını oluşturmaktadırlar. Bu iki cadde boyunca ticarethaneler; Belediye binasının doğu, batı ve kuzeyinde sıralanmışlardır (Foto: 33)

Ticaret alanlarının dağılış gösterdiği diğer bir cadde ise Cumhuriyet Caddesi'dir. Bu cadde yine Hükümet Caddesi ile kesişmekte ve ticarethaneler de bu kesimde sıralanmaktadırlar. Cumhuriyet Caddesi'nin Hükümet Caddesi ile kesiştiği

kuzey kısımda ticarethanelerin yoğunluk kazanmasının sebebi, çarşıyı oluşturan kısıma doğru yayılma eğilimi göstermesinden kaynaklanmaktadır.

Ticaret fonksiyonunda bahsettiğimiz ticarethanelerin içinde en fazla dağılış gösteren ticaret % 56.85 değeriyle perakende ticarettir. Bunu % 13.71 ile el sanatları, % 10.66 ile yeme-içme tesisleri, % 8.63 ile hizmet tesisleri, % 7.11 ile Büro hizmetleri ve % 3.05 ile büyük ticaret izlemektedir (Tablo: 33).

Yukarıda bahsettiğimiz iş ve ticarethanelerin mahallelere göre dağılımına baktığımızda; en fazla ticarethane Hükümet ve İstasyon Caddesi bünyesinde 82 ticarethane ile Doğu Mahallesinde'dir. Bunu; 66 ticarethane ile Ören Caddesi, Hükümet Caddesi'nin bir bölümünü Cumhuriyet Caddesini ve Belediye binasını bünyesinde barındıran Kültür Mahallesi, onuda eski yerleşim çekirdeğini oluşturan Başpınar Mahallesi 39 adet ticarethane ile izlemektedir. Kotangölü Mahallesinde ise sadece bir ticarethane (bakkal) varken yeni mahalle statüsü kazanan Aktepe Mahallesi'nde ticarethane bulunmamaktadır (Tablo: 37, Grafik: 13).

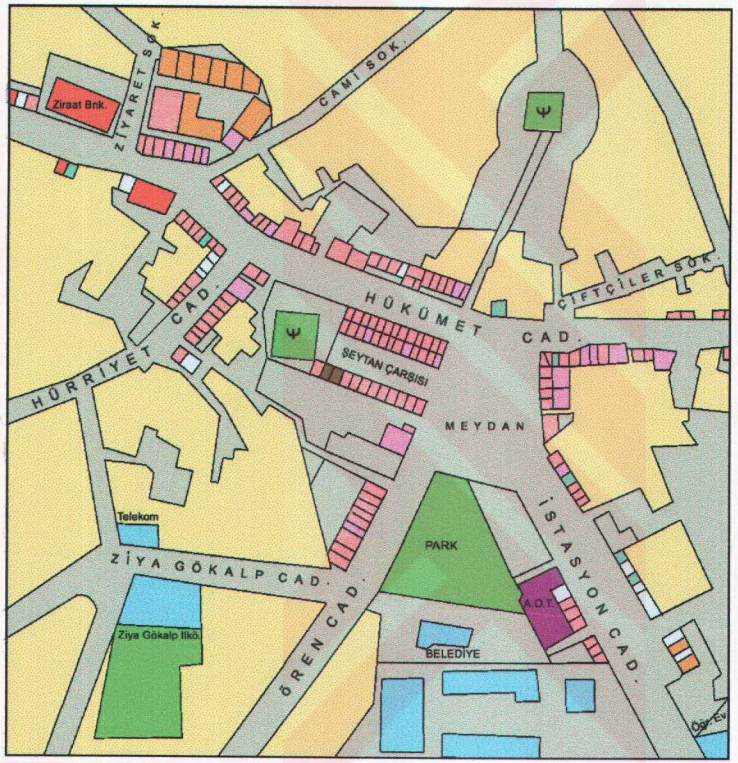
Tablo 37: Akçadağ'da Ticarethanelerin Mahallelere Göre Dağılımı ve Oranları

Mahalleler	İş Yeri Sayısı	Yüzdesi (%)
Kültür	66	41.62
Doğu	82	33.5
Başpınar	39	19.79
Kotangölü	1	0.5
Aktepe	-	-
TOPLAM	197	100

Kaynak: Bina sayım cetvelleri (1995)

Kasabadaki ticarethanelerin yapı malzemesine baktığımızda eski ve yeni ticarethanelerde farklı malzemenin kullanldığı görülmektedir. Bugün merkezi kısımda birçok işyeri eski olup, tek katlı ve kerpiç yapılardır. Yeni binalar ise Belediye binası karşısında resmi kurum ve kuruluşların yoğunlaştığı Hükümet Caddesi'nin doğu yarısında betonarme, çok katlı ve işhanları olarak yayılım göstermektedir.

AKÇADAĞ KASABASINDA İŞ VE TİCARET ALANLARININ AYRINTILI DAĞILIMI

AÇIKLAMALAR:

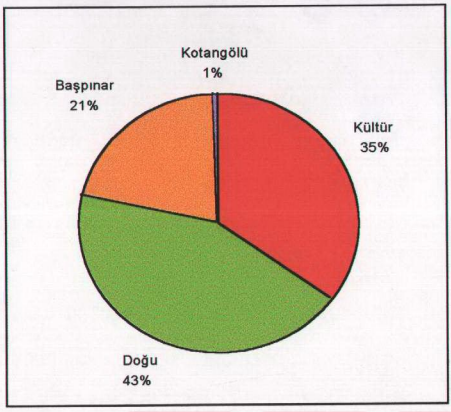
- Resmi binalar
- Yeme-içme-eğlence ve konaklama
- El sanatları ve küçük sanayi
- Günlük ihtiyaçlar
- Büyük ticaret
- Barınma alanları
- Rekreasyon alanları
- Ulaşim Hizmetleri
- Eczahane
- Camiler
- Depo
- Boş ticarethaneler
- Yollar ve boş alanlar

K

20 0 20 m.

H.ARSLAN-2001
İmar Planından Değiştirilerek.

HARİTA 12:

Grafik 13: Akçadağ'da Ticarethanelerin Mahalllere Göre Oranları

Kasabada sanayi fonksiyon alanları olarak bahsedebileceğimiz 4.50 hektarlık alanda, küçük sanatlar, Hükümet Caddesi boyunca; Köy Hizmetleri, TEDAŞ ve benzinliğin bulunduğu yol boyunda küçük atölyelerde hizmet vermektedir. Ayrıca marangozhanelerde Başpınar Mahallesi sınırları içinde bulunmaktadır.

Sanayi sahası olarak bahsedceğimiz bir diğer alan ise Milli Egemenlik Caddesi üzerinde faaliyet gösteren kayısı kurutma fabrikasıdır. Fabrika 5000 m2 alan üzerine kurulmuş küçük çapta bir fabrika olup bu alanda yer alan lojmanıyla birlikte hizmet vermektedir.

Akçadağ'da tarım alanları yerleşim alanını çevresinde yer almaktadır.Yerleşim alanları içine kadar sokulmuş olan tarım alanlarını kayısı bahçeleri oluşturmaktadır. Batıda Kültür Mahallesi sınırları içinde kalan tahıl ekim alanları dışında kasaba, kayısı bahçeleri ile çevrilidir. Yerleşim alanları içinde 101.5 ha. tarım alanı bulunmaktadır. Tarım alanlarının 73 ha.'ı kayısı bahçeleridir.

2.2.2.3.3.4.5. Konut Alanları (Oturma Alanları)

Akçadağ'da yerleşim alanı ile ilgili bilgileri çok eskilere götürmek mümkündür. Kanuni Devri Malatya Tahrir Defterleri'nde verilen rakamlara göre Akçadağ'da 1560 tarihinde 146 hane mevcuttu (Yinanç, Elibüyük-1983, s.147).

Salnamelere göre ise XIV. Yüzyılda (1892 yılında) 300 hanenin varlığından bahsedilmektedir (Mamurat-ül Aziz Salnamesi H. 1310, s.209). Verilen bu sayı sadece merkez kazaya ait olarak görülmektedir.

Akçadağ'da ilk oturum yerinin bugünkü höyük alanı olduğunu ve ilk konutlarında höyük üzerinde yer aldığını daha öncede belirtmiştik. Bu eski konutlara Başpınar Mahallesi sınırları içinde yer alan höyük üzerinde rastlamak mümkündür. Bu evler tek katlı, kerpiçten yapılmış, düz damlı ve son derece sıkışık bir görünüm sergilemektedirler. A. Tanoğlu'nun Malatya dolaylarına 1938'de yapmış olduğu gezide Akçadağ'ı bir köy olarak nitelendirmiştir. "Toprak renginde olan kasaba, uzaktan bir toprak yığını halinde görünür." Şeklinde bir cümle ile 1938 yılındaki Akçadağ'ın genel görünümünü anlatmıştır (Tanoğlu-1944, s.72).

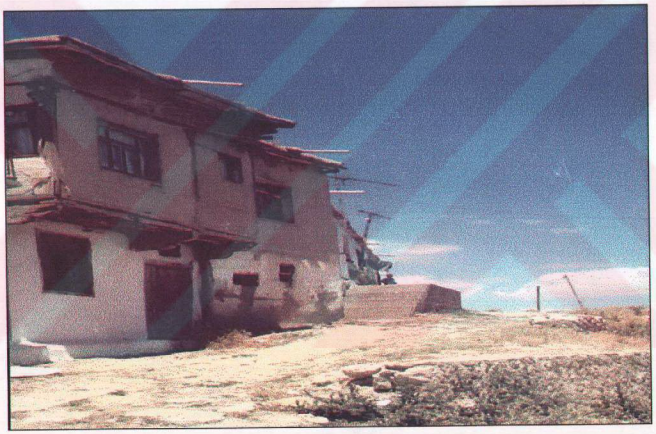

Foto 34: Höyük Üzerinde Koruma Altına Alınan Evlerden Biri.

Daha önce tarihi gelişim kısmında da bahsettiğimiz gibi eski evlerin bulunduğu höyük Turizm Bakanlığı tarafından sit alanı olarak ilan edilmiştir (Foto: 34) Bu sayede höyük üzerinde bulunan eski evler koruma altına alınmıştır. Bu alan dışında eski konutlara Kotangölü Mahallesi'nde rastlamak mümkündür. Bu evlerde eski olup, kerpiçten yapılmış düz damlıdırlar.

1940'da Mithadiye (Başpınar Mahallesi), Reşadiy (Doğu Mahallesi) ve Hamidiye (Kültür Mahallesi) Mahalleleri'nden oluşan kasabanın mahalle sayısı günümüzde 5'e ulaşmıştır. Kültür Mahallesi alansal büyüme sonucu hizmetin ve yönetimin daha rahat sağlanması için Kültür ve Aktepe Mahallesi olarak 2'ye ayrılmıştır. Kotangölü Köyü ise 1981'de idari olarak merkeze bağlı bir mahalle haline gelince mahalle sayısıda 5'e yükselmiştir. Mahalleler içinde sadece Kotangölü Mahallesi ana yerleşim merkezinden ayrı olarak merkezin 2.5 km. kuzeyinde yer almaktadır (Harita: 11b). Mahallede 1 bakkaldan başka herhangi bir ticarethaneye rastlanmaz. Konut alanlarınada bakarak buranın henüz bir köy yerleşmesi özelliğini taşıdığını söyleyebiliriz

Bugün kasabanın konutsal gelişimini kayısı ekim alanları ve eğim şartları belirlemektedir. Kayısıcılığın ekonomik bir değer taşıdığı alanımızda konutsal gelişim bu ekonomik faaliyeti etkilemeyecek şekilde gelişme göstermiştir. Konut yoğunluğu merkezden çevreye doğru giderek düşmektedir. Konut yoğunluğunun en fazla olduğu mahalleler kasabanı çekirdeğini oluşturan Başpınar ve Doğu Mahalleleridir. Kültür Mahallesi'nde ise konut yoğunluğu merkezden çevreye doğru düşmektedir. Bunun sebebine gelince; parsel büyüklükleri merkezden çevreye doğru giderek büyümekte ve Kültür Mahallesi'nden çevreye doğru gidildikçe tarım alanları içinde konut alanlarına rastlanılmasıdır. Çevreye doğru düşük yoğunlukta bahçe nizamlı konut alanları karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca kasabada geleneksel bir yapı olarak karşımıza çıkan bir diğer görünüm oturum alanlarıyla ticaret alanları arasında heman hemen bir sınırın olmasıdır.

Akçadağ'da 1997 bina sayım cetvellerine öre 5 mahallede toplam 1749 konut bulunmaktadır. Bu konutların 761 tanesi Kültür Mahallesi'nde (Aktepe Mahallesi'nin konut sayısıda bu sayıya dahildir.), 539 tanesi Doğu Mahallesi'nde, 351 tanesi Başpınar Mahallesi'nde, 58 tanesi ise Kotangölü Mahallesi'nde bulunmaktadır (Tablo: 38).

Tablo 38: Akçadağ'da Mahallere Göre Konut Sayısı ve Nüfus Miktarları

Mahalle Adı	Konut Sayısı	Nüfus Miktarı
Kültür	768	5052
Doğu	539	2783
Başpınar	351	1860
Kotangölü	98	491
TOPLAM	1749	10186

Kaynak : Bina Sayım Cetvellerinden Hesaplanmıştır

Kasabada konutların genel özelliklerine baktığımızda; eski ve yeni konutlar arasında yükseklik ve yapı malzemesi açısından farklılıklar göze çarpmaktadır. Eski konutlarda, kerpiç yapı malzemesi olarak kullanılırken bugün yeni binalar betonarmedir. Kasaba genelinde çatı malzemesi kiremit olup saç malzeme sadece birkaç yapıda göze çarpmaktadır. Konutların kat sayısında da eski-yeni ayrımı yapabilmek mümkündür. Eski konutların bir katlı olduğu görülürken yeni yapıların iki yada beş katlı oldukları dikkati çekmektedir. İkiden fazla kata sahip yapılar oturma amaçlı kullanılırken beş katlı binalar genelde kamuya aittirler. Bugün beş kata sahip TEDAŞ, Öğretmen Evi, Sanat Okulu Lojmanları, yeni yapılmakta olan hastane ve kooperatif binalarını sayabiliriz.

Tek katlı ve çok katlı binalar mahalleler içinde karışık bir halde bulunurken cadde ve sokak kenarlarındaki binalar çok katlı olup çevreye doğru tek katlı olma özelliği sergilemektedirler. Bahçe içlerindeki konutlar ise genelde tek katlı olup ihtiyaca göre yanında eklentileri bulunmaktadır. Kayısıcılıkla uğraşan kasaba halkının evleri yanında genelde eklenti olarak bir islim hanenin bulunduğu görülmektedir. Ayrıca ihtiyaca yönelik hayvancılıkla uğraşan ailelerin evlerinin yanında ahır yada kümeslere de rastlanır. Kasabada konutlarda görülen bir diğer dikkat çekici özellikte; güneş enerjili olmalarıdır.

2.2.2.3.3.4.6. Diğer Kullanım Alanları

Akçadağ kasabasında diğer kullanım alanları içinde rekreasyon alanları, mezarlık ve yollardan bahsedebiliriz.

Kasabada belediye tarafından kurulan park alanı Kültür Mahallesi sınırları içinde Belediye binasının karşısında, Ören-İstasyon Caddesi'nin kavşağında yer almaktadır. Kasaba meydanında bulunan park 1.37 hektar alana kurulmuştur. Yaz

aylarında kasaba halkının boş zamanlarını değerlendirdiği tek dinlenme yeridir. Park alanı içinde ayrıca bir çay ocağıda hizmet vermektedir. Park alanı dışında evler arasında ve resmi binaların önünde bahçelerde bulunmaktadır. Park alanlarının fazla olmamasının sebebini bahçelik alanların fazla olmasına bağlayabiliriz.

Spor alanı olarak Belediye tarafından kurulan spor sahası ise Doğu Mahallesi sınırları içinde İstasyon Caddesinin doğusunda 3.50 hektarlık alanda hizmet vermektedir.

Kasabada sadece Kültür Mahallesi sınırları içinde 3.50 hektarlık alan mezarlık olarak kullanılmaktadır. Bu mezarlık dışında kasabanın başka bir mezarlığı bulunmamaktadır.

Kasaba içi ulaşımın sağlandığı yollar imar planı içinde 166.6 hektar alan kaplamaktadır. Kasabayı doğu-batı doğrultusunda kesen ana aksı oluşturan Hükümet Caddesi ve bu caddeyi kuzey-güney yönünde kesen ve merkezi Kotangölü Mahallesi'ne bağlayan birinci derecede yollar ve yine Hükümet Caddesi'nde kesişen ikinci dereceden yollar ulaşımı sağlamaktadır. Yolların tümü asfalt ve betonarme olup Kotangölü Mahallesi dışında bütün mahallelere ulaşım, yürüme mesafesinde olması nedeniyle yaya olarak sağlanabilmektedir.

2.2.3. Yer Adlarına Göre Köyler

Yer adları araştırması genelde dil biliminin önemli bir kolunu teşkil etmektedir. Yer adlarının manasını, teşekkülünü, ortaya çıkışını, dağılışını inceleyen bu bilim; Tarihin, Coğrafyanın, Folklor ve diğer bazı disiplinlerin yardımcısı olarak bilim sisteminde oldukça önemli bir yere sahiptir. Coğrafya yalnız bugüne değil, bir ucundan sıkı bir surette tarihi gelişmeye de bağlıdır. Arazinin ovaların oldukça eski zamanda işleniş tarzı, gelişmenin dayanağı olan özellikle, tarih boyunca yerleşmeler nüfusu, şehirlerin ortaya çıkışı, yaşaması ve bunları etkileyen coğrafi faktörlerin, eski durumun, tarihi gelişimin de bilinmesi bazı açıklamalarda ve ilmi niteliğin açıklık kazanmasında önemli faktördür. Coğrafyaya çok bağlı ve yerinde kullanılmış, birçok mahalli terimleri (tabirler) bulup çıkarmak toponomi açısından ilgi çekicidir. Bunlar, Türkçenin araziye yakınlaşarak ad koyma hususundaki zenginliğini göstermektedir. Toponomi ve coğrafya araştırmalarında, mahalli tabirlerin ve coğrafi ünitelerin

ortaya çıkması olukça çok uğraşılması gereken ve fakat çok ilgi çekici konulardan birini teşkil etmektedir.

Yer adları araştırması yani Toponomastik aynı zamanda Mikrotoponomastik olarak da isimlendirilmektedir. Mikrotoponomastik , mevkii adları araştırmasıdır. Mevkii bir yere ait faydalanılan ve kültür altında bulunan arazi olduğu gibi, kültür altında alınmamış arazileri de ihtiva etmektedir. Eski kültür yörelerinin zamanımızdaki arta kalan görüntüleri ve teşekkil tarzındaki tanımak lokalize etmek , açıklamak ve yorumlamak ; bunun ile de yöre tarihi ve eski yöreler için yapılan çok boyutlu araştırmalar bir belge olarak kazanılır.

Bu bakımdan mevki adları ; yer adları gibi , tarihi coğrafya araştırmaları ve folklor için yardımcı bir vasıtadır. Ayrıca ; kültür yöresindeki tarihi-coğrafya değişikliklerinin ilmi özelliğinin ortaya çıkarılması için , saha araştırmaları neticesinde elde edilen çeşitli belgeler , folklor yönünden çok önemli değerde bir çalışmanın temelini oluşturur. İnsanın yöre üzerindeki etkisinin ilmi niteliğinin araştırılması gittikçe önem kazanmıştır. Coğrafya araştırmaları çerçevesinde elde edilen sonuçlar , tarihi coğrafya ve yerleşme coğrafyası araştırmalarına temel nitelikte kaynaklık teşkil etmektedir (Karaboran-1984,s.97-98).

Bütün bu açıklamalara rağmen inceleme alanımızdaki yer adlarının incelenmesi sırasında bazı yerleşmelerin İçişleri Bakanlığınca değiştirildiği görülmüştür.

Köy isimlerimizin oluşmasında bazı ana unsurlar vardır. Bunlar ya Anadolu'ya yerleşen aşiret boylarının isimleri, Anayurtta anısını birlikte getirdikleri topografik unsurları yada tamamen öz Türkçe anlamını buldukları yer isimleridir.(Soylu-1977,s.78)

İşte bu durum karşısında isimleri değişen yerleşmelerin yerine bugün yenileri kabul edilmiştir. Yaptığımız araştırmalarda , Mamural ül Aziz Salnaneleri'nde, Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri'nde eski isimlerini tespit ettiğimiz yerleşmelerin bugün bir kısmının ismi değiştirilmiştir. Bunlar bugünkü statülerine baktığımızda köy yerleşmeleri olduklarını görmekteyiz (Tablo:39).

Tablo 39: Eski Kaynaklarda Farklı Adlarla Yer Alan Köy Yerleşmeleri

Altınlı (Karemis)	Bölüklü (Beskanbere)
Çatyol (Bahri)	Derinboğaz (Ancar)
Güzyurdu (Eğin)	Fatih (Tevik)
Yalınbudak (Şenşir)	Pınarlıgeçit (Hekige)
Yaylımlı (Kocikli)	Aksüt (Tapkin)
Çakıllıpınar (Bilamuşağı)	Darıca (Darıcadere)
Durulova (Körsüleyman)	Dutlu (Baloharı)
Gürkaynak (Kelanlı)	Taşevler (Amuklu),
Kozalak (Kozluca),	Çatalbahçe (Samah)
Esenbey (Kalolar),	Kozalak (Hartut).

Ayrıca yakın dönemde de bazı değişiklikler yapılmıştır. Şemşik köy yerleşmesi önce Düvencik olarak değiştirilmiş daha sonra ise Güneşli ismini amıştır. Karanlıkdere Köyü ise Aydınlar isimini almıştır.Bazı isimler anlam verilmeyecek şekilde değiştirilirken, bazıları da birtakım karışıklıkları önlemek için değiştirilmiş olabilir. Örneğin ismi değiştirilmiş olan Karanlıkdere isminde bir köy de Malatya'nın ilçesi olan Yeşilyurt'ta bulummaktadır. Fakat daha önce bir anlam ifade eden köy adları bazı coğrafi gerçekler göz ardı edilerek ve eski adlarının tam zıddı adlarla değiştirilmişlerdir. Değişen köy ve mahalle adları ise daha çok doğal çevreye dayanan isimlerdir. Fakat köy yerleşmelerinin tamamına baktığımızda; kişi ve doğal çevreye dayanan isimlerden oluştuklarını görmekteyiz.

Bunların dışında mahalle isimlerine baktığımızda bazı ilginç isimlere de rastlanılmaktadır. Örneğin oba, köy, mahalle ve bahçe kelimeleriyle birleşmiş fakat hepsi birer mahalle yerleşmesi olan birimler de bulunmaktadır (Tablo: 40).

Tablo 40: Oba, Köy, Mahalle Ve Bahçe Kelimeleriyle Birleşmiş Fakat Hepsi Birer Mahalle Yerleşmesi Olan Birimler Ve Bağlı Oldukları Köyler

Aşağı oba (Aliçeri)	Hüseyinobası (Bölüklü)
Yukarıoba (İkinciler)	Çatobası (Kepez)
Öküzobası (Harunuşağı)	Nacarobası (Çobanuşağı)
Ortaköy (Bekiruşağı)	Eskiköy (Dereli)
Aşağıköy (Keklikpınarı)	Yukarı Mah (Büyükçimiş)
Karşı mah. (Çatyol)	Yeni Mah. (Güneşli)
Yazı mahalle (Esenli)	Orta mah. (Büyükköy)

2.2.4.Konut Ve Konut Tipleri

Yerleşik hayata geçişle birlikte insanoğlu, ihtiyaçlarını giderebilmek için zaman içerisinde şekil yada fonksiyonları değişse de hiçbir zaman amacı değişmeyen konutlar yapmışlardır.

Bütün bir geçmişin izlerini taşıyan bu şekillerin devamında gelenek ve görenek hiç şüphesiz büyük bir rol oynamaktadır. Fakat gelenek, görenek ve diğer psikolojik, etnik, tarihi ve ekonomik faktörlerin yanında , bölgenin karekteristiğini teşkil eden evleri temel şekillerinde coğrafi faktörün etkisi de büyüktür (Tanoğlu-1969,s.214)

Konutlarda yapı malzemesi, şekil ve çeşitli kısımlarının düzeni ile bulundukları yörenin coğrafi şartlarına uyan ve bulundukları çevrenin etkisini taşıyan konutlar daha çok kırsal kesimdeki yerleşmelerde bulunmaktadır (Özçağlar.-1997.s.98)

Ev şekillerinde coğrafyayı ilgilendiren özellik çevreden sağlanan yapı malzemesinin evin yapısı üzerindeki etkisi ve çevre şartlarına uymak kaygısıyla eve verilen şekillerdir (Tanoğlu-1969,s.215). Fakat artık kırsal kesimde her yerde aynı manzarayla karşılaşılmamaktadır. Birçok kırsal yerleşmede genel yapıyı bozan ve çevresel izler taşımayan konutlarla da karşılaşılabilmektedir. Bunun en büyük nedeni değişen kültür düzeyi, teknoloji , ekonomik seviye ve insanların bunlarla birlikte daha lüks mekanları tercih etmeleridir. Bu tip konutlara daha çok yol boylarında, ilçe merkezinde ve gelişmekte olan küçük kasaba yerleşmelerinde, rastlanmaktadır. Bu alanlarda ana yapı malzemesi tuğla, briket, taş, beton v.s. olarak değişikliğe uğramaktadır (Tablo: 41).

Foto 35: Akçadağ Kasabasına Baktığımızda Ana Çatı Malzemesi Kiremitten Oluşmaktadır.

İnceleme alanımızın genelinde yerleşmeleri oluşturan konutların yapı malzemeleri büyük oranda çevreden karşılanmaktadır ve ana yapı malzemesini (kerpiç) toprak oluşturmaktadır (Tablo: 41). Son zamanlarda yapılan ve yapılmakta olan konutlarda ise ulaşım imkanlarından faydalanarak farklı malzemeler kullanılmaktadır. Özellikle Ören, Kozluca, Çatyol, Esenbey ve Akçadağ kasabasında tuğla , biriket ve taş yapı malzemesini oluşturmaktadır.

Konutlarda çatıların ana malzemesinin toprak ve kiremitten oluştuğu dikkati çekmektedir. Saç malzemeye her yerleşim biriminde rastlanılmakta ve çok az oranda kullanıldığı dikkati çekmektedir. Toprak ve kiremit ise yerleşimlerin geleneksel yapı malzemesi durumuna gelmiştir diyebiliriz. Akçadağ kasabasına baktığımızda ana çatı malzemesi kiremittir. Burada insanların kiremit kullanmaları ekonomik bir seviyenin göstergesi değil , zaman içerisinde hayat tecrübelerinden kaynaklanan iklim olaylarının bir yansımasıdır.Köylerde ise bu malzeme ekonomik düzeyin kayısıcılığa bağlı olarak artmasıyla önem kazanmıştır. Yine buralarda da kiremit iklime en uyumlu malzemeyi oluşturmaktadır (Tablo: 42).

Yukarıda bahsettiğimiz özellikler ışığında alanımızdaki konutları eski ve yeni dönem konutları olarak iki grupta inceleyebiliriz.

2.2.4.1. Eski Dönem Konutlar:

Eski dönem konutları yapı malzemeleri ve inşaatları coğrafi çevreye daha bağımlı olup yapılış tarzlarında bunu çıkarmak mümkündür. Bu konutlarda yapı malzemesi yakın çevreden sağlanmış ve planları basit karakterler göstermektedir. Özellikle yapılış tarihleri eski olan konutlarda geleneksel bir inşa tarzı izlenmiştir. Bu konutlarda dikkat çeken en büyük özellik iç mekanda aynı planların kullanılmış olmasıdır. Ekonomik faaliyetlere yönelik eklentilerin de meskenlerin yanında aynı konumda oldukları dikkati çekmektedir.

Foto 36: İki Katlı, Taş ve Kerpiç Malzemeli Fakat Kiremit Çatılı Eski Bir Konut Çatalbahçe Köyünden).

Eski dönem konutlarda, yapı malzemesini kerpiç oluşturmaktadır. Kerpiç ana yapı malzemesi olarak taşla birlikte kullanılmıştır. Taş malzeme özellikle temelin sağlamlaştırılması için tercih edilen bir malzeme olup üst kısımlarda kerpiç kullanılmıştır. Bu tip konutlara alanımızın bütün köylerde rastlanılmakta ve belirli bir morfolojik ayrım yapılmaktadır (Foto: 36).

Araştırma alanımızda eski dönem konutları tek katlı dam evler çift katlı toprak saç yada kiremit çatılı evler oluşturmaktadır (Şekil: 6).

Foto 37: Tek Katlı, Taş ve Kerpiç Malzemeli Fakat Kiremit çatılı Eski Bir Konut (Kurtuşağı Köyünden).

2.2.4.1.1.Tek Katlı Dam Evler :

Bu tip evler kerpiçten yapılmış toprak örtülü düz çatılı evlerdir. Bu evlerde iç kısımların planı basit karakter göstermektedir. İki oda ve bir mutfak, girişte ise ince uzun bir salon bulunmaktadır. Bu konutlarda tuvalet evin dışında ve yakın mesafesinde yer almaktadır. Ayrıca evin yanında eklentileri olan ahır, samanlık, kümes ve islimhaneler yer almaktadır (Şekil: 6).

Ahşap malzeme konutların çatılarında ve iç kısımlarında kiriş vazifesi yapmak üzere kullanılmaktadır. Bu tip konutlara ekonomik seviyenin yükselmesiyle artık yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlamıştır.

2.2.4.1.2.Çift Katlı Toprak –Saç Yada Kiremit Çatılı Evler:

Eski dönem konutlarının bazıları çift katlı olmaktadır. Bu konutlar tek katlı evlerden çok belirgin şekillerde ayrılmaktadır.Özellikle bu konutlarda iç plan daha karmaşık olup kullanım alanı daha fazladır. İki yada üç oda , mutfak banyo ve salon daha geniş alan kaplamaktadır. Bu konutlarda da tuvalet dışarıda yer alır.Fakat ahır ve samanlık bazen konutların altında yer almaktadır. Çift katlı konutların alt katına evlerin iç kısmında bulunan bir merdivenle inilebilirken bazen de giriş kısmından

T.C. YÜKSEK
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

yani alt kattan üst kata merdivenle çıkılmaktadır. Her iki durumda da alt katların dışa açılan birer geniş kapıları bulunmaktadır. Alt katlar genellikle ahır yada samanlık olarak kullanılmıyorsa erzak deposu olarak kullanılmaktadır (Şekil: 5).

Foto 38: Eski dönem, çift katlı Bir Ev (Küçükkürne Köyünden).

Çatı malzemesi bu evlerde farklılık göstermektedir. Çatılarından ekonomik faaliyetlerde yararlanmak amacıyla düz toprak çatılı evler hala tercih edilebilmektedir.

Fakat bu tür evler dış etmenlerden oldukça fazla etkilenmektedirler. Özellikle yağışlar bu tür toprak damlı evlerin kullanımını zorlaştırmaktadır. Eski dönem evlerinden iki katlı olanlarda kiremit ve çok azda olsa saç kullanılmaktadır. Yani düz damların üzeri kiremit malzemesiyle kaplanarak kullanım zorluğu ortadan kaldırılmaktadır. Ayrıca bu evlerde pencereler küçük fakat oldukça fazla sayıya sahiptirler. İki katlı evlerin mutlaka birer balkonu da bulunmaktadır (Şekil: 5).

Bu tip konutlarda eklentiler evlere yapışık konumda değil yakın çevresine serpilmiş durumdadırlar.

Pencereler ise çoğu yerde doğu ve batı yönlerine açılmaktadır. Kuzeyde var olanlar ise daha küçük ebatlarda inşa edilmiştir.

2.2.4.2. Yeni Dönem Konutlar:

Bugünkü medeniyet, ulaşım araçları, taklit ve teknik şartlar içinde ev şekilleri üzerinde yakın çevreden bulunabilecek yapı malzemesi ve diğer coğrafi faktörlerin etkisinden bahsetmek ve bu etkinin doğurabileceği şekilleri bulabilmek oldukça güçtür (Tanoğlu-1969,s.215).

İnceleme alanımızda da toprak ev şekillerine nazaran tuğla , biriket ve taş malzeme yanında betonarme binaların hızlı yayılmaya başlandıkları gözlenmektedir. Bunun en büyük nedeni kuşkusuz bu tür malzeme ile daha lüks evlerin yapılabilmesi be bu malzemelerle daha çeşitlilik kazanmasıdır.

Foto 39: Yeni Dönem Konutlardan Bir Görünüm (Ören Köyünden).

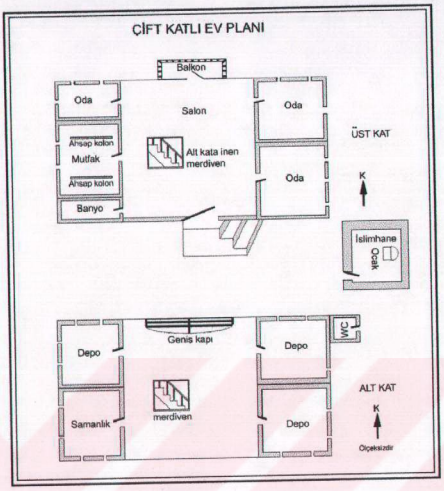
Tabi ki bu yeni dönem konutların yapımı için insanların ekonomik gelir düzeylerinin uygunluğu en başta gelen şartlarda birini oluşturmaktadır. Bu tip evlerde evlerin iç kısmı genişlemekte, kullanım alanları fonksiyonlarına göre ayrılmakta ve bina yükseltisi fazlalaşabilmektedir. Nitekim bu konutlara alanımızda özellikle Akçadağ kasaba merkezinde fazlasıyla rastlanılmaktadır. Bunun dışında birer belediyelik olan ve küçük birer kasaba olma yolunda hızla ilerleme kaydeden Ören, Kozluca, Esenbey ve Çatyol gibi yerleşmelerde bu konutlara rastlanılmaktadır. Ayrıca deprem nedeniyle yer değiştirmiş olan Doğanlar köyü de planlı bir şekilde oluşturulmuş yeni dönem konutlarından meydana gelmektedir (Foto: 39).

Tablo 41: Akçadağ İlçesindeki Konutların Yapı ve Çatı Malzemeleri ile Konut Sayıları

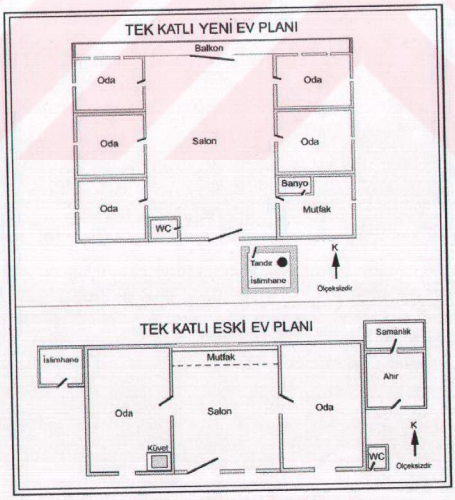
Köyler	Konutların Yapı Malz.				Konutların Çatı Malz.			Toplam
	Kerpiç	Tuğla	Briket	Taş	Toprak	Kiremit	Saç	Konut
Aksaray	40	30	-	-	40	30	-	70
Alişeri	40	-	-	20	30	15	15	60
Altınlı	18	10	-	-	5	23	-	28
A.Örükçü	65	5	-	-	50	20	-	70
Aydınlar	85	25	5	-	10	105	-	115
Bayramuşağı	134	-	-	-	10	114	10	134
Bölüklü	100	-	-	10	50	60	-	110
Büyükçimiş	31	10	-	-	21	20	-	41
Çatyol	380	70	-	-	70	380	-	450
Dedeköy	40	100	-	-	70	70	-	140
Derinboğaz	130	-	-	-	-	90	-	130
Develi	-	20	-	300	-	320	-	320
Doğanlar	390	8	2	70	80	350	40	470
Dümüklü	20	20	-	40	10	55	15	80
Esenli	33	5	-	-	18	20	-	38
Fatih	123	7	-	20	10	60	10	80
Gölpınar	80	5	-	-	75	50	5	130
Güzyurdu	60	-	-	-	80	5	-	85
Hançerli	30	-	-	10	30	10	-	40
Ilıcak	70	-	-	-	70	-	-	70
İkinciler	130	20	-	10	57	100	3	160
Kadıbrahim	-	-	-	65	55	7	3	65
Karamağara	50	-	-	-	25	25	-	50
Karapınar	190	90	-	-		280	-	280
Keklikpınarı	90	5	-	15	80	30	-	110
Keller	59	2	-	15	10	45	21	76
Körmekavak	50	20	-	-	10	60	-	70
Mihmanlı	40	5	-	-	30	15	-	45
Muratlı	27	-	-	-		27	-	27
Ören (B)	280	300	-	110	30	700	90	820
Resuluşağı	70	-	-	20	30	50	10	90
Sahilköy	20	12	-	-	5	26	1	32
Sarıhacı	150	-	-	100	50	170	10	250
Şihlar	120	-	-	-	80	40	-	120
Yağmurlu	161	20	-	-	161	20	-	181
Yalınbudak	45	1	-	4	40	10	-	50
Yalınkaya	80	12	-	10	5	97	-	102
Yaylımlı	70	-	-	40	99	11	-	110
Y.Örükçü	120	-	-	-	100	20	-	120
Kepez (BM)	100	-	-	40	100	40	-	140
Aksüt	40	-	-	-	37	3	-	40
Bekiruşağı	5	5	-	60	61	14	5	70
Çakıllıpınar	75	-	-	-	70	4	1	75
Çevirme	10	-	-	12	10	12	-	22
Darıca	35	5	-	20	20	35	5	60
Demirciler	30	-	-	3	28	5	-	33
Durulova	40	10	-	10	10	30	20	60
Dutlu	8	-	-	7	11	4	-	15
Güneşli	50	10	-	20	60	20	-	80
Gürkaynak	70	-	-	10	70	10	-	80
Harunuşağı	-	20	-	30	30	20	-	50
Kahyalı	30	-	-	30	50	10	-	60
Kasımuşağı	70	-	-	-	65	5	-	70
Kozluca(B)	225	100	-	80	22	338	110	405
Ortaköy	45	4	-	12	45	9	7	61
Taşevler	40	-	-	90	115	15	-	130
Tataruşağı	85	21	-	4	55	55	-	110
Levent (B)	50	10	-	10	20	50	-	70
Bağköy	108	2	-	-	60	50	-	110
Büyüköy	100	-	-	20	60	50	-	120
Çatalbahçe	94	10	-	3	30	85	-	107
Çobanuşağı	67	3	-	40	40	70	-	110
Doğantepe	40	5	-	10	45	10	-	55
Esenbey	215	20	5	40	30	210	40	280
Kayadibi	87	10	-	-	40	57	-	97
Kolköy	90	20	-	20	100	30	-	130
Kozalak	60	-	-	40	20	70	10	100
Kurtuşağı	40	-	-	20	10	50	-	60
Küçükkürne	75	5	-	-	60	20	-	80
Mezraaköy	65	-	-	-	15	50	-	65
Sakalıuzun	20	1	-	-	5	16	-	21
Taşolar	60	10	-	30	89	10	1	100
Toplam	5660	1053	12	1500	2956	4837	432	8225

Tablo 42: Akçadağ İlçesindeki Konutların Oda Sayıları, Kat Sayıları ve Çatı Tipi Sayıları

Köyler	Konutların Oda Sayıları			Konutların Kat Sayıları			Konutların Çatı Tipi		
	Tek oda	İki oda	Üç oda +	Tek kat	İki kat	Üç kat	Düz	Beşik	Diğer
Aksaray	-	-	60	50	10	10	50	-	-
Aliçeri	-	-	70	66	3	40	30	-	1
Altınlı	-	-	-	-	-	-	5	23	-
A.Örükçü	30	20	20	55	15	50	20	-	-
Aydınlar	-	-	115	60	55	10	105	-	-
Bayramuşağı	34	70	30	54	80	20	114	-	-
Bölüklü	-	-	110	80	30	-	60	-	-
Büyükçimiş	20	21	-	36	5	21	20	-	-
Çatyol	50	300	100	185	165	70	2380	-	-
Dedeköy	-	-	140	68	70	50	90	-	2
Derinboğaz	-	-	130	40	90	40	90	-	-
Develi	100	200	20	310	10	-	320	-	-
Doğanlar	-	-	470	350	120	25	400	45	-
Dümüklü	-	-	80	35	40	10	55	15	5
Esenli	-	28	10	18	20	18	20	-	-
Fatih	-	-	80	60	20	10	70	-	-
Gölpınar	-	-	130	100	30	10	40	5	-
Güzyurdu	-	-	85	35	50	30	55	-	-
Hançerli	10	20	10	35	5	30	10	-	-
Ihcak	20	40	10	65	5	70	-	-	-
İkinciler	30	65	65	79	78	57	100	3	3
Kadırbrahim	-	-	65	30	35	55	10	-	-
Karamağara	-	-	50	25	25	25	25	-	-
Karapınar	-	-	280	190	90	-	220	60	-
Keklikpınarı	-	-	110	95	15	80	30	-	-
Keller	-	-	76	60	16	20	25	-	-
Kömekavak	20	40	10	60	10	10	60	-	-
Mihmanlı	10	25	10	20	25	30	15	-	-
Muratlı	-	-	27	24	3	-	27	-	-
Ören (B)	-	-	820	320	490	50	370	300	10
Resuluşağı	-	-	90	60	30	10	70	10	-
Sahilköy	-	12	20	17	15	-	20	12	-
Sarıhacı	20	100	130	130	120	50	190	-	-
Şıhlar	-	-	120	80	40	80	40	-	-
Yağmurlu	-	-	181	130	50	50	131	-	1
Yalınbudak	25	25	-	40	10	40	10	-	-
Yalınkaya	-	-	102	5	97	5	97	-	-
Yaylımlı	10	80	20	95	15	99	11	-	-
Y.Örükçü	-	-	120	80	40	-	20	-	-
Kepez (BM)	-	40	100	100	40	100	40	-	-
Aksüt	-	-	40	37	3	37	3	-	-
Bekiruşağı	-	80	-	70	10	61	-	14	-
Çakıllıpınar	-	-	75	60	15	70	5	-	-
Çevirme	-	12	10	20	2	4	18	-	-
Darıca	10	50	-	50	10	20	35	5	-
Demirciler	-	-	33	23	10	28	5	-	-
Durulova	-	-	60	30	30	20	40	-	-
Dutlu	-	-	15	10	5	10	5	-	-
Güneşli	-	-	80	70	10	60	20	-	-
Gürkaynak	-	-	80	70	10	-	10	-	-
Harunuşağı	10	20	20	10	40	30	20	-	-
Kahyalı	-	-	60	30	30	55	5	-	-
Kasımuşağı	20	40	10	50	20	65	5	-	-
Kozluca(B)	-	-	470	310	150	250	220	-	10
Ortaköy	46	15	-	51	10	45	9	7	-
Taşevler	-	-	130	55	75	115	15	-	-
Tataruşağı	-	-	110	106	3	55	55	-	1
Levent (B)	20	20	30	40	30	20	50	-	-
Bağköy	-	-	110	60	50	60	50	-	-
Büyükköy	-	-	120	90	30	10	90	10	-
Çatalbahçe	-	-	115	85	30	10	95	-	-
Çobanuşağı	-	30	80	65	40	40	70	-	5
Doğantepe	15	15	25	52	3	45	10	-	-
Esenbey	-	-	280	260	20	20	180	80	-
Kayadibi	-	-	97	60	37	10	72	15	-
Kolköy	15	85	35	120	10	100	30	-	-
Kozalak	-	60	40	50	50	20	80	-	-
Kurtuşağı	-	-	60	20	40	10	50	-	-
Küçükkürme	-	20	60	60	20	60	20	-	-
Mezraaköy	-		65	40	25	-	40	25	-
Sakaluzun	10	11	-	19	2	5	16	-	-
Taşolar	-	-	100	80	20	90	10	-	-

Şekil 5: Çift Katlı Ev Planı

Şekil 6: Tek Katlı Eski ve Yeni Ev Planları

Yeni dönem konutları olarak ayırdığımız evler tek katlı, iki yada daha fazla katlı olabilmektedirler. Özellikle yukarıda adından bahsettiğimiz belediyeliklerde iki ve üstü yükseklikte konutlara rastlarınken yüksek alanlardaki yeni dönem konutlarında tek kat tercih edilmekte ve yine yapı malzemesinde çevreye bağımlı kalınmamaktadır. Yeni dönem konutlarının çatı malzemesini diyebiliriz ki tek başına kiremit oluşturmaktadır.

Akçadağ kasaba merkezinde yeni dönem konutlar ile eski dönem konutlar çok belirgin bir sınır oluşturmaktadır. Bu sınırı gözle görmek de mümkündür. Aslında bu sınırın oluşmasını sağlayan höyük üzerindeki evlerin, bu alanın sit alanı olarak ilan edilmesinden kaynaklanmaktadır. Yeni oluşan mahallelerde inşa edilen evler çok katlı olabilmektedir.

2.3. Nüfus

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün sayım yıllarına göre yayımlamış olduğu bültenlere bağlı kalarak, inceleme alnımızda yer alan köylerin 1935'ten günümüze kadar yapılmış olan nüfus sayımlarına göre nüfus bilgileri verilmeye çalışılacaktır. Fakat bu istatistiki bilgilerin beraberinde doğru yorumlara ve sonuçlara varabilmek için arazi gözlemlerimiz sırasında köylerden elde ettiğimiz bilgilere de yer verilecektir.

Akçadağ ilçesi nüfusunun incelenmesi sırasında herhangi bir yanılgıya meydan vermemek amacıyla günümüzde Akçadağ'a bağlı olan 73 köy göz önüne alınmıştır.*

---

* Akçadağ ilçesi nüfusuna bağlı olan tüm yerleşmeler (Doğanşehir,Kürecik,Levent ile merkez bucağı ve bunlara bağlı köyler) esas alınarak, 1927 yılından günümüze kadar incelendiğinde 1945 yılına kadar sürekli bir artış durumunda olduğu görülmektedir. 1927 yılında 37.294 olan ilçe nüfusu, 1935 yılında 41.390, 1940 yılında 45.724 ve 1945 yılında 48.111 kişi olarak tespit edilmiştir. 1946 yılında Doğanşehir'in Akçadağ'dan ayrı bir ilçe olması ve merkez bucakta yer alan bazı köylerin de Doğanşehir'e bağlanmasıyla Akçadağ nüfusunda önemli ölçüde azalmalar olmuştur. Böylece ilçe nüfusu 1950'de 32.630'a düşmüştür.

Tablo 43: Akçadağ İlçesine Bağlı Köylerin Sayım Yıllarına Göre Nüfus Sayıları (1935-1997)

Köyler/Yıllar	1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1997
Aksaray	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	234	302
Aliçeri	-	289	303	285	277	277	312	268	289	342	277	230	146
Altınlı	-	-	174	226	241	299	372	431	540	539	544	452	222
A.Örükçü	198	260	298	409	464	379	427	427	355	364	410	322	1170
Aydınlar	264	314	344	688	433	535	597	768	864	879	892	709	572
Bayramuşağı	303	332	302	369	484	534	559	623	707	677	539	332	182
Bölüklü	201	234	227	254	321	381	444	486	618	553	567	512	369
Büyükçimiş	-	-	-	-	198	217	226	239	395	290	311	254	178
Çatyol	486	580	608	732	858	1.032	1.469	1.851	2.128	1.761	2.036	1.727	1.967
Dedeköy	179	474	529	584	715	412	418	515	560	464	525	426	443
Derinboğaz	376	407	360	378	457	501	453	464	600	622	608	751	665
Develi	405	415	451	512	556	617	624	585	586	532	582	578	448
Doğanlar	794	1.056	1.253	1.227	1.376	1.423	1.503	1.436	1.592	1.511	1.462	1.341	1.138
Dümüklü	150	175	199	243	256	297	326	299	296	268	272	196	119
Esenli	105	113	126	182	183	168	169	133	225	228	219	243	201
Fatih	125	151	158	159	132	111	111	216	273	355	405	430	372
Gölpınar	157	521	341	425	458	521	597	645	641	718	718	706	508
Güzyurdu	351	566	394	429	453	495	551	549	575	536	523	532	566
Hançerli	284	324	334	328	347	407	388	325	292	314	325	326	120
Ilıcak	175	218	227	251	355	341	364	541	391	382	374	408	320
İkinciler	318	407	461	556	629	670	665	674	1.059	996	964	905	588
Kadıbrahim	280	297	304	355	375	399	417	508	374	456	436	396	282
Karamağara	153	180	369	399	449	241	232	258	324	302	283	242	217
Karapınar	497	615	635	1.403	823	1.037	1.022	2.238	1.751	1.709	1.346	1.692	736
Keklikpınarı	-	-	-	-	315	415	465	534	514	610	655	680	468
Keller	422	439	550	594	473	480	462	378	385	275	258	216	100
Körmekavak	-	-	-	597	310	230	235	221	265	249	230	180	90
Mihmanlı	186	195	203	195	251	254	292	279	262	243	232	220	199
Muratlı	95	101	103	138	149	159	150	136	167	154	160	149	71
Ören (B)	886	980	961	1.042	1.342	1.420	2.031	2.372	2.673	3.167	4.040	2.888	3.864
Pınarlıgeçit	125	220	261	267	345	402	463	519	668	656	578	553	-
Resuluşağı	565	240	282	398	310	335	350	357	355	392	405	384	359
Sahilköy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	142
Sarıhacı	324	367	425	465	559	623	676	652	633	712	695	573	411
Şıhlar	287	501	492	507	698	743	885	782	822	883	921	693	604
Yağmurlu	145	267	258	319	383	549	721	928	1.007	1.109	1.127	1.067	835
Yalınbudak	208	373	390	384	356	296	296	231	254	277	287	288	179
Yalınkaya	188	207	245	282	148	321	429	512	527	577	591	446	183
Yaylımlı	310	346	379	446	464	554	562	533	596	472	425	350	218
Y.Örükçü	476	563	600	605	711	646	643	683	699	626	622	565	436
Kepez (BM)	789	882	929	1.024	1.171	1.753	1.819	2.566	2.208	1.772	1.545	1.187	616
Aksüt	76	98	127	149	158	188	205	208	229	261	238	222	87
Bekiruşağı	579	601	611	661	755	909	756	796	869	760	711	390	134
Çakıllıpınar	134	149	207	292	356	373	365	323	402	598	469	252	122
Çevirme	-	-	-	-	-	-	251	259	198	172	157	101	52
Darıca	574	617	635	879	913	961	1.144	1.290	1.307	1.087	605	566	289
Demirciler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	163	108
Durulova	334	362	350	400	426	443	466	501	430	550	330	373	154
Dutlu	167	159	170	198	224	276	267	296	233	215	161	122	54
Güneşli	251	416	354	431	409	449	481	484	405	398	231	317	134
Gürkaynak	240	277	278	307	347	413	480	479	485	553	484	388	194
Harunuşağı	615	628	644	673	668	908	862	988	945	805	704	399	177
Kahyalı	517	545	474	510	588	733	773	746	627	702	685	293	105
Kasımuşağı	390	416	413	468	525	583	603	570	674	1.022	872	756	438
Kozluca(B)	721	542	630	589	1.328	1.666	1.914	2.332	2.060	2.324	2.331	2.052	2.001
Ortaköy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	266	107
Taşevler	477	546	548	598	659	818	865	974	921	1.073	904	1.115	800

Tataruşağı	363	393	399	454	491	604	626	572	535	543	431	414	224
Levent (BM)	417	564	516	452	256	289	298	334	302	336	450	407	390
Bağköy	356	362	425	377	384	455	407	436	373	467	462	391	359
Büyükköy	308	338	349	363	416	479	499	559	492	517	659	533	436
Çatalbahçe	215	190	220	266	291	319	430	478	436	492	638	621	550
Çobanuşağı	317	341	338	387	410	489	576	597	629	829	695	788	349
Doğantepe	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	230	132
Esenbey	587	475	540	635	706	925	1.076	1.306	1.959	2.048	2.024	932	744
Kayadibi	394	223	206	278	273	255	379	476	417	384	430	356	184
Kolköy	219	255	233	254	296	368	430	508	607	725	684	808	575
Kozalak	450	457	433	548	668	788	722	878	684	658	581	580	475
Kurtuşağı	-	166	155	158	194	197	239	250	287	346	302	286	169
Küçükkürne	141	160	177	180	213	270	301	340	351	414	448	424	379
Mezraaköy	131	*	*	*	236	267	288	283	269	333	382	323	247
Sakalıuzun	128	159	127	158	165	153	128	158	166	144	92	49	61
Taşolar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	439	296
Toplam	**19908**	**23048**	**24034**	**28322**	**31180**	**36062**	**38656**	**43683**	**44762**	**45728**	**44549**	**39739**	**31132**

Kaynak: D.İ.E. Nüfus Sayımları ve İlçe Nüfus Müdürlüğünden Alınan 1997 Yılı Nüfus Sayımı Sonuçları.

Akçadağ ilçesine günümüzde bağlı olan 73 yerleşme yerinin sayım yıllarındaki nüfusları ele alınarak 1927 yılından günümüze kadar konu incelendiğinde, nüfusun 1980'e kadar, özel yapılanmalar hariç, bir artış içinde olduğu gözlenmektedir. 1985'ten itibaren ilçe nüfusu 1997 yılına kadar aksi yönde yani azalma yönündedir. 1927 yılı nüfus sonuçlarına göre köylerin nüfusunun ayrı ayrı verilmemiş olması o yıllarda Akçadağ'a şimdi bağlı olan köy nüfuslarının tespitini de güçleştirmektedir. Ancak 1927 yılı nüfusu ile 1935 yılı nüfusu arasındaki fark göz önüne alınarak bir orantı kuracak** olursak, 1927 yılı nüfusunun 17.938 kadar olduğunu söyleyebiliriz.

Akçadağ'da 1935 yılında 19.908 kişi olarak belirlenen nüfus 1980 yılına kadar sürekli bir artış eğilimindedir (Tablo: 43, Grafik: 14) Nüfus 1940 yılında 23.048 kişiye, 1945'te 24.034'e, 1950'de de 28.322 kişiye ulaşmıştır. 1935-1940 yılları arasında nüfus %17'lik bir artış oranıyla 3780 kişi artmıştır.(Tablo: 45) 1940-1945 arası dönemde ise artış oranı 1837 kişidir ve bu da %7'ye denk düşmektedir. 1945-1950 arasında nüfus %13 artarak 3606 kişinin daha nüfusa eklendiğini

** X= (a × b) ÷ c, X=1927 yılı için tahmini nüfus, a = Son dönem de Akçadağ'a bağlı olan yerleşmelerin 1935 yılı toplam nüfusu, b = 1927 yılında Akçadağ'a bağlı olan tüm yerleşmelerin nüfusu, c = 1935 yılında Akçadağ'a bağlı olan tüm yerleşmelerin nüfusu, bu durumda X= (19.908 × 37.294) ÷ 41.390 ⇒ X=17. 938

görüyoruz. Akçadağ nüfusu 1955 yılına dek 4552 kişi artarak 35.732'ye ulaşmıştır. Başka bir deyişle nüfus %15 oranında artış göstermiştir.1960 yılında 40.173'e ulaşan ilçe halkı, 1955-1960 döneminde %12 büyümüştür. 1960-1965 arası yıllarda ise nüfus %11'lik bir büyümeye sahiptir. 1965-1970 arası dönemde de bu artış oranı düşmemiş ve %15 olarak gerçekleşmiştir.

1935'ten 1970'e kadarki dönemde Akçadağ nüfusunun büyüme oranları %7 ile %17 arasındadır. Nüfusun artış oranı 1970 yılından sonraki dönemlerde, 1980'e kadar azalmamasına rağmen düşük bir seyir takip etmiştir. 1970-1975 döneminde %2 büyüme oranı ile sadece 1005 kişi artmıştır. 1975-1980 arası dönemde ise tarımsal faaliyetlerdeki canlanmaya paralel olarak, özellikle sulu tarıma dayalı kayısıcılığın yaygınlaşması ile, bir önceki dönemde %2 olarak belirlenen nüfus artış oranı göçlerin de etkisiyle %6'lık bir orana yükselmiştir.

Ancak özellikle 1980'den sonra büyüme oranlarında, günümüze gelinceye kadar düşüşler yaşanmış/yaşanmaktadır. Nüfus büyümesinde birinci meydana gelen bu dengesizliğin birinci nedeni 1970-1975 döneminde yurt dışına insanların işçi olarak gitmesidir. İkinci neden ise 1980'den sonra başlayan kayısıcılık ile birlikte gelir/refah düzeyi artan insanların kırsal kesimden koparak Malatya şehir merkezine yerleşme eğilimleridir.

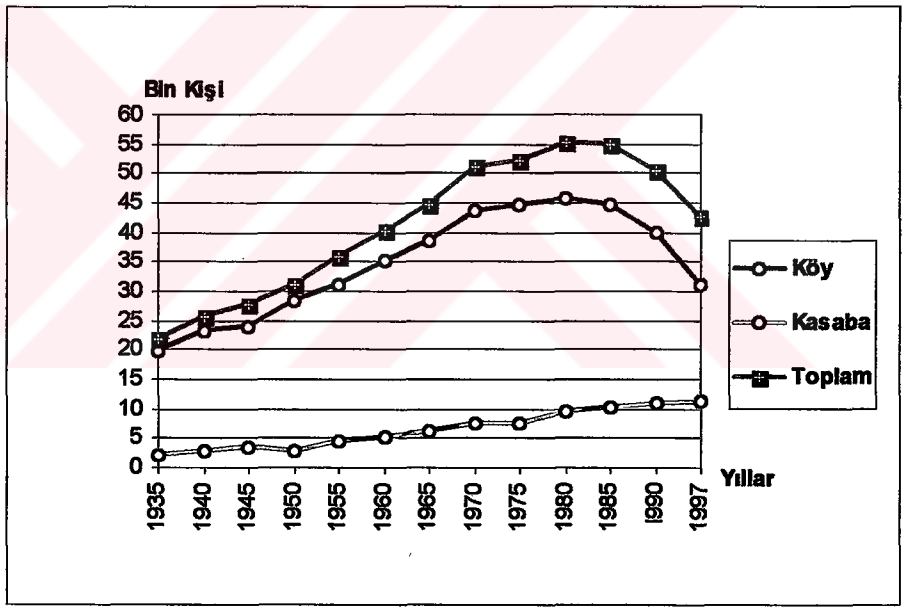
Kayısıcılık sektöründe meydana gelen gelişeler inceleme sahamızda yaz/kış nüfusunun farklı değerler göstermesinde etkindir. 1980-1985 arası % –1 oranında düşen saha, 1985-1990 yılları arasında % –8'lik bir değere ulaşmış, 1990-1997 arasında ise % –16'ya kadar düşmüştür (Tablo: 45).

1940-1945'de ülke nüfus artış hızı 0.010, Akçadağ'ın yıllık nüfus artış hızı 0.014'tür. 1945-1950 arası ülke nüfus artış hızı 0.021, Akçadağ'ın yıllık nüfus artış hızı 0.025'tir. 1950-1955 döneminde Akçadağ ile Türkiye'nin nüfus artış aynı değerdedir. 1965-1970, 1980-1985 ve 1990-1997 dönemlerinde de ilçe nüfus artış hızı ülke nüfus artış hızından fazla olmuştur. Diğer dönemlerde ise ilçe nüfus artış hızı, ülke nüfus artış hızından daha az olmuştur (Tablo: 46).

Akçadağ'ın 1935 ile 1997 yılları arasındaki nüfus artış hızı ise 0.011'dir. Aynı dönemdeki ülke nüfus artış hızı ise 0.022'dir (Tablo: 46).

Tablo 44: Sayım Yıllarına Göre Akçadağ İlçesi Nüfusu (1935-1997)

YILLAR	KÖY NÜFUSLARI			KASABA NÜFUSU			TOPLAM NÜFUS		
	K	E	T	K	E	T	K	E	T
1935	10048	9955	19908	1011	1038	2049	11059	10993	21957
1940	11678	11281	23048	1204	1485	2689	12882	12766	25737
1945	12352	11924	24034	1478	2062	3540	13830	13986	27574
1950	14337	13985	28322	1238	1620	2858	15575	15605	31180
1955	15472	15545	31180	1801	2751	4552	17273	18296	35732
1960	17281	17567	35052	2068	3053	5121	19349	20620	40173
1965	19123	19266	38556	2241	3754	5995	21364	23020	44551
1970	21879	21434	43583	2963	4577	7540	24842	26011	51123
1975	22069	22366	44762	3019	4347	7366	25088	26713	52128
1980	22363	23021	45728	4182	5366	9548	26545	28387	55276
1985	22199	22067	44549	4499	5786	10285	26698	27853	54834
1990	19998	19467	39739	4660	6179	10839	24658	25646	50578
1997	-		31132	-	-	11395	-	-	42527

Grafik 14: Akçadağ İlçesi Nüfusunun Seyri (1935-1997)

Bu oran Malatya'da 0.010'dur. Başka bir ifade ile Akçadağ'ın yıllık nüfus artış hızı ülke nüfus artış hızından az, Malatya ili nüfus artış hızından düşük de olsa fazladır. Ancak konu kır ve kasaba nüfusu olarak ayrı ayrı ele alınacak olursa farklılıklar ortaya çıkacaktır.

Tablo 45: Akçadağ'da Nüfusun Büyüme Oranları

Dönemler	KÖY NÜFUSU		KASABA NÜFUSU		TOPLAM NÜFUS	
	Nüfus Artışı	Büyüme Oranı(%)	Nüfus Artışı	Büyüme Oranı(%)	Nüfus Artışı	Büyüme Oranı(%)
1935-1940	3140	16	640	31	3780	17
1940-1945	986	4	851	32	1837	7,1
1945-1950	4288	18	-682	-19	3606	13
1950-1955	2858	10	1694	59	4552	15
1955-1960	3872	12	569	13	4441	12
1960-1965	3504	10	874	17	4378	11
1965-1970	5027	13	1545	26	6572	15
1970-1975	1179	3	-174	-2	1005	2
1975-1980	966	2	2182	30	3148	6
1980-1985	-1179	-3	737	8	-442	-1
1985-1990	-4810	-11	554	5	-4256	-8

Kaynak: DİE, (1935-1990)

Akçadağ nüfusu belirli dönemlerde hem ülke hem de Malatya'dan daha yüksek nüfus artış hızına sahip olmuş, hatta Akçadağ ülke nüfus artış hızından yüksek değerler gösterirken Malatya'nın nüfus artış hızından da yüksek değerlere sahip olmuştur. 1950-1955 dönemlerinde ülke nüfus artış hızı ile aynı değerlere sahip olan ilçe 0.027'lik bir değerde iken Malatya 0.007'lik bir artış hızına sahiptir.

Tablo 46: Köy –Kasaba –Malatya ve Türkiye'de Nüfus Artış Hızları

DÖNEMLER	KIR NÜFUSU		KASABA NÜFUSU		TOPLAM NÜFUS		
	Türkiye	Akçadağ	Türkiye	Akçadağ	Türkiye	Malatya	Akçadağ
1935-1940	0,017	0,029	0,026	0,054	0,019	0,004	0,032
1940-1945	0,009	0,008	0,015	0,055	0,010	0,005	0,014
1945-1950	0,021	0,033	0,022	-0,043	0,021	0,024	0,025
1950-1955	0,017	0,019	0,055	0,093	0,027	-0,07	0,027
1955-1960	0,019	0,023	0,049	0,024	0,028	0,028	0,023
1960-1965	0,017	0,019	0,039	0,032	0,024	0,028	0,021
1965-1970	0,012	0,025	0,047	0,046	0,025	0,024	0,028
1970-1975	0,013	0,005	0,041	-0,005	0,025	0,023	0,004
1975-1980	0,013	0,004	0,030	0,052	0,020	0,011	0,012
1980-1985	-0,010	-0,01	0,062	0,015	0,024	0,018	-0,002
1985-1990	-0,005	-0,02	0,043	0,011	0,021	0,011	-0,016
1990-1997	-0,007	-0,05	0,029	0,01	0,015	0,01	-0,035
1935-1997	0,009	0,007	0,038	0,028	0,022	0,01	0,011

Kaynak: DİE, (1935-1997)

Akçadağ ilçesi nüfusu sosyal olarak dönemler arası bazı oynamalar göstermektedir. Akçadağ ilçesi nüfusunun seyrinde oynamalar olmakla birlikte birtakım dönemleri ayrı tutmak gerekir. Nüfus 1935-1950 yılları arasında daha hızlı bir artış içerisinde iken 1950-1955 arası ülke artış hızıyla aynı orana sahiptir. 1955-1997 arası nüfus artışında bazı oynamalar dikkat çekmektedir. Nüfus artışının bir

önceki döneme göre genelde yavaşladığı bu dönemde 1955'den sonra bir yavaşlama ve 1970'de tekrar bir hızlanma görülmektedir. Daha sonraki dönemlerde ise nüfus artış hızında büyük düşüşler dikkati çekmektedir (Tablo: 46).

İlçe nüfusunun sayısal artışındaki ve değişimindeki temel sebepler ise şunlardır: 1935-1950 arası dönemde ilçe nüfusunda özellikle göç olaylarının fazlalığı önemli bir etkendir. Ancak ilçede yaşayan nüfusun teknik imkanlardan uzak tarımsal faaliyetler gerçekleştiriyor olmasına rağmen göçmemesini bazı siyasal ve kültürel etmenlere bağlayabiliriz. Bunun yanı sıra 2.Dünya savaşı sırasında erkeklerin büyük bir kısmının silah altına alınması da nüfusun 1970'lere kadar azalmasında bir etmendir. Daha sonraki dönemlerde de meydana gelen azalmalar , daha önce de izah edildiği gibi ekonomik refah düzeyinin artmasına paralel yoğunlaşan Malatya ilinin tercih edilmesidir.

İlçe genelinde kadın nüfus hep erkek nüfustan fazla olmuştur. Diğer taraftan silah altına alınan erkek nüfusun geriye dönmesi sonucu ortaya çıkan doğum miktarındaki artış 1965-1970 döneminde fark edilebilmektedir. İlçede nüfus artış ve azalışlarının ulaşım faktörüyle birlikte ekonomik değişimlerin de etkisinin olduğu somuttur. Önceleri kolaylıkla sağlanamayan ulaşım imkanları zamanla daha rahatlamış böylece insanların bir kısmı Malatya'da konaklayıp günübirlik Akçadağ'a gidebilme yolunu seçmişlerdir.

Sonuç olarak Akçadağ ilçesi nüfusu son dönemlerde hem ülke hem de çevresindeki yerleşmelere göre daha yavaş bir gelişme göstermektedir. Her ne kadar ekonomik düzey sürekli olarak artış gösterse de ilçe ters orantılı olarak nüfus kaybetmektedir. Başka bir ifade ile ilçe kaynakları, büyüyen nüfusu Malatya ya ve başka illere aktarmakta ilçe toprakları özellikle yaz aylarında tercih edilen ekonomik faaliyetlerin sürdürüldüğü yerleşmeler olarak cazibesini sürdürmektedir. Ayrıca buna Malatya'ya olan ulaşım rahatlığını da eklemek gerekir. Özellikle kayısı ile uğraşan üreticiler yatırımlarını Malatya'ya yapmakta ve genellikle buraya yerleşmektedirler.

2.3.1.Kırsal Kesimde Nüfusun Gelişimi:

Cumhuriyet öncesi dönemlerde nüfusun gelişimini net olarak belirlemek mümkün olmamaktadır. Fakat Osmanlı Devleti'nin XVI. yüzyılda hazırlamış olduğu

tahrirlere ve daha sonra XIX.yüzyılda düzenli bir şekilde tutulan salnamelere göre bazı sonuçlara varabilmek mümkündür. Yine de bu dönemlerdeki idari bölümlemeler günümüzden farklı olduğu için, sahamızın bugünkü sınırları dahilinde ne kadar nüfusun bulunduğunu tespit etmek mümkün değildir. Ancak bütün bunlara rağmen bir fikir edinmemize yardımcı olabileceğini düşünerek bir takım bilgileri burada vermenin yararlı olabileceği düşünülmüştür.

Osmanlı Devleti'nin XVI.yüzyılda hazırlamış olduğu Kanunî Devri Malatya Tahrir Defterlerine göre inceleme sahamız Malatya Sancağının Keder Beyt Nahiyesi olarak geçen alana karşılık gelmektedir. 1560'da Keder Beyt Nahiyesi'ne bağlı 89 köy ve mezra bulunmaktadır. Bu köylerde 1021 hane bulunmakta olup bu tarihte sadece asker nüfusu verilmektedir. Fakat her haneye 5 kişi düşünülecek olursa 1560'da Keder Beyt Nahiyesi'nde 5105 nüfusun varlığından sözedilebilir (Yinanç, Elibüyük-1983, s.137 – 162).

XIX.yüzyıla gelindiğinde Diyarbekir Salnamelerinden edindiğimiz bilgilere göre 1882 –1883 tarihlerinde Malatya Sancağı'nın bir kazası olan Akçadağ; Kürecik, Ayvalı, Hasançelebi ve Hekimhan olmak üzere dört nahiyeden oluşmaktaydı ve toplam 139 köyü ile 5113 haneye sahipti. Bu alanda 15 725 nüfus barınmakta idi. Fakat bu nahiyelerden sadece Kürecik bugün bizim inceleme alanımız sınırları içinde yer aldığı için bu nahiyenin hane ve nüfus sayısının göz önünde bulundurulması daha doğru olacaktır. Kürecik Nahiyesi'nin bu dönemde 84 köyü, 2318 hanesi ve 7986 nüfusu bulunmaktaydı (Işık-1998, s.108).

Hicri 1312 (Miladi 1894 – 1895) yılında Malatya'ya bağlı kazaların nüfusunu gösterir tablo da Akçadağ Kazası'nın toplam 24 221 nüfusu bulunmaktaydı. Bu nüfus içinde 13.452 erkek, 10.436 kadın yer almaktaydı. Fakat Ma'mûratü'l – Aziz Salnamesi'nde ayrıntılı olarak verilen yerleşme listesine baktığımız zaman Akçadağ'a bağlı birçok yerleşme göze çarpmaktadır. Bu yerleşmeler Arga, Levent, Ayvalı, Kuluncak, Hasançelebi ve Hekimhan nahiyelerine bağlı köylerdir. Bu köylerin kadın – erkek nüfusları ve toplam nüfuslarının yanında hane sayıları da verilmiştir. Bu tabloya göre Akçadağ Kazası'ndan 13.648 erkek, 10.573 kadın olmak üzere toplam 6137 hanede 24.221 nüfus bulunmaktaydı (Işık-1998, s.330). Fakat bugün sınırlarımız içinde yer almayan köyleri çıkararak bir nüfus belirlemesi

yapacak olursak 1895'te inceleme sahamızda toplam 8500-9000 nüfus yaşamakta idi (Işık, 1998, s.333).

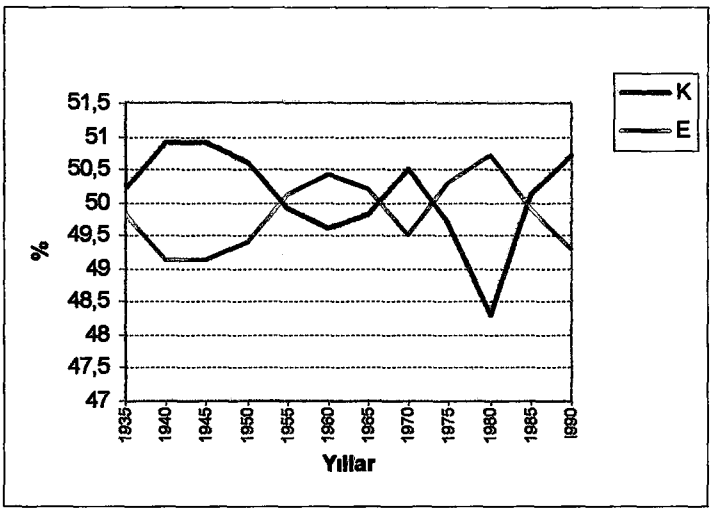
Cumhuriyet Dönemine gelindiğinde ise Akçadağ ilçesinde kır nüfusu 1935-1980 yılları arasını kapsayan 45 yıllık dönemde sürekli artmıştır. 1935'de 19.908 olan kır nüfusu yıllık ortalama %2,9'luk bir artışla 1940'da 23.048'e yükselmiştir. Bu dönemlerde özellikle I.Dünya savaşı ve Kurtuluş savaşı nedeniyle azalmış olan erkek nüfusu 1935-1940 arası dönemde daha fazla artmıştır. 1935'de erkekler nüfusun %49,8'ini oluştururken, 1940'da %49,1'e düşmüştür. 1940'dan sonra II.Dünya savaşı dolayısıyla erkek nüfusun askere alınması nüfus artış hızının azalmasına neden olmuştur. 1940'da 23.048 olan nüfus yıllık ortalama %0.8'lik bir nüfus artış hızıyla 1945'de 24.034 olmuştur. 1945'den nüfus artış hızı artmıştır. Bu durum 1980'e kadar sürmüştür. 1945'de 24.034 olan nüfus 1980'de 45.728'e yükselmiştir.

1980-1985 arası dönemde araştırma sahamızda kır nüfusu ilk kez azalma göstermiştir. 1980'de 45.728 olan toplam kır nüfusu yıllık ortalama %0,5'lik bir azalmayla 1985'te 44.549'a düşmüştür. Bu düşüşün en önemli nedenlerinden biri 1980 sonrası kayısıcılıkla beraber yaşama standartları yükselen insanların köylerin kopup Malatya merkezinde yerleşmeye başlamalarıdır. Tarımsal geliri olmayan yöre halkı da genel olarak yurtdışına göçmüşlerdir. Bu göçlerde de Avrupa ülkeleri ilk sıradadır. Ayrıca bu dönemde meydana gelen terör olayları da kırsal kesimdeki insanları daha güvenilir alanlara yöneltmiştir.

1985-1990 arasında kır nüfusundaki azalma devam etmiş ve %-2,3'lük bir azalmayla nüfus 44.549'dan 39.739'a düşmüştür. Nüfustaki bu azalma 1990-1997 arasındaki yedi yıllık devre içerisinde de aynı şekilde devam etmiş ve %-5 ile en yüksek kayıp oranına uğramıştır.

Tablo 47:Kırsal KesimdeYıllar İtibariyle Kadın-Erlek Oranları

YIL	1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990
K	50,2	50,9	50,9	50,6	49,9	49,6	49,8	50,5	49,7	48,3	50,1	50,7
E	49,8	49,1	49,1	49,4	50,1	50,4	50,2	49,5	50,3	50,7	49,9	49,3

Grafik 15: Kırsal Kesimde Kadın-Erkek Oranları

Kırsal nüfustaki bu genel durumun dışında, yerleşmeler itibariyle nüfusun artış ve azalış oranları Tablo: 48'de de verilmiştir. Bu tabloda dikkat çeken gelişmelere göz atacak olursak en belirgin olan 1980'den sonra hemen hemen bütün yerleşmelerde artış hızının negatif değerler göstermesidir. Bunu yukarıda söz ettiğimiz aynı nedenlere bağlayabiliriz.

İkinci dikkat çekici husus da bazı sayım devrelerinde birtakım köylerin nüfus azalışlarının çok yüksek değerlere ulaşmış olmasıdır. Bunlardan örneğin 1950-1955 arasında Dedeköy'ünün nüfusundaki %-11'lik azalma, bu devrede köyün mahallelerinden biri olan Kömekavak'ın köyden ayrılarak Kömekavak köyünü oluşturmasıdır. Yine aynı şekilde 1935-1940 devresinde Aliçeri'nin Resuluşağı'ndan ayrılması nüfusun %-17 azalmasına neden olmuştur. 1985-1990 arası dönemde de Aksaray'ın Şıhlar köyünden ayrılması ile ve yeni bir köy olması ile benzer bir nüfus değişimi olmuş, Şıhlar'ın %-5,7 azalmasına neden olmuştur.1940-1945 devresinde Altınlı'nın Gölpınar 'dan ayrılması %-8 azalmaya sebep olmuştur (Tablo: 48).

Bu şekilde kır nüfusunda meydana gelen bazı idari düzenlemeler, kır nüfusunda özellikle köylerin yıllar itibariyle genel nüfus artış oranlarını olumsuz yönde etkilemiş ve yapay bir azalma meydana getirmiştir. Tablo:48'de de verilen bu değerler ile idari gelişim kısmında anlattığımız gibi köy statülerinin değişimleri nüfusun belirli devreler arasında ani artış ve azalışlarına neden olmuştur.

Tablo 48: Köylerin Nüfus Artış Oranları (%)

Köyler/Yıllar	35-40	40-45	45-50	50-55	55-60	60-65	65-70	70-75	75-80	80-85	85-90	90-97
Aksaray	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	5,1
Alİçeri	#	0,9	-1,2	-0,6	0	2,4	-3	1,5	3,4	-4,2	-3,7	-9
Altınlı	#	#	5,2	1,3	4,3	4,4	2,9	4,5	-0	0,2	-3,7	-14
A.Örükçü	5,4	2,7	6,3	2,5	-4	2,4	0	-4	0,5	2,4	-4,8	26
Aydınlar	3,5	1,8	14	-9,3	4,2	2,2	5	2,4	0,3	0,3	-4,6	-4
Bayramuşağı	1,8	-2	4	5,4	2	0,9	2,2	2,5	-1	-4,6	-9,7	-12
Bölüklü	3	-1	2,2	4,7	3,4	3,1	1,8	4,8	-2	0,5	-2	-7
Büyükçimiş	#	#	#	#	1,8	0,8	1,1	10	-6	1,4	-4	-7
Çatyol	3,5	0,9	3,7	3,2	3,7	7,1	4,6	2,8	-4	2,9	-3,3	2,6
Dedeköy	19	2,2	2	4	-11	0,3	4,2	1,7	-4	2,5	-4,2	0,8
Derinboğaz	1,6	-2	1	3,8	1,8	-2	0,5	5,1	0,7	-0,5	4,2	-2
Develi	0,5	1,7	2,5	1,6	2,1	0,2	-1	0	-2	1,8	-0,1	-5
Doğanlar	5,7	3,4	-0,4	2,3	0,7	1,1	-1	2,1	-1	-0,7	-1,7	-3
Dümüklü	3,1	2,6	4	1	3	1,9	-2	-0	-2	0,3	-6,6	-10
Esenli	1,5	2,2	7,4	0,1	-2	0,1	-5	11	0,3	-0,8	2,1	-4
Fatih	3,8	0,9	0,1	-3,7	-3	0	13	4,7	5,3	2,6	1,2	-3
Gölpınar	24	-8	4,4	1,5	2,6	2,7	1,5	-0	2,3	0	-0,3	-7
Güzyurdu	9,6	-7	1,7	1,1	1,8	2,1	-0	0,9	-1	-0,5	0,3	1,2
Hançerli	2,6	0,6	-0,4	1,1	3,2	-1	-4	-2	1,5	0,7	0,1	-20
Ilıcak	4,4	0,8	2	6,9	-1	1,3	7,9	-6	-0	-0,4	1,7	-5
İkinciler	4,9	2,5	3,7	2,5	1,3	-0	0,3	9	-1	-0,7	-1,3	-9
Kadılbrahim	1,2	0,5	3,1	1,1	1,2	0,9	3,9	-6	4	-0,9	-1,9	-7
Karamağara	3,3	14	1,6	2,4	-12	-1	2,1	4,6	-1	-1,3	-3,1	-2
Karapınar	4,3	0,6	16	-11	4,6	-0	16	-5	-0	-4,8	4,6	-17
Keklikpınarı	#	#	#	#	5,5	2,3	2,8	-1	3,4	1,4	0,7	-7
Keller	0,8	4,5	1,5	-4,6	0,3	-1	-4	0,4	-7	-1,3	-3,6	-15
Kömekavak	#	#	#	-13	-6	0,4	-1	3,6	-1	-1,6	-4,9	-14
Mihmanlı	0,9	0,8	-0,8	5	0,2	2,8	-1	-1	-2	-0,9	-1,1	-2
Muratlı	1,2	0,4	5,9	1,5	1,3	-1	-2	4,1	-2	0,8	-1,4	-15
Ören (B)	2	-0	1,6	5,1	1,1	7,2	3,1	2,4	3,4	4,9	-6,7	5,8
Pınarlıgeçit	11	3,4	0,5	5,1	3,1	2,8	2,3	5	-0	-2,5	-0,9	#
Resuluşağı	-17	3,2	6,9	-5	1,6	0,9	0,4	-0	2	0,7	-1,1	-1
Sahilköy	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#
Sarıhacı	2,5	2,9	1,8	3,7	2,2	1,6	-1	-1	2,4	-0,5	-3,9	-7
Şıhlar	11	-0	0,6	6,4	1,2	3,5	-2	1	1,4	0,8	-5,7	-3
Yağmurlu	12	-1	4,2	3,7	7,2	5,5	5	1,6	1,9	0,3	-1,1	-5
Yalınbudak	12	0,9	-0,3	-1,5	-4	0	-5	1,9	1,7	0,7	0,1	-10
Yalınkaya	1,9	3,4	2,8	-13	15	5,8	3,5	0,6	1,8	0,5	-5,6	-18
Yaylımlı	2,2	1,8	3,3	0,8	3,5	0,3	-1	2,2	-5	-2,1	-3,9	-9
Y.Örükçü	3,4	1,3	0,2	3,2	-2	-0	1,2	0,5	-2	-0,1	-1,9	-5
Kepez (BM)	2,2	1	1,9	2,7	8,1	0,7	6,9	-3	-4	-2,7	-5,3	-13
Aksüt	5,1	5,2	3,2	1,2	3,5	1,7	0,3	1,9	2,6	-1,8	-1,4	-19
Bekiruşağı	0,7	0,3	1,6	2,7	3,7	-4	1	1,8	-3	-1,3	-12	-21
Çakıllıpınar	2,1	6,6	6,9	4	0,9	-0	-2	4,4	7,9	-4,9	-12	-15
Çevirme	#	#	#	#	#	#	0,6	-5	-3	-1,8	-8,8	-13
Darıca	1,4	0,6	6,5	0,8	1	3,5	2,4	0,3	-4	-12	-1,3	-13
Demirciler	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	-8
Durulova	1,6	-1	2,7	1,3	0,8	1	1,4	-3	4,9	-10	2,4	-18
Dutlu	-1	1,3	3	2,5	4,2	-1	2,1	-5	-2	-5,8	-5,5	-16
Güneşli	10	-3	3,9	-1	1,9	1,4	0,1	-4	-0	-11	6,3	-17
Gürkaynak	2,9	0,1	2	2,4	3,5	3	-0	0,2	2,6	-2,7	-4,4	-14
Harunuşağı	0,4	0,5	0,9	-0,1	6,1	-1	2,7	-1	-3	-2,7	-11	-16
Kahyalı	1,1	-3	1,5	2,8	4,4	1,1	-1	-3	2,3	-0,5	-17	-21
Kasımuşağı	1,3	-0	2,5	2,3	2,1	0,7	-1	3,4	8,3	-3,2	-2,9	-11
Kozluca(B)	-6	3	-1,3	16	4,5	2,8	4	-2	2,4	0,1	-2,5	-1
Ortaköy	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	-18
Taşevler	2,7	0,1	1,7	1,9	4,3	1,1	2,4	-1	3,1	-3,4	4,2	-7
Tataruşağı	1,6	0,3	2,6	1,6	4,1	0,7	-2	-1	0,3	-4,6	-0,8	-12
Levent (BM)	6	-2	-2,6	-11	2,4	0,6	2,3	-2	2,1	5,8	-2	-1
Bağköy	0,3	3,2	-2,4	0,4	3,4	-2	1,4	-3	4,5	-0,2	-3,3	-2
Büyükköy	1,9	0,6	0,8	2,7	2,8	0,8	2,3	-3	1	4,9	-4,2	-4
Çatalbahçe	-2	2,9	3,8	1,8	1,8	6	2,1	-2	2,4	5,2	-0,5	-2
Çobanuşağı	1,5	-0	2,7	1,2	3,5	3,3	0,7	1	5,5	-3,5	2,5	-16
Doğantepe	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	-11
Esenbey	-4	2,6	3,2	2,1	5,4	3	3,9	8,1	0,9	-0,2	-16	-5
Kayadibi	-11	-2	6	-0,4	-1	7,9	4,6	-3	-2	2,3	-3,8	-13
Kolköy	3	-2	1,7	3,1	4,4	3,1	3,3	3,6	3,6	-1,2	3,3	-7
Kozalak	0,3	-1	4,7	4	3,3	-2	3,9	-5	-1	-2,5	-0	-4
Kurtuşağı	#	-1	0,4	4,1	0,3	3,9	0,9	2,8	3,7	-2,7	-1,1	-11
Küçükkürne	2,5	2	0,3	3,4	4,7	2,2	2,4	0,6	3,3	1,6	-1,1	-2
Mezraaköy	#	#	#	#	2,5	1,5	-0	-1	4,3	2,7	-3,4	-5
Sakaluzun	4,3	-4	4,4	0,9	-2	-4	4,2	1	-3	-9	-13	4,4
Taşolar	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	-8
TOPLAM	2,9	0,8	3,3	1,9	2,3	1,9	2,5	0,5	0,4	-0,5	-2,3	-5

Bu kısımda belirtilmesi gereken bir diğer çarpıcı durum ise 1997'den sonra Pınarlıgeçit köyünün Çatyol ile birleşerek belediye örgütlü bir köy yerleşmesi olmasıdır. Ayrıca 1935'de bir köy yerleşmesi olarak karşımıza çıkan Mezraköy'ün 1940-1950 devresinde köy statüsünü kaybetmesidir. Bu devreler arasında Mezra köyün nüfusu Levent bucağına dahil edilmiş ve bu yerleşmenin nüfusun yüksek gösterilmesi amaçlanmıştır. Fakat Mezraköy 1950'den sonra tekrar köy statüsü kazanmış ve Levent'in 1950'de 452 olan nüfusu 1955'de 256'ya düşmüştür. Bu devreler arasında Levent'in nüfus artış oranı %-11'dir.

Akçadağ köylerinin nüfusları tek tek incelendiğinde doğal olmayan bazı değişimler görülmektedir. Bu değişimler en fazla belediye örgütlü köy yerleşmelerinde, bucak merkezliğini kaybetmiş olan Kepez'de ve mahalle sayısı fazla olan Doğanlar köyünde görülmektedir (Tablo: 49) İnceleme sahamızda 1935'te ortalama köy nüfusu 332 iken, Çatyol 486'dır. 1990'dan sonra ise belediye teşkilatı kurulan yerleşme Pınarlıgeçit köyünü de bünyesine almış ve nüfus 1990'da 1727 olmuştur. Bu yerleşme 1985'te 2036 nüfuslu bir yerleşme olup 1990'da kaybettiği nüfusu 1990'da bu şekilde telafi etmiştir.

Diğer taraftan benzer bir durum Doğanlar köyü nüfusunda da görülmektedir. 1935-1997 devresinde inceleme sahamızda ortalama köy nüfusundan farklı bir seyir izlemiş olan Doğanlar 1935'te 794 nüfusunu 1940'da %5,7'lik bir artışla 1056'ya yükselmiş ve bu artış 1965'e kadar aynı şekilde etmiştir. 1965'ten sonra azalma gösteren nüfus 1436'dan 1975'te 1592'ye yükselmiştir ve %2,1'lik bir artış göstermiştir. Daha sonraki dönemlerde de azalma gösteren nüfus1997'de 1138 olmuştur. Nüfus azalması olmasına rağmen 1997'de ortalama köy nüfusu 426 olan Akçadağ'da Doğanlar köyü bu ortalamadan farklı bir özellik göstermekte ve 1138 kişilik bir nüfus barındırmaktadır.

Belediye teşkilatı kurulmuş olan Ören ve Kozluca köyleri de aynı şekilde benzer durumlar sergilemektedirler. 1935'te 886 kişi olan Ören 1985'e kadar sürekli artış göstermiş ve nüfus 4040'a yükselmiştir. 1960'dan sonra belediye teşkilatı kurulan köyde 1985'ten sonraki nüfus kaybının en önemli nedeni Malatya'ya olan

göçlerdir. Bu göçlerin sonucunda yerleşme fonksiyonel olarak da gelişme kaydedememiş ve köy yerleşmesi özelliğini 1997'de 3864 nüfusu koruyabilmiştir.

Aynı özellik Kozluca köyü içinde söz konusudur. 1935'de 721 olan nüfusunu 1950'ye kadar kaybedip tekrar arttırmasına rağmen belediye olma yolundaki isteğini gerçekleştirebilmek amacıyla çevresindeki köy yerleşmelerini de bünyesine almıştır. 1955'de Aşağı Kozluca köyü ile birleşen Kozluca 1950'de 589 olan nüfusunu %16'lık artışla 1955'de 1328'e yükselmiştir. 1970'de 2332 olan nüfusunu 1990'da 2052'ye düşmüş olmasına rağmen belediye teşkilatı kurulan köyde 1997'de nüfus tekrar %-1 azalarak 2001 olmuştur (Tablo: 49, Grafik: 16).

Tablo 49: Akçadağ İlçesi'nde Köy Nüfusları Ortalaması ve Ortalamadan Farklılık Gösteren Köyler

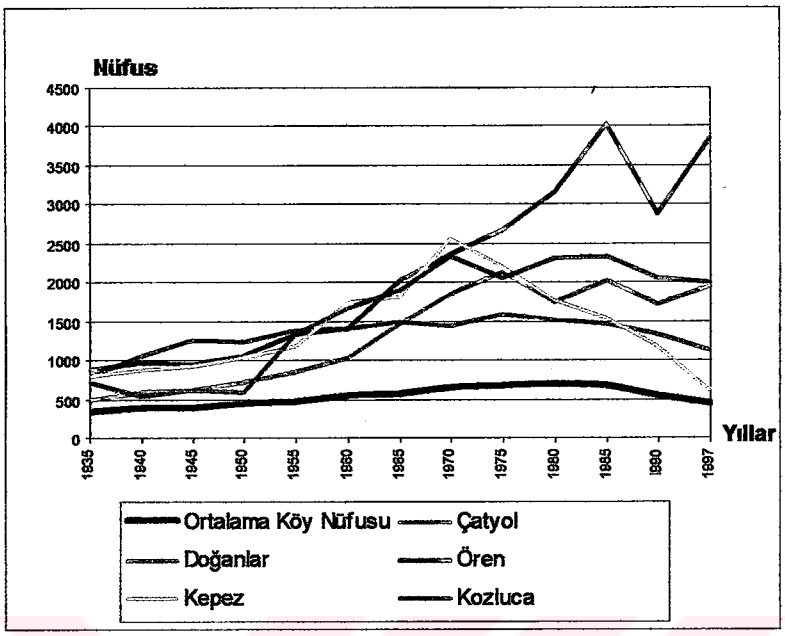
Yıllar	Ortalama Köy Nüfusu	Çatyol	Doğanlar	Ören	Kepez	Kozluca
1935	332	486	794	886	789	721
1940	378	580	1056	980	882	542
1945	388	608	1253	961	929	630
1950	450	732	1227	1042	1024	589
1955	472	858	1376	1342	1171	1328
1960	531	1032	1423	1420	1753	1666
1965	575	1469	1503	2031	1819	1914
1970	650	1851	1436	2372	2566	2332
1975	668	2128	1592	2673	2208	2060
1980	683	1761	1511	3167	1772	2324
1985	665	2036	1462	4040	1545	2331
1990	552	1727	1341	2888	1187	2052
1997	426	1967	1138	3864	616	2001

Kaynak: DİE, (1935-1997)

Kepez köyünde de 1935'de 789 olan nüfus,1970'e kadar ortalamadan yüksek bir değer göstererek artmış ve 2566 olmuştur. 1975'de 2208'e düşen nüfus 1997'ye kadar büyük bir azalma göstermiş ve 1935'te 789 olan nüfusu 1997'de 616'ya düşmüştür. Bu düşmeye en büyük neden yurtdışına çalışmak için giden erkek nüfusundan kaynaklanırken 1990'dan sonra Demirciler mahallesinin de köy statüsü kazanmasıyla daha da artmış ve 1990'da 1187 olan köy nüfusu %-13 azalma ile 616'ya düşmüştür.

Akçadağ kır nüfusu yıllar arsındaki bu değişimi ile Akçadağ kasaba nüfusunun aynı dönemler için durumu arasında bir doğru orantı söz konusudur. Kır nüfusunun azaldığı dönemlerde kasaba nüfusunda da azalmalar görülmektedir. Bu

azalma hem Akçadağ kasaba nüfusunun hem de köylerin nüfusunun Malatya'yı tercih etmesinden kaynaklanmaktadır.

Grafik 16: Akçadağ İlçesi'nde Köy Nüfusu Ortalaması ve Bu Ortalamaya Uymayan Köyler (1935-1997)

2.3.1.1. Nüfus Hareketleri:

Bilindiği gibi belirli bir alanda nüfusun artışı veya azalması doğum, ölüm ve göç olayları ile meydana gelmektedir. Sağlık ocaklarından elde ettiğimiz bilgilere göre 1997'de canlı doğum sayısının nüfusa oranı %28 civarındadır. Bu değerin düşük olmasındaki en önemli etken kırsal kesimdeki çocuk yapma yaşının azlığıdır.

Doğal nüfus artışında bir diğer etmen ölümlerdir. Yine sağlık ocağı kayıtlarına göre toplam nüfus oranını ele alacak olursak, yıllık ölüm oranı %10 civarındadır.

Yeryüzünde nüfusun dağılışını etkileyen beşeri olayların en önemlilerinden biri şüphesiz göçlerdir. Bölge, ülke, kıta ve dünya çapında süregelen göçler, yeryüzünde nüfusun şu anda karşımızda duran dağılış dokusunun kazanılmasında büyük etken olmuştur. İnsanlar, geçim imkanları bol ve rahat yaşama şartları bulunan yerleri tercih ederler. Zaman zaman bu imkanların azalması onları yeni yerler aramaya zorlar ve yer yer büyük kitlelerin yer değiştirmesi gibi önemli bir harekete neden olurlar (Karaboran- 1984, s.12-13).

Bütün bu bilgiler ışığında, araştırma sahamızda nüfusun azalmasında en önemli hareketin göçler olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Araştırma alanımızda göçlerle ilgili sağlıklı ve kesin rakamlar elde etmek için gerekli resmi verilere ulaşılamamaktadır. Fakat yıllar itibariyle nüfusun azaldığı köyler bu konuda bazı ipuçları vermektedir.

İncelemelerimiz sırasında köylerde yaptığımız anketlerin neticesinde edindiğimiz bilgiler ışığında nüfusun 1980'den sonra azalma göstermesinde göç olaylarının rolü olduğunu söylememiz mümkündür.

İnceleme sahamızda göç hareketleri yurt içine ve yurt dışına olmak üzere gerçekleşmiştir. Kırsal kesimdeki göç hareketleri 1980'den itibaren farklı iki sebeple gerçekleşmiştir. Daha önce de bahsettiğimiz gibi ekonomik seviyesi yükselen aileler eğitim amacıyla da desteklenerek Malatya merkeze yerleşmeye başlamışlardır. Ekonomik yetersizlikten kaynaklanan göçler ise genellikle yurt dışına olmuştur. Fakat 1980-1985 dönemlerinde terör nedeniyle de ilçeden başka alanlara büyük göçler olmuştur.

Malatya merkeze yerleşen aileler mevsimlik göçleri oluşturmaktadır. Tablo: 50'de de görüldüğü gibi sahamızda yaz ve kış dönemlerinde nüfusta çok büyük farklılıklar görülmektedir. İnceleme sahamızdaki hemen bütün köylerde yaz nüfusu kış nüfusunun iki katı kadardır. Bunlara bazı örnekler verebiliriz: Ören'de 3864 olan kış nüfusu yazın 7000'i bulmaktadır. Yine aynı şekilde diğer köylerde de nüfus yazın büyük oranlarda artmaktadır.

Kışın ailelerin Malatya'yı tercih etmesinde çok farklı etmenler mevcuttur: Eğitim, sosyal imkanlar, aile içi fertlerin memuriyeti. Malatya dışında en çok göç edilen yerleşmeler ise; İstanbul, Ankara, Mersin ve Adana'dır.

Yurt dışına olan göçler ise 1980'li yılarda başlamış ve nüfusta azalmalara neden olmuştur. İlçede yurtdışına göç eden ailelerin temel sebebi ekonomik durumları ve bölgede gerçekleşen terör olaylarıdır. Köy çevresinde yeterli arazisi olmayanlar ya da tarım arazisinin nüfusu besleyemediği bölgelerde yurt dışı göçleri daha fazla görülmektedir.

Tablo 50: Akçadağ Köylerinde Değişen Yaz ve Kış Nüfuslarıyla Kışın Oturulan Şehir

Köyün Adı	Kış Nüfusu	Yaz Nüfusu	Kışın Oturulan Şehir
Aksaray	302	400	Malatya
Aliçeri	146	800	Malatya
Altınlı	222	400	Malatya-İstanbul
A.Örükçü	1170	1600	Malatya
Aydınlar	572	750	Malatya
Bayramuşağı	182	240	Malatya-İstanbul
Bölüklü	369	450	Malatya
Büyükçimiş	178	300	Malatya-İstanbul
Çatyol	1.967	2700	Malatya-İstanbul
Dedeköy	443	1800	Malatya
Derinboğaz	665	1300	Malatya
Develi	448	1600	Malatya
Doğanlar	1.138	3400	Malatya
Dümüklü	119	400	Malatya-İstanbul
Esenli	201	350	Malatya
Fatih	372	600	Malatya
Gölpınar	508	700	Malatya-İstanbul
Güzyurdu	566	650	Malatya
Hançerli	120	350	Malatya-İstanbul-Adana
Ilıcak	320	400	Malatya
İkinciler	588	800	Malatya
Kadıibrahim	282	600	Malatya
Karamağara	217	400	Malatya
Karapınar	736	2200	Malatya
Keklikpınarı	468	650	Malatya
Keller	100	450	Malatya
Kömekavak	90	100	Malatya
Mihmanlı	199	300	Malatya
Muratlı	71	200	Malatya
Ören (B)	3.864	7000	Malatya-İstanbul-Mersin-Antalya-Ankara
Resuluşağı	359	900	Malatya
Sahilköy	142	200	Malatya
Sarıhacı	411	573	Adana-Antalya
Şıhlar	604	800	Malatya-İstanbul
Yağmurlu	835	1800	Malatya
Yalınbudak	179	400	Malatya
Yalınkaya	183	1000	Malatya
Yaylımlı	218	800	Malatya-İstanbul-Mersin-Ankara
Y.Örükçü	436	630	Malatya
Kepez (BM)	616	800	Malatya-İstanbul-İzmir-Adana-Ankara
Aksüt	87	200	Malatya
Bekiruşağı	134	500	İstanbul-Mersin-Gaziantep
Çakıllıpınar	122	400	Malatya-İstanbul- Gaziantep
Çevirme	52	150	Malatya-İstanbul
Darıca	289	600	Malatya-İstanbul
Demirciler	108	260	Malatya-İstanbul
Durulova	154	500	Malatya
Dutlu	54	100	Malatya
Güneşli	134	480	İstanbul- Gaziantep
Gürkaynak	194	600	İstanbul-Adana
Harunuşağı	177	300	Malatya-İstanbul- Gaziantep
Kahyalı	105	400	Malatya
Kasımuşağı	438	500	Malatya-İstanbul- Gaziantep
Kozluca(B)	2.001	3500	Malatya-İstanbul-İzmir
Ortaköy	107	500	Malatya-İstanbul- Adana
Taşevler	800	1300	Malatya-İstanbul-Ankara
Tataruşağı	224	300	Malatya-İstanbul- Adana
Levent (BM)	390	600	Malatya
Bağköy	359	1100	Malatya
Büyükköy	436	650	Malatya-İstanbul-Ankara
Çatalbahçe	550	805	Malatya-İstanbul
Çobanuşağı	349	700	Malatya-İstanbul- Adana
Doğantepe	132	440	Malatya-İstanbul
Esenbey	744	2200	Malatya-İstanbul
Kayadibi	184	600	Malatya-İstanbul-Ankara
Kolköy	575	800	Malatya-İstanbul
Kozalak	475	550	Malatya
Kurtuşağı	169	800	Malatya-Ankara
Mezraaköy	247	600	Malatya-Adana
Sakalıuzun	61	200	Malatya
Taşolar	296	700	Malatya-İstanbul- Adana
TOPLAM	31132	60728	

Akçadağ köylerinden yurt dışına kesin göçler 1975-1980 yılları arasında gerçekleşmiştir.Bu dönemde 815 kişi yurt dışında, 1056 kişi yurt içinde göç olaylarına katılmıştır. Göçlerde esas bölge ise Avrupa ülkeleridir (Tablo 51).

1997'de yapılan arazi çalışmaları sırasında yapılan anket sonuçlarına göre ise 981 aile Avrupa ülkelerine göç etmiştir. Yurt dışına gidenler kısa bir süre sonra aile ve yakınlarını da yanlarına almışlardır. Bu da köyleriyle olan bağlantıların kapmasına ya da azalmasına yol açmıştır. Yurt dışına giden aileler sadece yaz aylarında seyrek olarak tatillerini geçirmek amacıyla köylerini ziyaret etmektelerdir.

Yurt dışına gidişte tercih edilen ülkeler, ilk dönemlerde Almanya, Fransa ve Hollanda gibi Avrupa ülkeleridir. Daha sonraki dönemlerde ise diğer Avrupa ülkelerine de göçler olmuştur. Bunlarda bazıları: İngiltere, Avusturya, Belçika, İsviçre, Norveç, Danimarka'dır. Bugün araştırma sahamızda Almanya birinci sırada, İngiltere ise ikinci sırada göç alan ülkelerdir. İşçi göçlerin genelde aile bazında olması inceleme sahamızda nüfusa yansıyan rakamlar da ve kadın erkek sayılarında da gözlenebilmektedir. Kadın nüfusu göç dönemlerinde erkek nüfusuna oranla daha fazla olup bu göç olayının ilk aşamada aileler bazında gerçekleşmediğinin en önemli kanıtıdır (Tablo: 52).

Gerek yurt içine gerekse yurt dışına olan göçlerde, köylerin sosyo-ekonomik yapısı pek değişmemiştir. Bunun nedeni ise, göç eden ailelerin gelir düzeylerinin yükselmesine rağmen kendi köylerinden ziyade büyük şehirlere yatırımlarını yapmalarıdır. Buna rağmen akrabaları yurt dışında çalışan ailelerin köydeki yaşantıları daha rahatlamıştır. Özellikle elektronik aletlerin köye girmesi ve kullanılmaya başlanması köy yaşantısını az da olsa renklendirmiştir.

İşçi göçlerinin köyler üzerinde yaptığı olumsuz bazı etkiler de vardır. Yurt dışına göç eden komşusu ya da herhangi bir akrabasının kısa sürede gelir düzeyinin artması köydeki diğer insanları da göçe teşvik etmektedir. Özellikle çalışma çağının en verimli dönemlerinde olan gençler köylerini terk etme arzusunun taşımaktadırlar. Göçe karşı duyulan bu ilgi inceleme sahamızda nüfus değişimlerinin daha doğru bir ifadeyle azalmalarının halen devam ettiğinin belirtisidir.

Tablo 51: 1975-1980 Dönemleri Arasında Akçadağ'ın Bazı Köylerinde Gerçekleşen Göçler

Köyler	Ülke İçine Göç	Yurt Dışına Göç	Toplam
Altınlı	3		3
A.Örükçü		5	5
Bayramuşağı	23	100	123
Büyükçimiş	4	7	11
Çatyol		6	6
Derinboğaz	15	1	16
Develi	20	20	40
Doğanlar	35	10	45
Esenli	4		4
Gölpınar	3		3
Güzyurdu	1	6	7
Hançerli		15	15
Ilıcak	5		5
İkinciler		10	10
Kadıibrahim	15		15
Karamağara		2	2
Mihmanlı	4		4
Ören (B)	20	10	30
Kepez (BM)	40	30	70
Bekiruşağı	30		30
Çevirme	15	60	75
Darıca	33	125	158
Durulova	8	7	15
Dutlu	55	6	61
Güneşli	120		120
Harunuşağı	400	300	700
Kahyalı	40	10	50
Kasımuşağı	35		35
Kozluca(B)	13	20	33
Taşevler		15	15
Tataruşağı	7	20	27
Levent (BM)	16	5	21
Bağköy	40	5	45
Büyükköy	3		3
Çobanuşağı	12	15	27
Esenbey	10		10
Kolköy	5		5
Kozalak	10	5	15
Küçükkürne	7		7
Sakalıuzun	5		5
TOPLAM	1056	815	1871

Tablo 52: 1990-1997 Dönemleri Arasında Göç Edilen Ülkeler ve Göç Eden Nüfus

Köyün Adı	Göç Edilen Ülke	Göç Nüfusü
Aksaray	Almanya	3
Altınlı	Almanya	2
A.Örükçü	Almanya	3
Bayramuşağı	Almanya- İngiltere- Hollanda-Fransa -Avusturya	45
Büyükçimiş	Almanya-İngiltere-Avusturya	5
Çatyol	Almanya	10
Dedeköy	Almanya	30
Develi	Almanya	30
Doğanlar	Almanya-Fransa	10
Dümüklü	Almanya-Fransa-Avusturya	40
Esenli	Almanya-Avusturya	2
Gölpınar	Almanya-Hollanda	6
Güzyurdu	Almanya	4
Hançerli	Almanya-Hollanda	15
İkinciler	Almanya-Fransa-Avusturya	30
Kadıibrahim	Almanya	1
Karamağara	Almanya	3
Karapınar	Almanya-Fransa	52
Keklikpınarı	Almanya	2
Keller	Almanya- İngiltere- Fransa- Hollanda-İsviçre-Belçika	40
Kömekavak	Almanya-Hollanda	20
Muratlı	Almanya-Fransa	8
Ören (B)	Almanya-Avusturya- İsviçre	90
Sarıhacı	Almanya	16
Şıhlar	Almanya	5
Yalınbudak	Almanya	3
Yalınkaya	Almanya-Fransa	25
Kepez (BM)	Almanya- İngiltere -Hollanda-Fransa-	40
Aksüt	Almanya	6
Bekiruşağı	Almanya- İngiltere -Fransa- -İsviçre- Avusturya	40
Çakıllıpınar	Almanya	5
Çevirme	Almanya- İngiltere-Fransa- -Belçika	14
Darıca	Almanya- İngiltere -Fransa- -Belçika	40
Durulova	Almanya	10
Dutlu	Almanya	13
Güneşli	Almanya- İngiltere -Hollanda- -İsviçre	25
Gürkaynak	Almanya	10
Kahyalı	Almanya- İngiltere	16
Kasımuşağı	Almanya-Norveç	8
Kozluca(B)	Almanya-İngiltere- Fransa- Hollanda-Danimarka-Avustur	100
Ortaköy	Almanya- İngiltere-İsviçre	10
Taşevler	Almanya- Fransa- Avusturya	60
Tataruşağı	Almanya- Fransa	40
Levent (BM)	Almanya	2
Bağköy	Almanya	5
Büyükköy	Almanya	2
Çobanuşağı	Almanya-Norveç	15
Esenbey	Almanya-Fransa	7
Kolköy	Almanya	6
Mezraaköy	Almanya	2
TOPLAM		958

2.3.1.2. Kır Nüfusu, Dağılışı ve Yoğunluğu

2.3.1.2.1. Kır Nüfusu

Akçadağ ilçesi köylerini nüfus büyüklükleri açısından üç grupta toplamak mümkündür: Nüfusu 400'den az olan köyler, 401 ile 1000 kişi arasında nüfus barındıran köyler ve nüfusu 1000'den fazla olanlar.

Belirlediğimiz bu gruplara göre belirli dönemlerini incelemeye çalışmamız köylerimizde dönemler arası bazı değişmeleri daha güzel irdelememize imkan sağlayacaktır. 1935-1960 ve 1997'de yapılan sayımlara göre nüfus büyüklükleri çok ilginç gelişmeler göstermiştir.

1935'de Aksüt (76 kişi) ve Muratlı (95 kişi) köylerinde olduğu gibi yerleşmelerde, nüfus 100 kişi bile değilken, nüfusu 1000'e yaklaşan (Ören, 866 kişi) köyler de mevcuttur. Ancak yerleşmelerin büyük kısmının nüfusu 400 ile 1000 arasındadır (Tablo: 53).

Bunlardan 1935'te ilk grubu oluşturan köyler, tüm köylerin %70'ini (42 Köy) oluştururken, 1960'da 1- 400 grubunda yer alan köylerin sayısı 28'e düşmüş ve gruplar içinde %43'lük bir paya ulaşmıştır. 1997'de ise 1- 400 grubunda 46 köy yer almaktadır. Bu tüm gruplar içinde %64 oranına denk düşmektedir. Yıllar itibariyle 1-400 grubundaki bu oynamaların en büyük nedeni 1935'ten 1960'a gelindiğinde yeni köy tüzel kişiliği kazanan yerleşmelerin bu sayıyı arttırması ve ekonomik gelişmelerin daha olumlu şartlar taşımasıdır. 1997'de ise tekrardan bu gruba giren köyler 1980 sonrası nüfus azalmalarına uğramıştır. Ayrıca bu grupta yer alan köylerin toprakları genelde verimsiz ya da yüz ölçümleri dar,tarım alanları az olan Aksüt, Fatih, Muratlı, Kayadibi gibi yerleşmelerdir.

Nüfusu 401-1000 grubunda yer alan köylere bakıldığında; 1935'te 18 köy ile tüm köyler içinde %30 oranındadır. 1960'da 32 köy ile %49 oranına, 1997'de ise 21 köyle %29'lük bir orana sahiptir.

Bu grupta yıllar itibariyle meydana gelen bu değişmelerin sebebi ilçe genelinde köy sayılarının artması ve göçlerle meydana gelen nüfus azalmalarından dolayı birçok köyün 1- 400 grubundaki nüfus büyüklüklerine dahil olmalarıdır.

Ayrıca nüfusları artarak bu gruptan çıkıp 1000'den fazla grubuna dahil olan köylerden kaynaklanmaktadır.

Tablo 53: Akçadağ Köylerinin Nüfus Büyüklükleri (1935)

1-400 GRUBU				401-1000 GRUBU	
Köy	Nüfus	Köy	Nüfus	Köy	Nüfus
Aksüt	76	Çatalbahçe	215	Develi	405
Muratlı	95	Kolköy	219	Levent	417
Esenli	105	Gürkaynak	240	Keller	422
Fatih	125	Güneşli	251	Kozalak	450
Pınarlıgeçit	125	Aydınlar	264	Yukarıörükçü	476
Sakalıuzun	128	Kadıibrahim	280	Taşevler	477
Mezraköy	131	Hançerli	284	Çatyol	486
Çakılpınarı	134	Şıhlar	287	Karapınar	497
Küçükkürne	141	Bayramuşağı	303	Kahyalı	517
Yağmurlu	145	Büyükköy	308	Resuluşağı	565
Dümüklü	150	Yaylımlı	310	Darıca	574
Karamağara	153	Çobanuşağı	317	Bekiruşağı	579
Gölpınar	157	İkinciler	318	Esenbey	587
Dutlu	167	Sarıhacı	324	Harunuşağı	615
Ilıcak	175	Durulova	334	Kozluca	721
Dedeköy	179	Güzyurdu	351	Kepez	789
Mihmanlı	186	Bağköy	356	Doğanlar	794
Yalınkaya	188	Tataruşağı	363	Ören	886
Aşağıörüçkü	198	Derinboğaz	376		
Bölüklü	201	Kasımuşağı	390		
Yalınbudak	208	Kayadibi	394		

Tablo 54: Akçadağ Köylerinin Nüfus Büyüklükleri (1960)

1-400 GRUBU				401-1000 GRUBU				1000'DEN FAZLA	
Köy	Nüfus	Köy	Nüfus	Köy	Nüfus	Köy	Nüfus	Köy	Nüfus
Fatih	111	Aliçeri	277	Pınarlıgeçit	402	Yağmurlu	549	Çatyol	1032
Sakalıuzun	153	Levent	289	Hançerli	407	Yaylımlı	554	Karapınar	1037
Muratlı	159	Yalınbudak	296	Dedeköy	412	Kasımuşağı	583	Ören	1420
Esenli	168	Dümüklü	297	Gürkaynak	413	Tataruşağı	604	Kozluca	1666
Aksüt	188	Altınlı	299	Keklikpınarı	415	Develi	617	Kepez	1753
Kurtuşağı	197	Çatalbahçe	319	Durulova	443	Sarıhacı	623		
Büyükçimiş	217	Yalınkaya	324	Güneşli	449	Yukarıörükçü	646		
Kömekavak	230	Resuluşağı	335	Bağköy	455	İkinciler	670		
Karamağara	241	Ilıcak	341	Büyükköy	479	Kahyalı	733		
Mihmanlı	254	Kolköy	368	Keller	480	Şıhlar	743		
Kayadibi	255	Çakılpınarı	373	Çobanuşağı	489	Kozalak	788		
Mezraköy	267	Aşağıörüçkü	379	Güzyurdu	495	Taşevler	818		
Küçükkürne	270	Bölüklü	381	Derinboğaz	501	Harunuşağı	908		
Dutlu	276	Kadıibrahim	399	Gölpınar	521	Bekiruşağı	909		
				Bayramuşağı	534	Esenbey	925		
				Aydınlar	535	Darıca	961		

Tablo 55: Akçadağ Köylerinin Nüfus Büyüklükleri (1997)

1-400 GRUBU				401-1000 GRUBU		1000'DEN FAZLA	
Köy	Nüfus	Köy	Nüfus	Köy	Nüfus	Köy	Nüfus
Çevirme	52	Bayramuşağı	182	Sarıhacı	411	Doğanlar	1138
Dutlu	24	Yalınkaya	183	Yukarıörükçü	436	Aşağıörükçü	1170
Sakalıuzun	61	Kayadibi	184	Büyükköy	436	Çatyol	1967
Muratlı	71	Gürkaynak	194	Kasımuşağı	438	Kozluca	2001
Aksüt	87	Mihmanlı	199	Dedeköy	443	Ören	3864
Kömekavak	90	Esenli	201	Develi	448		
Keller	100	Karamağara	217	Keklikpınarı	468		
Kahyalı	105	Yaylımlı	218	Kozalak	475		
Ortaköy	107	Altınlı	222	Gölpınar	508		
Demirciler	108	Tataruşağı	224	Çatalbahçe	550		
Dümüklü	119	Mezraköy	247	Güzyurdu	566		
Hançerli	120	Kadıibrahim	282	Aydınlar	572		
Çakılpınarı	122	Darıca	289	Kolköy	575		
Doğantepe	132	Taşolar	296	İkinciler	588		
Bekiruşağı	134	Aksaray	302	Şıhlar	604		
Güneşli	134	Ilıcak	320	Kepez	616		
Aliçeri	146	Çobanuşağı	349	Derinboğaz	665		
Sahilköy	142	Resuluşağı	359	Karapınar	736		
Durulova	154	Bağköy	359	Esenbey	744		
Kurtuşağı	169	Bölüklü	369	Taşevler	800		
Harunuşağı	177	Fatih	372	Yağmurlu	835		
Büyükçimiş	178	Küçükkürne	379				
Yalınbudak	179	Levent	390				

Örneğin 1935'te 401-1000 grubunda yer alan Çatyol köyü 1960'dan sonra 1000'den grubuna dahil olmuştur. 1935'te 1- 400 grubuna dahil olan Pınarlıgeçit 1960'dan sonra 401-1000 grubuna dahil olmuş ve 1997'de köy statüsünü kaybedince 1997'deki gruplandırmada da 401-1000 grubunda yer almayarak Çatyol'a eklenen nüfusu ile 1000'den fazla grubunda yer almasına yol açmıştır. Bütün bu gelişmeleri/değişmeleri Tablo: 53, 54, 55'de görmek mümkündür.

Nüfusu 1000'den daha fazla olan köyler ise genellikle belediye örgütlü yerleşmeler ya da Akçadağ'a yakın kesimlerde yer alan, ya da toprakları geniş köylerdir. Bunlardan Çatyol, Karapınar, Ören gibi yerleşmeler Malatya Havzası Platoları üzerinde yer alan geniş topraklara sahip yerleşmelerdir.

1935'te bu 1000'den fazla grubunda hiçbir köy yerleşmesi bulunmazken 1960'da ve 1997'de bu grupta 5 köy yerleşmesi vardır. Bu yerleşmeler yukarıda da bahsettiğimiz gibi birçok avantajı elinde bulunduran köylerdir. Bu köylerin 1000'den fazla nüfus barındırmasıyla o yerleşmenin idari özelliği arasında bir bağlantı vardır. Örneğin Ören, Kozluca ve Çatyol'da nüfusun fazla oluşu sebebiyle belediye

teşkilatının kurulması, telefon, okul ve sağlık gibi hizmetlerin buraya götürülmesini sağlamış, böylece cazibesi artmış ve diğer yerleşmelere göre daha çok bulunmasına sebep olmuştur.

2.3.1.2.2. Kır Nüfusunun Dağılışı

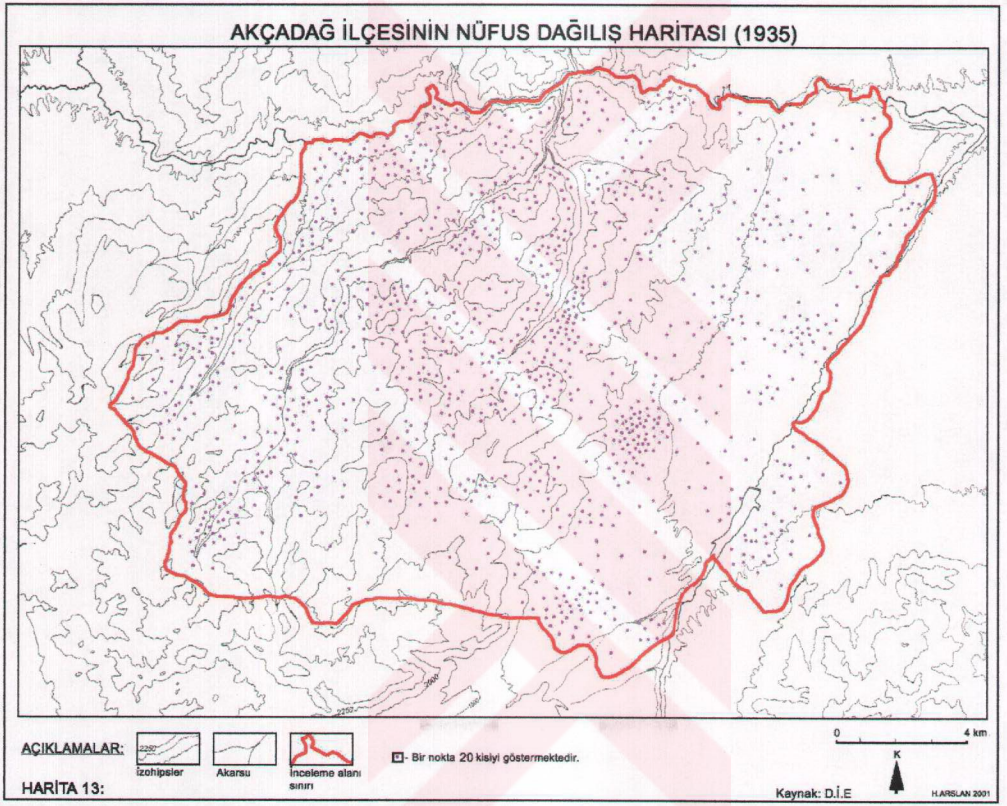
Akçadağ ilçesinde nüfusun dağılışında yükselti, yeryüzü şekilleri, hidrografik şartlar, toprak özellikleri ve tarımsal yapının büyük ölçüde etkili olduğu söylenebilir. Denilebilir ki doğal çevre ile nüfusun dağılışı arasında sıkı bir ilişki vardır.

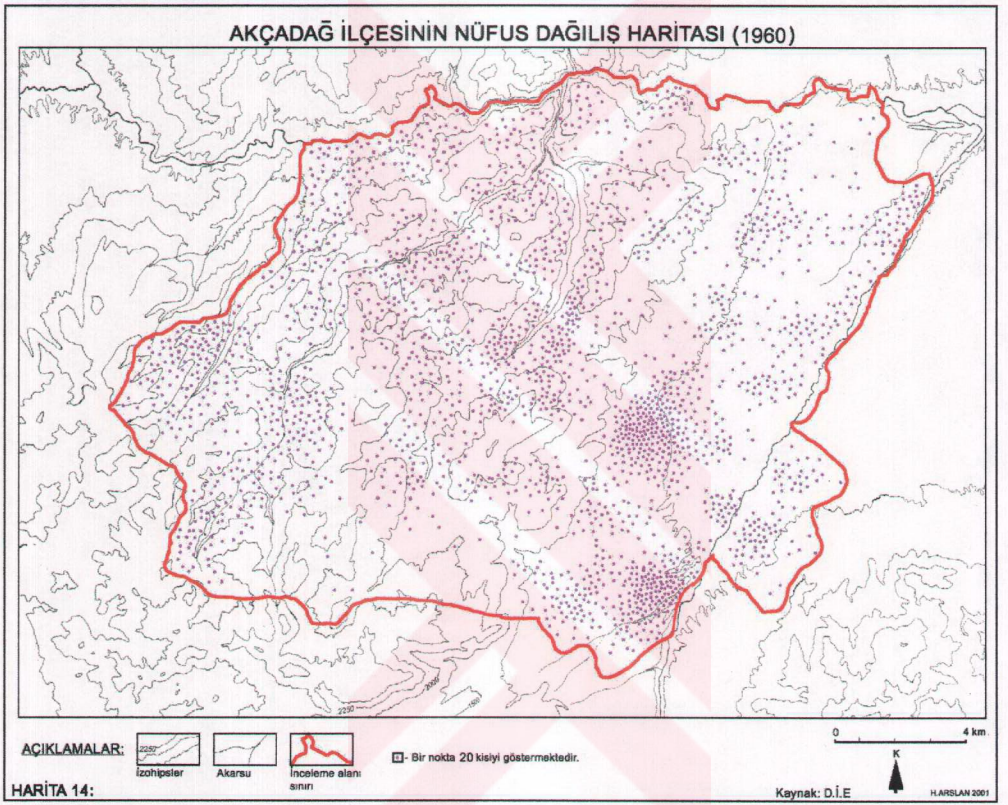
Dağılıştaki gelişmeleri ortaya koyabilmek için 1935 – 1960 ve 1997 yılına ait nüfusun, tespit edilen kişi sayılarını gösteren noktalarla "nüfus dağılışı haritaları" çizilmiştir.

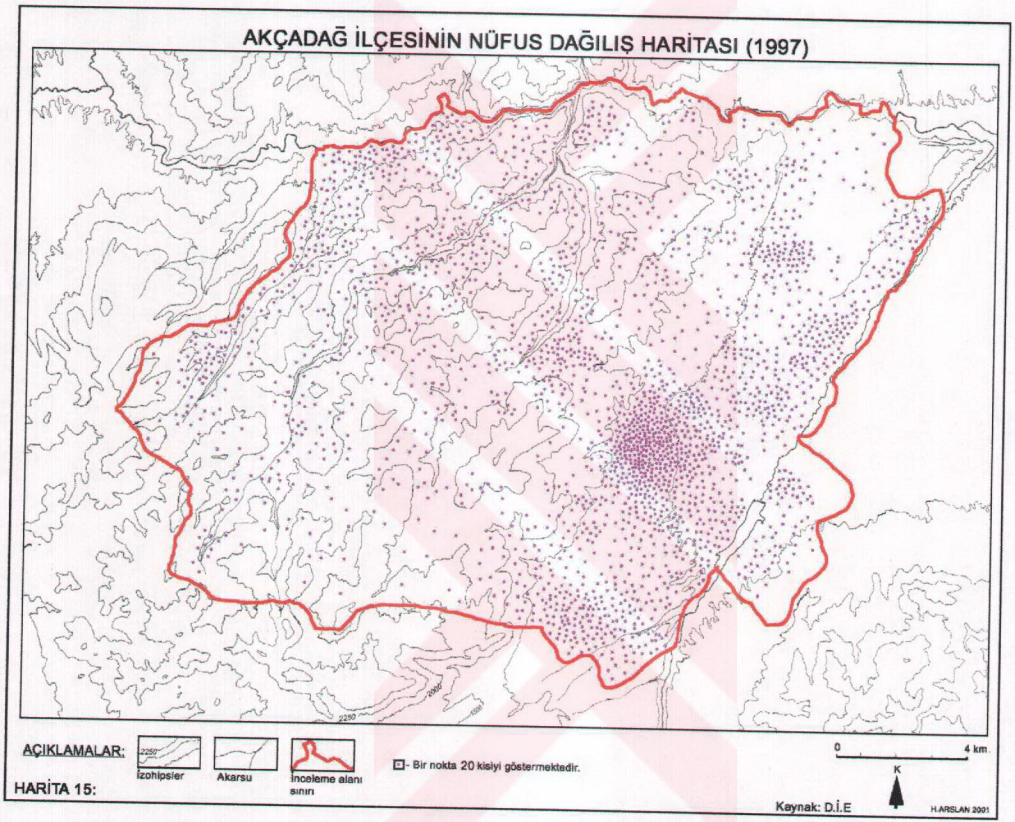
1935 yılındaki (Harita 13) dağılışa baktığımızda; nüfusun dağılış gösterdiği kesimler Akçadağ Platolarının oluşmasında etkili olmuş vadi kenarlarıdır. Bu dönemde vadi çevrelerinde dağılışın fazla olduğu gözlenebilmektedir. Yüksek kesimlerin iklim, hidrografya, toprak özellikleri bakımından insan faaliyetleri açısından fazlaca müsait olmadığı ve bu nedenle nüfusun bu alanlarda oldukça seyrek olduğu gözlenmektedir.

Malatya Havzası Platolarında da 1935'te nüfus dağılışı oldukça seyrektir. Bunun nedeni bu yıllarda henüz sulu tarıma geçilmemiş olması dolayısıyla insanlara cazip gelmeyen geniş topraklardır.

1960'a gelindiğinde ise yine 1935'te olduğu gibi Akçadağ Platoları üzerinde ve vadi kenarlarındaki dağılış yoğunluk kazanmıştır. Fakat bu dönemde 1935'e nazaran dağılışta farklılıklar gözlenen alanlar doğuya doğru kaymıştır. Özellikle Akçadağ kasabası ve çevresinde, Ören düzünde dağılış 1960'da belirgin bir şekilde artış göstermiştir. Bunun en büyük nedeni idari anlamda elverişli yerler olmasındandır.1997'ye gelindiğinde ise 1935 ve 1960 yıllarına göre fazlaca farklılık söz konusudur. 1960'da diğer kesimlere göre daha seyrek dağılış gösteren Malatya Havzası Platoları bu dönemde büyük bir farklılık göstermektedir (Harita: 13, 14, 15).

AKÇADAĞ İLÇESİNİN NÜFUS DAĞILIŞ HARİTASI (1935)
AÇIKLAMALAR:
İzohipsler
Akarsu
İnceleme alanı sınırı
- Bir nokta 20 kişiyi göstermektedir.
0
4 km
K
HARİTA 13:
Kaynak: D.İ.E
H.ARSLAN 2001

AKÇADAĞ İLÇESİNİN NÜFUS DAĞILIŞ HARİTASI (1960)
AÇIKLAMALAR:
2250
İzohipsler
Akarsu
İnceleme alanı sınırı
- Bir nokta 20 kisiyi göstermektedir.
0
4 km
K
HARİTA 14:
Kaynak: D.İ.E
H.ARSLAN 2001

AKÇADAĞ İLÇESİNİN NÜFUS DAĞILIŞ HARİTASI (1997)
AÇIKLAMALAR:
İzohipsler
Akarsu
İnceleme alanı sınırı
- Bir nokta 20 kişiyi göstermektedir.
0
4 km.
K
Kaynak: D.İ.E
H.ARSLAN 2001

HARİTA 15:

Daha önceki yıllarda dağılışın fazla olduğu Akçadağ Platoları ve vadi çevrelerindeki dağılış fazlaca bir gelişme göstermediği halde Akçadağ kasabası, Ören düzü gibi alanlarda dağılış gözle görülür bir şekilde artmıştır. Bunun en büyük nedeni ise bu alanların 1970'den sonra sulu tarıma geçişle renklilik kazanması ve özellikle de kayısıcılığın ekonomik bir uğraş olarak yaygınlaşmasıdır. 1997'de hidrografik şartlara bağlı olarak gelişen ekonomi, bu alanların nüfus dağılışında çok büyük etmen olmuştur.

Sonuç olarak denebilir ki bugün Tohma vadisi, Doğanlar çayı ve kolları boyunca nüfus dağılışının en sık olduğu yerlere bir yenisi eklenmiş ve ilçede bugün dağılışın en sık olduğu yer Malatya Havzası Platoları olmuştur. Güneyden kuzeye doğru Ören düzü, Akçadağ ve Erhaç düzü bugün dağılışın en fazla olduğu alanlardır.

2.3.1.2.3. Kır Nüfusunun Yoğunluğu

İlçe nüfusundaki sayısal artışa bağlı dağılışın yıllar arasındaki farklılıkları nüfus yoğunlukları üzerinde de etkili olmuştur.

Araştırma alanımızdaki yerleşmelerin nüfus yoğunluklarının hesaplanmasında "gerçek nüfus yoğunluğu" yönteminden yararlanılmıştır. Akçadağ ilçesinin nüfus yoğunluğu bu esasa göre hesaplanmış ve 1935, 1960, 1990 ve 1997 yıllarına ait dört adet nüfus yoğunluğu haritası hazırlanmıştır (Harita: 16, 17, 18, 19).

1935 yılı gerçek nüfus yoğunluğundan birtakım gruplardan söz edilebilir. Köylerin 19 tanesinin yoğunluğunun km^2 'ye düşen kişinin 20 ya da 20'den az olduğu saptanmıştır. İlçede bu dönemlerde sulama imkanlarının elverişli olmadığı Malatya Havzası Platolarında ve topografik şartların elverişli olmadığı alanlarda nüfus yoğunluğu km^2'ye 20 kişiden azdır. Bu köyler Ilıcak, Gölpınar, Kolköy, Muratlı, Derinboğaz, Şıhlar,Karamağara, Aydınlar, Yağmurlu, İkinciler, Karapınar, Fatih, Çakılpınarı, Sarıhacı, Kozluca, Bölüklü, Dedeköy, Küçükküme ve Pınarlıgeçit köyleridir (Tablo: 57).

Nüfusu 21-40 kişi arasında olan köy sayısı 30; 41-80 kişi arasında olan köy sayısı ise 12'dir.

Tablo 56: Akçadağ İlçesindeki Köylerin Faydalanılan Alanlarıyla 1935,1960, 1990 ve 1997 YıllarındakiNüfus Yoğunlukları

Köy Adı	Faydalanılan Alan (Km^2)	1935	1960	1990	1997
Akçadağ	69	30	74	157	165
Aksaray	10	-	-	23	30
Aliçeri	7	-	40	33	21
Altınlı	5	-	60	90	44
A. Örükçü	7.5	26	51	43	156
Aydınlar	16	16	33	44	38
Bayramuşağı	4	75	134	83	46
Bölüklü	10	20	38	51	37
Büyükçimiş	5.6	-	39	45	32
Çatyol	30	21*	45*	75*	66
Dedeköy	3	20*	137	142	148
Derinboğaz	27	14	19	28	25
Develi	12	34	51	48	37
Doğanlar	16.7	48	85	80	68
Dümüklü	5	30	59	39	24
Esenli	4	26	42	61	50
Fatih	7	18	16	61	53
Gölpınar	13	9*	35*	47*	39
Güzyurdu	14	25	35	38	40
Hançerli	7	41	58	47	17
Ihcak	28	6	18	15	11
İkinciler	19	17	35	48	31
Kadıbrahim	7	40	40	57	40
Karamağara	10	15	24	24	22
Karapınar	29	17	38	58	25
Keklikpınarı	12	-	35	57	39
Keller	6	36*	80	36	17
Kömekavak	6	-	38	30	15
Mıhmanlı	7	27	36	31	28
Muratlı	7.5	13	21	20	10
Ören	32	28	44	90	121
Resuluşağı	10	33	34	38	36
Sahilköy	2	-	-	-	71
Sarıhacı	15.8	19	39	36	26
Şıhlar	10	14*	37*	69	60
Yağmurlu	9	16	61	119	92
Yalınbudak	7	30	42	41	26
Yalınkaya	5	38	64	89	37
Yaylımlı	11	28	50	32	20
Y.Örükçü	12.8	37	50	44	34
Kepez	20	32*	72*	59	31
Aksüt	3.4	22	55	65	26
Bekiruşağı	8	32	50*	49	17
Çakılpınarı	7.4	18	50	34	16
Çevirme	10	-	-	10	5
Darıca	27	21	36	21	11
Demirciler	4.5	-	-	36	24
Duruluova	6.8	49	65	55	23
Dutlu	7	24	39	17	8
Güneşli	10	25	45	32	13
Gürkaynak	5	48	83	78	39
Harunuşağı	25	25	36	16	8
Kahyalı	10	40*	56*	29	11
Kasımuşağı	8	49	73	95	55
Kozluca	37	19	45	55	54
Ortaköy	3	-	-	89	36
Taşevler	15	32	55	74	53
Tataruşağı	14	26	43	30	16
Levent	6	70	48	69	65
Bağköy	6	50	76	65	60
Büyüköy	5	62	96	107	87
Çatalbahçe	10	22	32	62	55
Çobanuşağı	4.4	72	111	18	79
Doğantepe	5	-	-	46	26
Esenbey	7	35*	54*	113	106
Kayadibi	12	25*	21	30	15
Kolköy	18	12	20	45	32
Kozalak	8.7	52	91	67	55
Kurtuşağı	3.5	-	56	82	48
Küçükkürne	7	20	39	61	54
Mezraköy	3.6	36	74	90	69
Sakalıuzun	3	43	51	16	20
Taşolar	5	-	-	88	59
Pınarlıgeçit	6	20	67	92	Çatyol'la Birleşmiştir

1960'a gelindiğinde Fatih, Ilıcak, Derinboğaz, Kolköy, Kayadibi, Çatalbahçe, Resuluşağı, Güzyurdu, Mihmanlı, Darıca, Harunuşağı, Dutlu ve Kadıibrahim dışındaki tüm kırsal yerleşmelerin nüfus yoğunluğunda önemli değişiklikler göze çarpar. Bunun nedeni köylerin idari yapılarındaki değişiklikler ve ekonomik gelişmelerdir (Tablo: 58).

Tablo 57: 1935 Yılı Akçadağ İlçesi ve Köylerinin Nüfus Yoğunluğu Grupları (Kişi/Km^2)

1-20		21-40		41-80	
Ilıcak	6	Çatyol	21	Hançerli	41
Gölpınar	9	Darıca	21	Sakalıuzun	43
Kolköy	12	Aksüt	22	Doğanlar	48
Muratlı	13	Çatalbahçe	22	Gürkaynak	48
Derinboğaz	14	Dutlu	24	Kasımuşağı	49
Şıhlar	14	Güzyurdu	25	Durulova	49
Karamağara	15	Güneşli	25	Bağköy	50
Aydınlar	16	Harunuşağı	25	Kozalak	52
Yağmurlu	16	Kayadibi	25	Büyükköy	62
İkinciler	17	Aşağıörükçü	26	Levent	70
Karapınar	17	Esenli	26	Çobanuşağı	72
Fatih	18	Tataruşağı	26	Bayramuşağı	75
Çakılpınarı	18	Mihmanlı	27		
Sarıhacı	19	Yaylımlı	28		
Kozluca	19	Ören	28		
Bölüklü	20	Dümüklü	30		
Dedeköy	20	Yalınbudak	30		
Küçükkürne	20	Akçadağ	30		
Pınarlıgeçit	20	Kürecik	32		
		Taşevler	32		
		Bekiruşağı	32		
		Resuluşağı	33		
		Develi	34		
		Esenbey	35		
		Keller	36		
		Mezraköy	36		
		Yukarıörükçü	37		
		Yalınkaya	38		
		Kahyalı	40		
		Kadıibrahim	40		

Bu dönemde 1-20 grubunda yani nüfus yoğunlunun 20 kişinin altında olan yerleşme sayısı 4'tür. 21-40 grubunda 23 köy bulunurken 1935'de bu grupta 30 köy bulunmaktadır. 1935'te 21-40 grubuna dahil olanlar 1960'da 41-80 grubuna dahil olmuş ve 1960'da 41-80 grubunda 33 yerleşme yer almıştır. Örneğin 1935'te 21-40 grubunda yer alan Akçadağ, Çatyol, Mezraköy, Taşevler gibi yerleşmeler 1960'da 41-80 grubunda yer almışlardır. Ayrıca 1935'te var olmayan 81-140 grubuna da 1960'da 7 köy dahil olmuştur. Bu grupta da Gürkaynak, Doğanlar, Kozalak, Büyükköy, Çobanuşağı, Bayramuşağı, ve Dedeköy yerleşmeleri yer almaktadır.

Tablo 58: 1960 Yılı Akçadağ İlçesi ve Köylerinin Nüfus Yoğunluğu Grupları (Kişi/Km2)

1-20		21-40		41-80		81-140	
Fatih	16	Muratlı	21	Esenli	42	Gürkaynak	81
Ilıcak	18	Kayadibi	21	Yalınbudak	42	Doğanlar	85
Derinboğaz	19	Karamağara	24	Tataruşağı	43	Kozalak	91
Kolköy	20	Çatalbahçe	32	Ören	44	Büyükköy	96
		Aydınlar	33	Çatyol	45	Çobanuşağı	111
		Resuluşağı	34	Güneşli	45	Bayramuşağı	134
		Gölpınar	35	Kozluca	45	Dedeköy	137
		Güzyurdu	35	Levent	48		
		İkinciler	35	Yaylımlı	50		
		Keklikpınarı	35	Yukarıörükçü	50		
		Mihmanlı	36	Bekiruşağı	50		
		Darıca	36	Çakılpınarı	51		
		Harunuşağı	36	Aşağıörükçü	51		
		Şıhlar	37	Develi	51		
		Bölüklü	38	Sakalıuzun	51		
		Kömekavak	38	Esenbey	54		
		Karapınar	38	Taşevler	55		
		Büyükçimiş	39	Aksüt	55		
		Sarıhacı	39	Kahyalı	56		
		Küçükkürme	39	Kurtuşağı	56		
		Dutlu	39	Hançerli	58		
		Aliçeri	40	Dümüklü	59		
		Kadıibrahim	40	Altınlı	60		
				Yağmurlu	61		
				Yalınkaya	64		
				Durulova	65		
				Pınarlıgeçit	67		
				Kürecik	72		
				Kasımuşağı	73		
				Akçadağ	74		
				Mezraköy	74		
				Bağköy	76		
				Keller	80		

1990 ve 1997'ye gelindiğinde köylerin nüfus yoğunluğu gruplarında önemli değişimler vardır. 1990'da nüfus yoğunluk grubuna 141+ grubu eklenmiş ve bu grupta Doğanlar ve Akçadağ yer almıştır. Bu dönemde 1-20 grubunda 7 köy yerleşmesi varken bu sayı 1997'de 17'ye yükselmiştir. Bu yükselme de köy alanlarının idari yapılanması etken bir sebeptir. 1997'de 141+ grubunda Dedeköy, A.Örükçü ve Akçadağ yer almıştır (Tablo: 59, 60).

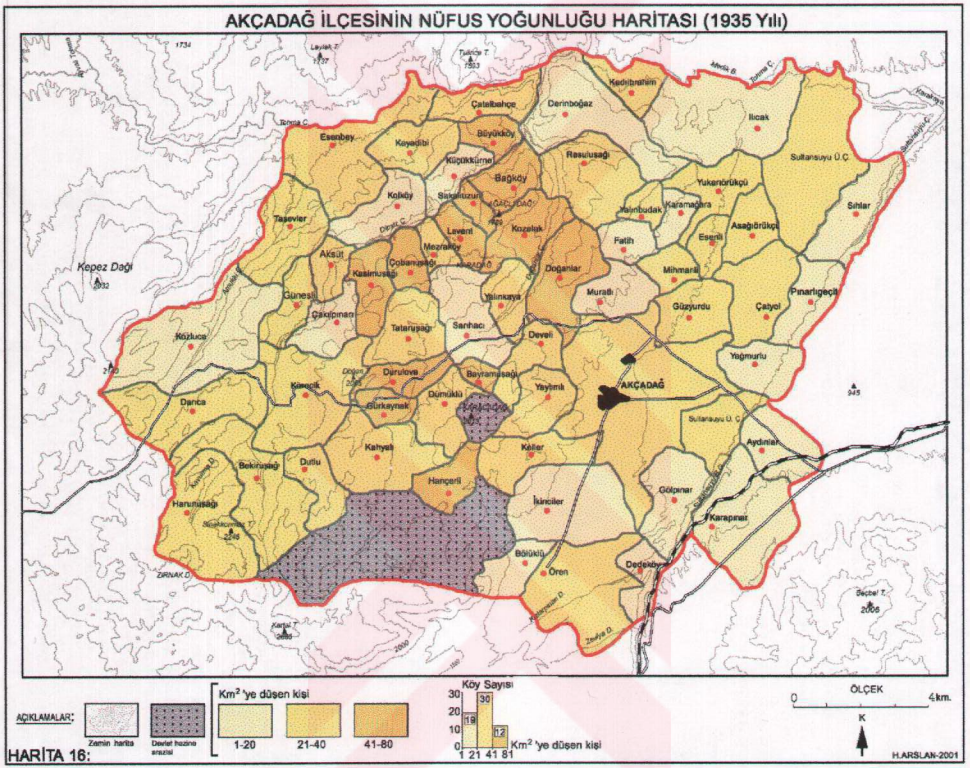
1935'ten günümüze nüfus yoğunluğunun en yüksek olduğu yerler daha önce de vurguladığımız gibi sulu tarıma geçişle ortaya çıkan Malatya Havzası Platoları üzerinde yer alan yerleşmelerdir.

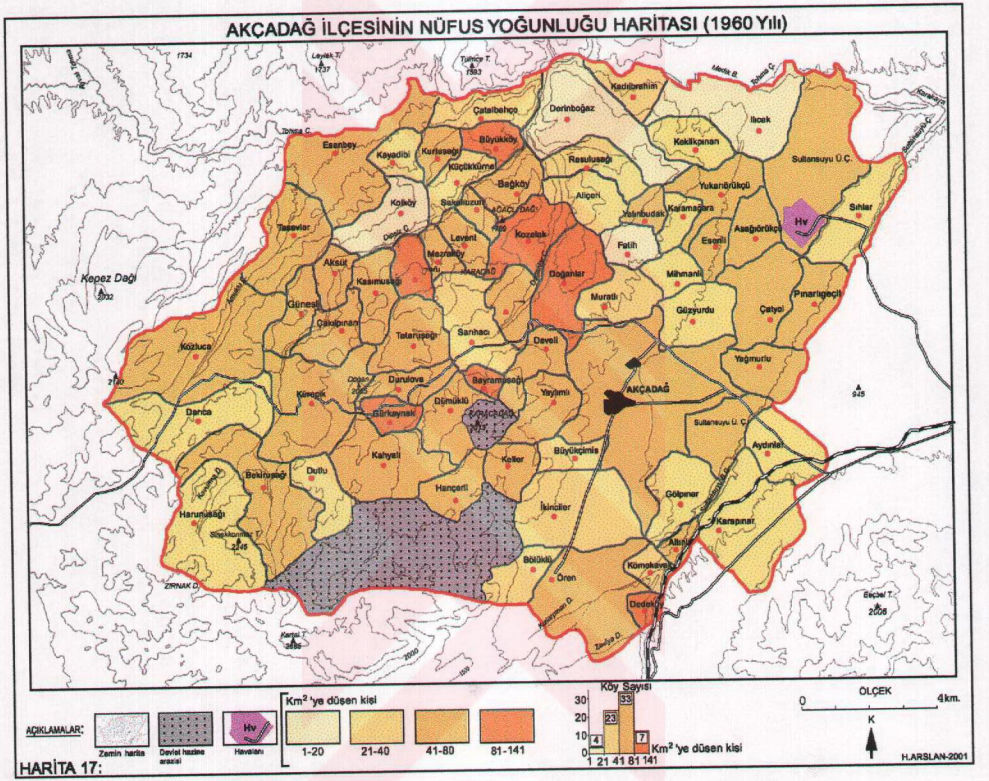
Tablo 59: 1990 Yılı Akçadağ İlçesi ve Köylerinin Nüfus Yoğunluğu Grupları (Kişi/Km^2)

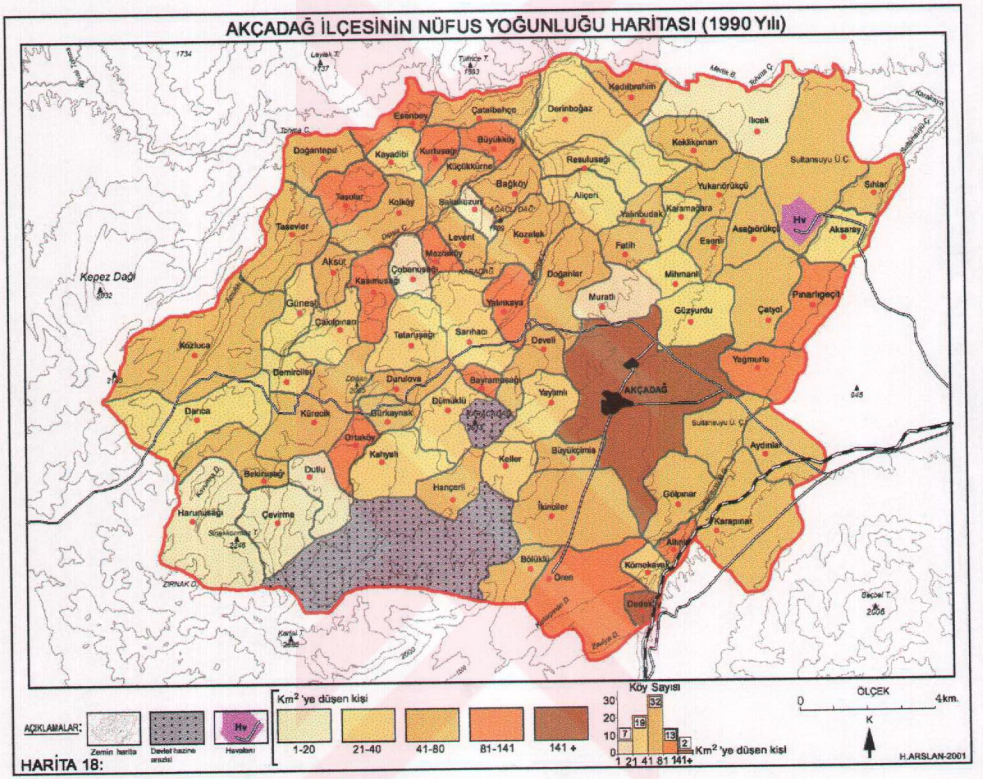
1-20		21-40		41-80		81-140		141+	
Çevirme	10	Darıca	21	Yalınbudak	41	Kurtuşağı	82	Dedeköy	142
Ilıcak	15	Aksaray	23	A.örükçü	43	Bayramuşağı	83	Akçadağ	157
Harunuşağı	16	Karamağara	24	Aydınlar	44	Taşolar	88		
Sakalıuzun	16	Derinboğaz	28	Y.örükçü	44	Yalınkaya	89		
Dutlu	17	Kahyalı	29	Büyükçimiş	45	Ortaköy	89		
Çobanuşağı	18	Körnekavak	30	Kolköy	45	Altınlı	90		
Muratlı	20	Tataruşağı	30	Doğantepe	46	Ören	90		
		Kayadibi	30	Gölpınar	47	Mezraköy	90		
		Mihmanlı	31	Hançerli	47	Pınarlıgeçit	92		
		Yaylımlı	32	Develi	48	Kasımuşağı	95		
		Güneşli	32	İkinciler	48	Büyükköy	107		
		Aliçeri	33	Bekiruşağı	49	Esenbey	113		
		Çakılpınarı	34	Bölüklü	51	Yağmurlu	119		
		Sarıhacı	36	Durulova	55				
		Demirciler	36	Kozluca	55				
		Keller	36	Kadıbrahim	57				
		Resuluşağı	38	Keklikpınarı	57				
		Güzyurdu	38	Karapınar	58				
		Dümüklü	39	Kürecik	59				
				Esenli	61				
				Fatih	61				
				Küçükkürne	61				
				Çatalbahçe	62				
				Aksüt	65				
				Bağköy	65				
				Kozalak	67				
				Şıhlar	69				
				Levent	69				
				Taşevler	74				
				Çatyol	75				
				Gürkaynak	78				
				Doğanlar	80				

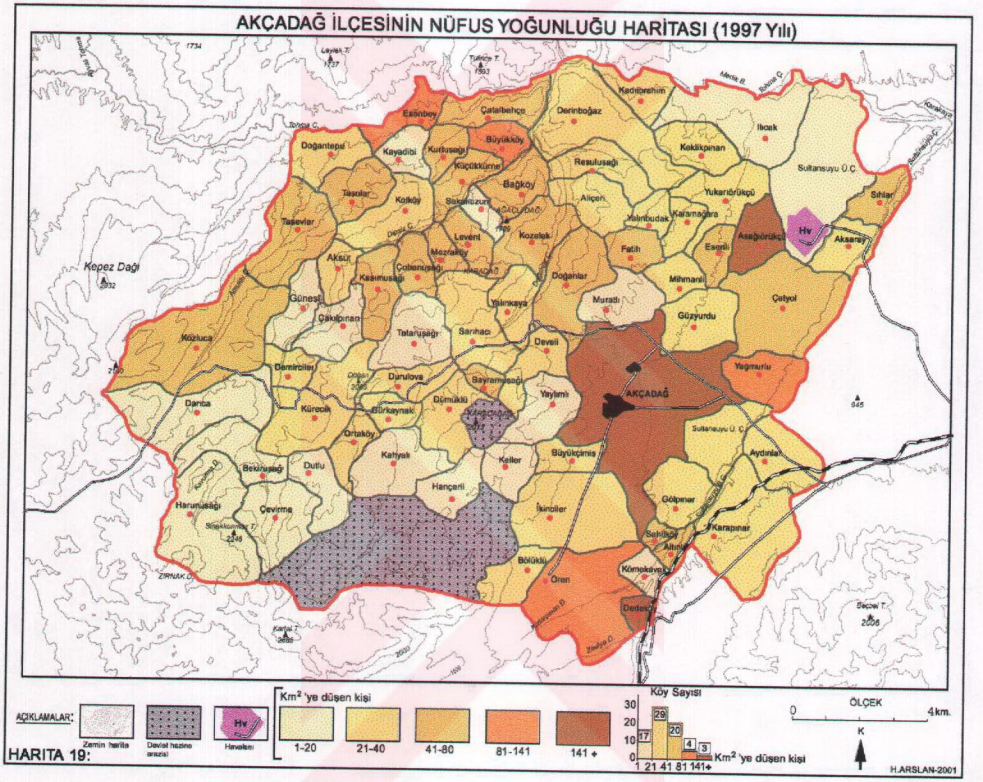
Tablo 60: 1997Yılı Akçadağ İlçesi ve Köylerinin Nüfus Yoğunluğu Grupları (Kişi/Km^2)

1-20		21-40				41-80		81-140		141+	
Çevirme	5	Aliçeri	21	Bölüklü	37	Altınlı	44	Büyükköy	87	Dedeköy	148
Dutlu	5	Karamağara	22	Develi	37	Bayramuşağı	46	Yağmurlu	92	A.örükçü	156
Harunuşağı	8	Durulova	23	Yalınkaya	37	Kurtuşağı	48	Esenbey	106	Akçadağ	165
Muratlı	10	Dümüklü	24	Aydınlar	38	Esenli	50	Ören	121		
Ilıcak	11	Demirciler	24	Gölpınar	39	Fatih	53				
Darıca	11	Derinboğaz	25	Keklikpınarı	39	Taşevler	53				
Kahyalı	11	Karapınar	25	Gürkaynak	39	Küçükkürne	54				
Güneşli	13	Sarıhacı	26	Kadıbrahim	40	Kozluca	54				
Körnekavak	15	Yalınbudak	26	Güzyurdu	40	Kasımuşağı	55				
Kayadibi	15	Aksüt	26			Çatalbahçe	55				
Çakılpınarı	16	Doğantepe	26			Kozalak	55				
Tataruşağı	16	Mihmanlı	28			Taşolar	59				
Hançerli	17	Aksaray	30			Şıhlar	60				
Keller	17	İkinciler	31			Bağköy	60				
Bekiruşağı	17	Kürecik	31			Levent	65				
Yaylımlı	20	Büyükçimiş	32			Çatyol	66				
Sakalıuzun	20	Kolköy	32			Doğanlar	68				
		Y.örükçü	34			Mezraköy	69				
		Resuluşağı	36			Sahilköy	71				
		Ortaköy	36			Çobanuşağı	79				

AKÇADAĞ İLÇESİNİN NÜFUS YOĞUNLUĞU HARİTASI (1935 Yılı)
Kepez Dağı
AKÇADAĞ
Esenbey
Çataltepe
Derinboğaz
Kadıbrahim
İlıcak
Kayadibi
Büyüköy
Küçükkürne
Rasulusağı
Sultansuyu Ü.Ç.
Bağköy
Yukarıürükçü
Kolköy
Sarıalibey
Karamağara
Sıhlar
Taşevler
Kozalak
Fatih
Aşağıürükçü
Levent
Aksüt
Mezraköy
Doğanlar
Mihmanlı
Güneş
Kasımusağı
Çalyol
Pınarlıgeçit
Çaşıpınarı
Yalınkaya
Müratlı
Güzyurdu
Sarıhacı
Devesi
Yağmurlu
Darulova
Bayramsağı
Yaylımlı
Dumanlı
Kömürlük
Dantca
Kalyaş
Keller
Aydınlar
Bekirusağı
Dutlu
Hançerli
Gölpınar
Karapınar
Harunusağı
İsinciler
Bölüklü
Dedekbeyi
Ören
ZIRNAK Ç.
Sultansuyu Ü.Ç.
AÇIKLAMALAR:
Zemin harita
Devlet hazine arazisi
Km² 'ye düşen kişi
1-20
21-40
41-60
Köy Sayısı
30
20
10
0
19
30
12
1 21 41 81
Km² 'ye düşen kişi
ÖLÇEK
0
4 km.
K
HARİTA 16:
H.ARSLAN-2001

AKÇADAĞ İLÇESİNİN NÜFUS YOĞUNLUĞU HARİTASI (1960 Yılı)
Kepez Dağı
Kozluca
Günesli
Çaltıpınar
Aksüt
Kasımuşağı
Tatarüşağı
Sarıhacı
Develli
Doğanlar
Muratlı
Mihmanlı
Güzyurdu
Çatyol
Pınarlıgeçit
Yeğmurlu
Sultansuyu Ü.Ç.
Sihlar
Hv
Asağıbürküt
Esenli
Fatih
Yukarıbürküt
Karamağara
Yolmaudas
Alıçerli
Resulusağı
Kekilkonan
Ilıcak
Kadıibrahim
Derinboğaz
Çatalbehçe
Büyükköy
Kurtsağı
Küçüktürne
Başköy
Kolköy
Şahinuzun
Kozalak
Levent
Mezarköy
Yeni
Kayadibi
Esenbey
Tasevler
Dereli
Dereli Ç.
Kadıköy Ç.
Kadıköy
Kurudere
Kurudere Ç.
Sultansuyu Ü.Ç.
Aydınlar
Yayımlı
AKÇADAĞ
Sarıkaynak
Dömüklü
Darulova
Bayramsağı
Küreçli
Dance
Kahyalı
Dutlu
Bekirsağı
Harunsağı
Hançerli
Kellar
Büyükçamlı
İnciler
Gölpınar
Karapınar
Altınlı
Bölüklü
Komsakaya
Ören
Dedeköy
Ziyaret T.
2008
Kartal T.
2055
ZIRNAK D.
Kartal D.
Ziyaret D.
Kadıköy D.
Kadıköy Ç.
Kurudere Ç.
Kurudere
Dereli Ç.
Dereli
Tatarüşağı D.
Sultansuyu Ü.Ç.
Sultansuyu Ü.Ç.
Kepez T.
2002
Leylek T.
1737
Tümçe T.
1503
1734
945
700
AÇIKLAMALAR:
Zemin harita
Devlet hazine arazisi
Hv
Havaları
Km² 'ye düşen kişi
1-20
21-40
41-80
81-141
Köy Sayısı
30
20
10
0
33
23
4
7
1 21 41 81 141
Km² 'ye düşen kişi
OLÇEK
0
4km.
K
H.ARSLAN-2001
HARİTA 17:

AKÇADAĞ İLÇESİNİN NÜFUS YOĞUNLUĞU HARİTASI (1990 Yılı)
Kepez Dağı
AKÇADAĞ
Kadıbrahim
Derinboğaz
İkiçak
Kekikpınarı
Sultansuyu Ü.Ç.
Şahlar
Aksaraç
Pınarlıgeçit
Çaşyol
Yeşmurlu
Aydınlar
Karapınar
Gölpınar
Büyükçamlı
Keller
İsmailler
Hangarlı
Bölükli
Ören
Kömükevi
Çeşmeli
Yaylamı
Bayramsaçlı
Devali
Sarıhacı
Yolüstüsaya
Doğanlar
Murathı
Mihmanlı
Güzyurdu
Fatih
Esenli
Aşağıdüğüç
Yukarıdüğüç
Karamağara
Yalınbudak
Alıçeri
Başköy
Resuluseğı
Büyükköy
Kurtuseğı
Küçükkürne
Kayadibi
Doğantepe
Esenbey
Çatalbehçe
Kolköy
Taşlar
Taşevler
Sarıkamışçukuru
Levent
Mezarköy
Kozalak
Aksut
Çobanuseğı
Kasımuseğı
Güneşli
Çaldıpınarı
Kozluca
Tatarıpeğı
Damlıova
Demirciler
Dereli
Dutlu
Bekirseğı
Harunuseğı
Çevirme
Kahyalı
Ortaköy
Kürecik
Dalma
Bürkaynak
Düzmuklu
Hv
Havaalanı
Km² 'ye düşen kişi
1-20
21-40
41-80
81-141
141 +
Köy Sayısı
30
20
10
0
7
19
32
13
2
1 21 41 81 141+
Km² 'ye düşen kişi
ÖLÇEK
0
4km.
K
AÇIKLAMALAR:
Zemin harita
Devlet hazine arazisi
H.ARSLAN-2001
HARİTA 18:

AKÇADAĞ İLÇESİNİN NÜFUS YOĞUNLUĞU HARİTASI (1997 Yılı)
Kepez Dağı
AKÇADAĞ
Kadıbrahim
Derinboğaz
Çatalbahçe
Eskiköy
Doğantepe
Kayadibi
Kurtuluşağı
Büyüköy
Küçükkürne
Bağköy
Resulusağı
İlıcak
Kekikpınar
Sultansuyu Ü.Ç.
Şihlar
Yukarıörükçü
Aşağıörükçü
Hv
Akseraşı
Kalamağıra
Yalınbudak
Alıçeri
Taşlar
Kotköy
Taşevler
Kozalak
Levent
Fatih
Esenli
Aksüt
Mezralıköy
Çobanuşağı
Kasımuşağı
Doğanlar
Mihmanlı
Çatyol
Güneşli
Çakıpınarı
Yalınkaya
Muradlı
Güzyurdu
Közluca
Tatarüşağı
Sarıhacı
Devrili
Yağmurlu
Damirciler
Darıulova
Bayramsağı
Yaylımlı
Dutca
Kürecik
Dümüklü
Burkaynak
Ortaköy
Kahyalı
Keller
Büyükçamlı
Aydınlar
Bekirsağ
Dutlu
Hançerli
Harunuşağı
Çevirme
İkinciler
Gölpınar
Karapınar
Bölüklü
Kömeksağı
Ören
Dedeli
ZIRNAK D.
Beçet T.
2008
AÇIKLAMALAR:
Zemin harita
Devlet hazine arazisi
Hv
Havalesi
HARITA 19:
Km² 'ye düşen kişi
1-20
21-40
41-80
81-141
141 +
Köy Sayısı
30
20
10
0
17
29
20
4
3
1 21 41 81 141+
Km² 'ye düşen kişi
ÖLÇEK
0
4km.
K
H.ARSLAN-2001

2.3.1.3. Kırsal Kesimde Nüfusun Yapısal Özellikleri

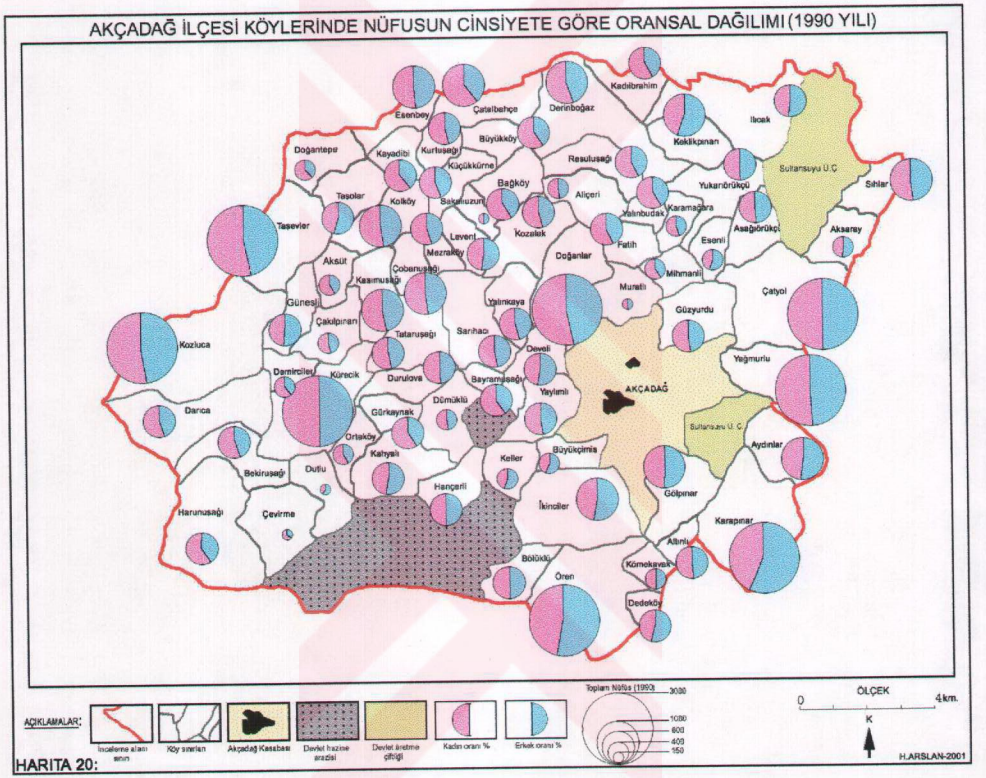
2.3.1.3.1. Nüfusun Cinsiyet Ve Yaş Özellikleri

Araştırma alanımız ve yakın çevresinde 1935 ve 1940 yıllarında kadın nüfusu erkek nüfustan fazlaydı. Kadın nüfus 1935 yılında toplam nüfusun %50.2'sini, 1940 yılında ise %50.9'unu oluşturmaktaydı. Erkek nüfusun oranı ise 1935'te %49,8, 1940'da %49,1 idi. Bu yıllarda erkek nüfusun az olmasının başlıca sebeplerinden biri I.Dünya savaşı ve Kurtuluş savaşındaki erkek kayıplarının yansımasıdır. 1945-1950 dönemlerinde bu durum aynı şeklini korumuş 1945'te %51.4 olan kadın nüfusuna karşın erkek nüfusu %49.6'larda kalmıştır. 1950'de de %50.6 kadın nüfusuna göre erkekler %49.4'lük bir paya sahiptir (Tablo: 47).

1955-1960 dönemlerinde erkek nüfus kadın nüfusundan fazladır: 1955'de erkek nüfus %50,1 iken kadın %49.9'luk bir pay ile toplam nüfus içinde yer almıştır. 1960'da kadın nüfus bir önceki sayıma göre %49,6'lık bir orana düşmüş ve erkek nüfus %50,4'lük bir payla kadın nüfustan fazla bir orana yükselmiştir.

1965'te kadın nüfusu %49,8,erkek nüfusu ise %50,5 oranlarındadır. 1970'de ülke genelinde olduğu gibi göç dalgalanmalarının başladığı bir dönem de ilçe nüfusu içinde kadınların oranı %50.5'e ulaşırken erkeklerin oranı bir önceki yıla nazaran azalış da göstererek kadınların gerisinde %49.5'lerde kalmıştır.

1975-1980 döneminde erkek nüfus yine kadın nüfusundan fazladır. Bunun sebebi ilçe genelinde sulu tarıma geçişle birlikte göç olaylarındaki duraklamalardır. 1985 ve sonrasında ise yurt dışına olan göçlerle kadın nüfus erkek nüfustan daha fazla olmuştur. Kırsal kesimde nüfusun yaş gruplarına göre dağılımını gösteren istatistiki bilgiler elimizde olmadığından arazi çalışmalarımız sırasında 45 ayrı köyde yapmış olduğumuz anket çalışmalarına göre %24.5'i 0-14 yaş grubunda %68.3'ü 15-64 yaş grubunda ve %7.2'si de 65 yaşın üzerinde olduğu belirlenmiştir. Buna göre kırsal kesimde nüfusun %70 kadarı aktif nüfusu %30 kadarı da bağımlı nüfusu oluşturmaktadır. Nüfusun yaş yapısındaki bu değerler kırsal kesim ile ilçe merkezi arasındaki benzerlikleri ortaya koymakta ve yapmış olduğumuz arazi gözlemlerini bir ölçüde doğrular niteliktedir.

AKÇADAĞ İLÇESİ KÖYLERİNDE NÜFUSUN CİNSİYETE GÖRE ORANSAL DAĞILIMI (1990 YILI)
Kadıbrahim
Esenbey
Çatalbehçe
Derinboğaz
İlıcak
Doğantepe
Kayadibi
Kurfuseği
Büyükköy
Kekikpınarı
Küçükkürme
Resuluseği
Sultansuyu Ü.Ç
Tesolar
Kolköy
Bağköy
Yukarıörükçü
Sıhlar
Saklıuzun
Alıçeri
Yalınbudak
Karamağara
Tasevler
Levent
Kozalak
Aşağıörükçü
Akasarı
Fetih
Esenli
Aksüt
Mezraköy
Doğanlar
Mihmanlı
Çobanuseği
Kasımuseği
Muratlı
Çatyol
Güneşli
Yalınkaya
Güzyurdu
Çakılpınarı
Kozluca
Tataruseği
Sarıhacı
Develi
Yağmurlu
Damirciler
Kürecik
Durulova
Bayramuseği
AKÇADAĞ
Yaylımlı
Darıca
Dümüklü
Gürkaynak
Sultansuyu Ü.Ç
Aydınlar
Ortaköy
Kahyalı
Büyükçimia
Keller
Bekiruseği
Dutlu
Gölpınar
Hançerli
İkinciler
Harunuseği
Çevirme
Karapınar
Altınlı
Bölükli
Körnekavak
Ören
Dedeköy
AÇIKLAMALAR:
İncelenen alanın sınırı
Köy sınırları
Akçadağ Kasabası
Devlet hazine arazisi
Devlet üretme çiftliği
Kadın oranı %
Erkek oranı %
Toplam Nüfus (1990)
3000
1000
600
400
150
ÖLÇEK
0
4 km.
K
HARITA 20:
H.ARSLAN-2001

2.3.2. Kasaba Nüfusunun Gelişimi

Akçadağ'ın (Arga) ne zaman kurulduğu kesin olarak bilinmemekle beraber M.Ö. 140'ta Arga'nın varlığı RAMSEY'in Anadolu'nun tarihi coğrafyası eserinden anlaşılmaktadır.

Varlığı hakkında tahmin edilen yerleşmenin ilk nüfus bilgileri ise XVI. Yüzyıla ait olup daha eski tarihi bilgilere ulaşılamamaktadır. 1560'ta 146 haneye sahip bir yerleşme olduğu tesbit edilen (Yinanç, Elibüyük-1983, s.147) Akçadağ her haneyi ortalama 5 kişi kabul edersek XVI. Yüzyıl'da 730 nüfuslu bir köy yerleşmesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bundan sonra ise tarih içinde Akçadağ'ın nüfusu hakkında bilgilere XIX. Yüzyıl'da kaleme alınmış Salnamelerden ve CUINET'in 1891'deki La Turquie d'Asie eserinden edindiğimiz veriler ışığında ulaşılmaktadır. CUİNET 1891'de Akçadağ (Arga)'ın 2.600 nüfuslu eski bir şehir olduğundan bahsetmektedir (Cuinet-1891, s.382).

Salnamelerden ise 1892 (H.1310) yılına ait olanında Akçadağ yerleşmesinin hane sayısı verilmekte fakat nüfus miktarı verilmemektedir. Merkez kazada 300 hanenin varlığından bahsedildiğine göre o dönemde 1.500 nüfusu bünyesinde barındırdığını söyleyebiliriz (Mamurat -ül Aziz Salnamesi -H.1310, s.209).

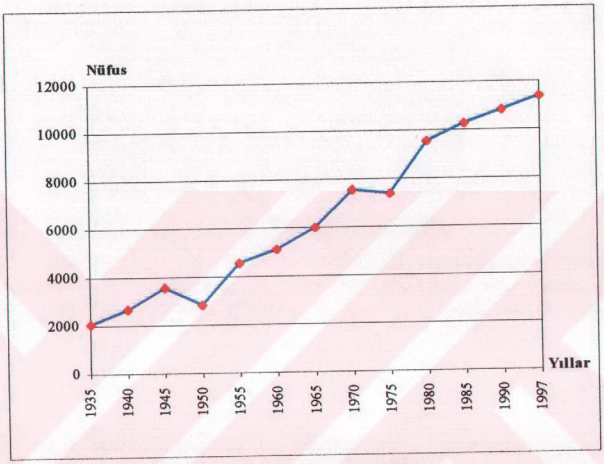
CUİNET'e göre 1891'de 2.600 nüfuslu Akçadağ'ın bir yıl sonra 1892'de 1.500 nüfusa düşmesinin sebeplerini belirli dönemlerdeki iç karışıklıklara bağlayabileceğimiz gibi bazı misyonerlerin vermiş oldukları nüfus miktarlarını sağlıksız olmasına da bağlayabiliriz.

Yıllar itibariyle nüfus miktarları ve gelişimi hakkında sağlıklı bilgilere ancak Cumhuriyet Devri'nde yapılan periyodik nüfus sayımları ile ulaşılabilmektedir. 1892'de 1.500 nüfusa sahip olan yerleşme 1935'e gelindiğinde 2.049 nüfusa erişmiştir. Fakat bu artışın fazla olmadığı dikkati çekmektedir. Bunun en büyük sebebi ülke genelinide etkileyen I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sırasında büyük miktarda nüfusun kaybedilmesidir. Akçadağ'da 1935'den 1990'a kadar 55 yıllık süre içinde nüfus artış oranı çeşitli sebeplerden dolayı değişiklikler göstermiştir.

Tablo 61: Akçadağ'da Yıllara Göre Nüfus Gelişimi (1935-1990)

Yıllar	1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990
Erkek	1038	1485	2062	1238	2751	3053	3754	4577	4347	5366	5786	6179
Kadın	1011	1204	1478	1620	1801	2068	2241	2963	3019	4182	4499	4660
Toplam	2049	2689	3540	2858	4552	5121	5995	7540	7366	9548	10285	10839

Kaynak: D.İ.E Genel Nüfus Sayımları İstatistik Yıllıkları

Grafik 17: Akçadağ'da Yıllara Göre Nüfus Gelişimi (1935-1997)

Tablo 62: Akçadağ'ın Nüfus Artış Hızı (1935-1990)

Yıllar	35-40	40-45	45-50	50-55	55-60	60-65	65-70	70-75	75-80	80-85	85-90
Erkek	0.07162	0.0657	-0.0428	0.1004	0.021	0.0413	0.0396	-0.01	0.0421	0.0151	0.0131
Kadın	0.03494	0.041	-0.0428	0.0824	0.028	0.0161	0.0559	0.004	0.0652	0.0146	0.007
Toplam	0.05436	0.055	-0.0428	0.0931	0.024	0.0315	0.0459	-0.005	0.0519	0.0149	0.0105

Tablo 63: Akçadağ'ın Nüfus Artış Oranı (1935-1990)

Yıllar	35-40	40-45	45-50	50-55	55-60	60-65	65-70	70-75	75-80	80-85	85-90
Erkek	0.43064	0.3886	-0.1925	0.6523	0.11	0.2296	0.2192	-0.05	0.2344	0.0783	0.0679
Kadın	0.1909	0.2276	-0.1928	0.5096	0.148	0.0837	0.3222	0.019	0.3852	0.0758	0.0358
Toplam	0.31235	0.3165	-0.1927	0.5927	0.125	0.1707	0.2577	-0.023	0.2962	0.0772	0.0539

Tablo 64: Akçadağ'ın Nüfus Artış Miktarı (1935-1990)

Yıllar	35-40	40-45	45-50	50-55	55-60	60-65	65-70	70-75	75-80	80-85	85-90
Erkek	447	577	-397	1086	302	701	823	-230	1019	420	393
Kadın	193	274	-285	608	267	173	722	56	1163	317	161
Toplam	640	851	-682	1694	569	874	1545	-174	2182	737	554

Kaynak : D.İ.E Genel Nüfus Sayımları İstatistiklerinden Hesaplanarak

Akçadağ'da nüfus 1935'den 1945'e kadar belirgin bir artış göstermemiş ve 1935'te 2.049 olan nüfus 1940'ta 2.689, 1945'te 3.540'a ulaşmıştır (Tablo: 61). 1935 ile 1940 arasında % 0.3 lük oranda artış gösterirken nüfus artış hızı bu dönemler arasında ‰ 54 olarak gerçekleşmiştir. 1940-45 yıllarında ise % 0.3'lük artış gösteren nüfus bu dönemde ‰ 55'lik artış hızı kaydetmiştir (Tablo: 62, 63, 64) .

1950 yılına gelindiğinde nüfus 2.858'e düşerek 1945-1950 yılları arasında % 0.19'luk bir azalma göstermiş ve aynı dönemde ‰ 42'lik azalma hızı kaydetmiştir. Bu dönemdeki azalmanın nedenini Malatya'ya yönelik göçün belirgin bir şekilde hızlanmasına bağlayabiliriz.

1955'den 1965'e kadar olan dönemde ise, kasaba nüfusu belirgin bir artış ya da azalış göstermeden normal seyrinde gelişme göstermiştir. 1955'te 4.552 olan nüfus % 0.12 artış göstererek 1960'ta 5.121 nüfusa ulaşmış ve bu dönemler arasında ‰ 23 artış hızı kaydetmiştir (Tablo:62). 1960'ta 5.121 'e ulaşan nüfus 1965'te 5.995 nüfusa ulaşmış ve % 0.17'lik artış ile ‰ 31 artış hızı göstermiştir. Bu artış 1960 ile 1970 arasında da seyretmiş fakat 1965'te kasaba nüfusu 5.995'ten 1970'te 7.540 'a yükselmiştir. Bu dönemler arasında % 0.25 oranında artış gösteren kasaba nüfusu ‰ 45 nüfus artış hızı kaydetmiştir. 1965-1970 yılları arasında kasabada bir önceki dönemde kaydedilen nüfus artışı daha sonraki dönemde normal hızıyla devam etmemiş 1975'te nüfus 7.540'dan 7.366'ya düşmüştür (Grafik: 17). 1970-1975 döneminde % 0.023 azalma kaydedilmiş ve artış hızında ‰ 4'lük gerileme olmuştur. Bu azalmanın en büyük nedeni 1970 ile 1975 arasında kasabadan dış ülkelere 80'e yakın aileden çalışmak için (60 Almanya, 15 Hollanda, 5 Avusturya) göç edilmiştir. Bunu bu yıllar arası kadın-erkek nüfusuna bakarak da anlamak mümkündür. 1970-1975 devresinde kadın nüfusta bir azalma görülmezken (erkek 4.577'den 4.347'ye

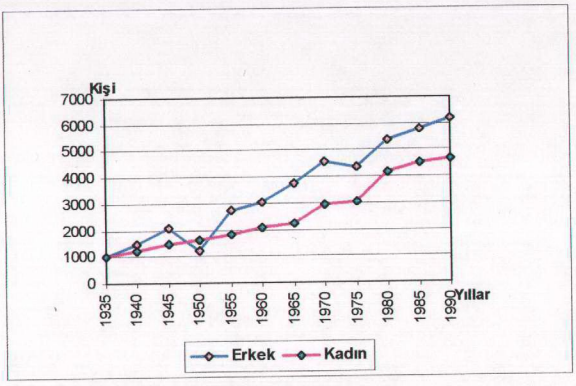
düşerken kadınlar 1970 'de 2.963 nüfusa sahip olup 1975'de 3.019'a yükselmiştir), erkek nüfusun azalma gösterdiği görülmektedir (Grafik: 17).

1975'den sonra nüfus gelişimi 1980'e gelindiğinde % 0.29 oransal artış göstererek 7.366'dan 9.548'e yükselmiştir. Bu dönemde artış hızı ‰ 51 olarak kaydedilmiştir. Kuşkusuz bu artışta Kâğıtsan Fabrikasının faaliyete geçmesi ve dışardan işçi nüfusu çekmesiyle bağlantılıdır.

1980'den 1985'e doğru nüfusun 9.548'den 10.285'e yükseldiği ve oransal olarak % 0.077'lik artışın olduğu gözlenmiş ve aynı dönemde ‰ 14'lük artış hızı kaydedilmiştir. Ancak bu dönemde görülen nüfus artışı, doğal artıştan ziyade yapay bir artıştır. Ayrıca bu dönemde 1981'de Kotangölü Köyü'nün mahalle olması da bu yapay artışı daha da hızlandırmıştır. Bu dönemler arasında meydana gelen nüfus artışında asıl önemli olan yaş guruplarında da açık bir şekilde göreceğimiz gibi terör dolayısıyla kasabaya gelen geçici jandarma taburu sayesinde olmuştur. 1990'da bu geçici askeri nüfusu, yapay artışı bir kere daha tekrarlamıştır. 1985-1990 arasında % 0.053 'lük oransal artış ‰ 10 artış hızını gerçekleştirmişti.

Kasabada şehirleşme yolunda nüfus gelişimine 1985'te rastlanmakta, fakat bahsettiğimiz nedenlerden dolayı yapay olarak artan nüfus gerçeği yansıtmadığından 1980-1985 devresinde bir azalma beklenirken artış kaydedilmiştir. Yapay artışı bina sayım cetvellerinden elde ettiğimiz 1995 nüfus miktarı ile karşılaştırdığımızda daha açık bir şekilde görebiliriz. 1990'da 10.839 olan nüfus miktarı 1995'te 10.186'ya düşmüş ve 649 kişilik bir azalma kaydedilmiştir. Bu azalma daha önceki yıllarda (1985-1990) olan artışla hemen hemen aynı miktara eşittir.

Bütün bu dönemler arasında kadın erkek nüfuslarına baktığımızda (Grafik: 18) erkeklerin hemen her sayımda kadınlara oranla daha fazla olduğu göze çarpmaktadır. Erkek nüfusun fazla olması doğumlarda erkek çocukların kız çocuklara oranla daha yüksek olmasıyla açıklanabilir. Ayrıca yıllar itibariyle erkek nüfusun fazla olması kasabanın dışarıya fazla göç vermediğinin de bir göstergesi sayılabilir.

Grafik 18: Akçadağ'da Yıllara Göre Kadın-Erkek Nüfusun Seyri (1935-1990)

Kasabadaki 1985-1990 nüfuslarındaki yapay artışı ekek nüfusta özellikle 20-24 yaş grubuna yansımasını daha iyi bir şekilde görebileceğimizden, yaş grupları itibariyle incelemeyi uygun gördük. Buna bağlı olarak 1985 genel nüfus sayımından Akçadağ'ın "yaş grubu, okur-yazarlık, bitirilen son öğrenim kurumu ve cinsiyete göre dağılımı" sonuçlarından 6-9 yaş grubu ile 65+ yaş grubu çıkarılarak , 1990 yılı içinde aynı yaş grupları alınarak 1985-1990 karşılaştırmalı nüfus piramidi çizilmiştir.

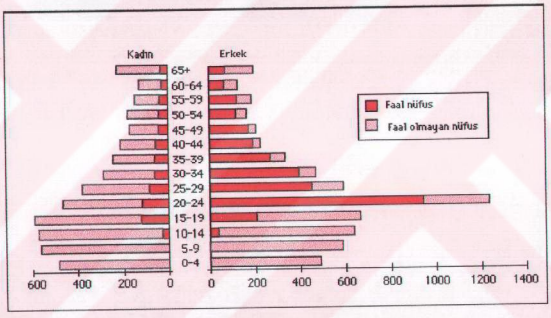
Bu iki yılın karşılaştırması yapılmadan önce bütün yaş gruplarının mevcut olduğu nüfus piramidine baktığımızda nüfusun Genç, Orta ve Yaşlı olma durumu daha sağlıklı bir şekilde ortaya koyulabilecektir.

1990 nüfus piramidinde de (Grafik: 19) görüldüğü gibi nüfusun % 31.6'sını çocuklar (0-14 yaş dilimi), % 73.43'ünü aktif nüfus veya yetişkinler (15-64 yaş dilimi) geriye kalan % 4.47'sini ise yaşlılar (65+) oluşturur. Bu oranlara göre Akçadağ'da yetişkinlerin nüfus oranı oldukça yüksek görülmektedir. Fakat daha öncede bahsettiğimiz gibi bu değer 20-24 yaş grubundaki yapay fazlalıkla daha da yüksek değerlere ulaşmaktadır. 20-24 yaş grubu toplam nüfus içinde % 17.74'lük bir orana sahipken 20-24 erkek yaş grubu toplam nüfus içinde % 12.90 gibi yüksek bir değer göstermektedir. Bu değerde aktif nüfusa yansımaktadır.

Tablo 65: Akçadağ'da Çalışabilen Nüfusun Cinsiyet Durumu (1990)

Çalışabilen	1990		
Nüfus	Erkek	Kadın	Toplam
12-14	36	23	59
15-19	208	117	325
20-24	941	112	1053
25-29	448	76	524
30-34	392	54	446
35-39	269	52	321
40-44	193	48	241
45-49	175	34	209
50-54	116	34	150
55-59	121	30	151
60-64	66	23	89
65+	69	26	95
Toplam	3036	629	3665

Kaynak : D.İ.E. Genle Nüfus Sayımları Malatya (1990)

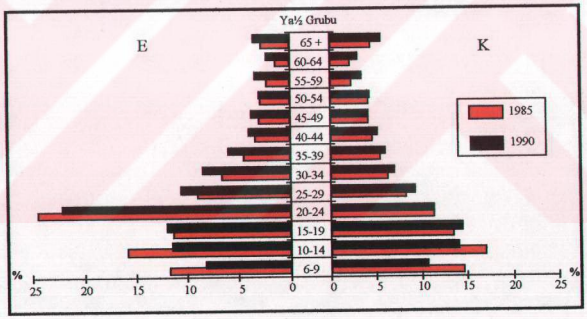
Grafik 19: Akçadağ'da Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Grupları İtibari ile Faalolup Olmama Durumları(1990)

1985-1990 nüfuslarındaki yapay artışı görebilmek için karşılaştırmalı nüfus piramidine baktığımızda ise durum daha net bir şekilde görülmektedir (Gfafik: 20).

1985-1990'daki yaş gruplarının değerlendirilmesi yapılırken elde olan verilerden yararlanılarak 6-9 yaş grubundan itibaren karşılaştırma yapılacaktır.

Tablo 66: Akçadağ'da Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Bölünüşü(1985 -1990)

	1985					1990						
Y.G.	E	%	K	%	Top	%	E	%	K	%	Top	%
6-9	587	11.7	557	14.7	1144	26.4	466	8.3	439	10.8	905	19.1
10-14	791	15.8	647	17.1	1438	32.9	640	11.5	572	14.1	1212	25.6
15-19	572	11.4	512	13.5	1084	24.9	670	12.05	592	14.6	722	26.65
20-24	1230	24.6	435	11.5	1665	36.1	1239	22.2	465	11.5	1704	33.7
25-29	452	9.04	313	8.31	765	17.35	596	10.7	380	9.3	978	20
30-34	337	6.7	244	6.4	581	13.1	474	8.5	285	7.04	759	15.54
35-39	226	4.5	209	5.5	435	10	336	6.04	245	6.05	581	12.09
40-44	172	3.44	178	4.7	350	8.14	231	4.1	212	5.24	443	9.34
45-49	151	3.02	159	4.2	310	7.22	213	3.8	171	4.2	384	8
50-54	146	2.9	161	4.2	307	7.1	171	3.07	180	4.4	351	8.1
55-59	118	2.3	94	2.4	212	4.7	191	3.4	148	3.6	339	7
60-64	78	1.5	87	2.3	165	3.8	130	2.3	127	3.14	257	5.44
65 +	138	2.76	170	4.5	308	7.26	203	3.6	227	5.6	430	9.2

Grafik 20: Akçadağ'da Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırmalı Nüfus Piramidi (1985-1990)

Buna göre nüfus piramidinde de görüldüğü gibi (Tablo:66, Grafik: 20) 1985'te nüfusun % 26.42'sini çocuklar (6-14 yaş dilimi), % 66.91'ini aktif nüfus veya yetişkinler (15-64 yaş dilimi) geriye kalan % 31.51'ini ise yaşlılar (65+yaş dilimi) oluşturmaktadır.1990' da (Tablo:66, Grafik:20) ise nüfusun % 22.03'ünü aktif nüfus veya yetişkinler (15-64 yaş dilimi) geriye kalan % 4.47'sini yaşlılar (65+ yaş dilimi) oluşturmaktadır.

1985 yılında 6-14 yaş diliminde % 59.3 lik oran 1990'a gelindiğinde % 44.7'yi bulmuştur. Cinsiyet açısından baktığımızda ise iki dönemde de erkek yaş gruplarının kadın yaş gruplarından fazla olduğu dikkati çekmektedir (Tablo:66, Grafik:20). Grafik: 20.'de de görüldüğü gibi 1985'te 6-9 ve 10-14 yaş gruplarında 1990'a göre görülen fazlalık, 1981'de Kotangölü Köyü'nü mahalle haline getirilmesi sonucu yatılı bölge okulundaki ilk ve ortaokul öğrencilerinin kasaba nüfusuna dahil edilmesi ve 1981'de İmam Hatip Lisesi'ne 1982'de de Sağlık Meslek Lisesi'nin (yatılı) açılmasına bağlanabilir.

1985 ve 1990'da 15-64 yaş dilimini oluşturan aktif veya yetişkin nüfus oranlarında da değişiklikler olmuştur. 1985'te % 66.91 olan oran 1990'da % 73.43'e yükselmiştir. Bu grupta da yine cinsiyet açısından bakıldığında gerek 1985 gerekse 1990'da erkek nüfusunun yüksekliği dikkati çeker. Bu grup içinde erkek nüfus oranı 1985'te % 39.66'dan 1990'da % 46.34 'e yükselmiştir.

Ayrıca 15-64 yaş dilimi içinde dikkati çeken bir diğer özellik daha önce de birkaç defada vurguladığımız gibi, her iki dönemde de 20-24 yaş grubunda göze çarpmaktadır. Bu yaş grubu üzerinde meydana gelen yapay artışın bizi bu kadar ilgilendirmesinin sebebine gelince; 1985 ve 1990'da kasabaya gelen geçici jandarma taburunun nüfusu çalışan nüfus içinde, toplum hizmetlerine yansımış ve faal nüfusun iktisadi faaliyet kollarına dağılımında hizmet sektörünün nüfusunu yapay olarak arttırmıştır (1990'da toplam faal nüfus içinde hizmet sektörünün % 54'lük bir değere sahip olduğu görülürken; yapay olarak 650 kişilik artış toplum hizmetlerinden çıkarıldığında (toplum hizmetleri 1331 kişi) bu oran % 36.3'den % 18.5'e düşmekte ve bu düşüş de hizmet sektörünün oranında düşüşe sebep olmaktadır. Bu varsayımlara göre 1990'da % 54'lük orana sahip olan hizmet sektörü, % 17.8 oranında düşüş gösteren toplum hizmetlerinin düşüşü ile % 36.2'ye düşmüştür).

Genç nüfusun toplam nüfus içinde yükselmesine bir diğer faktörde yatılı okullarda okuyan öğrencilerle gerçekleşmiştir.

65+ yaş grubunun ise toplam nüfus içinde oransal değeri 1985'te % 7.26'dan 1990'da % 9.2'ye çıkmıştır. Bu da bize Akçadağ'da yaşlı nüfusun yıllar itibariyle artmaya başladığını göstermektedir. Ayrıca, bu yaş grubunda kadın-erkek

nüfuslarının oransal değerlerine baktığımızda, 1985'te kadınlar % 7.26 oranında toplam 65+ yaş grubunda % 4.5 oranına sahip iken, erkekler % 2.76'lik oran ile kadınlardan azda olsa düşük bir değer göstermektedir. 1990'da ise 65+ yaş grubunda % 9.2 oran içinde yine kadınlar % 5.6 ile % 3.6'ya sahip erkeklerden daha fazladır. Fakat bu değerler arasında fazla bir farkın olmadığı, kadın ve erkek nüfusun ömürlerinin hemen hemen aynı olduğu gözlenmektedir.

Burada üretken nüfusun toplam nüfus içinde 1985 ve 1990 içinde durumu incelenmiş, diğer yaş gruplarına göre (çocuk ve yaşlı) daha yüksek değerler taşıdığı ortaya çıkarılmıştır. Bu sonuçtan da yola çıkarak kasaba ekonomisinin bu aktif nüfusla daha da gelişebileceği söylenebilir. Çünkü, tüketici nüfus olan çocuk ve yaşlı nüfusa göre üretken nüfusun yüksek olması Akçadağ ekonomik hayatına yeterince işgücü sağlayabileceği fikrini vermektedir. Bütün bunlardan sonra nüfus özellikleri içinde nüfusun ekonomik niteliklerine bakarak nüfus içinde faal nüfus ve faal olmayan nüfusun özellikleri incelenecek faal nüfusun çalışmakta olduğu fonksiyonlar arasında en önde gelenine göre sınıflandırma yapılacaktır.

2.3.2.1. Akçadağ Kasabasında Nüfusun Ekonomik Özellikleri

1990 yılında Türkiye'de faal olması gereken nüfusun, toplam nüfus içindeki oranı % 58 iken bu oran Akçadağ'da % 75.9 gibi yüksek bir değer göstermektedir. Bu özellik kasabanın ekonomik açıdan avantajlı olduğunun bir göstergesidir.

Tablo 67: Akçadağ'da Nüfusun İktisaden Faal Olma Durumu (1990)

	Toplam Nüfus	12 Yaş Üst. Nüf.		Faal		Faal olm.	
			%	Nüfus	%	Nüfus	%
Toplam	10839	8227	75.9	3665	44.5	4561	55.4
Erkek	6179	4845	78.4	3036	62.7	1809	37.3
Kadın	4660	3282	70.4	629	19.2	2752	83.9

Kaynak : D.İ.E 1990.

Fakat çeşitli sebeplerle faal olması gereken nüfus içinde faal nüfus miktarı düşük bir değer göstermektedir (Tablo:67). 1990'da faal olması gereken nüfus % 75,9 (8.227 kişi) faal nüfus miktarı ise bu oran içinde % 44.5 'lik bir değere sahiptir.

Cinsiyet açısından incelediğimizde Akçadağ'da faal olması gereken nüfus içinde erkeklerin oranı %78.4, kadınların oranı % 70.4'tür. Bu faal olması gereken

nüfus içinde faal nüfus oranları ise; erkeklerde %62.7 kadınlarda ise % 19.2'dir. Bu oranlara göre Akçadağ'da erkeklerin % 62.7'si faal, % 37.3'ü faal olmayan nüfusu oluştururken, kadınların % 19.2'si faal olup % 83.9'u faal olmayan nüfusu oluşturmaktadır (Tablo: 67). Akçadağ'ın faal nüfusunun ve sektörel dağılımının yıllar itibariyle karşılaştırmalı değerleri verilememekte sadece 1990'a göre ekonomik niteliği anlatılmaya çalışılmaktadır. Bunun sebebi ise istatistiki verilerde bazı bilgilerin il bazında verilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Akçadağ 1985'te 10.000 nüfusa erişebilmiş, fakat 10.000 ve daha fazla veya 10.000'den az nüfuslu yerlerde faal nüfusun toplam olarak fonksiyonlarına göre miktarlarının verilmesi gerekli bilgileri edinebilmemizi imkansız hale getirmiştir. 1985'te ve daha önceki yıllarda toplam olarak verilen değer içinde sadece Akçadağ 10.000 veya daha düşük değere sahip tek yerleşme olsaydı bugün 1990 değerleriyle karşılaştırmak mümkün olacaktı.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, 1990'da çalışabilecek nüfusun (% 75.9) % 44.5'i çalışıyorken faal olması gereken nüfusun % 55.4'ü çeşitli nedenlerle (Eğitim, Emekli, Ev Kadını) çalışmamaktadır. Bu değere 0-11 yaş grubunu da eklediğimizde nüfusun % 66.2'si çalışmamaktadır (Tablo: 67).

Tablo 68: Akçadağ'da Genel Nüfus İçinde Faal Olan ve Faal Olmayan NüfusMiktarları ve Oranları

1990		
Toplam Nüfus	**Faal Nüfus**	**Faal olmayan Nüfus**
10839	3665	7713
%100	%33.8	%66.2

Kaynak: DİE Gen. Nüf. Say. Malatya, 1990

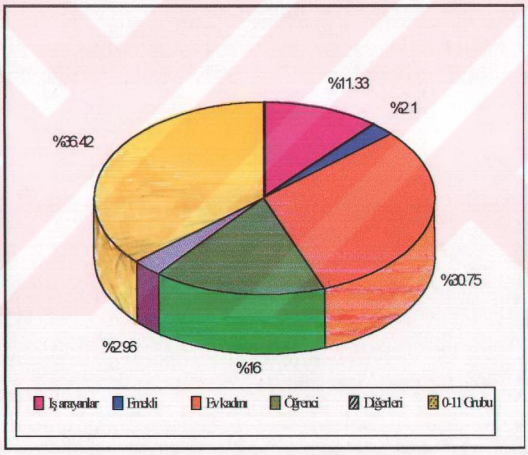
Tablo:68'de faal nüfus toplam nüfusta % 33.8'lik bir değer gösteriyorken faal olmayan 0-11 yaş grubu da dahil % 66.2'lik bir değer göstermektedir.

Görüldüğü gibi faal olması gereken nüfus içinde faal olmayanların miktarı fazla olduğu gibi bu toplam nüfus içinde de fazla bir değer göstermektedir. Bu da çalışan nüfusun bakmakla yükümlü olduğu nüfus miktarını arttırmakta ve bağlı nüfus oranını yükseltmektedir.

Tablo 69: Akçadağ'da Faal Olmayan Nüfusun Faal Olmama Nedenleri

Faal olmayan Nüf.	Toplam	Erkek	Kadın	%
İş arayanlar	813	758	55	11.33
Emekli	155	143	12	2.16
Ev kadını	2205		2205	30.75
Öğrenci	1175	700	475	16.38
Diğerleri	213	208	5	2.96
0-11 Grubu	2612	1334	1278	36.42
TOPLAM	7173	3143	4030	100

Kaynak D.İ.E Genel Nüfus sayımı Malatya 1990

Grafik 21: Akçadağ'da Faal Olmayan Nüfusun Oransal Dağılışı (1990)

Nüfusun faal olmayan kısmına baktığımızda, 0-11 yaş grubunu oluşturan bağımlı nüfus ve ev kadınlarının oransal olarak yüksekliği dikkati çeker (Tablo:69, Grafik: 21).

Bunun nedeni ise, henüz kadınların erkeklere nazaran ekonomik faaliyetlere katılımlarının az olduğunu ve kasabadaki doğum oranlarının 1990'da çok olduğunun

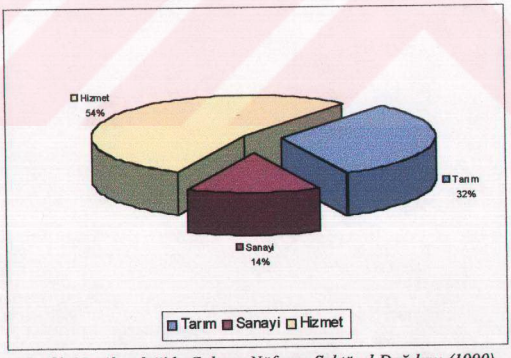
bir sonucu olabilir. Tabl: 69'da da görüldüğü gibi, üçüncü olarak % 16.18 ile öğrencilerin oransal değeri kasabadaki eğitim kurumlarının sayısıyla bağlantılıdır. Şekil 5.5.'e göre % 37 değeri ile 0-11 yaş grubu birinci, % 31 oranıyla ev kadınları ikinci, % 16 ile öğrenciler üçüncü sırada yer almaktadır. Öğrenciler içinde 700 kişinin erkek ve 475 kişi kadın kadın olması, kasabada genel olarak fazla olan erkekler içinde kız çocukların eğitime katılımlarının fazla olduğunun bir göstergesidir.

Akçadağ'ın toplam nüfus içinde faal nüfus miktarı 1990'a göre % 33.8'lik bir değere sahiptir. Çalışan nüfus miktarı iktisadi faaliyet kolları bazında incelendiğinde hizmet sektörünün oransal olarak % 54'lük oranıyla ilk sırayı aldığı görülür (Tablo: 69, Grafik: 21).

Tablo 70: Akçadağ'da Çalışan Nüfusun Sektörel Dağılımı (1990)

1990			
Toplam	Tarım	Sanayi	Hizmet
3665	1162	508	1995
%100	%32	%14	%54

Kaynak : D.İ.E. Genel Nüfus Sayımları 1990

Grafik 22: Akçadağ'da Çalışan Nüfusun Sektörel Dağılımı (1990)

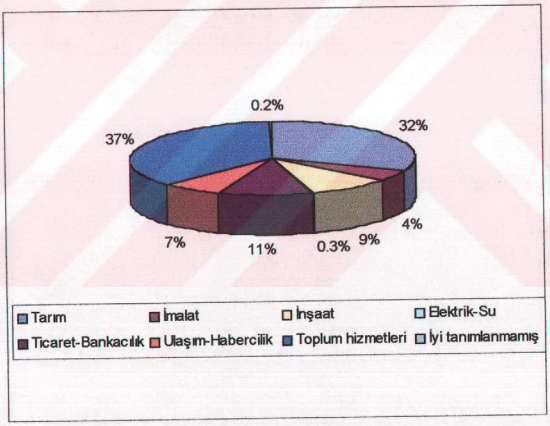
1990 yılı faal nüfusun içinde % 32 ile tarım sektörü ikinci % 14'lük değeri ile sanayi sektörü üçüncü sırada yer almaktadır (Tablo: 70, Grafik: 22).

Faal nüfusun alt sektörlere dağılımına baktığımızda ise toplum hizmetlerinin % 36.3 'lük bir oran ile birinci, tarım hizmetlerinin % 31.7 ile ikinci olduğu, ticaret ve bankacılık hizmetlerinin ise % 10.7 ile üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir (Tablo:70, Grafik: 22).

Tablo 71: Akçadağ'da Çalışan Nüfusun Faaliyet Kollarına Dağılımı (1990)

Faaliyet kolları	Miktarı	%
Tarım	1162	31,7
İmalat	162	4,4
İnşaat	335	9,1
Elektrik-Su	11	0,3
Ticaret-Bankacılık	393	10,7
Ulaşım-Habercilik	264	7,2
Toplum hizmetleri	1331	36,3
İyi tanımlanmamış	7	0,2
Toplam	3665	100

Kaynak : D.İ.E. Genel Nüfus sayımları 1990

Grafik 23: Akçadağ'da Çalışan Nüfusun Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı (1990)

Bilindiği gibi bir yerleşim alanında yaşayan nüfusun ekonomik faaliyet tarzı o yerin fonksiyonel özelliğinin belirlenmesinde birinci derecede etkili olmaktadır (Özçağlar-1994, s.235). Fakat daha öncede belirttiğimiz gibi araştırma alanımızda toplum hizmetlerindeki yapay fazlalık 1990'daki sektörel dağılımı tam anlamıyla vermemektedir. 1985 ve 1990'da 650'ye yakın askeri nüfusun kasabada bulunması toplum hizmetlerindeki oransal artışa sebep olmuştur. 1.331 kişilik toplum

hizmetlerinden 650 kişi çıkarıldığında toplum hizmetlerinin oransal değeri % 36.3'den % 18.5'e düşmekte ve bu düşüş hizmet sektörüne de yansımaktadır. Bu hesaplamalara göre 1990'da % 54'lük orana sahip hizmet sektörü % 36.2'ye düşmektedir.

Bu sonuçlara göre, alt sektörler bazında tarım sektörü % 31.7'lik oransal değer ile birinci sırayı almakta ve kayısıcılığın kasabada önemli bir ekonomik faaliyet olduğunun belirtisi olarak bu orana yansımaktadır. Kasabanın idari bir kimliğinin olması nedeniyle toplum hizmetlerinin tesbit ettiğimiz % 18.5 'lik orana sahip olmasına yol açtığını söyleyebiliriz. Aslında % 36.2'lik oransal değer ile yine hizmet sektörünün tarım sektöründen (% 32) daha yüksek orana sahip olmasının bir başka nedeni de; elektrik, su, ticaret, bankacılık, ulaşım, haberleşme ve toplum hizmetlerinin alt sektör olarak hizmet sektörü içinde toplanıyor olmasından kaynaklanmaktadır (Tablo: 71, Grafik: 23).

Elektrik-su hizmetlerinde çalışan 11 kişi % 0.3'lük bir orana sahip olup sadece kasabaya hizmet vermesinden dolayı düşük bir değere sahiptir. Ticaret ve bankacılıkta 393 kişinin çalıştığı kasabada bu hizmet dalı % 10.7'lik bir paya sahiptir. Ticaret ve bankacılıkta çalışan nüfus miktarı bir yerleşim alanında gelişmişliği yansıtacağından bizim için önem taşımaktadır. Fakat inceleme alanımızda % 10.7'lik bir değer gösteren ticaret ve bankacılık, kasabanın Malatya'ya bağımlı olmasından dolayı düşük bir değer göstermektedir.

Ulaşım ve habercilik ise yine Malatya'ya bağımlılığın bir sonucu olarak % 7.2'lik bir orana sahiptir. Kasabada ulaşım ve habercilik hizmeti gösteren 264 kişi bulunmaktadır.

Tarımsal fonksiyonlarına baktığımızda ise 1.162 kişinin fiilen çalıştığı kasabada % 31.7'lik bir oranla önemli ölçüde tarıma bağımlılığı sergilemektedir. Bu oranın kayısıcılığa bağlı olarak hizmet sektöründen sonra yüksek değer gösterdiği söylenebilir.

Sanayide istihdam edilen nüfus ise 1990 yılında % 14'lük bir değer göstermektedir. İmalat ve inşaat sanayinin bir arada alındığı sanayi faaliyetleri içinde inşaan sektöründe çalışanların sayısı; 335 kişi ile % 9.1'lik orana sahipken, imalat

sanayinde çalışan 162 kişinin oransal değeri % 4.4'tür. İnşaat sanayinin yüksek değer göstermesi yapımı hala devam eden su kanallarındaki işçi sayısı ve 1990'da yapılan yol düzenlemelerinde çalışan işçi sayısı ile açıklanabilir. İmalat sanayindeki % 4.4 'lük düşük değer ise bu sektörde henüz kasabada önemli sayılabilecek bir sanayi kuruluşunun olmaması ve el sanatlarının çok az düzeyde gelişmiş olmasından kaynaklanmaktadır. İmalat sektöründe bugün önemli sayılabilecek sadece Kayısı Kurutma Fabrikası vardır. Fakat bu fabrikada dönemlik olarak çalışan işçi sayısı 50 kişiyi geçmemektedir.

Bütün bu gözlemler ışığında denilebilirki; Türkiye'de son yıllarda tarım sektöründe çalışanların miktarında azalma kaydedilmesine karşılık sanayi ve hizmet sektöründe çalışanların arttığı gözlenmektedir (Gümüşçü-1995, s.230). Türkiye'deki bu gelişmeye karşılık Akçadağ bu gelişmeyi henüz tam anlamıyla ayak uyduramamış iktisaden faal nüfusun % 36.2'si hizmet % 32'si tarım ve % 14'ü sanayi sektöründe çalışmakta olup, Tarım dışı faaliyetlerde faal nüfusun % 50.2'si yer almaktadır. Hizmet ve sanayi sektörünün % 50.2'yi bulması bunun yan ısıra sanayi sektörünün tek başına % 32 oranında bir değer göstermesi Akçadağ'ın henüz şehirleşme yolunda uzun bir yol kat etmesi gerektiği sonucunu ortaya koymaktadır. Bütün bu veriler ışığında Akçadağ'ın bugün, hizmet fonksiyonu önde olan bir "hizmet-tarım kasabası" olduğunu söyleyebiliriz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. EKONOMİK COĞRAFYASI

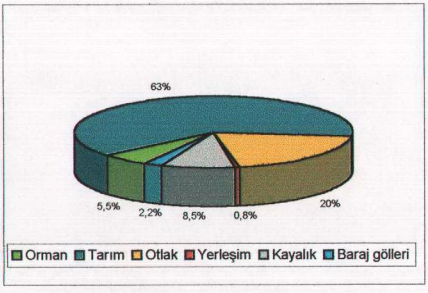
Doğal çevrenin önemli bir elemanı olan yeryüzü, sürekli ve hızlı bir şekilde gelişen yoğun insan faaliyetlerine sahne olmaktadır. İnsanların hayatlarını sürdürebilmeleri için, yeryüzünde göstermiş oldukları faaliyetlerin bütünü ekonomik coğrafyanın konusu içerisinde yer almaktadır. Araştırma alanımızdaki ekonomik faaliyetleri tarım, hayvancılık, sanayi, ulaşım-haberleşme ve ticaret olmak üzere dört grupta toplayabiliriz. Bu faaliyetleri ayrıntılı bir biçimde ele almadan önce, mevcut ekonomik potansiyeli daha iyi belirleyebilmek için, etüt sahamızın arazi durumuna genel bir bakış yapacağız (Özçağlar, 1997, s.134).

3.1. Arazi Bölünüşü ve Araziden Faydalanma

Akçadağ ilçesinde toplam arazinin %63'ünü tarım, %20'sini otlak, %8,5'ini faydalanılmayan kayalık, %5,5'ini orman-fundalık, %2,2'sini baraj gölleri ve %0,8'ini yerleşim alanları oluşturmaktadır. Bu duruma göre araştırma alanımızdaki arazinin %92'sinin faydalanabilir özellik taşıdığı anlaşılmaktadır (Tablo: 72, Grafik: 24).

Tablo 72: Akçadağ İlçesi Köylerinde Arazi Bölünüşü

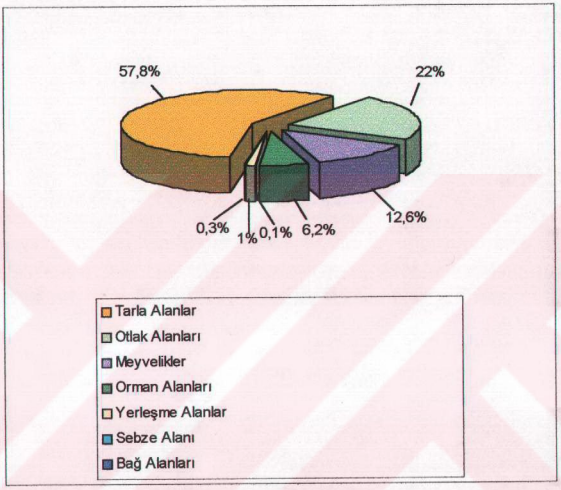
Arazi Türü	Yüzölçümü (Hek.)	%
Orman Alanları	6583	5.5
Tarım Alanları	75355	63
Otlak Alanları	23490	20
Yerleşim Alanları	1000	0,8
Kayalık Alanlar	10142	8.5
Baraj gölleri	2730	2.2
TOPLAM	119300	100

Grafik 24: Akçadağ İlçesinde Arazi Bölünüşü

Tablo 73: Akçadağ İlçesi Köylerinde Araziden Faydalanma

Arazi Türü	Yüzölçümü (Hek.)	%
Tarla Alanı	61466	57,8
Otlak Alanı	23490	22
Meyvelikler	13413	12,6
Orman Alanı	6583	6,2
Yerleşme Alanı	1000	1
Sebze Alanı	346	0,3
Bağ Alanı	130	0,1
TOPLAM	106428	100

Grafik 25: Alçadağ İlçesinde Araziden Faydalanma

3.1.1. Tarım Alanları

Akçadağ ilçesinde toplam 75.355 hektarlık bir alan kaplayan tarım alanlarını tarla alanı (61.466), meyve alanı (13.413), sebze alanı (346) ve bağ alanları (130) hektar olarak dört grupta toplanmaktadır. Bu dört grubu da Dikili ve Ekili Tarım alanları olarak iki başlık altında toplayabiliriz (Tablo: 74).

3.1.1.1. Dikili Tarım Alanları

İnceleme sahamızda dikili tarım alanları 13543 hekterlik bir alan kaplamaktadır. Bu alan içerisinde meyvelikler %99'luk bir değer göstermekteyken, bağ alanları (%1) yok denilecek kadar az bir saha işkal atmaktedir. alanları toplam

tarım alanları içerisinde %18'lik bir değere sahiptir. Meyvelikler içinde ise en fazla yer kayısı bahçelerine ayrılmıştır. Bu alanlar sulu tarımın yapıldığı alanlara karşılık gelmektedir. Kayısı başta olmak üzere sulu tarım alanlarında (Araziden faydalanma haritasında açık yeşille ifade edilen yerlerde.) armut, elma yetiştirilmektedir. Kayısıcılık sulu tarım alanları dışında kuru tarım alanlarında da yapılmaktadır. Bağ alanları ise kuru tarım alanlarında daha çok yamaçlarda yapılmaktadır. Tarihin eski devirlerinden beri bu sahada üretilen üzümler bugün sadece yerinde tüketilmektedir. Bağ alanları özellikle kayısının ekonomik gücü karşısında gittikçe daralmaktadır. Bu daralma da halkın üzüm bağlarıyla ilgilenememesi etkili olmakta ve yok olan bağların yerine yeni bir şeyler konulamamaktadır. Çünkü bu alanlar genellikle yamaçta yer alan ve sulama imkanında yoksun arazilerdir (Harita: 21).

3.1.1.2. Ekili Tarım Alanları

Bu alanlar tarla alanları ve sebzeliklerden oluşmaktadır. Tarla alanlarında sulu ve kuru tarım yapılmakta olup, sebzelikler sulu tarım alanlarında yer almaktadır. Ekili tarım alanları, toplam tarım alanlarının %82'sini kaplamaktadır. 61812 hekterlik ekili alanlar içinde, 14547 hekter alanda (%24) sulu tarım yapılmaktadır. Tarla alanı olarak geçen bu alanlarda da yine kayısıcılık ilk sırayı almaktadır. Akçadağ ilçesinde Malatya Havzası boyunca uzanan platolar sahası boyunca sulamalı tarım yapılmaktadır Sulu tarım alanlarında şeker pancarı başta olmak üzere buğday, arpa, tütün ve mısır tarımı yapılmaktadır. Sulu tarım alanlarında sebze bahçelerine ayrılan alanlarda ise salatalık, biber ve fasulye üretilmektedir.

Kuru tarım alanları daha çok Akçadağ plato alanlarının akarsular tarafından derin yarılmış düzlüklerinde sulama imkanı çok kısıtlı olduğundan buralarda kuru tarım birinci sırayı almaktadır. Bunun dışında Erhaç düzünün kuzey kesiminde de kuru tarım yapılmaktadır. Kuru tarım alanlarında nohut, mercimek ve arpa tarımı yaygındır. Kuru tarla alanları toplam tarım alanları içinde %75.5'lik bir yere sahiptir.

Tablo 74: Akçadağ İlçesi Köylerinde Tarım Alanlarının Bölünüşü

Dikili Tarım Alanları (Hekter)		Ekili Tarım Alanları (Hekter)		
		Tarla Alanları		Sebzelikler
Meyvelikler	Bağ Alanları	Sulu Tar. Al.	Kuru Tar. Al.	Sulu Tar. Al.
13413	130	14547	46919	346
%99	%1	%24	%75.5	%0.5
13543		61812		
%18		%82		

3.1.2. Ağaçlık-Çalılık

Araştırma sahamızın %5,5'ini ağaçlık ve çalılık karakterdeki meşe toplulukları oluşturmaktadır. 6583 hektarlık bir alanı kaplayan ağaçlık-çalılık alanlar araziden faydalanma haritasında da görüldüğü gibi Büyükköy plato yüzeyinin yamaçlarında Tohma çayının vadi eteklerinde ve Doğanlar çayı ve kollarının derine yarılmış yamaçlarda tutunmuştur.

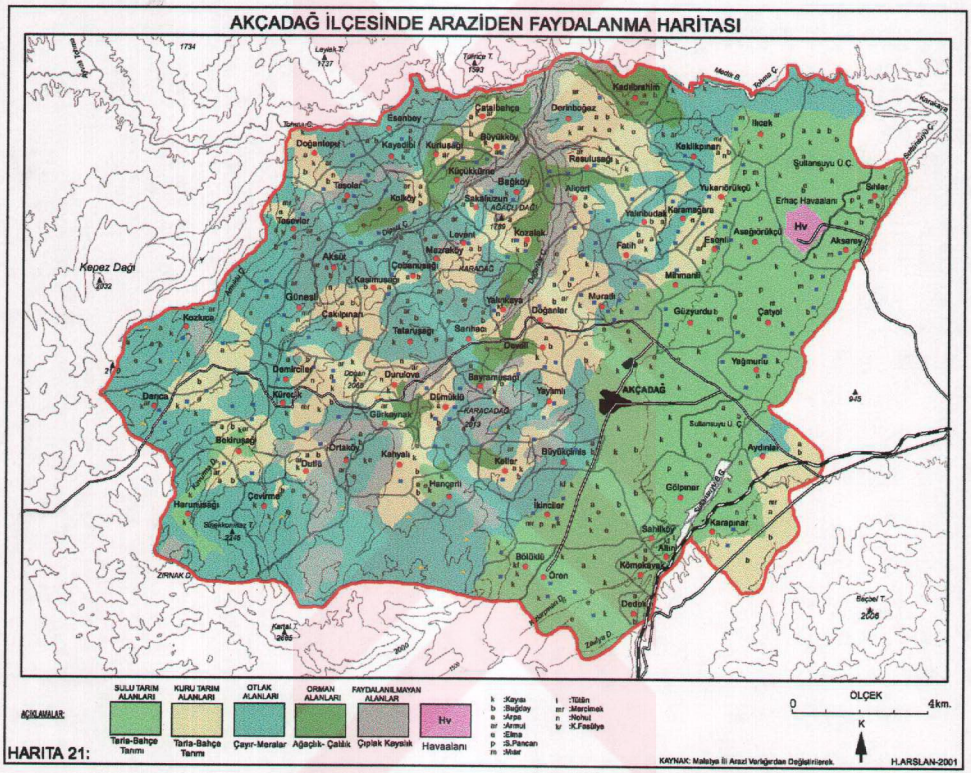
İnsanların tahribatı nedeniyle bugün büyük topluluklar halinde görülmeyen bu ağaçlık alanlar içinde kayısı ağaçları da seyrek olarak mevcuttur. Bu nedenle uzaktan bakıldığında yanıltıcı bir görünüm kazanan ağaçlık alanlar zaman içerisinde kayısının gücüne yenik düşerek yok olacak gibi görünmektedir.

3.1.3. Otlak Alanları

23.490 hektarlık bir alana sahip otlak ve çayırlar toplam alan içerisinde %20'lik bir paya sahiptir. Araziden faydalanma haritasına bakıldığında geniş alanlar kapladığı görülmektedir. Fakat bu alanlarda da bugün kayısı tarımı zor şartlar altında dahi olsa yapılmaktadır. Sahamızda sadece yayla alanı olarak bahsettiğimiz yüksek kesimde mera alanları saf bir görünüm sergilemektedir. Akçadağ ilçesinde mera ve çayır alanları doğal olarak gelişmiş otlak alanlarıdır. Hayvancılıkla uğraşan köyler tarafından müşterek olarak kullanılmakta olan bu alanlarda kayısı tarımı ile farklı bir görünüm kazanmaktadır.

3.1.4. Baraj Gölleri

İnceleme sahamızda 2730 hektarlık bir alana sahip bu bölgeler genel arazinin %2,2'sine karşılık gelmektedir. Bu alanlara sahamız içinde yer alan barajlar (Sultansuyu ve Medik Barajı) karşılık gelmektedir.

AKÇADAĞ İLÇESİNDE ARAZİDEN FAYDALANMA HARİTASI
AÇIKLAMALAR:
SULU TARIM ALANLARI
Tarla-Bahçe Tanımı
KURU TARIM ALANLARI
Tarla-Bahçe Tanımı
OTLAK ALANLARI
Çayır-Meralar
ORMAN ALANLARI
Ağaçlık- Çalılık
FAYDALANILMAYAN ALANLAR
Çıplak Kayalık
Hv
Havaalanı
k :Kayısı
b :Bağ&Bay
a :Arpa
ar :Armut
e :Elma
p :S.Pancarı
m :Mısır
t :Tütün
mr :Marulmek
n :Nohut
kr :K.Fasülye
HARITA 21:
ÖLÇEK
0
4km.
K
KAYNAK: Malatya İli Arazi Varlığından Değiştirilerek.
H.ARSLAN-2001
AKÇADAĞ
Kepez Dağı
2022
Kadıbrahim
Derinboğaz
Çalalbahçe
Esenbey
Doğanlıpınar
Kaydıbi
Kunuşağı
Büyüköy
Küçükkümbet
Beşköy
Resulusağı
Taşoluk
Kalköy
Sakalkuzun
AĞAÇLIDAĞ
1729
Alıçlı
Taşevler
Levent
Kozalak
Mezraköy
Çobanuşağı
KARACAÖ
Aksu
Kasımuşağı
Güneşli
Çakıpınarı
Kozluca
Yalıcıkaya
Doğanlar
Murati
Telaruşağı
Serihan
Dedeli
Damarcılar
Darulova
Dikkan
2008
Küreç
Dumüklü
KARACADAĞ
2013
Bayramuşağı
Yayla
Güneşpınarı
Dutlu
Ortaköy
Kahyalı
Kellar
Büyükpınar
Hançerli
Çevirme
Harunuşağı
Bükürüşağı
Dereli
Ikinciler
Bölüklü
Ören
Kömükaya
Alan
Şahinköy
Karapınar
Gölpınar
Aydınlar
Sultansuyu Ü.Ç.
Yağmurlu
Çatyol
Güzyurdu
Mimarlı
Fatih
Esenlik
Aşağıörükçü
Hv
Aksaray
Yukarıörükçü
Ilıcak
Keklikpınarı
Şahlar
Ermaç Havaalanı
Karamağara
Yalnıbudak
Sultansuyu Ü.Ç.
Seçkel T.
2026
Zırnak D.
Kartal T.
2035
Tahtacı T.
1597
Leylek T.
1727
1734

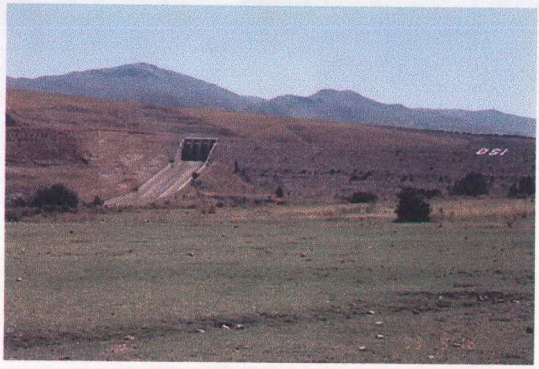

Foto 40: Sultan Suyu Devlet Üretme Çiftliği'nde Sultan Suyu Barajının Görünümü.

3.1.5. Yerleşim Alanları

Akçadağ ilçesinde yerleşim birimlerinin bu saha üzerinde işgal ettikleri toplam 1000 hektarlık alan, genel arazi bölünüşünde en küçük paya sahip olup %0,8'lik bir değere sahiptir. Üzerinde konutların bulunduğu tarım alanlarını tespit edebilmek güç olduğundan yerleşim alanlarının net olarak ne kadar yer kapladığını belirlemek mümkün olamamaktadır. Bu sebeple verilen değerin tam olarak yerleşim alanlarına karşılık geldiğini söylemek oldukça güçtür.

3.1.6. Faydalanılamayan Alanlar

Araştırma sahamızda 10.142 hektarlık alan kayalık alanlara karılık gelmektedir. Bu değer genel arazinin %8,5'ine karşılık gelmektedir. Faydalanılamayan alanlar Karacadağ'ın yüksek kesimlerine, güneydeki yüksek zirvelere ve dik vadi yamaçlarına karşılık gelmektedir (Harita: 21).

3.2. Tarımsal Faaliyetler

Akçadağ İlçesinde ekonomi büyük ölçüde tarıma dayalıdır. Halkın başlıca geçim kaynağı tarımsal ürünlerdir. Yurdumuzun kırsal kesimlerinde olduğu gibi alanımızda da aileler hem tarımsal hem de hayvancılık faaliyetlerini bir arada yürütmektedirler.

Konuya ham madde üretimi açısından baktığımızda, tarım ve hayvancılığın birbirinden ayrı ekonomik faaliyetler olduğu açıkça görülmektedir. Bu nedenle tarım ve hayvancılık faaliyetleri ayrı başlıklar altında incelenecektir.

3.2.1.Tarımsal Faaliyetlerin Gelişimi

Araştırma alanımız içinde uygulanan tarımsal faaliyetler ve yöntemleri uzun bir süreç içerisinde büyük değişikliklere uğramıştır. Tanoğlu'na göre Akçadağ'ın 1947'de görünümü hiç de bugünküne benzememekteydi. Uzaktan bakıldığında alabildiğine çorak ve kuru otlarla örtülü olan Akçadağ'dan Malatya'ya doğru bakıldığında bir vaha görünümü ile karşılaşılmakta idi. Bugün ise durum çok farklıdır. Akçadağ'da sulama imkânlarının iyileştirilmesi, bu tarımın yaygınlaşmasına ve daha sonra ise fabrikasyon şekline geçiş ve paketlemenin çok iyi bir hale gelmesi ile kayısının yurt dışında Pazar bulması sonucu önem kazanmasına ve hızla yayılmasına imkân sağlamıştır.

İlçede kayısı tarımı ticari anlamda sulamalı tarıma geçişle başlamıştır. Fakat daha önceleri de Malatya ve çevresinde kayısıcılık yapıldığına dair eski bilgilere rastlanılmaktadır. En eski bilgilere, 17. yüzyılda Anadolu'yu gezen ve gördüğü yerlerle ilgili bilgiler veren Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinden ulaşabilmekteyiz. Çelebi bu alanda yedi türlü kayısının varlığından bahsetmekte ve bu kayısıların bahçelerden selelerle getirildiği ve fazla olduğundan pestil yapıldığı ve tüccarlarla başka yerlere de satıldığını anlatmaktadır. Al, sarı, beyaz, bey, mişmiş, sulu, etli adlarını taşıyan kayısının varlığına ilk olarak bu kaynakta rastlanmaktadır.

Kayısıcılığın 400 yıl öncesine gittiği ve bugünde her geçen yıl daha da ilerleme kaydettiği görülmektedir. Fakat inceleme sahamızda 1970'li yıllardan itibaren sulamalı tarıma geçiş ve bu faaliyetin ekonomik boyutlarda düşünülmeye başlanması ile gelişme göstermiştir. Fakat kayısının ticari önem taşıması Cumhuriyet Dönemine rastlamaktadır. 1923'te bir tüccar tarafından (Hacı Sadi oğlu Mahmut Nedim) kükürtle kayısı kurutma yönteminin bulunmasıyla Malatya meyveciliği içinde kayısı ayrı bir önem kazanmıştır.

Lütfi Ülkümen, 1933 yılında Malatya'nın mühim meyve çeşitleri üzerinde Morfolojik, Fizyolojik ve Biyolojik Araştırmalar adlı bir çalışma yapmıştır. Çalışma

Malatya meyveciliğinin o yıllardaki durumunu gözler önüne sererken, kayısıcılığın ildeki gelişimini de anlatmaktadır. Çalışmaya göre Malatya'da meyve bahçeleri şehrin etrafında bulunmaktadır. Aralıksız bir şekilde uzanan bahçeler Pınarbaşı'ndan başlayarak önce kuzeybatı yönünde devam etmekte daha sonra ise kuzeydoğuya yönelmektedir. Yaklaşık olarak 30 kilometrelik yeşil bir şerit gibi uzanan bahçelik daha sonra iki koldan devam ederek Orduzu ve eski Malatya'ya ulaşıp son bulur. Bu bahçelik alanların orta kesiminde Gündüzbey, İsmepaşa, Kilayik, Borguzu, Tecde, Aşağı Bonazı, Adafi, Malatya, Orduzu ve Eski Malatya yerleşmeleri bulunmaktadır. Meyveciliğin yapıldığı bu alanlarda kaynağını Beydağları'nın eteklerindeki gur karstik kaynaklardan olan Derme, Horota, Hatunsuyu ve Orduzu suları ile sulanmaktaydı ve o dönemlerde bile tek kayısı ağaçlarından oluşan bahçeler yer almaktaydı (Karakayış-1998, s.37).

1930'lu yıllarda Akçadağ'da çok yoğun bir şekilde kayısıcılık yapılmadığını ve bu durumun 1970'li yıllara kadar bu şekilde devam ettiğini söyleyebiliriz. Nedenine gelince daha önce de bahsettiğimiz gibi 1947'de Tanoğlu'nun gezdiği inceleme sahamızda bugünkü görünümden eser yokken sulu tarıma geçiş yılları olan 1970'den sonra kayısıcılık alana yerleşmeye başlamıştır.

1950 ve sonrası ile ilgili detaylı bilgilere ulaşabildiğimiz bir diğer kaynak Atman İnşaat Limitet Şirketi tarafından Sultansuyu'nun batısında kalan plato sahasını sulama amacıyla yapılacak kanalların inşasından önce, arazi tahlil çalışmasıdır. Şirketin çalışma alanı bugün inceleme sınırlarımız içinde olan kuzeyde Tohma Çayı, ve doğuda Sultansuyu, batıda Akçadağ Platolarının uzandığı sahadır. Etüt sahası içinde 38 köy yer almaktadır. Ayrıca Akçadağ kasabası da bu etüt sahası içindedir. 1957'de bu sahada zirai faaliyetler şöyledir: Çalışmanın yapıldığı yıllarda sulama imkanı oldukça kısıtlıdır. Sulama, etüt sahasını güneybatı kuzeydoğu istikametinde zikzaklar yaparak giden bir su arkı etrafında düzenli olarak yapılmaktadır. Bu arka Büyük Ark verilmiştir. Bu ark Sultansuyu'ndan alınmıştır. Bahri (Çatyol) Köyü'nden sonra ana ark üç kısma bölünmektedir. Akçadağ civarında 200 hektar alan bu pınar ve derelerin yardımıyla sulanmaktadır. Çalışmanın yapıldığı yıllarda tarla tarımının %62'sini arpa ve buğday oluşturmaktadır. Ayrıca pamuk, şekerpancarı ve kuru fasulyede önemli bir şekilde yapılmaktaydı. Meyvecilik ise o yıllarda çok geri kalmış ve sadece Akçadağ merkez, Çatyol (Bahri), Yağmurlu,

Örenköy civarından küçük parsellerde yapılmaktaydı. Bu bahçelerde bir çok meyve türü bir arada yer almakta ve ağaçlar çoğu zaman tarlaların etrafında çit vazifesi görmekte idi. Meyve türleri içinde en fazla yetiştirilen kayısı idi.

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü ise 1960 yılında Atman Şirketinin çalışma alanı dışında bıraktığı Gölpınar, Kırıkhan, Şıhlar, Sincik, Keremis, (Altınlı), Ziyaret Zeyve, Kömekavak köylerinde etüt çalışması yapmıştı. Bu çalışmanın yapıldığı yıllarda da tahıl tarımı önemli bir yere sahip olup, bahçeler sadece Sultansuyu'nun etrafındaki iyi direne olan arazilerde yoğunlaşmıştır.1975–1978 yıllarına gelindiğinde ise Elibüyük, M. tarafından yapılan, Malatya Çevresinde Coğrafi Olayların Kartografik Çizimi adlı doktora çalışması yapılmıştır. Bu kaynak inceleme sahamızın önemli bir kısmını içine almasına rağmen o yıllarda kayısıcılık tarımından yoğun bir şekilde bahsedilmemektedir. Bunun nedeni ise sulu tarıma henüz yeni geçilmiş olan alanda kayısı tarımına da yeni yeni geçilmekteydi. Fakat yine de bağ ve bahçe alanlarının sulanabilir arazideki tarla bitkilerinin aleyhine bir gelişme kaydettiği fark edilmekteydi. 1970'li yıllardan itibaren Devlet Su İşleri tarafından işletilmeye açılan Akçadağ, Akçadağ İlköğretim Okulu, Sultansuyu, Suçatı, ve Sürgü Sulaması ile kayısı tarımı da canlanmaya başlamıştır (Tablo: 75).

Tablo 75: İnceleme Sahamızın Bir Kısmında 1974'deki Arazi Kullanım Durumu.

Yerleşmeler	Top.Tarım Alanı(Dek.)	Top. Bağ-Bahçe Alanı(Dek.)	Endüstri Bitkiler Alanı(Dek.)	Tahıl ve Baklagiller Alanı
Akçadağ	23.432	5950	343	17139
Altınlı	3142	606	234	2302
Bölüklü	9942	527	136	9279
Büyükçimiş	4910	1559	-	3351
Çatyol	12396	7194	650	4552
Dedeköy	6449	704	33	5712
Esenli	1760	220	118	1422
Gölpınar	5837	687	223	4927
Güzyurdu	11312	2352	55	8905
Hisardere	1899	447	32	1420
Ilıcak	13418	745	62	12611
İkinciler	8024	830	71	7123
Karaterzi	10457	1608	84	8765
Kırkpınar	14692	1447	80	13165
Kötangölü	5958	441	5	5512
Ören	19405	8637	368	10400
Kömekavak	2789	179	138	2472
Pınarlıgeçit	7189	1289	436	5464
Suçatı	5918	2373	600	2945
Şeyhler	11670	703	389	10551
Yağmurlu	8085	5863	235	1987
Toplam	188684	44388	4292	140004

Kayısı üretiminde elde edilen gelirin yüksek olması nedeniyle, ilçede sulanabilir yerlerin büyük bölümünde, kayısı tarımı yapılmaya başlanmıştır. Barajlarda sulamanın yapılamadığı alanlarda ise çiftçilerin büyük bir bölümü, Toprak Su Kredilerine başvurarak arazilerindeki su kaynaklarını değerlendirerek kayısı tarımı yapma yoluna gitmişlerdir. Kayısıdan elde edilen gelirin fazla olması, son yıllarda kayısıcılığı kuru tarım alanlarına da taşımıştır (Karakayış, Ö., 1998, s.44).

3.2.2. Yetiştirilen Tarım Ürünleri Ve Ürünlerin Sahadaki Coğrafi Dağılışı

İnceleme sahamızda yetiştirilen ürünleri tahıllar, bakliyat, endüstri bitkileri ve meyveler olmak üzere dört başlık altında toplayabiliriz. Sebze yetiştiriciliğinin yaygın olmamasından dolayı ayrı bir grup olarak değerlendirilmemiştir.

3.2.2.1. Meyveler

İnceleme sahamızda kayısı başta olmak üzere armut, elma ve dut bu başlık altında ele alınabilir. Akçadağ ilçesinde tarımsal faaliyetlere yeni bir görünüm kazandıran tek ürün kuşkusuz kayısıdır. Kayısıdan sonra ise armut, elma ve dut yetiştiriciliği gelmektedir.

Tablo: 76'ya da bakıldığında kayısı dışında armut, elma, dut hemen bütün köylerde yetiştirilmektedir. Özellikle armut eski dönemlerde Akçadağ'da ticareti yapılan ürünlerin başında gelmekteydi. Fakat günümüzde bu ürünün de eski önemi kalmamıştır. Dut da ilçe tüketimine yönelik bir üretim sergilemektedir. Elma ise sadece Ören, Güzyurdu veBayramuşağı köylerinde ticari öneme sahiptir. Bunun dışında diğer köylerde ihtiyaca yönelik üretim gerçekleştirilmektedir.

Daha önce de defalarca bahsettiğimiz gibi ilçeye ekonomik açıdan en fazla girdiyi kayısı sağlamaktadır. Bu özelliğinden dolayı kayısıcılık ayrıca ve daha genel incelenecektir.

Tablo 76:Akçadağ İlçesindeki Köylerde Meyve Ürünlerinin Ağaç Sayıları

Köyler	Kayısı	Armut	Elma	Dut
	Ağaç Say.	Ağaç Say.	Ağaç Say.	Ağaç Say.
Aksaray	8000	25	200	80
Aliçeri	8190	631		
Altınlı	15420	64	536	74
Aşağıörükçü	17850	79	119	80
Aydınlar	11400			54
Bayramuşağı	17417	490	249	96
Bölüklü	14000	174	606	175
Büyükçimiş	6270		222	
Çatyol	56460	100	464	120
Dedeköy	14030		130	
Derinboğaz	8642	273		83
Develi	14700	463		
Doğanlar		1504		
Dümüklü	20975	745	1240	69
Esenli	7230	15	43	20
Fatih	4415	352	61	27
Gölpınar	28060	544	797	
Güzyurdu	38400	30	165	40
Hançerli	7890	285		
Ilıcak	15000	20	50	70
İkinciler	37610	74	303	76
Kadıibrahim	7950	218		133
Karamağara	13450	495		45
Karapınar	26850		110	227
Keklikpınarı	21460	229	136	76
Keller	7600	65	21	
Körmekavak	18305	31	278	
Mıhmanlı	20000	25	36	
Muratlı	3585			
Ören	43000		2800	
Resuluşağı	3610	181	82	
Sahilköy	19371	142	142	19
Sarıhacı	6030	144	192	114
Şıhlar	9650	70	120	65
Yağmurlu	23000	25	208	90
Yalınbudak	5238	230		
Yalınkaya	7790	84	38	52
Yaylımlı	12020	84	176	
Yukarıkörükçü	21550	470	1443	46
Kürecik	25980		545	
Aksüt	9530	321	258	41
Bekiruşağı	5105	315	261	68
Çakılpınarı	8000	148	30	
Çevirme	4150			
Darıca	11450	3340		
Demirciler	7475	174	100	
Duruluova	10485	900	951	
Dutlu	1600			
Güneşli	11270	1165	655	105
Gürkaynak	13625	179	2284	107
Harunuşağı	4280	150	950	
Kahyalı	7995	156	417	12
Kasımuşağı	36350	370	1750	
Kozluca	33930	1813	1580	
Ortaköy	15650	665	745	
Taşevler	23920	1635	155	147
Tataruşağı	13155	239		
Levent	14255	811	685	
Bağköy	19450	1200		
Büyükköy	8910			
Çatalbahçe	18900	217	564	55
Çobanuşağı	21420	247	194	126
Doğantepe	36160			
Esenbey	62900	2840		
Kayadibi	14580	89	99	
Kolköy	11500	181	72	12
Kozalak	10500	164	59	
Kurtuşağı	13900	530		
Küçükkürne	12106	57	116	19
Mezraköy	8130	48	91	
Sakalıuzun	2695	110	172	63
Taşolar	7693	319	68	41
Toplam	1129467	26744	23768	2727

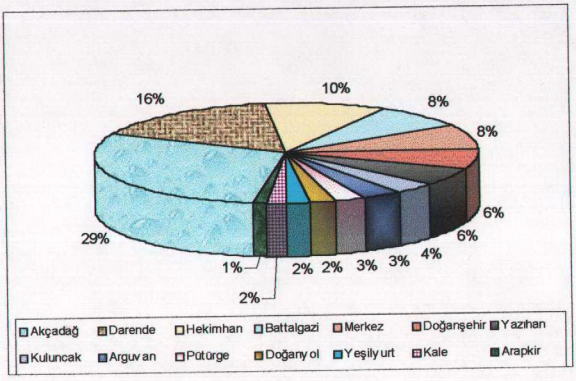
3.2.2.1.1. Kayısı

Akçadağ İlçesinde kayısı tarımı 30 yılda hızlı bir gelişme göstermiştir. Araştırma sahamız kayısı alanları ve üretimi bakımından Malatya'da birinci sırada yer almaktadır. 1988'de kayısısı alanları bakımından en büyük paya sahip olan araştırma sahamız 1995'de de yine bu özeliğini korumuz ve Malatya'da ilk sırada yer alıştır.1995 verilerine göre toplam 54146 hektar kayısı bahçesi içinde %29'lük payla Akçadağ birinci sırada yer alırken, %16'lık değerle Darende ikinci sırada, %10'luk değerle de Hekimhan üçüncü sıradadır. Diğer İlçeler ise %8 ile %1 arasında değerlere sahiptirler (Battalgazi %8,3, Merkez %7,7, Doğanşehir %6,4, Yazıhan %5,7, Kuluncak %3,5, Arguvan %3,1,Pütürge %2,6,Doğanyol %2,2,Yeşilyurt %2,1,Kale %1,7,Arapkir %1'dir) (Tablo: 77, Grafik: 26).

Daha öncede bahsettiğimiz gibi ilçede kayısı tarımı, ürünün ekonomik olması yanında sulamalı tarıma geçişle de değer kazanmıştır. Bugün alanımızda 15035 aile kayısı üretimi ile uğraşmaktadır.

Tablo 77: Malatya'da Kayısı Alanlarının İlçelere Göre Dağılımı

İlçeler	1988		1990		1991		1995	
	Toplu	Dağınık	Toplu	Dağınık	Toplu	Dağınık	Toplu	Dağınık
Merkez	6016	2624	4851	1800	2504	1079	2969	1200
Akçadağ	10200	587	11330	452	11510	450	15480	340
Arapkir	110	70	132	84	140	84	295	232
Arguvan	915	181	910	199	920	199	1565	140
Darende	4500	2312	4833	2021	6950	2020	8666	108
Doğanşehir	1600	418	1630	371	1640	371	2975	500
Hekimhan	4250	49	4403	49	4403	49	5453	110
Pütürge	1340	499	1690	245	721	240	1004	380
Yeşilyurt	805	166	837	161	857	161	926	200
Battalgazi	-	-	1920	300	1920	300	4370	100
Doğanyol	-	-	-	-	894	170	1090	100
Kale	-	-	-	-	706	-	920	-
Kuluncak	-	-	-	-	1875	20	1912	10
Yazıhan	-	-	-	-	1818	719	2181	920
Toplam	29736	6905	32536	5682	36858	5863	49806	4340

Grafik 26: Malatya'da Kayısı Alanlarının İlçelere Dağılımı(1995)

Bütün meyvelerde olduğu gibi kayısının da büyümesi, çiçeklenmesi ve meyve verecek duruma gelmesi için ihtiyaç duyduğu bazı özel şartlar vardır. Özellikle ekonomik düzeyde ürün verebilmesi için uygun ekolojik koşullara ihtiyaç duymaktadır.

Kayısı tarımının ekonomik düzeyde yapılabilmesi için de iklim, su ve toprak şartlarının uygun olması gerekmektedir. Bu nedenle bu kısımda kayısının ekolojik istekleri üzerinde durulacaktır.

Kayısının İklim İsteği:

Kayısı yıl içinde bulunduğu evreye bağlı olarak farklı sıcaklık ihtiyacı göstermektedir.

Tomurcuklarının kabarmasından, tam çiçeklenmeye geçiş, çiçeklenme sonundan ilk hasada ve son hasada geçişe, yaprakların sararmaya başlamasından yaprak dökümüne kadar olan evrelerde, kayısı belirli sıcaklıklara ihtiyaç duymaktadır.

Yapraklarını döken türlerin normal bir şekilde çiçek açıp meyve verebilmesi için çiçek tomurcuklarının +7.2 C'nin altındaki sıcaklıklarda belirli bir süre kalarak soğuklama ihtiyaçlarını karşılamaları gerekmektedir. Soğuklama ihtiyacını

karşılayamayan kayısıda çiçek tomurcuklarında dökülme, çiçeklenme ve meyve bağlamada düzensizlikler görülür. Kayısı içinde bu soğuklanma olayı türler arasında da farklılıklar göstermektedir. Örneğin; Hacıhaliloğlu türü 849-1000 saat, şekerpare 950 saat, Hasanbey 950-1600 saat kış soğuklama ihtiyacı gösterebilmektedir.

Kış dinlenmesini tamamlayan kayısı ağacından, ilkbahardan sıcakların 10^0C, 12^0C 'a yükselmesi ile tomurcuklarda aktif hayat başlar ve çiçek açar. Bu dönemde en önemli tehlike ilkbahar geç donlarıdır.

Kayısılar, meyvelerini erken olgunlaştırdıkları için sonbaharda dinlenmeye girinceye kadar yeterli düzeyde yedek besin maddesi depolama fırsatı bulurlar ve kış dinlenmesine pişkinleşmiş olarak girerler. Bu nedenle özellikle çiçek tomurcukları, sonbahar erken donlarından ve kış donlarından fazla etkilenmezler. Kış dinlenme döneminde kayısı ağacının gövde ve dalları –35, kapalı çiçek tomurcukları -25^0C ile -30^0C 'ye kadar dayanabilmektedir. Çünkü kış aylarında kayısı ağaçları tamamen dinlenme durumunda olduğundan büyüme ve gelişme durmuş ya da son derece yavaşlamıştır. Bu aşamada organlarında su miktarı azdır. İlkbaharda hava sıcaklığının artmasıyla ağaçların çiçek tomurcuklarında kabarma başlamaktadır. Eğer hava sıcaklığı yavaş yavaş yükselir ya da zaman zaman donma derecesinin altına düşmeyecek şekilde azalır ise, çiçeklenme öncesi ve sonrasında don tehlikesi olmamaktadır. Kapalı çiçek tomurcukları kış döneminde oldukça düşük sıcaklıklara dayandıkları halde kabarmış tomurcuklar -10^0C, -12^0C'de, pembe tomurcuklar -5^0C, -6^0C'de, çiçekler -2^0C, -3^0C'de , küçük meyveler -1^0C, -0^0C, -5^0C'de zarar görürler. İlkbaharda hızlı bir gelişme gösteren organlarda hücre bölünmesi ve metabolizma aktivitesi hızlandığından yedek besin maddeleri hızlanır. Hücrelerdeki sitoplazma yoğunluğu ve su miktarı dokuların ve organların ve organların donma derecesini doğrudan etkileyen önemli bir fizyolojik olgudur. Kayısının çiçek tomurcukları ve çağalaları sıfırın altındaki düşük sıcaklıklara yarım saat veya daha az bir süre dayanabilmektedir. İlkbahar geç donları oluşma zamanı ve zarar düzeyine bağlı olarak o yıl verimin azalmasına veya hiç verim alınmamasına neden olur. Bu nedenle ilkbahar geç donları kayısı yetiştiriciliğinde verimi etkileyen en önemli bir iklim faktörüdür. Kayısıların ilkbaharda bademden sonra en erken çiçek açan meyve olması ilkbahar geç dolarından diğer meyvelere göre daha fazla etkilenmesine neden olmaktadır. İlkbahar geç donlarından zarar görme düzeyi türlere ve zarar gören

organlara göre değişmektedir. Bu zarar düzeyi; bahçenin yeri, bakısı ve topografyasına, donlu günlerdeki hava koşullarına (açık, sisli, nemli, kuru, rüzgarlı v.b.), düşük sıcaklığın derecesi ve düşüş hızı süresine, gübreleme, sulama ve toprak işleme gibi işlerin yapılma zamanı ve düzeyine, yetiştirilen çeşidin düşük sıcaklıklara dayanıklılık özelliğine, ağaçların yaşı ve sağlık durumlarına, yetiştirilen çeşidin morfolojik (tomurcuk ve çiçek yapısı) özelliklerine ve zarar gören organların içinde bulunduğu fizyolojik durumları gibi pek çok faktör tarafından belirlenmektedir.

Meyvelerin olgunluk döneminden önce hava sıcaklığının çok yüksek olması özellikle meyve kalitesini olumsuz etkilemektedir. Olgunlaşma sırasında sıcaklığın yüksek olması ise meyvelerin küçük kalmasına yol açmaktadır (Karakayış-1998, s.58. den Gülcan 1994).

Kayısı yetiştiriciliğinde rüzgarlar da önemli iklim unsurlarından biridir. Özellikle ilkbaharda hızlı olarak gelişme eğiliminde olan kayısı ağaçları, bu dönemde esen kuvvetli rüzgarlardan zarar görmektedir.

Çiçeklenme mevsiminde havaların yağışlı gitmesi monilya hastalığı gibi mantar hastalıklarını ortaya çıkarmakta ve yayılmasına neden olmaktadır.

Sisin bahçelerdeki zararı ise, sisin sıklığına ve zamanına göre değişmektedir. Yoğun sisler ilkbaharda çiçeklenme zamanlarında tozlanma ve döllenmeyi güçleştirmekte ve devamlı olması bu işlevin imkansızlaşmasına neden olmaktadır.

Yağmur ve sisten sonra hava sıcaklığının çok yükselmesi, meyvelerin kabuğunda çatlamalara ve doku yanıklarına bu da meyvelerin buruşmasına neden olmaktadır.

Kayısı ağaç olarak yağışı az olan iklimlerin meyvesidir. Yıllık yağış isteği 450 mm veya daha düşük olabilir. Kayısı yıllık yağışı 200 mm olan kurak yerlerde bile yetişebilir. Fakat ekonomik verimlilik için belirli oranda sulama yapılması gerekmektedir (Karakayış-1998, s. 60'dan Gülşen-1993).

Yukarıda yapmış olduğumuz açıklamalardan sonra inceleme sahamızda kayısı yetiştiriciliğinde iklim elemanlarının ne gibi özellikler taşıdığına baktığımızda:

Mart ayının 3. haftasından itibaren kayısı çiçeklerinde uyanma başlamaktadır. Şubat ve mart ayları sahada kayısıların çiçek dönemidir. Nisan ayından ortalama haziran ayının birinci haftasına kadar geçen süre de meyvelerin büyüme ve olgunlaşma zamanıdır.

İnceleme sahamızda mayısta ısınmaya başlayan havalar, temmuz ve ağustos aylarında en yüksek değerlere ulaşmaktadır. Sıcaklıklar, bir miktar düşmekle beraber ekim sonlarına kadar devam etmektedir. Kasım ayında başlayan soğuk devre, mart'a kadar devam etmektedir. Bu devre yörede yetişen ve soğuklanma ihtiyacı fazla olan kayısı çeşitleri için büyük önem taşımaktadır. Soğuklanma ihtiyacını karşılayan kayısı ağaçları çiçeklenme dönemine sağlıklı olarak girmektedir.

Günlük sıcaklık derecesinin 25^0C'nin üzerine çıktığı "Yaz Günleri" alanımızda Nisan sonlarında başlayıp, Ekim ayında son bulmaktadır. Kayısıların olgunlaşma ve hasat dönemine rastlayan bu süre kayısı tarımı için oldukça önemlidir. Yaz günleri süresi, inceleme alanımızda; yükselti, bakı ve iklim etmenlerine bağlı olarak değişmektedir. Malatya Havzası Platolarında olgunlaşma dönemi daha yükseklere çıkıldığında gecikmektedir.

İnceleme sahamızda da olduğu gibi üreticileri en fazla korkutan iklim elemanı don olayıdır. Don olayı üretimde yıllık dalgalanmalara neden olan en önemli iklim faktörüdür.

Mikro klimatik bakımdan özellikle ısınmanın çok şiddetli olduğu durgun, kurak ve açık gecelerde soğuyan hava ağırlaşarak, yerin çukur bölümlerine doğru akar ve oralarda birikir. Böylece çukur yerler bir nevi soğuk hava havuzları halini alır. Böyle yerlerde bulunan bitkiler daha önceden de radyasyondan dolayı ısı kaybına uğramış durumda olduklarından, çevreden gelen soğuk hava etkisiyle ısılarını ikinci kez kaybederler. Bu nedenle vadi tabanlarında bulunan tarım alanları çevrelerine göre daha fazla don olayına maruz kalır (Erol-1984, s.35). İnceleme sahamızda özellikle Tohma, Sultansuyu ve diğer vadi tabanlarında bu gibi zararlara uğrama olasılığı fazladır.

Kayısı yetiştiriciliğinde don olayından dolayı meydana gelen zararlar, donun şiddet ve süresinin dışında meydana geldiği zaman yönünden de önemlidir. Bitkilere, sonbahar ve kış aylarında ki don olayının vermiş olduğu zarar azdır. En az etkili olan donlar kış donlarıdır. Meyve yetiştiriciliğinde en zararlı donlar ilkbahar geç donlarıdır.

İlkbahar geç donları kayısı üretiminde dalgalanmalara neden olan en önemli iklim faktörüdür. Malatya'da ilkbahar geç donlarından dolayı çeşitli yıllarda dalgalanmalar görülmüştür (1985, 1987, 1990 ve 1993'de).

İnceleme sahamızda kış ve sonbahar aylarındaki düşük sıcaklıklar kayısı tarımı için tehlike oluşturmamaktadır.

İnceleme sahamızda donlu günler ile ilgili rasatlar yapılmamış olup, en yakın istasyon olan Malatya istasyonundan bu değerlere ulaşılabilmektedir. İklim kısmında da açıklandığı gibi donlu günler, en erken ekim sonlarında başlayıp, nisan başlarında son bulmaktadır. Fakat inceleme sahamızda donlu günlerin sayısı yükseltiye ve bakıya bağlı olarak farklılıklar gösterebilmektedir. Bu nedenle inceleme sahamızda 1400 – 1500 m.lerde üretimi yapılan kayısıcılık da donlu günlerin nisan başlarından ortalarına doğru sarkması olasılığı daha fazla olup ürünün etkilenme olasılığını da arttırmaktadır. Fakat Malatya istasyonunun verilerine göre şiddetli donlu günler kış aylarında meydana gelmekte bu da kayısı ağaçlarını etkilememektedir.

Çalışma sahamızda sis olayları da kayısıcılığı olumsuz etkileyen bir hava olayıdır. Özellikle vadi tabanlarındaki bahçelerin verimini oldukça etkilemektedir.

Kara sislerinin görüldüğü alanımızda, ekstrem değerler haricinde vadi tabanları dışındaki alanlarda sislenmeden dolayı görülen zararlarla karşılaşılmamaktadır. Kara sisleri çukur yerlere ve havza tabanlarında daha fazla etkili oldukları için sahamızda da özellikle vadi tabanlarında sislenme yoğun ve uzun süreli olabilmektedir.

Kayısı tarımını etkileyen hava olaylarından bir diğeri ise dolu yağışıdır. Dolu alanımızda en fazla ilkbahar ve yaz başlarında yağar ve bu dönemlerde yağan dolu kayısıcılıkta önemli bir tehlike oluşturmaktadır. Fakat bu hava olayı da yine inceleme

sahamız içinde farklı mesafelerde değişiklikler göstermektedir. Akçadağ istasyonundan alınan veriler ile Kürecik istasyonundan alınan veriler karşılaştırıldığında yüksek kesimlerde dolu yağışlı günlerin daha fazla olduğu görülmektedir. Kayısıların çiçeklerini döken dolu, hasat döneminde meyvelerin yaralanmasına veya dökülmesine neden olmaktadır. Ayrıca kayısı ağaçlarının yeni sürgülerini de kırarak zararlara neden olabilmektedir.

***Kayısının Su İsteği*:**

Kayısı ağacının ekolojik olarak kuraklığa dayanabildiği ancak ekonomik olarak ürün alabilmek için yağışların yetersiz olduğu dönemlerde sulamanın gerekliliği üzerinde durmuştuk. İnceleme sahamızdaki toplam yağış miktarlarına baktığımızda Akçadağ istasyonunda ortalama yıllık 404 mm. değere sahip olan yağış miktarı Kürecik dede ortalama yıllık 394.4. mm.yi bulmaktadır. Bu yağış miktarı kayısı ağacının yaşayabilmesi ve gerekli nem için yeterli olmasına rağmen ekonomik anlamda ürün verebilmesi için yeterli değildir. Bu nedenle ekonomik anlamda verimin alınabilmesi için sulamaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Alanımızda toplam yağışın yıl içindeki dağılışı incelendiğinde ilkbahar ve kış aylarındaki yağışın topraktaki nem ihtiyacını karşılamak için yeterli olduğu buna karşılık yaz ayları ve sonbahar başlarındaki yağışın topraktaki nem ihtiyacını karşılamadığı görülmektedir.

Toprakta yeteri kadar nem bulunduğu durumda düzenli ve kuvvetli bir sürgün gelişimi gösteren kayısı ağaçları, ilkbaharda yeterli nemi aldıkları zaman kuvvetli bir şekilde büyümektedir. Sürgün büyümesinde olduğu gibi ilkbahar sonu ve yaz başlarında oluşmaya başlayan tomurcukların gelişimlerinin de geniş ölçüde toprak nemine bağlı olduğu söylenebilir.

İnceleme sahamızda yaz aylarında ve sonbahar başlarında görülen kuraklık nedeniyle kayısıcılık yapılan alanların bu aylarda sulanması gerekmektedir.

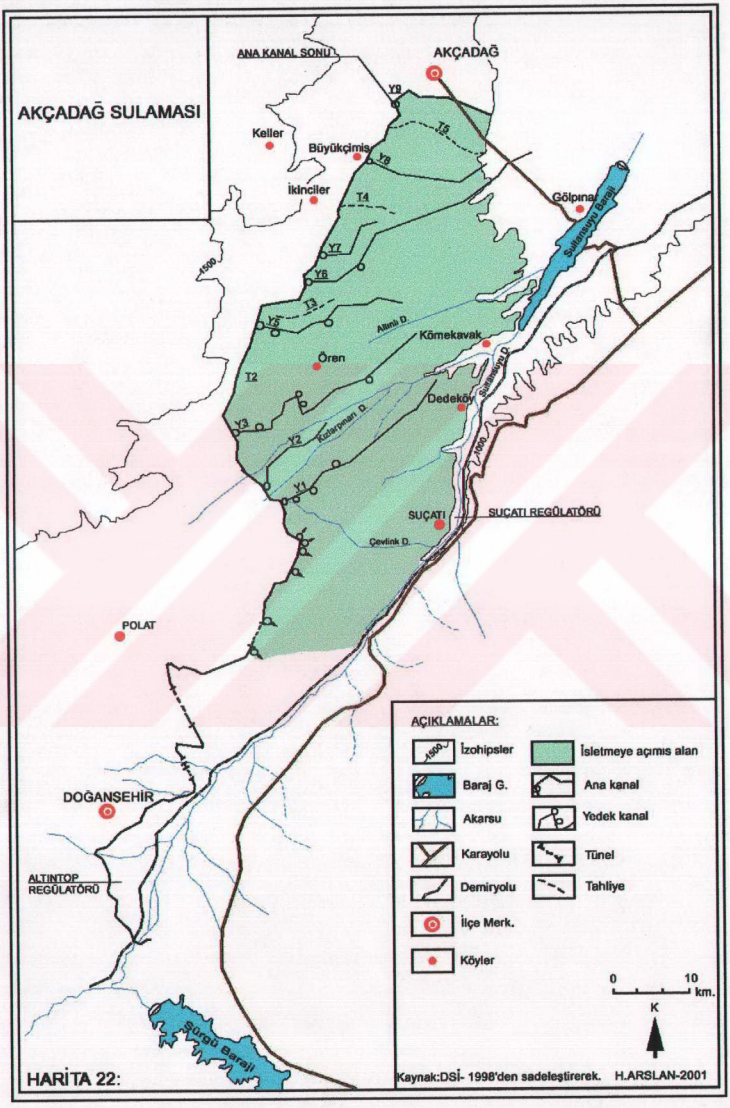
İnceleme sahamızda plato alanlarının akarsular tarafından derin yarılmış düzlükler olması sulama imkanlarını zorlaştırmaktadır.

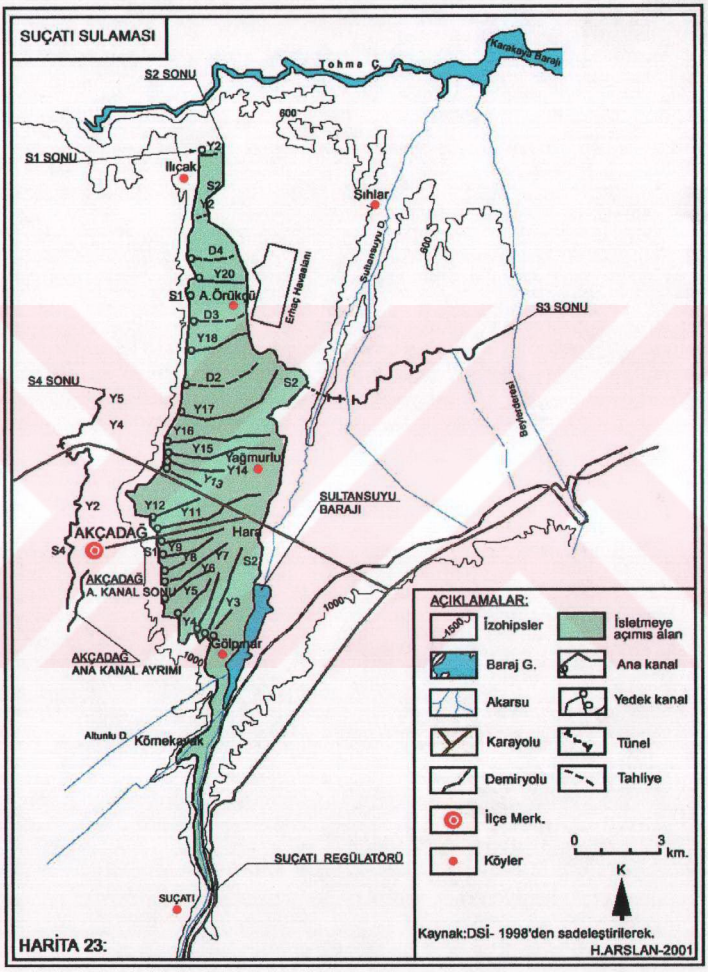
İlçede kayısı tarımının ticari anlamda sulamalı tarıma geçişle başladığını söylemiştik. Sahamızda sulamanın çoğu barajlardan ve karstik kaynaklardan sağlanmaktadır. Akçadağ sulaması 1971 yılında işletmeye açılmış ve 7500 hetter arazi sulanmaya başlanmıştır. Bu arazilerin % 78'i meyve bahçelerine ayrılmıştır (Harita: 22).

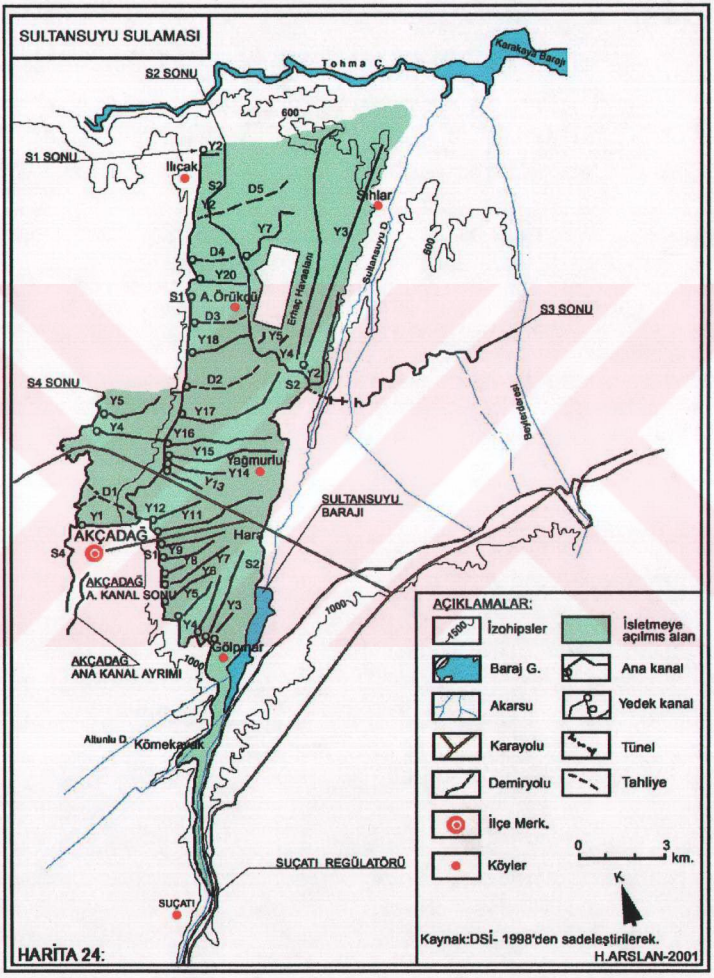
Daha önce, 1956 yılında işletilmeye açılıp, 1970'de Sürgü Barajı'nın tamamlanması ile ilçede Akçadağ, Ören ve Erhaç düzlerinin büyük bir bölümü sulanmaya başlanmıştır (Harita: 23). Daha sonra ise 1994 yılında Sultansuyu işletilmeye açılmış ve 4000 hektar arazi sulamalı tarıma kazandırılmıştır. (Harita: 24). 1992'de ise işletilmeye açılan suçatı sulaması ile Malatya Havzası'nda yer alan plato sahalarımız üzerinde sulamalı tarım yoğun olarak yapılmaya başlanılmıştır. Devlet Su İşleri'nin yapmış olduğu bu barajlar sayesinde bugün bu alanlarda kayısı üretimi büyük atılımlar yapmıştır. Bu alanlar dışında ise Karstik kaynaklardan yararlanılarak sulama, akarsu vadilerinde pompajlarla sulama yollarına gidilerek kayısıcılık yapılmaya başlanmıştır.

Kayısının Toprak İsteği:

Daş'ın 1998'de tamamladığı, Malatya Yöresi kayısı bahçelerinde Toprak – Bitki ilişkileri adlı doktora çalışması sırasında yapmış olduğu incelemelerde; kayısı yetiştiriciliği yapan yerleşmelerden alınan bahçe topraklarının %54,5'inin kahverengi, % 3'ünün kireçsiz kahverengi, %91'inin kırmızımsı kahverengi , %15.2'sinin kolüviyal ve %18.2'sinin alüvyal büyük toprak gruplarına girdiğini tespit etmiştir (Daş-1998, s.27). Bu durumda göstermektedir ki Malatya genelinde kayısıcılığın gelişmesinde bitkinin toprağa olan isteği uygun şartlar, taşıyan kahverengi topraklar sayesinde sağlanmaktadır (Harita: 6). Kayısı, derin geçirgen, iyi havalanan, sıcak ve besin maddelerince zengin ince dokulu, tınlı ve tınlı kireçli topraklarda çok iyi yetişir. Çok fakir ve kuru topraklarda büyümenin gerilemesi ve çiçek tomurcuklarının iyi beslenmemesi nedeniyle verim tehlikeye düşer. Bu gibi topraklarda kayısıcılık yapabilmek için bazı tedbirlerin alınması gerekmektedir. Toprağın iyice gübrelenmesi ve devamlı sulanması ile bu topraklarda kayısı yetiştirilebilir (Gülcan- 1993 s.60)

AKÇADAĞ SULAMASI
ANA KANAL SONU
AKÇADAĞ
Keller
Büyükçimis
İkinciler
Gölpınar
Sultansuyu Barajı
Kömekavak
Örən
Dedeköy
SUÇATI
SUÇATI REGÜLATÖRÜ
POLAT
DOĞANŞEHİR
ALTINTOP REGÜLATÖRÜ
Sürgü Barajı
T1
T2
T3
T4
Y1
Y2
Y3
Y4
Y5
Y6
Y7
Y8
Y9
1500
Çevlink D.
AÇIKLAMALAR:
İzohipsler
Baraj G.
Akarsu
Karayolu
Demiryolu
İlçe Merk.
Köyler
İsletmeye açımıs alan
Ana kanal
Yedek kanal
Tünel
Tahliye
0
10
km.
K
HARİTA 22:
Kaynak:DSİ- 1998'den sadeleştirerek. H.ARSLAN-2001

SUÇATI SULAMASI
Tohma Ç.
Karakaya Baraji
S2 SONU
S1 SONU
600
Y2
İlıçak
S2
Y2
Sihlar
D4
Y20
S1
A.Örükçü
Emiş Havalanı
Sultansuyu D.
600
D3
Y18
S3 SONU
S4 SONU
D2
S2
Y5
Y4
Y17
Y16
Y15
Yağmurlu
Y14
Y13
Y12
Y11
Y2
AKÇADAĞ
Hara
S4
S1
Y9
Y8
Y7
S2
AKÇADAĞ
A. KANAL SONU
Y6
Y5
Y3
Y1
Gölpınar
1000
AKÇADAĞ
ANA KANAL AYRIMI
1000
Altunlu D.
Körmekaşak
SULTANSUYU
BARAJI
Sultansuyu
SUÇATI REGÜLATÖRÜ
SUÇATI
AÇIKLAMALAR:
İzohipsler
İsletmeye açılmış alan
Baraj G.
Ana kanal
Akarsu
Yedek kanal
Karayolu
Tünel
Demiryolu
Tahliye
İlçe Merk.
Köyler
0
3
km.
K
Kaynak:DSİ- 1998'den sadeleştirilerek.
H.ARSLAN-2001
HARİTA 23:

SULTANSUYU SULAMASI
S2 SONU
S1 SONU
S4 SONU
S3 SONU
Tohma Ç.
Karakaya Barajı
Ilıçak
Sihlar
A.Örükçü
Yağmurlu
Hara
AKÇADAĞ
AKÇADAĞ A. KANAL SONU
AKÇADAĞ ANA KANAL AYRIMI
Gölpınar
Altunlu D.
Körmekaşık
SUÇATI
SUÇATI REGÜLATÖRÜ
SULTANSUYU BARAJI
Sultansuyu D.
Erimiş Havzaları
Sarıyaprak
AÇIKLAMALAR:
İzohipsler
İşletmeye açılmış alan
Baraj G.
Ana kanal
Akarsu
Yedek kanal
Karayolu
Tünel
Demiryolu
Tahliye
İlçe Merk.
Köyler
0 3 km.
K
Kaynak:DSİ- 1998'den sadeleştirilerek.
H.ARSLAN-2001
HARİTA 24:

Kayısılar çok nemli ağır topraklardan hiç hoşlanmazlar. Bu gibi topraklarda kayısı yetiştiriciliği ancak uygun bir erik ağacının kullanılmasıyla mümkündür (Gülcan-1993, s.60).

Topraklardaki kireç eksikliği, kayısı ağacında zamk hastalığına ve kansere sebep olmaktadır. Bununla birlikte topraktaki kireç fazlalığı da kloroz (sarılık) hastalığının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. (Asma-2000, s.142) Bu hastalıkla mücadele için toprak yapısının organik maddelerce zenginleştirilmesi ve topraktan alınmayan demir elementinin kayısıya çeşitli yollarla verilmesi gereklidir. (Asma, 2000,s.145)

İnceleme sahamızda özellikle Malatya Havzası'nda yer alan platolar üzerinde, kayısının kalitesini arttıran topraklar yer almaktadır. Daha önce belirttiğimiz gibi bu topraklar akarsular tarafından yarıldığı için kayısı köklerinde su fazla tutunamaz ve böylece kalite artar.Kahverengi topraklar üzerinde büyük yoğunluk gösteren kayısı bahçelerinde kaliteli üretim için toprağa bazı dönemlerde organik madde takviyesi yapılmalıdır. Doğal drenajları iyi olan bu toprakları kayısı ağaçları sevmektedir. Bu tür topraklarda yetişen bitki kökleri, toprağın alt kesimlerinden kalsiyum alarak toprağın yüzeyine çıkarmaktadırlar. Bu da daha önce de belirttiğimiz gibi kloroz (sarılık) hastalığına neden olmaktadır. Bütün profilleri kireçli olan bu topraklarda organik madde zenginleştirilmesi ve demir elementinin kayısıya verilmesi gerekmektedir. Kalsiyum açısından olumsuz şartlar taşısa da kahve rengi topraklar kayısı ağaçlarının en çok sevdiği drenajı iyi topraklardır. Bunun dışında ilçede yer alan bütün topraklarda da ekonomik olarak verim alınabilmesi için mutlaka bazı önlemlerin alınması gerekmektedir. Örneğin Bazaltik topraklar ağır killi topraklardır ve kayısının hiç sevmediği toprak grubunu oluşturmaktadır. Buna rağmen inceleme sahamızda bu topraklar üzerinde de bugün kayısı ağaçlarına rastlanmaktadır. Fakat bu gibi topraklar ile havza toprakları üzerinde yetişen kayısı meyveleri arasında hissedilir bir kalite farkı bulunmaktadır. Alüviyal ve kolüvyal topraklarda da kayısıcılık yoğun bir şekilde yapılmaktadır. Kireççe zengin olan bu topraklarda da bazı küçük müdahalelerle kaliteyi arttırmak mümkün olabilmektedir.

Akçadağ İlçesi'nde Kayısı Alanlarının Dağılışı:

Harita: 21'de görüldüğü gibi kayısı ağaçlarının Malatya Havzası Platolarında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu alanda kayısı ağaçlarının uygun coğrafi şartlar bulması dağılışını etkileyen en önemli etmenlerdir.

Ören düzü, Akçadağ düzü ve Erhaç düzünün büyük bir bölümü konglomeralar üzerinde gelişmiş platolardır. Konglomeralar çok geçirimli yapıya sahip olup, kayısı ağacının bir yerde iyi bir şekilde yetişip kaliteli ürün verebilmesi için istediği şartlardan biridir.

Foto 41: Malatya Havzası Uzerinde Yer Alan Kayısı Bahçeleri.Uzaktan Bakıldığında Bir Kayısı Ormanını Andırmaktadır.

Kayısı ağacının tarımı için olumlu bir yapı gösteren bu alanda toprak şartları da daha önce de belirttiğimiz gibi uygundur. Kahverengi topraklar üzerinde profilleri her ne kadar kireçli olsa da geçirimliliği uygun şartlara sahiptir. Ayrıca sahamızda birikinti yelpazesi kuşağı üzerinde yoğunluk, toprağın mineralce zengin ve iyi geçirimli olmasından kaynaklanmaktadır.

Meyvecilik Araştırma Enstitüsü elemanları tarafından kayısıcılığın Malatya İli'nde yoğun olarak yapıldığı yörelerde toprak örnekleri alınarak incelenmiş ve bu çalışma sonunda kayısıcılığın yapıldığı yerlerin topraklarının tınlı ve killi – tınlı yapıda ve büyük çoğunluğunun kayısı ağacının istediği besin maddeleri bakımından zengin olduğu anlaşılmıştır.

Toprak şartlarının uygun olması yanında sulama imkanlarının da iyileştirilmesi ile ilçede kayısı bahçelerinde artışlar kaydedilmektedir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi ilçe de Suçatı, Akçadağ, Sultansuyu, Akçadağ İlköğretim Okulu ve Arkı Kebir sulamaları ile Ören, Akçadağ ve Erhaç düzlerinde kayısıcılık da önemli atılımlar yapılmıştır.

Malatya Havzası Platoları dışında, alanımızda kayısı bahçelerinin yoğun olarak bulunduğu yerler, akarsu boyları, vadi yamaçlarında yatay ve yataya yakın kalkerlerin akarsular tarafından yarılması sonucu oluşan tabakalı yapılar üzerinde gelişen topraklar, akarsu boylarında bulunan sekiler üzerinde gelişen topraklar ve birikinti konileri üzeridir.

Akarsu boylarında özellikle Tohma ve kolları üzerine kurulmuş olan bahçeler olumsuz bazı risklere maruz kalabilmektedir.Özellikle İlkbahar olası don olayları ve ısı terselmeleri sonucu oluşan sisler bu riskleri arttırmaktadır. Alanımızda bu gibi zararlara Kayadibi, Çatalbahçe ve Esenler köylerinde sıkça rastlanabilmekte üreticiler bu durumdan dolayı büyük zorluklar ve zararlarla karşılaştıklarını bildirmektedirler.

Uzmanların yapmış olduğu çalışmalar sonucu Tohma Çayı'nın mikroklimatik şartlar nedeniyle kayısı yetiştiriciliğine uygun olmadığı saptanmıştır. Her yıl sis ve dondan etkilenme riskinin fazla olduğu belirtilmiştir. Çözüm olarak bu alanda kayısı yetiştiriciliğinin Tohma'dan 100–150 m. ve yüksek yerlerde yapılması ve Tohma'ya yakın arazilerde ekolojiye uygun ürünlerin yetiştirilmesi önerilmiştir (Ertan, Pektekin, Uslu, 1987'den atfen Karakayış-1998, s.101). Bütün bu uyarılara ve olumsuz şartlara rağmen bu alanlarda kayısı bahçeleri hemen akarsu kenarlarında yapılmaktadır. Kayısının büyük miktarda gelir getirmesi üreticilerin olası zararları göze almalarına ve bu alanlarda kayısı yetiştiriciliğinin artmasına neden olmuştur.

Tablo 78: Akçadağ İlçesindeki Köylerde Kayısıcılıkla ilgili veriler (1998)

Köyün Adı	Dikili Alanı(dek.)	Toplam Kayısı Adedi	Meyve Veren Ağaç	Ağaç Başı Verim	Kayısı Üretici Sayısı
Akçadağ	13275	159300	145000	40	980
Aksaray	1560	18400	13000	30	65
Aliçeri	767	9180	7700	15	45
Altınlı	1834	22000	19500	40	45
A.Örükçü	1205	14000	6700	15	50
Aydınlar	2400	24000	15000	25	50
Bayramuşağı	1355	13550	11400	15	95
Bölüklü	2499	29800	21500	65	83
Büyükçimiş	1467	17500	15500	45	70
Çatyol	7375	87500	69500	65	369
Dedeköy	2042	24500	19500	50	80
Derinboğaz	1078	12700	7000	8	65
Develi	1003	12000	9300	10	85
Doğanlar	2010	24050	18500	20	185
Dümüklü	730	8700	6600	15	37
Esenli	1268	15100	12000	30	32
Fatih	1073	12810	9800	17	25
Gölpınar	4050	40500	30500	45	95
Güzyurdu	3425	40800	33000	60	95
Hançerli	572	6850	5300	15	37
Ilıcak	565	6750	5600	15	65
İkinciler	2630	26300	20000	-	55
Kadıbrahim	923	11050	9700	15	58
Karamağara	895	10700	9000	15	57
Karapınar	2284	27000	20000	50	100
Keklikpınarı	1540	18450	15800	10	39
Keller	1070	12280	9500	15	34
Kömekavak	1308	15700	15000	50	40
Mihmanlı	2792	31750	23000	50	58
Muratlı	353	4230	3800	10	15
Ören (B)	3300	43000	31000	60	400
Resuluşağı	1126	13480	11500	15	62
Sahilköy	1847	22150	17000	40	35
Sarıhacı	1555	18550	14800	7	83
Şıhlar	518	6050	4000	10	43
Yağmurlu	3376	40350	33500	25	195
Yalınbudak	611	7330	5500	8	28
Yalınkaya	707	8450	6000	8	43
Yaylımlı	1477	17680	15500	20	120
Y.Örükçü	1554	18570	15000	13	73
Kepez (BM)	2736	32700	24800	8	85
Aksüt	770	9200	7500	10	27
Bekiruşağı	385	4600	3700	8	27
Çakıllıpınar	1745	20850	17000	8	90
Çevirme	439	5260	4200	15	17
Darıca	623	7450	6000	8	110
Durulova	750	8950	8200	15	43
Dutlu	171	2050	1600	8	11
Güneşli	955	11400	8700	25	58
Gürkaynak	1096	13100	9800	10	58
Harunuşağı	381	4560	3000	8	28
Kahyalı	691	8200	6300	8	50
Kasımuşağı	548	6560	5300	20	105
Kozluca(B)	1876	22400	15000	10	400
Ortaköy	385	4600	3300	25	45
Taşevler	1296	15520	12500	25	104
Tataruşağı	885	10600	8500	-	40
Bağköy	470	5620	4500	-	85
Büyükköy	1054	12120	9500	10	75
Çatalbahçe	1848	22700	18500	20	85
Çobanuşağı	1466	17750	14150	8	93
Doğantepe	1765	21100	16300	-	55
Esenbey	3003	35950	28500	-	90
Kayadibi	1815	21750	19200	15	69
Kolköy	488	5850	4500	-	58
Kozalak	1680	20100	15000	25	80
Kurtuşağı	718	8600	6000	8	37
Küçükkürne	507	6070	5200	13	72
Mezraaköy	874	10450	800	15	45
Sakalıuzun	329	3940	2700	-	15
Taşolar	1670	20000	15600	19	55
TOPLAM	114838	1353060	1067350	1405	15035

Miosen yaşlı kalkerlerin akarsularla aşınması sonucu oluşan platolarda topraktaki fazla su kalker çatlaklarına süzüldüğü için bu alanlarda da kayısı tarımı yapılmaktadır. Bu alanlarda sulama faaliyetleri kontak alanlardan çıkan kaynaklarla ve bu kaynakların beslediği havuzlarla yapılmaktadır. Kayısının fazla gelir getirmesinden dolayı yüksek kesimlerde de toprak fazla işlenerek kayısı yetiştirilmektedir. Yükseltiye bağlı olarak artan yağış miktarı da su sorununu bir derece çözümlemektedir. Bunun yanı sıra azalan sıcaklık ise ürün kalitesini ve verimi olumsuz yönde etkilemektedir. Toprak özellikleri de yüksek alanlarda kayısı ağaçlarının dağılışını etkilemektedir (Foto: 42). Özellikle alanımızda bazaltik toprakların yayılım gösterdiği alanlarda kayısının topraktan istemiş olduğu özellikleri taşımaması kayısı bahçelerinin yoğunluğunun bu alanlara doğru azalmasına neden olmaktadır (Harita: 6, 21).

İlçe genelinde toplam ağaç sayısı ve toplam meyve alanı (dek.) bakımından Akçadağ merkezi birinci sırada yer almaktadır (13275 dekar alanda 159300 ağaç sayısı bulunmaktadır). Burayı aynı topografik şartlara sahip yerleşmeler izlemektedir. Ören'de toplam 3300 dek. kayısı alanında 43.000 ağaç sayısı bulunmakta ve diğer Malatya Havzası Platoları üzerinde bulunan yerleşmelerde de yoğun bir şekilde kayısı ziraatı yapılmaktadır. Tablo: 78'e bakıldığında ilçe sınırları içinde bulunan köylerde bütün coğrafi şartlan zorlanarak kayısıcılık yapılmaktadır. Ekonomik öneminden dolayı tahıl tarımının yapıldığı alanları da bugün işgal etmiş olan kayısı bahçelerinin dikeyde dağılışına bakıldığında artık 1400–1500 m.lere çıkmaktadır. Fakat yükseltiye bağlı olarak beliren olumsuz şartlar ürünün kalitesini düşürmektedir. Başta iklim şartları olmak üzere yüksek kesimlerde üreticiler karşılaşabilecekleri olumsuz şartları göze almakta ve her geçen yıl kayısı bahçelerini çoğaltmaktadırlar. Tohma vadisi içinde bulunan Esenbey Köyü'nde vadi tabanı kayısı bahçeleri ile işgal etmiş olup 62.900 ağaç kayısı 6290 dek alana yayılmıştır.Bu alanda ve diğer vadi tabanlarında sulama imkanlarının olumlu şartları yanında iklim elemanlarının olumsuz şartları da söz konusudur. Sis ve dondan etkilenme riskinin fazla olduğu bu alanlarda kayısı bahçelerini büyük zararlar beklemektedir.

Malatya Havzası Platoları üzerinde sulamaya geçişle önemi artan kayısıcılık, diğer alanlarda üreticilerin kendi çabaları ile gelişme göstermiş ve bütün olumsuz şartlar zorlanırcasına dikeyde ve yatayda dağılış göstermiştir. Bugün yükselti, toprak

ve iklim şartlarının kayısı üretimine elverişli olmadığı Kürecik ve çevresindeki köylerde de kayısıcılık yapılabilmektedir.

Foto 42: Kuru Tarım Alanlarında Yapılan Kayısıcılık. Son Yıllarda Kayısının Ekonomik Getirisinin Artmasına Bağlı Olarak Kayısı Bahçeleri Uygun Olmayan Alanlara Kaymıştır (Büyükköy Civarından).

İnceleme sahamızda yapmış olduğumuz gözlemlerle çıkardığımız sonuca göre; üreticiler, sulama problemini ortadan kaldırdıkları hemen her yerde kayısı üretimine geçmişlerdir ve kayısının diğer isteklerini göz ardı etmişlerdir. Bu da kayısının yatayda ve dikeyde geniş alanlara yayılmasına neden olmuştur (Foto:42).

İlçede Yetiştirilen Kayısı Çeşitleri, Kayısının Hasadı Ve İşleme Yöntemi

Bugün yaş kayısı üretiminin yaklaşık %50'si, kuru kayısı üretiminin ise%95'in Malatya İlinde yapılmaktadır. Kuru kayısının önemli bir bölümü ihraç edilmekte ve dünya kuru kayısı üretiminin %80-85'i Malatya'dan sağlanmaktadır (Foto: 43).

Malatya bölgesinde çekirdeği tatlı olan ve aşılanmak suretiyle yetiştirilmiş kayısılara aşı, çekirdeği acı olan ve tohumdan yetiştirilmiş kayısılara ise *zerdali* veya *hüdai* denilmektedir. Malatya'da 1970'li yıllarda toplam kayısı ağacı varlığının yaklaşık %30'unu oluşturan zerdali ağaçları bugün 53 bin adet ile %1'in altına düşmüştür. Yine son yıllarda kayısının ekonomik getirisinin artmasına bağlı olarak kayısı bahçeleri uygun olmayan alanlara kaymıştır (Asma-2000, s.16).

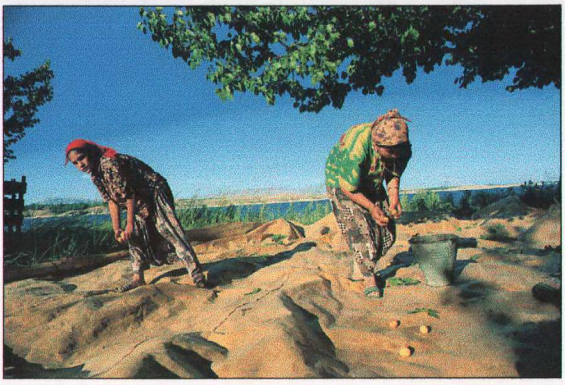

Foto 43: Kayısının Hasat Zamanı. Ürünü Toplamak İçin Yere Serilen Büyük Bezler Üzerine Çırpılarak Toplama Yöntemi.

Sahamızda kayısı bahçelerinin yaklaşık %90-95'lik bölümü kurutmalık kayısı çeşitlerine ayrılmıştır. Yetiştirilen kayısı çeşitlerinin %73'ünü *Hacıhaliloğlu*, %17'sini *Kabaaşı*, geriye kalan kısmı ise *Soğancı, Hasanbey, Çoloğlu, Çataloğlu* ve *Zerdali* (%1'den az) ağaçları oluşturmaktadır. Hacıhaliloğlu türü çok tatlı olduğundan sofralık olarak tercih edilmemekte fakat kurutmalık olarak tüketilmektedir. *Kabaaşı* ise yapılan incelemelere göre farklı fonolojik safhalarda düşük kritik sıcaklıklara en elverişli tür olması nedeniyle tercih edilmektedir.

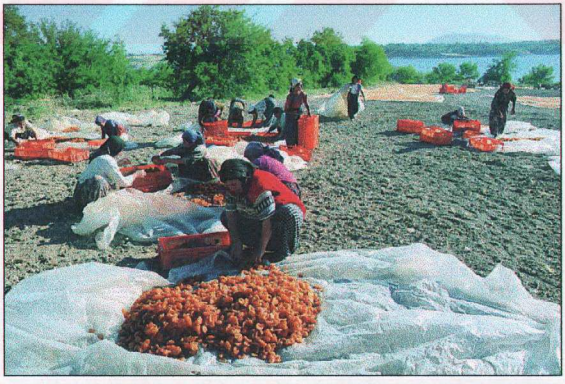

Foto 44: Toplanan Kayısının Kurutulması. Gün Kurusu Denilen Kayısı.

Malatya'da en erken hasat Kale'de yapılmakta, bunu Battalgazi, Merkez, Yazıhan, Akçadağ ve Darende izlemektedir. Hasat haziranda başlayıp temmuz ayında da devam eder (Foto: 44). Hasat, daha çok üreticiler ya da Adıyaman'dan gelen işçilerce, ağaçlar altına gerilen bezlere dökülerek gerçekleşmektedir.

Alanımızda kayısılar ticari değeri olan kükürtleme yöntemine tabii tutulmaktadır. Bu amaçla hasat edilen kayısılar islim damları denilen özel odalarda veya son zamanlarda kullanılan özel muşamba çadırlarsa kükürtlenerek kurutulmaktadır (Foto:45).

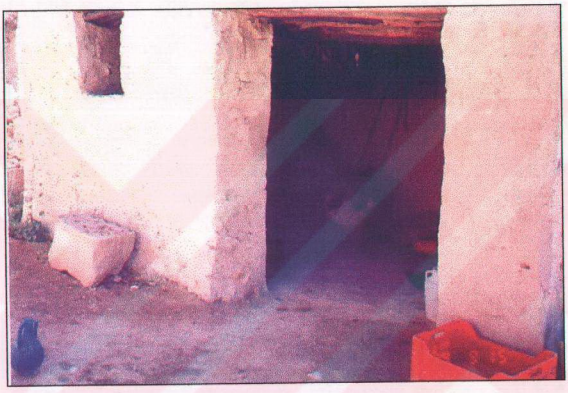

Foto 45: Kükürtle Kayısının Kurutulduğu "İslimhane".

3.2.2.2. Tahıllar

Buğday, arpa, mısır inceleme sahamızdaki başlıca tahıl ürünleridir. Bu ürünlerin coğrafi dağılış ve verim durumları incelendiğinde buğdayın ilk sırayı aldığı fark edilmektedir (Tablo: 79). Şimdi önem sırasına göre tahılları inceleyelim:

Buğday: Temel besinlerimizden olan buğday, araştırma sahamız içinde *Keller, Bayramuşağı, Sarıhacı, Çevirme, Yaylımlı, Mezraköy, ve Doğantepe* köyleri dışındaki bütün köylerde yetiştirilen bir üründür. Kuru ve sulu tarım alanlarında yapılan buğday tarımı ailelerin ihtiyaçları dışında az da olsa ticareti yapılan bir üründür. Akçadağ Platolarında ve Malatya Havzası Platolarında yapılan buğday tarımının hasat tarihleri farklılık göstermektedir. Yükseltiye bağlı olarak hasat tarihi

Malatya Havzası Platolarında 15-20 gün daha erken olmaktadır. Hasat işlemi bu alanda temmuz ayının ortalarında tamamlandığı halde Akçadağ Platolarında temmuz sonrasını bulmaktadır.

Sulu tarım alanlarında yapılan buğday tarımından alınan verim kuru tarım alanlarına nazaran daha fazladır. Malatya Havzası'nda 1'e 20 ürün alınırken, kuru tarım alanlarında bu değer –1'e 10 ile 1'e 5 arasında değişmektedir.

Arpa: Hayvan yemi olarak değerlendirilen arpa, buğdaydan sonra en fazla ekimi yapılan tahıldır. Bu ürün yine kuru ve sulu alanlarda yetiştirilen bir ürün olarak görülmektedir. Fakat arpa buğdaya nazaran daha çok Akçadağ platosunda yetiştirilmektedir. Sahamızda *Keller, Sarıhacı, Kayadibi, Bekiruşağı, Kolköy, Kahyalı, Muratlı, Çevirme, Kömekavak, Büyükçimiş, Yaylımlı, Mezraköy, Doğantepe, ve Çatalbahçe* köyleri dışındaki bütün köylerde arpa ekilmektedir. Arpanın sahadaki ortalama verimi, kuru tarım alanlarında 1'e 10'dur. Sulu tarım alanlarında ise bu oran 1'e 20'ye çıkmaktadır. Örneğin *Ören* ve *Yağmurlu* köylerinde dekara 18 kg. tohum ekilmekte ve 360 kg. ürün alınabilmektedir. Fakat kuru tarım alanlarında verim yarıya düşmektedir.

Mısır: Sahamızda ticari ölçüde fazla bir öneme sahip olmayan mısır tarımı sadece Malatya havzasında yapılmaktadır. Hayvan yemi olarak yetiştirilen bu ürünün dağılış alanları *Çatyol, Güzyurdu, Şıhlar, Aksaray ve Keklikpınarı* köyleridir. En fazla 466 dekar alanda *Güzyurdu* köyünde yapılan mısır tarımı, inceleme sahamızda toplam 1363 dekarlık bir alanda yapılmaktadır (Tablo: 79).

Tablo 79: 1997'de Akçadağ Köylerinde Tahıl Ürünlerinin (Buğday, Arpa ve Mısır) Ekiliş Alanları (Dekar)

Köyün Adı	Buğday	Arpa	Mısır
Aksaray	840	240	120
Aliçeri	52	-	-
Altınlı	600	235	-
A.Örükçü	1235	352	-
Aydınlar	2500	1000	-
Bölüklü	300	250	-
Büyükçimiş	71	-	-
Çatyol	4085	787	325
Dedeköy	80	10	-
Derinboğaz	2100	511	-
Develi	150	50	-
Doğanlar	3000	350	-
Dümüklü	1500	600	-
Esenli	1326	332	-
Fatih	536	134	-
Gölpınar	1000	152	-
Güzyurdu	1591	582	466
Hançerli	180	20	-
Ilıcak	1474	440	-
İkinciler	2558	532	-
Kadıibrahim	800	400	-
Karamağara	1845	600	-
Karapınar	2000	1500	-
Keklikpınarı	2205	373	93
Kömekavak	119	-	-
Mihmanlı	1088	273	-
Muratlı	190	-	-
Ören (B)	4000	1350	-
Resuluşağı	250	200	-
Sahilköy	136	34	-
Şıhlar	2152	538	395
Yağmurlu	720	120	-
Yalınbudak	360	90	-
Yalınkaya	1162	332	-
Y.Örükçü	1325	395	-
Kepez (BM)	4802	600	-
Aksüt	357	85	-
Bekiruşağı	690	-	-
Çakıllıpınar	1000	737	-
Darıca	700	390	-
Demirciler	387	65	-
Durulova	520	109	-
Dutlu	30	-	-
Güneşli	850	450	-
Gürkaynak	270	-	-
Harunuşağı	200	62	-
Kahyalı	378	-	-
Kasımuşağı	2000	240	-
Kozluca(B)	3900	108	-
Ortaköy	1300	500	-
Taşevler	2225	445	-
Tataruşağı	50	25	-
Levent (BM)	400	200	-
Bağköy	1400	450	-
Büyükköy	700	235	-
Çatalbahçe	15	-	-
Çobanuşağı	300	45	-
Esenbey	1500	210	-
Kayadibi	190	-	-
Kolköy	2222	-	-
Kozalak	515	97	-
Kurtuşağı	1000	200	-
Küçükkürne	75	25	-
Sakalıuzun	89	-	-
Taşolar	431	69	-
TOPLAM	71186	17889	1399

3.2.2.3. Bakliyat

Bu grupta nohut, fasulye ve mercimek tarımları ele alınacaktır. Fakat bu üç ürünün de bugün ticari hiçbir önemi yoktur.

Yakın geçmişte alanımızın önemli ürünlerinden olan fasulye ve mercimek bugün kayısı tarımının alana girmesiyle büyük bir sekteye uğramış ve yok olmaya yüz tutmuştur. Daha önceleri Akçadağ Platolarının yüksek kesimlerinde kuru tarım alanlarında yetiştirilen mercimek, bugün sadece *Güneşli*'de 200 dekar, *Aydınlı*'da 180, *Demirciler*'de 10, *Derinboğaz*'da 13, *Karapınar*'da 300 ve *Kürecik*'te 301 dekarlık bir alanda yapılmaktadır. Sulu tarım alanlarında yetiştirilmeyen mercimeğin en verimli olduğu alan *Kürecik*'tir. Bu köyde dekar başına verim yaklaşık 25 kg'dır.

Nohut da yine kuru tarım alanlarında yetiştirilmekte olan bir üründür. Bu ürün de *Güneşli, Aydınlar, Karamağara, Ortaköy, Resuluşağı, Develi, Bölüklü, Demirciler, Yalınkaya, Altınlı, Çobanuşağı, Taşevler, Kozalak, Taşolar, İkinciler, Fatih, Keklikpınarı, Karapınar, Tataruşağı ve Esenbey*'de çok dar alanlarda yapılmaktadır. Bu alanlarda dekara verimin en yüksek olduğu köy (dekara 28 kg.) *Güneşli*'dir. Verimin en düşük olduğu köy ise dekara 8 kg. ile *Demirciler*'dir.

Alanımızda tarımsal suluma şartlarının artmasıyla birlikte yoğunluk kazanan kayısı bahçeleriyle birlikte yörenin önemli bir ürünü olan fasulye bugün sadece dört köyde yaygın olarak yapılmaktadır. Bu köyler *Bölüklü* (100 dekar), *Yalınkaya* (33 dekar), *Altınlı* (100 dekar) ve *İkinciler* (177 dekar)'dır (Tablo: 80).

Tablo 80: 1997'de Akçadağ Köylerinde Bakliyat Ürünlerinin (Nohut, Mercimek ve Fasülye) Ekiliş Alanları (Dekar)

Köyün Adı	Nohut	Mercimek	Fasulye
Altınlı	-	-	100
Aydınlar	500	180	-
Bölüklü	50	-	100
Develi	35		
İkinciler	106	-	177
Karamağara	400	-	-
Karapınar	500	300	-
Keklikpınarı	248	62	-
Resuluşağı	150	-	-
Aksüt	57	-	-
Bekiruşağı	172	-	-
Demirciler	35	10	-
Durulova	51	-	-
Güneşli	200	200	
Ortaköy	210	-	-
Taşevler	193	59	-
Esenbey	394	301	-
Kozalak	42	-	-
Taşolar	46	-	-
TOPLAM	3389	1112	377

3.2.2.4. Şekerpancarı ve Tütün

Endüstri bitkileri içinde yer alan tütün ve şekerpancarı inceleme sahamızda üretimi yapılan başlıca ürünlerdir. Fakat şekerpancarı üretimi tütüne göre daha yaygındır.

Şekerpancarı 3023 dekarlık bir alanda yapılmaktadır. Şekerpancarının yapıldığı köyler *(Aşağıörükçü, Ilıcak, Yağmurlu, Çatyol, Güzyurdu, Şıhlar, Altınlı, İkinciler, Yukarıörükçü ve Gölpınar)* Malatya Havzası içerisinde sulu tarımın yapıldığı alanlarda yer almaktadır. Bütün ürünlerde olduğu gibi şekerpancarı tarımında da geçmişe nazaran ortaya çıkan büyük azalmaların tek sebebi kayısıcılığın ekonomik cazibe merkezi olmasıdır.

Tütün tarımı da bugün alanımızda 461 dekarlık bir araziyi işgal etmekte ve *Çatyol, Yağmurlu, ve Altınlı* köylerinde yapılmaktadır (Tablo: 81).

Tablo 81: 1997'de Akçadağ Köylerinde (Şekerpancarı ve Tütünün) Ekiliş Alanları (Dekar)

Köyünler	Ş.pancarı	Tütün
Altınlı	70	70
A.Örükçü	176	-
Çatyol	1027	271
Gölpınar	54	-
Güzyurdu	168	-
Ilıcak	286	-
İkinciler	88	
Şıhlar	538	-
Yağmurlu	360	120
Y.Örükçü	256	-
TOPLAM	3023	461

3.3. Hayvancılık

Akçadağ ilçesinde hayvancılık faaliyetlerine baktığımızda ekonomik alanda bir uğraşı almaktan çok ikincil bir iş alarak görmekteyiz. Son zamanlarda 40- 45 yıl öncesine nazaran önemini yitirmeye başlayan ve sadece ailelerin ihtiyacına yönelik bir ekonomik faaliyet türü olmuştur. Hayvancılık özellikler kayısıcılığın öneminin artmasıyla daha da düşük seviyelere ulaşmıştır.

Genel arazi kullanılışı içinde mera ve,otlaklarını varlığına rağmen kayısıcılık birinci planda ekonomik faaliyet olmuş , aileler yem bitkisi yetiştiriciliği yerine bu alanlarda yine daha ekonomik olan kayısıcılığı tercih etmişlerdir. İnceleme alanımız içinde bir hara olmasın rağmen hayvancılık istenilen düzeyle henüz çıkarılmamıştır.

Son yıllarda devletin verdiği destekle biraz canlandırılmaya çalışılan hayvancılık, kayısı tarımının yanında ailelerin ekonomik düzeylerini daha da yükseltilecek bir özellik taşıyacaktır. Mera ve otlak alanlarının varlığı bu alanda hayvancılığın gelişmesi için önemli bir potansiyel oluşturulmaktadır. Köyler itibariyle baktığımız zaman yerli sığır (inek) sayısındaki azlığa rağmen melez ve kültür hayvanlarının çokluğu devletin bu alandaki hayvancılığa verilen önemini yansıtmaktadır. Bu köylerden bazılarını ele alıp örnek verecek olursak :

Levent' de; 12 yerli sığır varlığına karşılık 30 melez , 10 kültür ineği mevcuttur.Büyükköy'de yerli sığır hiç yokken 62 melez ve 10 kültür sığırı bulunmaktadır. Aslında bu durumu hemen hemen bütün köylerde izlemek mümkündür. İlçede 4955 sığır adetinin 2894 adedini yani yarıdan fazlasını %58.4'ünü melez ve kültür sığırları oluşturmaktadır. İlçe Tarım Müdürlüğü'nün

faaliyetleriyle sunni tohumlama ve tabii tohumlama yoluyla hayvanların ıslahı yoluna gidilmektedir. Bugün 2307 melez, 587 kültür sığırı bulunmaktadır.

Akçadağ ilçesinde hayvancılık faaliyetlerini çok fazla ekonomik öneme sahip olmasa da büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık, kümes hayvancılığı, arıcılık olmak üzere dört başlık altında toplamak mümkündür.

3.3.1. Büyükbaş Hayvancılık :

Araştırma alanımızda 5231'i sığır, 930'ü yük hayvanı olmak üzere toplam 5885 adet büyükbaş hayvan bulunmaktadır. Büyükbaş hayvanların toplam hayvan sayısı içindeki oranı % 19,8'lik bir değere sahiptir. Bu oran alanımızda büyükbaş hayvancılığın ne kadar düşük değerlere sahip olduğunu göstermektedir (Tablo: 82).

İnceleme alanımız da 6-522 adet arasında sığır besleyen köyler bulunmaktadır.Alanımızın geneline baktığımızda büyükbaş hayvancılığın düz alanlarda daha yoğun, dağlık olanlarda daha az olduğunu söyleyebiliriz.

Aslında bu artış coğrafi faktörlerin bir etkisinden ziyade , hane başına düşen hayvan sayısından kaynaklanmaktadır. Yani hayvancılık faaliyetlerinin ihtiyaca yönelik olmasından dolayı hemen hemen her eve bir sığır ya düşmekte yada hiç düşmemektedir. Bir dağ köyü olan *Dutlu*'da 15 haneye ve 54 kişilik nüfusa karşın 6 sığır bulunmaktadır. Buda gösteriyor ki her haneye bir sığır bile düşmemektedir.

Yine bir Malatya Havzası köyü olan *Çatyol*'da da farklı olmayan bir durum gözlenmektedir. 522 adet sığıra karşın 450 haneye sahip Çatyol 1967 nüfusa sahiptir ve örnek verdiğimiz dağ köyüyle aynı özelliğe sahiptir.

Denilebilir ki topografik şartlar ne olursa olsun sığır yetiştiriciliği ihtiyaçtan öteye gidememiştir.

Tablo 82: Akçadağ İlçesindeki Köylerde Büyükbaş Hayvanlar İçinde Sığır Cinsleri ve Sayıları

Köyün Adı	Yeri	Melez	Kültür	Toplam
Aksaray	40	18	3	61
Aliçeri	26			26
Altınlı		35		35
A.Örükçü	49	17		66
Aydınlar	10	20	15	45
Bayramuşağı		20		20
Bölüklü		55	18	73
Büyükçimiş		21	10	31
Çatyol	390	106	26	522
Dedeköy	10	40	10	60
Derinboğaz	28	23		51
Develi		23	20	43
Doğanlar	80	160	45	285
Dümüklü	9	20		29
Esenli	90	29	3	122
Fatih	5	25	3	33
Gölpınar	38	22	16	76
Güzyurdu	110	35	5	150
Hançerli	6	15		21
Ilıcak	70	23		93
İkinciler	10	56	13	79
Kadıibrahim	9	30		39
Karamağara	19	30		49
Karapınar	21	80	20	121
Keklikpınarı	20	45	15	80
Keller	5	8		13
Kömekavak	8	15	6	29
Mihmanlı	42	40		82
Muratlı		6	4	10
Ören (B)	210	105	30	345
Resuluşağı	25	20		45
Sahilköy	20	8		28
Sarıhacı		35		35
Şıhlar	50	32	5	87
Yağmurlu	110	60	10	180
Yalınbudak	4	14	4	22
Yalınkaya	77	30		107
Yaylımlı		10	9	19
Y.Örükçü	27	45	36	108
Kepez (BM)	17	15	5	37
Aksüt	5	20		25
Bekiruşağı		29		29
Çakıllıpınar		10		10
Çevirme		18		18
Darıca	13	40		53
Demirciler	18	4		22
Durulova	7	21	15	43
Dutlu		6		6
Güneşli	18	33		51
Gürkaynak		23	10	33
Harunuşağı	10	32		42
Kahyalı	8	10	2	20
Kasımuşağı	40	10	7	57
Kozluca(B)	60	139	20	219
Ortaköy	6	10		16
Taşevler	25	78		103
Tataruşağı	5	5		10
Levent (BM)	12	30	10	52
Bağköy	20	4		24
Büyükköy		62		62
Çatalbahçe	38	32	25	98
Çobanuşağı	16	22	28	66
Doğantepe		20	24	44
Esenbey	58	100	100	258
Kayadibi	103			103
Kolköy	63	54	25	142
Kozalak	11	24	10	45
Kurtuşağı	20	20	10	50
Küçükkürne	44	4		48
Mezraköy	19	20		39
Sakalıuzun		7		7
Taşolar	24	55		79
TOPLAM	2278	2333	617	5231

Besiciliğin teşvik amacıyla tarım ilçe müdürlüğü ıslah çalışmaları yanında 7 köyde besi ahırı yapımı için kredi temin etmiştir (Tablo: 83).

Tablo 83: Araştırma Sahamızda Bulunan Besi Ahırları

Köy	Besi Ahırı Adedi
Kozluca	2
Yenipınar	1
Kürecik	1
Güzyurdu	1
Karanlıkdere	2
Ören	2
Gölpınar	1

Toplam 10 besi ahırında sayıları 15-30 arasında değişen sığır sayısı mevcuttur. Büyükbaş hayvanlar grubundan sayılan yük hayvanlarının toplam hayvan mevcudu içindeki yeri ise %3'lük bir paya sahiptir. Bu grupta sayabileceğimiz at , katır ve merkeptir (Tablo: 84). Bunun dışında yük ve çeki hayvanı olarak nitelendirilen öküze alanımızda iki köy dışında artık rastlanılmamaktadır (*Derinboğaz*'da 10 adet, *Küçükürne*'de 5 adettir).

Bu köyler de topografyanın engebeli oluşundan makinalı tarıma uygun köyler değildir. Aslında bu tür topografik engeller sadece bu iki köy yerleşmesi için söz konusu değildir. Daha öncede izah ettiğimiz gibi kayısıcılık hemen her köyde yaygın bir hal aldığı için geçmişte var olan öküz adedinde bugün büyük bir azalma olmuş ve artık gereksiz görüldüğü için besleme ihtiyacı bile duyulmamaktadır.

At , katır ve merkep dağılışına baktığımızda *Büyükköy* , *Taşevler* , *Darıca ve Kozluca* gibi köylerimizde dağlık alanların engelleyici faktörüne karşın at yetiştirilmektedir. Diğer köylerimizde ise sayıları köy başına 1 ila 10 arasında değişen At sayısı düşmektedir. Katır ise *Kozluca*'da 50 adet olmasına karşın köylerimizde ya 1-2 tane yada hiç yetiştirilmemektedir. Merkep sayısına baktığımızda da özellikle dağlık alanlarda biraz artış gösteren sayıları düz alanlarda yine 1-2 başa düşmektedir. Buda göstermektedir ki alanımızda yük hayvanlarına fazla önem verilmemekte buda yetiştirilen hayvan sayısında düşüşlere sebep olmaktadır. Ayrıca alanımızda 8225 haneye karşılık 392 merkep sayısı bulunmaktadır (Tablo: 84).

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Tablo 84: Akçadağ İlçesindeki Köylerde Büyükbaş Hayvanlardan Yük Hayvanlarının Mevcudu

Köyün Adı	At	Katır	Eşek	Toplam
Aksaray	2		2	4
Alıçeri	5			5
Altınlı	7		5	12
A.Örükçü	2		6	8
Aydınlar	2		12	14
Bayramuşağı	2	2	5	9
Bölüklü	7	2	1	10
Çatyol	5		3	8
Dedeköy	1	1	5	7
Develi	3		15	18
Doğanlar	5	5	28	38
Dümüklü	10	2	8	20
Esenli	2		1	3
Fatih	2		5	7
Gölpınar	5	3	8	16
Güzyurdu	2			2
Hançerli	5	1	8	14
İlıcak	2		2	4
İkinciler	1		5	6
Kadıibrahim	8		20	28
Karamağara	3		15	18
Keklikpınarı	5		7	12
Keller	2		4	6
Mihmanlı	1		2	3
Ören (B)			13	
Resuluşağı	3	1	5	9
Sahilköy	2		2	4
Sarıhacı	5	3	1	9
Şıhlar	2		1	3
Yağmurlu	3		2	5
Yalınbudak	3		3	6
Yalınkaya	17			17
Yaylımlı	2		2	4
Y.Örükçü	5		8	13
Kepez (BM)	4		5	9
Aksüt	1			1
Bekiruşağı	5	6	2	13
Çakıllıpınar	3			3
Darıca	15	7	20	42
Demirciler	4		6	10
Durulova	10	1	2	13
Güneşli	20		30	50
Gürkaynak	1			1
Harunuşağı	8	1	5	14
Kasımuşağı	5	6	28	39
Kozluca(B)	30	50	20	100
Ortaköy	5		10	15
Taşevler	80		10	90
Tataruşağı	2		3	5
Levent (BM)	10	3	5	18
Büyükköy	30	5	3	38
Çobanuşağı	10	1	17	28
Esenbey	2	5	3	10
Kolköy	3		12	15
Kozalak	3		2	5
Kurtuşağı	2	2	2	6
Küçükkümne	3		4	7
Mezraköy	3		2	5
Sakalıuzun	1			1
Taşolar	10	3	4	17
TOPLAM	401	110	399	910

3.3. 2. Küçükbaş Hayvancılık :

Araştırma alanımızda 23.095 adet koyun, 709'u keçi olmak üzere toplam 23.804 adet küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Küçükbaş hayvanların, toplam hayvan sayısı içindeki oranlarına baktığımızda %80,2 gibi bir değere sahiptir. Bu değerle hayvancılık içinde birinci sırada ye almaktadır. Alanımızda küçükbaş hayvancılığın dağlık alanlarda ve eğimli yüzeylere sahip vadi yamaçlarında yoğunluk kazandığını söyleyebiliriz. Özellikle de batıdaki yüksek alanlarda yoğunluk göstermektedir.

Küçükbaş hayvancılık içinde koyun ve keçilerin oranına baktığımızda ise büyük bir farklılık görülmektedir. Küçükbaş hayvanlar içinde koyunlar %98,2 lik bir yere sahipken, keçiler sadece %2,8 lik bir oranla çok düşük değerlerde seyretmektedir. Alanımızda sadece 13 köyde keçi beslenmektedir. Tablo: 85'e bakıldığında da bu 13 köy içinde *Büyükköy, Resuluşağı, Bekiruşağı ve Küçükürne*' de azda olsa keçi yetiştirildiği görülmektedir. Diğer 8 köyde ise bahse değmeyecek kadar az sayılarda keçi yetiştirilmektedir.

Koyunun köyler geneline dağılımında baktığımız zaman *Kadıibrahim, Sarıhacı, Yalınbudak, Sahilköy, Muratlı, Sakalıuzun, Aksüt, Kömekavak, Karapınar Çatalbahçe, Esenbey ve Dedeköy* dışındaki tüm köylerde yetiştirildiği görülmektedir. Bu köyler dışında kalan köylerde ise hepsinde çok fazla sayılara ulaşan bir küçükbaş hayvancılıktan bahsetmek mümkün değildir.

Beslenilen hayvan sayıları 20 ila 40 arasında değişen köyler: *Mihmanlı, Aşağıörükçü, Taşolar ve Resuluşağı* köyleridir. Bu köyler Erhaç Düzünde ve vadi tabanında yerleşmiş köylerdir (Tablo: 85). Çok sayıda koyun besleyen köyler ise: *Harunuşağı , Darıca, Kozluca, İkinciler ve Kasımuşağı'dır*. Bu köylerde 1000–1800 arasında koyun beslenmektedir. Diğer köylerde ise bu sayı daha düşmekte ve 100'den daha düşük değerlerde koyun besleyen köyler bulunmaktadır. Fakat genel olarak baktığımızda en fazla sayılara ulaşan yerlerin *Kürecik* çevresi olduğunu görmekteyiz. Bu alanların topografik durumu küçükbaş hayvancılığın bu alanlarda yoğunluk kazanmasına yol açmıştır. Düz alanlarda ise bu yoğunluğun azaldığını ve düşük değerler gösterdiğini görmekteyiz.

Tablo 85: Akçadağ İlçesindeki Köylerde Küçükbaş Hayvanların Türler ve Sayıları

Köyün Adı	Koyun	Keçi	Toplam
Aksaray	715	2	717
Aliçeri	110		110
Altınlı	100		100
A.Örükçü	20		20
Aydınlar	210		210
Bayramuşağı	404		404
Bölüklü	648		648
Büyükçimiş	60		60
Çatyol	740		740
Derinboğaz	393	46	439
Develi	45		45
Doğanlar	167	12	179
Dümüklü	370		370
Esenli	250		250
Fatih	91		91
Gölpınar	160		160
Güzyurdu	385		385
Hançerli	400		400
İlıcak	165	8	173
İkinciler	1405		1405
Karamağara	150		150
Keklikpınarı	223	17	240
Keller	375		375
Kömekavak		16	16
Mihmanlı	20		20
Ören (B)	1100	30	1130
Resuluşağı	40	124	164
Şıhlar	170	2	172
Yağmurlu	170		170
Yalınbudak	105		105
Yaylımlı	225		225
Y.Örükçü	355		355
Kepez (BM)	130		130
Bekiruşağı	743	120	863
Çakıllıpınar	305		305
Çevirme	308		308
Danıca	1780		1780
Demirciler	120		120
Durulova	365		365
Dutlu	310		310
Güneşli	391		391
Gürkaynak	170		170
Harunuşağı	1820		1820
Kahyalı	570		570
Kasımuşağı	1196		1196
Kozluca(B)	1730		1730
Ortaköy	980		980
Taşevler	550		550
Tataruşağı	569		569
Levent (BM)	237		237
Bağköy	176		176
Büyükköy	99	216	315
Çatalbahçe		40	40
Çobanuşağı	160		160
Kolköy	164	6	170
Kozalak	66		66
Kurtuşağı	25		25
Küçükkürne	115	70	185
Mezraköy	215		215
Taşolar	30		30
TOPLAM	23095	709	23804

Alanımızda küçükbaş hayvancılık son yıllarda önemli ölçüde düşüş göstermiştir. Bunun en büyük nedeni ise, ilçe sınırları içerisinde yaylacılık

faaliyetlerine konu olabilecek yerlere 1997 yılından itibaren kısıtlamaların getirilmesidir. Bu yaylalar, *Elbistan* ilçesi ile sınır oluşturan yaylalar olup güvenlik problemleri nedeniyle yasaklanmıştır. *Kasap Yaylası, Başyurt Yaylası, Sarılar Yaylası, Söğütlü Yaylası* yılın hiçbir ayında kullanılmamak üzere yasaklanmıştır. Şet yaylasında konaklamama şartı ile günübirlik otlatmaya müsaade edilmiştir. Sadece geriye: *Alipınar, Hançerli, Başyurt, Karacaören, Boncuk, Kurugöl, Kavakçayır, ve İncecik* yaylalarının kiralanması ve bu yaylalarda konaklanılmasına müsaade edilmiştir.

Tablo: 85 ve Tablo: 86'da da görüldüğü gibi yaylacılık faaliyetleri olan köylerde küçükbaş hayvancılık ilk sıralarda yer almaktadır. Fakat kısıtlamalarla birlikte küçükbaş hayvancılığında da bazı azalmalar olmaya başlamıştır.

Yaylacılık faaliyetleri mayısın ortalarında başlamakta eylül ortalarına kadar sürmektedir.

Küçükbaş hayvancılığında amaç et ve süt teminine yönelik olmaktadır. Hayvanların canlı olarak satımı için ilçe merkezinde bir canlı hayvan pazarı kurulmaktadır. Ayrıca sütünden yararlanılan küçükbaş hayvanların peynir üretimin de katkıları olmaktadır.

Tablo 86: Akçadağ İlçesinde Yer Alan Yaylalar ve Hizmet Verdiği Köyler.

Yaylalar	Hizmet Verdiği Köyler
Alipınar Yaylası	Kahyalı, Ortaköy, Gürkaynak, Durulova
Kasap Yaylası	Kahyalı, Ortaköy, Gürkaynak, Durulova
Hançerli Yaylası	Keller, Hançerli, B.çimiş, K.çimiş, Ören ve Halka Açık
Başyurt Yaylası	Darıca, Harunuşağı
Sarılar Yaylası	Darıca, Ören, Bölüklü, Durulova
Karacaören Yaylası	Darıca, Ören, Bölüklü, Durulova
Söğütlü Yaylası	Ören, Bölüklü
Boncuk Yaylası	Darıca, Ören, Bölüklü, Durulova
Kurugöl Yaylası	Darıca, Ören, Bölüklü, Durulova
Kavakçayır Yaylası	Darıca, Ören, Bölüklü, Durulova
İncecik Yaylası	Kürecik, Harunuşağı, Bekiruşağı, Dutlu, Çevirme, Demirciler, Aksüt
Şet Yaylası	Kahyalı, Ortaköy, Gürkaynak, Durulova

3.3.3. Arıcılık

Araştırma alanımızda, çok eskiden beri yapılan arıcılık faaliyetleri istenilen ölçüde gelişme gösterememiştir. Bugün 30 köyde arıcılıkla uğraşan aileler bulunmaktadır. Bu köylerin hepsinde de modern anlamda arıcılık yapılmaktadır. Diğer köylerde ise aileler kendi ihtiyaçlarına yönelik 3-4 kara kovanla arıcılık yapmaktadırlar. Alanımızda 2200 adet kara kovan bulunmaktadır. Araştırma alanımızda arıcılıkla uğraşan köylerin adı, kovan sayıları , arıcılıkla uğraşan ailelerin sayısı ve bal miktarları aşağıda gösterilmiştir.

Bu tabloya göre listesi verilen 30 köy içinde en fazla arıcılıkla uğraşan köyler; *Bekiruşağı, Kepez, Ören, Kömekavak, Çevirme, Darıca ve Büyükçimiş*'tir. Bu köylerde sayıları 750 ile 250 arasında değişen kovan bulunmaktadır. Diğer köylerde ise 200 ile 35 arasında değişen sayılarda kovan bulunmaktadır (Tablo: 87).

Modern usullerle yapılan arıcılığa köylüler, devlet teşvikiyle başlamıştır. Bugün 207 aile, 30 köy genelinde 5865 kovanla arıcılık faaliyetini sürdürmekte ve 43340 kg'a yakın bal üretiminde bulunabilmektedirler.

Tablo 87: Akçadağ İlçesinde Arıcılıkla Uğraşan Köylerde Aile ve Kovan Sayısı ile Üretilen Bal Miktarı

Köyler	Aile Sayısı	Kovan Sayısı	Ürettiği Bal
Bayramuşağı	3	80	250
Büyükçimiş	7	250	1700
Develi	10	150	1100
Doğanlar	10	150	1100
Dümüklü	2	60	400
Gölpınar	3	100	700
Güzyurdu	5	100	700
Karapınar	3	120	840
Keller	3	150	3000
Kömekavak	9	350	2450
Ören (B)	10	400	2800
Sarıhacı	15	200	1400
Yalınkaya	3	80	500
Kepez (BM)	10	400	3000
Aksüt	4	350	2400
Bekiruşağı	10	750	5000
Çevirme	5	350	2400
Darıca	10	300	2000
Demirciler	7	200	1400
Durulova	10	150	1000
Kasımuşağı	2	40	250
Ortaköy	2	150	1000
Tataruşağı	10	200	1400
Kozluca(B)	20	200	2000
Levent (B)	10	2 00	2000
Bağköy	10	70	300
Çobanuşağı	3	35	300
Kolköy	1	20	300
Kozalak	3	60	250
Küçükkürne	7	200	1400
Toplam	207	5865	43340

Bu miktar, alanımıza oranladığımızda aslında henüz daha gelişme göstermesi beklenilen karlı bir faaliyettir. Çünkü ilçe genelinde yaygın bir ekonomik faaliyet olan kayısıcılıkla birlikte yürütülebilecek bir özelliğe sahiptir. Bahar aylarında kayısı çiçekleri arılar için büyük bir nektar deposu görevi yapmaktadır. Kışa kadarki dönemlerde de yüksek kesimlerde bu faaliyetin sürdürülmesi arıcılık açısından karlı sonuçlar doğurmaktadır.Bunların yanında arıcılık faaliyeti başlı başına karlı bir iş olmasına rağmen; bitkisel üretimde çiçekten çiçeğe dolaştıkları için tozlaşmayı (bitkilerin döllenmesini) artırırlar, örneğin sebze ve meyve üretiminde verimi 4-5 katına çıkartırlar (Tunçel-1992 s.101). Bu da kayısıcılıkta meyve üretimine katkısıyla birlikte düşünülürse, bu iki ekonomik faaliyetle uğraşan ailelerin büyük gelir sağlamasına yardımcı olabilecektir.

3.3.4. Kümes Hayvancılığı

Araştırma alanımızda modern tarzda bir kümes hayvanlığına rastlanılmamaktadır. Köylerimizde her ailenin kendi ihtiyacına yönelik 5-10 tane kümes hayvanı bulunmaktadır (Tablo: 88).

Tablo 88: Akçadağ İlçesindeki Köylerde Kümes Hayvanlarının Mevcudu

Köyün Adı	Kümes Hayvanları	Köyün Adı	Kümes Hayvanları
Aksaray	500	Yaylımlı	200
Aliçeri	300	Y.Örükçü	300
Altınlı	400	Kepez (BM)	700
A.Örükçü	500	Aksüt	130
Aydınlar	500	Bekiruşağı	250
Bayramuşağı	200	Çakıllıpınar	180
Bölükü	400	Çevirme	180
Büyükçimiş	300	Danca	500
Çatyol	2200	Demirciler	300
Dedeköy	800	Durulova	300
Derinboğaz	700	Dutlu	160
Develi	200	Güneşli	300
Doğanlar	1000	Gürkaynak	300
Dümüklü	100	Harunuşağı	900
Esenli	200	Kahyalı	250
Fatih	160	Kasımuşağı	480
Gölpınar	600	Kozluca(B)	1000
Güzyurdu	700	Ortaköy	200
Hançerli	400	Taşevler	900
Ilıcak	150	Tataruşağı	300
İkinciler	600	Levent (BM)	500
Kadıbrahim	160	Bağköy	300
Karamağara	280	Büyükköy	400
Karapınar	700	Çatalbahçe	600
Keklikpınarı	450	Çobanuşağı	200
Keller	200	Doğantepe	150
Kömekavak	500	Esenbey	300
Mihmanlı	250	Kayadibi	350
Muratlı	100	Kolköy	800
Ören (B)	1200	Kozalak	700
Resuluşağı	250	Kurtuşağı	200
Sahilköy	100	Küçükkürne	200
Sarıhacı	300	Mezraköy	400
Şıhlar	600	Sakalıuzun	30
Yağmurlu	2000	Taşolar	300
Yalınbudak	140	TOPLAM	31600
Yalınkaya	200		

Kümes hayvanları içinde sadece tavuk yetiştirilmekte ve yumurtası sadece aile tüketiminde kullanılmaktadır. Tablo: 88'de de görüldüğü gibi, kümes hayvanlarının köylere dağılımına bakılacak olursa, hemen her köyde hane başına düşen hayvan sayısı aynıdır. Yani kümes hayvanları ile hane sayıları arasında doğru bir orantı söz konusudur. Alanımızda toplam 31.200 adet kümes hayvanı bulunmakta ya da özel olarak yapılmış küçük kümeslerde barınmaktadırlar. Modern anlamda yapılan kümes hayvancılığına hiçbir köyde rastlanılmamaktadır.

3.4. Sultan Suyu Tarım İşletmesi (Harası)

3.4.1. Tarım İşletmeleri:

İnceleme alanımız içinde birde tarım işletmesi; hem bölge, hem de ilçe ekonomisine katkılar sağlamaktadır. Ülke tarımında, bitkisel ve hayvansal üretimde kaliteyi artırabilmek ve çiftçiyi eğitmek amacını hedef alan, tarım işletmelerinden biride; eski bir geçmişe sahip olan *Sultansuyu Tarım İşletmesi*'dir.

Tarım işletmelerinin amacı, tarım ve tarıma dayalı sanayiinin ihtiyacı olan temel mal ve hizmetler üretmek, gelişen tarım teknolojisini, yurt çiftçisinin hizmetine sunmaktır. Bitkisel ve hayvansal üretim, yetiştirme, ıslah konularında araştırmalar yapar ve çevre çiftçilerine tarımsal teknoloji konusunda öğreticilik ve öncülük yapar (Doğaner-1992, s.159).

Cumhuriyet döneminin başlarında Türkiye'de devlete ait, üç tip üretim ünitesi vardı. Bunlardan en eskisi olan Haralar ve İnekhaneler geniş arazi üzerinde, hayvansal üretimi ön planda tutan kurumlardı. İkincisi, Atatürk'ün millete bağışladığı çiftliklerden oluşan "Devlet Ziraat İşletmelere Kurumu"ydu. Bunlar, bitkisel üretimler birlikte hayvancılığı da yer veren, bulunduğu yörede çiftçilere modern tarım örnekleri veren işletmelerdi. 1937 de kurulan *"Zirai Kombinalar"* ise, hayvancılık tesisleri olmayan sadece tarla süren tohum eken, hasat eden ve bol miktarda buğday ve arpa üreten işletmelerdir. Bunlar daha sonraki dönemlerde özellikle hayvancılık kollarını geliştirerek tahıl üretiminden her şubesi olan ziraat işletmesi durumuna geçtiler. 1950 yılında devlet ziraat işletmeler kurumu ile ziraat kombinalar bir kanunla birleştirilerek devlet üretme çiftlikleri genel müdürlüğü, hara ve inekhaneleri de içine alarak yeni bir organizasyonla tarım işletmeleri genel

müdürlüğüne *(TİGEM)* dönüştürüldü. 1984 yılında kurum yeniden düzenlenerek günümüzdeki şeklini aldı (Doğaner-1992, s.160).

Bugün Türkiye'de TİGEM'e bağlı hizmet veren 38 tarım işletmesi bulunmaktadır. Bu gün 7 bölgemizde dağılış gösteren tarım işletmeleri en çok İç Anadolu Bölgesi'nde yoğunlaşmaktadır. Bölgeler arası coğrafi farklılıklardan dolayı ürettikleri ürünler de çeşitlilik ve farklılıklar gözlenmektedir. Tarım ve hayvancılık faaliyetlerini birlikte yürüten bu tarım işletmeleri içinde Güney Doğu Anadolu Bölgesinin tek tarım işletmesi Şanlıurfa ilinin Ceylanpınar ilçesinde bulunan 1693 km^2 alana sahip *Ceylanpınar Tarım İşletmesi*'dir.

Tarım işletmeleri bulundukları bölgenin tarımsal ürünlerine önem vermektedirler. İç Anadolu bölgesinde buğday, arpa, patates, Marmara bölgesinde ayçiçeği, Akdeniz Bölgesi'nde, pamuk, soya, yerfistığı; Ege Bölgesi'nde dikili alanlarda bağlar, Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde Antepfistığı ağaçları, Akdeniz Bölgesi'nde turunçgiller ve zeytin, Karadeniz Bölgesi'nde Mısır ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde ise hayvancılık ön plana çıkmaktadır.

Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan beş tarım işletmesinde hayvancılık faaliyetleri ön plandadır, ve sığırcılık, koyunculuk başta olmak üzere atçılık da yapılmaktadır. Ayrıca tahıl, ayçiçeği, baklagiller ve fidancılık vardır.

İnceleme alanımız içinde yer eden Sultansuyu Tarım İşletmesi'nde ise eskiden beri süre gelen atçılık (Haflinger ve safkan Arap atı) ön planda olmak üzere tahıl (Buğday, arpa ve baklagiller) üretimi, sığırcılık (esmer ırk) yapılmaktadır.

3.4.2. Sultan Suyu Tarım İşletmesinin Konumu Tarihçesi Ve Faaliyetleri

Büyük bir akarsu olan Sultansuyu kaynaklarını Güneyde Doğanşehir çevresinden alarak havzayı güne-kuzey doğrultusunda geçerek Tohma suyuna dökülmektedir. Sultansuyu Tarım İşletmesi'nde konglomeralar içine gömülmüş bu akarsuyun vadisi içinde uzanmaktadır. Akçadağ ilçe merkezinin doğusunda 40708 dekarlık bir alana sahip olan işletmenin bir kısım toprakları ilçenin kuzey doğusunda da yer almaktadır.

Foto 46: Sultansuyu Devlet Üretme Çiftliği İdari Binası.

Sultansuyu Tarım İşletmesinin arazi varlığı iki ayrı mevkide bulunmaktadır:

a) İşletme Merkezi : Malatya'nın 27 km. batısında, Akçadağ İlçesinin 8 km doğusunda Malatya-Kayseri karayolu üzerinde Sultansuyu vadisinde bulunmaktadır. Bu mevkide atçılık, tavukçuluk üniteleri yanında tarla, çayır-mera ve bahçe kültürleri ziraatı yapılmaktadır. Arazi varlığı 12.512 dekardır (Foto: 46).

b) Yeniköy Mevkii : Yeniköy mevkii işletme merkezinin 19 km kuzeyinde ve Malatya havaalanı ile Tohma vadisi arasındadır. Bu mevkide sığırcılık ünitesi bulunmakta olup, ayrıca çayır-mera ve tarla ziraatı yapılmaktadır. Arazi varlığı 28.196 dekardır.

Kurulduğu zamanlarda kuzey sınırını Tohma çayı, güney sınırını Doğanşehir, batı sınırını Akçadağ ilçe merkezi ve doğu sınırın da Yeşilyurt oluşturmaktadır.

Zaman içinde toprağı olmayan halk Osmanlı devletine yarıcılık etmekteyken bu arazide 52 köy yerleşmesi oluşmuş ve bunların tapuları verilmiştir. Bu nedenle işletmenin bu gün toprak varlığı 40708 dekara düşmüştür.

Sultansuyu tarım işletmesinin kuruluşu ile ilgili bilgilere çeşitli tahrir kaynaklarında rastlamak mümkündür. Fakat kesin kurulduğu yıl belli olmayan işletmenin Osmanlı sultanlarından Sultan Aziz tarafından kurulduğu bilinmektedir.

Osmanlı döneminde bölgede meydana gelen eşkıyalığın önüne geçmek için çeşitli yerle de askeri kışlalar kurulmuştur. Bunlardan iki tanesi de ilçe sınırları içinde yer almaktadır. Kışlanın biri ilçe merkezinde Sultan Hamit tarafından kurulmuş ve Hamidiye Kışlası adı verilmiştir. Bir diğeri de bu günkü işletmenin olduğu yerde Sultan Aziz tarafından kurulan *Aziziye Kışlası*dır. Arsanın etrafındaki her türlü eşkıyalık faaliyetlerini bastırmak amacıyla kurulan kışlaya bir tabur piyade getirilmiş ve sonra 1293 Kars seferinden sonrada süvari birliği yerleştirilmiştir. Daha sonra piyade taburu ayrılmıştır. Bu dönemde haranın adı *Sultansuyu Çiflikatı (Çiflikat-ı Humayun / Devlet Çiftliği)* adı ile hizmet vermekte idi. Önceleri askeri bir öneme sahip olan Hara, 1264 yılında *Mamurat-ül Aziz* valisi ve birkaç kişiye ihale olmuş fakat istenilen imar ve ıslah yapılmadığından hükümetçe topraklar geri alınmıştır. 1281 yılında bu arazi ordu Remont kıtaları idaresine devir edilmiştir. Ve Kars seferine kadar Remont kıtaları idaresinde kalmıştır. 1313 yılında bir tay deposu kurulmuş ve 1340 yılında tay deposunun da faaliyetlerine son verilmiştir. İdare maliyeye bırakılmıştır.

Osmanlı döneminde askeri amaçla kurulan bu alan çeşitli amaçlarla kullanılmıştır. Çiftlik 1800'lü yıllara kadar Erzincan da bulunan 4. Orduya at yetiştirmiştir. Daha öncede bahis ettiğimiz gibi Osmanlı döneminde halk tarımla uğraşmış 1283 de hara arazisinde değişik mevkilerde yer alan mevkiler daha sonra alana daha da yayılarak köyler oluşmuştur. Meşrutiyetin ilanından sonra çiftlik lağvedilmiş ve hazneye devir olmuştur. 1870'lerde Hara'nın sorumluluğuna Rahmi Paşa atanmış ve bu dönemde (1870-75) paşa görevdeyken Suçatı'ndan 70 km. lik kanallarla su taşınması düşünülerek hara ovasının sulanmasında planlanmıştır. Bu günkü sulama birliğinin projesi o dönemde oluşmuştur. O dönemde ki adı *Ark-ı Kebir* olan kanallardan sn'de 3 m^3 su geçmektedir.

Meşrutiyetin ilanı ile maliyeye devredilen arazi uzun süre harap bir halde kalmıştır.

Osmanlı döneminden Cumhuriyet dönemine kadar hatta 1928'e kadar *Çiftlikat-ı Humayun* ismini taşımıştır. 29 Temmuz 1928 de çıkan bakanlar kurulu kararı ile Ziraat Vekaleti (Tarım bakanlığı)'ne bağlanmıştır. İşletmede aynı yıl bir de aygır deposu kurularak hizmete girmiştir.

1950 yılına gelindiğinde Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü'ne bağlanmış ve 1936'da bir kararname ile *Alimpınarı, Salyurt, Osmandede* gibi *Gürün* kazası sınırları içinde bulunan yaylalar işletmenin topraklarına katılmıştır. (Beşer-1969, s.139).

1984 yılında kurum yeniden düzenlendiğinde *Sultansuyu Harası* da *Tarım İşletmesi Genel Müdürlüğü*'ne bağlanmıştır. Bu tarihten sonra döner sermaye sistemi ile hizmet vermeye başlamıştır.

İşletmede bu gün 1 müdür, 30 sözleşmeli memur ve 165 işçi görev yapmaktadır.

Sultan suyu tarım işletmesi *TİGEM*'e bağlı devlet üretme çiftlikleri içinde at yetiştiriciliği ile öneme sahip bir kuruluşa bir özellik taşımaktadır. Bu gün TİGEM bünyesinde sadece Karacabey (Bursa), Anadolu (Eskişehir) ve Sultansuyu'nda (Malatya-Akçadağ) at yetiştirilmektedir. Bir başka açıdan baktığımızda Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan beş işletme içinde geleneksel olarak da yürütülen at yetiştiriciliği dünya çapında bir öneme sahiptir.

Tarım ve hayvancılık faaliyetlerini birlikte yürüten işletmede: tarımda buğday, arpa ve kayısıcılık ziraatı ile uğraşılmakta hayvancılıkta ise atçılık ve sığırcılık faaliyetleri sürdürülmektedir. İşletmede faaliyet gösteren iki ayrı şube bulunmaktadır. Bunlar:

1 - Bitkisel Üretim Şubesi : Ortalama her yıl 12.000 dekar sahada hububat ekimi için nadas faaliyetlerini; nadasta birleme, ikileme, üçleme sürümleri ve sahanın ekimi, ekimden sonra üst gübreleme yabancı ot mücadelesi, hasat yapılması, ortalama olarak yılda 2.000 ton tohum hazırlanması ve sevkıyatı bu şubenin ana görevleri arasındadır. Ayrıca 500 dekar yonca, 500 dekar korunga, 700 dekar suni çayır, 600 dekar tabii çayır alanının bakımı, sulanması, biçilmesi, balyalanması ve balyaların ilgili şubelere taşınması da bu şubenin görevidir. Bunun yanında bahçe faaliyetleri olarak 600 dekar kayısıcılık, 150 dekar kavaklık, 16 dekar kirazlık, 15 dekar vişnelik sahanın yıllık bakım ve ilaçlamaları da bu şube tarafından yapılmaktadır.

2- Hayvansal Üretim Şubesi : Atçılık ünitesinde 80 kısrak safkan Arap atı ile çalışılmaktadır. Atçılık ünitesi ortalama irili ufaklı 200 baş safkan Arap atı kadrosuna sahiptir. Yılda ortalama olarak 1,5. ve 2,5 yaşlı 40-45 baş erkekli-dişili safkan Arap atı tayı piyasaya satılmaktadır. Sığırcılık ünitesinde 130 baş esmer ırkı ana kadro ile çalışılmaktadır. İrili ufaklı 300 baş esmer ırk sığır kadrosuna sahibiz.

Hayvansal üretimi arttırmak, coğrafi ve ekonomik şartları göz önüne alarak hayvan ırklarını kalitesini ve verimini yükseltmek amacıyla tarım teknolojisi konusunda bulunduğu çevreye öğreticilik yapmak ve çok sayıda tohumluk çeşidi üreterek çiftçilere dağıtmak tarım işletmelerinin başlıca görevleri arasındadır. Sultansuyu tarım işletmesinde bu amaçla faaliyetlerini sürdürmektedir.

İşletmede tarım bakanlığınca tescil edilen buğday ve arpa tohumlarının çoğaltılması yapılmakta ve ayrıca bölgeye adapte edilmiş olan bu tohumların tarım il müdürlüğü ve tarım kredi kooperatiflerinin vasıtası ile çiftçilere satışı yapılmaktadır.

Ayrıca bin dönümlük meyilli bir arazide kayısı tarımı yapılmaktadır. Bu alanda yapılan kayısıcılık faaliyetlerini işletme görevlileri sürdürmektedir.

Hayvancılık dalında ise atçılık ile birlikte sığırcılıkta uğraşıldığını daha önce söylemiştik bu alanda özellikle esmer ırk üzerinde çalışmalar sürdürülmektedir. İşletmede 200 adet esmer ırk sığır bulunmaktadır ve senede bir defa satışı yapılmaktadır. Ayrıca sığırlardan elde edilen süt ihale yolu ile dışarıya satılmaktadır. Hayvansal üretimi arttırmak çeşitlendirmek damızlık hayvanlar sağlamak, üretmek ve çiftliğe dağıtmak, bunlara Pazar sağlamak amacıyla işletmede sığır yetiştirmeciliği yapılmaktadır.

38 tarım işletmesinin, 35inde sığırcılık çalışmaları yapılmaktadır. Önceleri yerli ırkla başlayan sığırcılık çalışmaları daha sonra Avrupa'dan getirilen yüksek verimli kültür ırklarıyla yerli ırkların melezlenmesi ile devam edilmiştir. Günümüzde saf kan kültür ırkı sığır yetiştiriciliği yapılmaktadır. Mevcut kültür ırkları esmer siyah alaca jersey, simenta ve yerli ırk güney Anadolu kırmızısıdır. Sığırcılıkta Türkiye'nin ekonomik ve coğrafi şartları göz önüne alınarak yerli ırklara göre daha verimli dağ ırklarının getirilmesine karar verilmiş ve bu amaçla 1925 yılında ilk olarak Avusturya kökenli Montofon ırklı sığırlar getirilmiş daha sonra ise İsviçre'den esmer

ırklı sığırlar ithal edilmiştir. Bu ırkın yayılma alanı günümüzde İç Anadolu Bölgesi'nin doğusu ile Doğu Anadolu Bölgesi'ne kaymıştır (Doğaner-1992, s.169).

Atçılığa gelince *haflinger ve safkan arap atı* yetiştirilmekte olup haranın adını dünyaya duyuran tek faaliyet olarak söyleye biliriz. Başlarda ordunun at ihtiyacını karşılamak amacı ile başlanılan bu iş zaman içinde uzun tecrübelerin ışığı ile önemli başarılara ulaşmıştır. Bu gün karlı bir iş olan at yetiştiriciliğinden önemli ölçülerde gelir elde edilmektedir. Alp dağlarında özellikle Avusturya'nın güney yörelerinde yetiştirilen haflinger atı özellikle ağır yük çekimi ve taşıması için elverişlidir. Haflinger atı yetiştiriciliği saf kan arap atları yetiştiriciliğinden sonra işletmeye gelmiştir. Safkan arap atları günümüzde yarış atı olarak yetiştirilmektedir (Beşer-1969, s141).

Bu gün 100 damızlık ana ile çalışılmakta ve 250 at bulunmaktadır. Her yıl açık arttırma ile satışa sunulan atlar çok yüksek değerlerle elden çıkarılmaktadır. 1998'de açık arttırma sonucu en yüksek 56 milyar değerle satılan bir atın yanında aynı yıl 1,5 milyar fiyatla en düşük fiyattan satılan atlarda olmuştur. Bu satışı yapılan atlar günümüzde yapılan at yarışlarında önemli dereceler yaparak işletmenin önemini de arttırmaktadır.

İşletme sınırları içinde bir idare binası ve bunu çevreleyen hayvan depolarıyla birlikte işletmeye hizmet verenlerin yararlanacağı lojmanlar ve misafirhane bulunmaktadır.

3.5. Sanayı Faaliyetleri

Akçadağ kasabasının sanayi fonksiyonunda da bahsettiğimiz gibi yerleşmelerin ekonomik yapılarında endüstrinin gelişmesi de oldukça önemlidir. Akçadağ ilçesine baktığımızda bugün önemli sayabileceğimiz büyüklükte bir sanayi kuruluşu yoktur.

Akçadağ'da 1980'de Toprak Seramik'in Devletten almış olduğu teşvik kredisiyle açmış olduğu Kağıtsan Fabrikası Kayseri-Malatya karayolu üzerinde yer almaktadır (Foto: 47). Fabrika çeşitli politik sebeplerle 1988'de kapatılmıştır. Çalıştığı dönemde 300 kişiye iş istihdamı sağlayan fabrikada çalışan işçilerin 100'ü

Akçadağlı olup geri kalanı Malatya ve çevresinden gelmekteydi. Akçadağ'a önemli düzeyde iş istihdamı sağlayan fabrika açıldığı zaman kasabada ayrıca yeni bir iş dalının kurulmasına da imkan sağlamıştır. Türkiye Uluslararası Taşımacılık Kooperatifi fabrikayla birlikte kasabada taşımacılık faaliyetlerini de arttırmıştır. Bu dönemde 50'ye yakın kamyona iş istihdamı sağlanmıştır. 1988'de fabrikanın kapatılmasıyla bu faaliyette son bulmuştur.

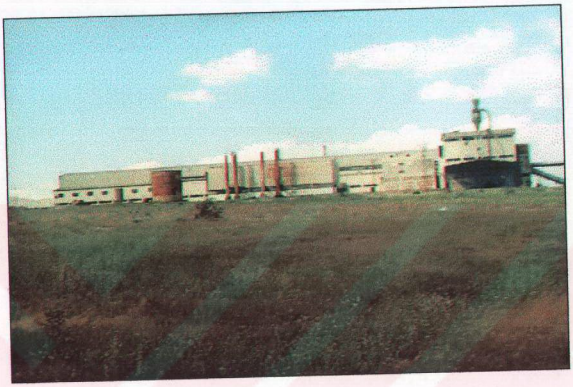

Foto 47: Bugün Faaliyeti Durmuş Olan Kağıtsan Fabrikasının Görünümü.

Fabrika çalıştığı dönemde hammadde olarak çevreden sağladığı buğday samanını kullanırken ayrıca İzmit'ten de hammadde temin edilmekteydi. Kağıt ve karton imalatı yapan fabrika yakın zamanda tekrar üretime geçmek üzere çalışmalar başlatılmıştır. Fabrikanın açılmasıyla Akçadağ'da önemli bir sanayi kuruluşundan bahsedilebilecektir.

Akçadağ'da küçük sanayi kuruluşlarından sayabileceğimiz *Kayısı Kurutma Fabrikası* 1989'da faaliyete girmiştir (Foto: 48). Fabrika aslında bir kayısı kurutma fabrikası değil, toplanan kayısıların paketlendiği bir fabrikadır. Fabrikada 50'ye yakın dönemlik bayan eleman çalışmaktadır. Kasabadan almış olduğu kayısıları seçip karton kutular içinde ambalajlayan fabrika bu kayısı paketlerini yurtdışına ihraç etmek üzere *Ege İhracatçılar Birliği*'ne devretmektedir. Fabrika özel sektöre ait olup kayısı sezonu faaliyet göstermektedir. Fabrika *Doğu Mahallesi* sınırları içinde *Kotangölü Mahallesi*'ne giden *Milli Egemenlik Caddesi*'nin doğusunda yer alır.

Foto 48: Akçadağ'da Küçük Sanayi Kuruluşlarından Sayabileceğimiz KayısıKurutma Fabrikası (Akçadağ Kasabasında Doğu Mahallesinde Yer Almaktadır).

Akçadağ'da halkın ihtiyaçlarına yönelik el sanatlarının ağırlıkta olduğu küçük sanayi çerçevesinde endüstri fonksiyonu sayılabilecek atölyeler bulunmaktadır. Akçadağ'da el sanatlarında uğraşanlardan 10 kişi; 9 kaynak atölyesinde, 5 kişi; elektrik atölyesinde, 6 kişi; 4 marangoz atölyesinde, 4 kişi; faaliyet gösteren 2 değirmende, 6 kişi; 2 fırında, 5 kişide; 5 demir doğrama atölyesinde, 5 kişi ise; tamirci, yıkama-yağlama ve lastikçide çalışmaktadır. Bunun dışında 20 aile geçimini halıcılıkla sağlamaktadır.

3.5.1. El Dokumacılığı

Araştırma alanımızda, sanayi faaliyetleri başlığı altında inceleyeceğimiz el dokumacılığı bugün yok olmaya yüz tutmuş ve hatta tamamen eski önemini yitirmiştir. Son yıllarda fabrikasyon ürünlerin yaygınlaşması ve insanlar tarafından talebin bu yönde gerçekleşmesi geleneksel bazı el sanatlarının yok olmasına yol açmıştır.

Çok eski çağlardan beri Malatya ve çevresi dokumacılık, çiftçilik ve tarımın diğer kolu olan hayvan besiciliğinin yanında en önemli sanayi kolu olarak mevcuttu. Her çeşit çorap, ellik, başlık, atkı, çuval, heybe, kıl torbalar, keçeler, abalar, kıl sicimler v.s. ilk çağlardan beri renk renk, nakış nakış tezgahlarda işlenmekte ve

kullanılmaktaydı. Bu yüzden yöre saydığımız ürünleri yapabilmek için gereken ham maddeyi dışardan almak zorunda da kalmıştır.

Bu arada satışa sunulmak üzere perdelikler, bezler, kilim, cecim ve halılar dokuyan, özellikle Çırmıktı (Yeşilyurt) bağ köyü ile Malatya şehrinin kuzey kısmına düşen Çarmuzu Mahallesi yöresinde culfalık (Malatya'da dokumacılığı meslek edinen kişiye culfa denmektedir.) yapılan geniş bir iş imkanı oluşmuştur. Kürecik köylerinin kilimleri ile Akçadağ'ın ince ve zarif dokunmuş halıları isim yapmıştır (Başbay-1986, s.100).

Akçadağ'da kilim ve halı dokumacılığı ile uğraşan köyler, bu ekonomik faaliyeti her zaman ikincil bir faaliyet olarak sürdürmüşlerdir. Bu faaliyetin gerçekleşmesinde hammadde olarak hayvan yünü kullanılmış ve bu yünler doğadan toplanan çeşitli bitki kökleriyle renklendirilmiştir.

Tarihi birçok kaynakta Akçadağ'da üretilen kilim ve halılardan bahsedilirken hep ekonomik değeri vurgulanmıştır. Fakat bugün maalesef bu faaliyet mazide kalmış bir el sanatı olarak anılmakta ve tekrar canlandırılması da çok zor görünmektedir. Çünkü zaman içinde nesilden nesle aktarılan bazı el becerileri alanımızda artık aktarıcı niteliğinde olan insanların her geçen gün biraz daha kaybolmasıyla yetenekler kaybolmaktadır.

Cuinet (1891) eserinde Akçadağ'dan bahsederken; "Bu kazada, kilim diye adlandırılan çok değerli halılar dokunur. Bunun yanı sıra kara karşı çadırların üzerine örtülen ve denkleri sarmakta kullanılan, daha kaba kilimlerde dokunur ki bunlara muşamba denir. El emeği gerektiren bu işlerin yapılabilmesi için yılın bazı aylarında ek bir iş gücüne ihtiyaç duyulur. İşte o zaman Hıristiyan sanatkârlar kazaya akın eder. Nüfus geçici bir zaman için artar ve bu sanatkârlar da kazançlı bir iş temin etmiş olurlar." şeklindeki sözleriyle eski dönemlerde ilçedeki dokumacılık faaliyetin ne denli önemli olduğuna dikkat çekmektedir (Cuinet-1891, s.982).

Ayrıca H.1310 (M.1892) tarihli *Mamûret'ül Aziz Salnâmesi*'nde "Kürecik, Kürne aşiretleriyle, Hasan Çelebi nahiyesinde kadınlar tarafından yünden, iplikten hayli halı, kilim, seccade, döşeme ve perdeler dokunur. Her tarafça istenildiğinden ve arzu edildiğinden, ayrıca sağlam ve ince olduğundan yılda yüz bin guruşluk ihracatı

vardır. Çiflik-i Hümayun'da bulunan tezgahlarda, yücelik nasip olmuş Hazret-i Padişahımız sayesinde, yakında bu türlü dikkat çekici dokumaların üretileceği, askeriye için hazırlanmış olanlarından anlaşılmaktadır." şeklinde bahsedilerek yöre için önemine değinilmiştir (Işık-1998, s.387).

Bugün bu el sanatının yaşatılması ve tekrar ekonomiye kazandırılması amacıyla ilçe Halk Eğitim Müdürlüğü tarafından halıcılık kursları düzenlenmekte ve yöre halkı bu faaliyetlere yönlendirilmektedir. İlk olarak 1997'de iki ayrı kurs açılarak 40 kursiyere halıcılık eğitimi verilmiştir. Ayrıca Ören'de 40 halı tezgahında 40 kişi ve 10 kilim tezgahında da 10 kişi bu sanatla faal olarak uğraşmaktadır.

El sanatları ile ilgili tesislerin büyük bir kısmı Hükümet Caddesi üzerinde merkeze girişte toplu olarak yer alırken, bir kısım marangozhaneler; Başpınar Mahallesinde, fırınlar ve değirmenler ise dağınık olarak yer almaktadır. Halıcılıkla uğraşanların halı tezgahları ise evlerinde bulunmaktadır.

3.6. Ulaşım Ve Haberleşme Faaliyetleri

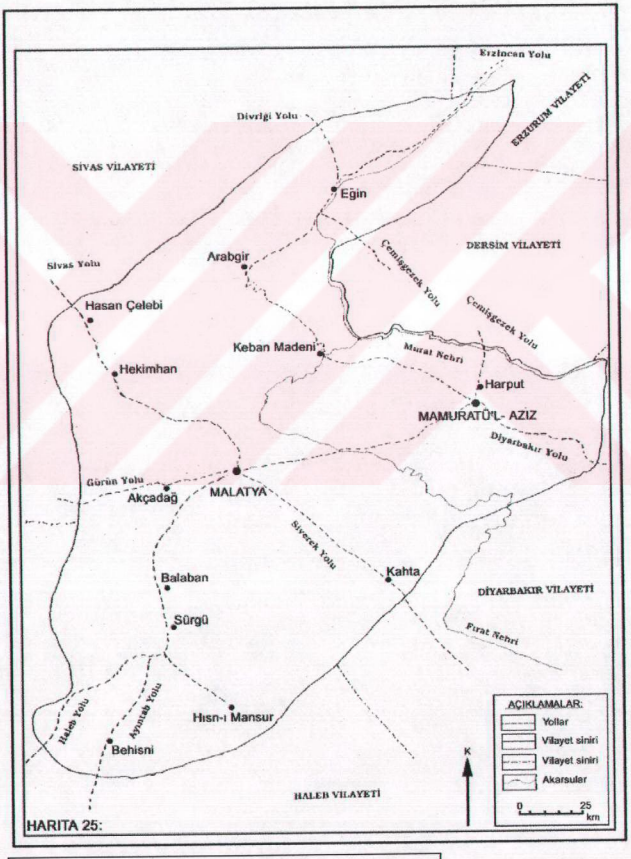
Ankara ve Sivas üzerinden Malatya'ya gelen ve Elazığ ile Diyarbakır'ı da geçtikten sonra Irak coğrafi konumdan dolayı, tarihin her döneminde güneyden kuzeye, doğudan batıya giden yolların Malatya havzasından geçmesi zorunluluğu, ili gelişmesini sağlamıştır. Gerçektende Efes bölgesindeki Efes'ten başlayarak üzerinden İran'a ulaşan ünlü *"Kral yolu"*, Karadeniz kıyısındaki Samsun'dan gelen yol, Malatya üzerinden güneye giden *"Halep yolu"* ve batıdan Kayseri ile Elbistan üzerinden Gelen yollar hep Malatya şehrinde düğümlenirler bütün bu yollar tarihi devirlerde de insanlar tarafından kullanılmıştır (Harita: 25). Cumhuriyet döneminde yapılan demir yolları da yine Malatya'da birleşirler (Elibüyük-1994, s.7).

İnceleme alanımızda Malatya'ya yakın bir konumda olmasından ve geçit yerlerinin incelenme sahasında geçiyor olması bu avantajı uzun dönemler elinde tutmasına yol açmıştır. İlçe geçmişte elinde bulundurduğu ulaşım avantajı ile ayakta durmuş fakat bu gün baktığımızda bu avantajı iyi bir şekilde değerlendirememiştir.

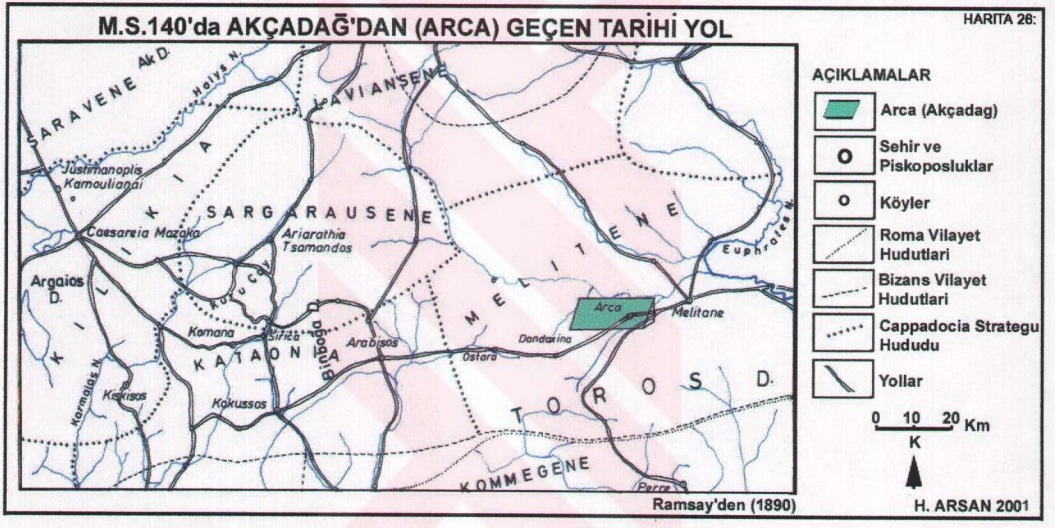
Tanoğluna göre, Akçadağ ismi, menşeini buradan geçen eski biryolaborçludur (Tanoğlu 1944 s.72).

Ramsey'e göre Babil'den efese giden tarihi yol Fırat'ı İzolu'dan geçiyor. Arcaya (Akçadağ) geliyor ve sonra dağları aşarak Kayserli'ye varıyor ve oradan Efes'e gidiyordu (Tanoğlu-1944, s.72). Ayrıca *Ramsey* Arca'da bir piskoposluğun varlığından bahsetmektedir ki bu özelliği ile de M.Ö. 140'da dini açıdan elinde bulundurduğu avantajı dolayısıyla ulaşım ağının öneminden bahsedilebilir (Harita: 26).

Harita 25:19 Yüzyılda Mamuratü'l Aziz Vilayeti Ulaşım Haritası

Kaynak: AKSİN, A., 1999

M.S.140'da AKÇADAĞ'DAN (ARCA) GEÇEN TARİHİ YOL
HARITA 26:
SARAVENE
Akd.
Halys N.
LAVIANSENE
Justinanopolis
Kamouliana
KILIKIA
SARGARAUSENE
Caesareia Mazaka
Ariarathia
Tsamandos
MELITENE
Euphrates N.
Argaios
D.
Kucuk
Kemana
Sirica
Arabisos
Arca
Melitane
Dandaxina
Ostara
KATAONIA
Kiskisos
Kokussos
Karmalas N.
TOROS D.
KOMMEGENE
Perre
AÇIKLAMALAR
Arca (Akçadag)
Sehir ve Piskoposluklar
Köyler
Roma Vilayet Hudutlari
Bizans Vilayet Hudutlari
Cappadocia Strategu Hududu
Yollar
0 10 20 Km
K
Ramsay'den (1890)
H. ARSAN 2001

Kara yolu ulaşımı bugün en fazla tercih edilen yol olup ulaştırma sahamızı doğu batı yönünden kat eden Malatya – Kayseri – Ankara karayolu uzanmaktadır. Bu yol Malatya'da ilçe sınırlarımıza Beyler Deresi'ni ve daha sonra Sultansuyu vadisini takip ederek girmekte ve ilçe merkezinin 6 km kuzeyine yönelerek devam etmektedir. Daha sonra ise *Develi* köyünü geçerek Doğanlar çayı Vadisi boyunca uzanmakta ve Kürecik'e gelinceye kadar önemli bir yükselti kaydederek ilerlemekte ve Darıca köyüne kadar bu şekilde uzanmaktadır. Daha sonra ise *Dipsiz Dere* vadisini izleyerek alanımız dışında devam etmektedir. Bu anayolun doğu-batı doğrultusunda uzanışı bu yönde ulaşımı da kolaylaştırmakta ve kaliteli olmasını sağlamaktadır.

1940'larda karayolunun elverişsizliği nedeniyle ilçe merkezine ulaşım 7 km uzaklıkta bulunan Karapınar demir yolu istasyonundan sağlanmaktaydı (Yalçınkaya-1940, s.119). Bu demir yolu bu günde inceleme alanımız sınırları içinde uzanmaktadır. Demiryolu ulaşımında bir kavşak durumunda olan ilçe; kuzeyde Sivas, doğuda Elazığ, ve güneyde Adana üzerinden gelen hatların birleşme noktasını oluşturmaktadır. Bu yolla ulaşım bu gün demir yollarının insan ulaşımında cazibesini yitirmesi ile birlikte yük taşımacılığında öneme sahiptir.

Araştırma alanımızda yer alan tüm yerleşmelere (köy-mahalle) ilçe merkezinden Malatya merkezine her saat belediye otobüsleri hizmet vermektedir. Ayrıca ilçe merkezinde 17 ticari taksi kısa mesafelerde hizmet vermektedir.

Doğu-Batı istikametinde Malatya-Ankara yolunun sağladığı ulaşım kolaylıklarının yanında, bugün bütün köylere de asfalt yollarla ulaşılabilmektedir. Mesafe ne kadar uzak olursa olsun köylerin ulaşım bakımından hiçbir sıkıntısı yoktur. Malatya-Ankara karayolundan sonra ikinci derecede öneme sahip yollar Sultansuyu, Doğanlar Çayı ve kolları, Amuklu Çayı ve Tohma Çayı'nın açmış olduğu vadileri boyunca uzanmaktadır. Bu yollar vasıtasıyla çevre köylere ulaşın üçüncü derecede öneme sahip yollarla gerçekleştirilebilmektedir.

İlçe sınırlarımız içinde günümüzde önemli bir yere sahip bir havaalanı bulunmaktadır. Ulaşımın kısa zamanlı ve kaliteli yapılmasında büyük kolaylıklar sağlayan hava yolu ulaşımı ilçe sınırımız içinde Erhaç havaalanı ismini almıştır.

Türkiye'de ilk havaalanı 1912 yılında askeri amaçlarla inşa edilmiş. 1933 yılında hava ulaşımının başlamasından sonra hem sivil hem askeri amaçlarla çeşitli bölgelerimizde yenileri inşa edilmiştir.

İlk havaalanı 1921de İstanbul'da kurulmuş ve bunu İzmir, Adana (1937), Afyon, Elazığ, Van (1943) pistleri ve meydan işletme binaları yapılmış. Daha sonra Sivas, Erzurum, Diyarbakır, Konya, Kayseri, Malatya, Antalya, Gaziantep, İskenderun, Şanlıurfa'da iniş ve kalkışa elverişli meydanlar tesis edilmiştir. (1944). Bu gün hava alanlarımızın sayısı 40'ı aşmış bulunmaktadır.

Havaalanlarımızın bir kısmı sivil kategoride olup Devlet Hava Meydanları Genel Müdürlüğü tarafından işletilir (Atatürk, Dalaman, Esenboğa, Adana, Gaziantep, Samsun gibi...). Bir kısmı sivil-askeri kategoride olup Hava ve Kara Kuvvetleri de bu alanlardan istifade eder (Bursa, Çanakkale, Çardak, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Malatya, Muş, Sivas gibi...). Bazıları ise sadece askeridir (Çiğli, Gaziemir, Mürted, Etimesgut, İncirlik, Afyon...). Havaalanlarımızın bir kısmı sadece iç hat seferlerine açıktır (Bursa Erzincan, Elazığ, Malatya, Samsun, Sivas, Şanlıurfa, Çardak, Sinop, Muş gibi...).

Havaalanlarımızın bir bölümünün yıllık yolcu kapasitesi bir milyonun uşak kapasitesi ise yüz binin üzerinde (Antalya, Adnan Menderes, Esen boğa, Atatürk gibi) diğerlerinin kapasiteleri daha küçüktür. Sadece kapasite açısından değil kapladıkları alan bakımından da büyük farklılıklar gösterirler. Atatürk, Dalaman, Erzurum, Malatya-Erhaç, Havaalanları çok geniş alanlara yayılmışlardır.

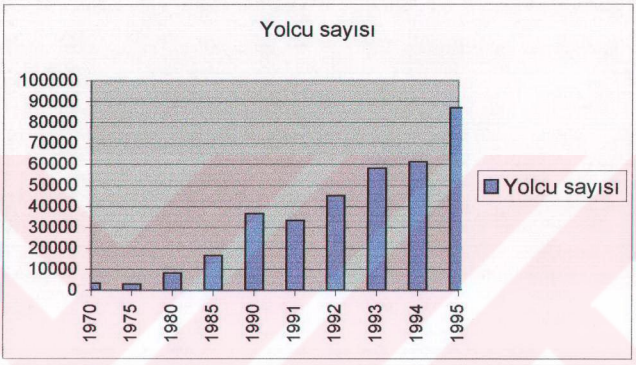
Devlet Hava Meydanları İşletmesi, (DHMİ) Genel Müdürlüğü çalıştırılan havaalanlarını, *a) Hava alanları b)Hava limanları* olarak iki grupta toplamak mümkündür.

Akçadağ'da bulunan Erhaç Havaalanı 1941 yılında açılan askeri–sivil kategorideki havaalanlarındandır. Malatya'nın 34 km kuzey batısında ve 8.590.590 m^2 lik alana sahiptir. 1669 m^2lik bir iç hat terminal binasında VIP salonu, PTT bankosu ve büfe bulunur. 3350x45 lik asfalt bir pist, 718x23 m lik taksirut ve 2 uçak kapasiteli apron vardır.

Geniş bir alana yayılmış bulunan hava alanın yolcu trafiği yıllara göre önemli ölçüde değiştiği ancak 1985 yılından itibaren 1991 yılı bir tarafa bırakılırsa, düzenli bir artış gösterdiği görülmektedir.

Tablo 89: İç Hat Seferlerine Ait Yolcu Trafiğinin Seyri

Yıllar	1970	1975	1980	1985	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Yolcu sayısı	3324	2893	8177	16397	36540	33273	44992	57997	61036	87769

Grafik 27: Erhaç Havaalanına 1970-1995 Yılları Arasında Yolcu Trafiği

Temmuz ve ağustos aylarında yolcu sayısının arttığı Erhaçhavaalanında uçak ve yük trafiği de aynı özellikleri gösterir. Erhaç adı ile anılan bu hava alanı hem yolcu (%29,3) uçak trafiği açısından (%67) düşük kapasite ile çalışmaktadır. Son yıllarda yük trafiğinde önemli artışlar görülmektedir. 1995 yılında 1184 ton kapasiteli yük taşımacılığı gerçekleştirilmiştir (Taşlıgil -1996, s.277).

Erhaç havaalanı kuruluş yılı açısından eski olmasına rağmen önemli bir gelişme gösterememektedir. Ülkemizde karayolu taşımacılığının yaygın hava yolu ile yük taşımacılığının pahalı daha pahalı olması yük trafiğinin gelişmesine engel olmuştur. Ayrıca yine aynı sebeplerden dolayı yolcu taşımacılında çok düşük seviyededir.

Bu havaalanlarının yıllar itibarıyla yolcu trafiğinde artış gösterdiği görülmektedir (Tablo:89, Grafik:27). Artış oranı yıllara göre değişmekte, özellikle tüm yurtta ortak olan bir özellik 1980 ve 1991 yıllarından itibaren bütün havaalanlarında yolcu, yük trafiğine göre düşmüştür. 1980 yılında THY grevi ve Türkiye'nin içinde bulunduğu durumdan 1991 yılında ise Körfez krizinden olumsuz etkilenen turizmle ilişkili olarak önemli düşüşler olmuştur (Taşlıgil-1996,s. 259-281).

Bugün inceleme sahamızda hemen bütün köylerde hizmet veren PTT acenteleri ile telefon görüşmeleri yapılabilmekte ve radyo televizyon gibi haber alma cihazları kullanılmaktadır. Bu nedenle haberleşme faaliyetleri ile ilgili hiçbir sorun yaşanmamaktadır.

3.7. Ticari Faaliyetler

İhtiyaç fazlası ürünlerin satılması, buna karşılık olarak gerekli ürün ve eşyanın alınması anlamına gelen ticari faaliyetler (Özçağlar-1988, s.247) ekonomik açıdan önemli bir yere sahiptir. Akçadağ ilçesinde sürdürülen ticari faaliyetler daha çok, Malatya ve ilçe merkezi ile köyler arasında gerçekleşmektedir. İlçe merkezinde cuma günler kurulan pazar, köy halkını bu alana çeken bir faaliyet olmasına karşın, ilçe köylülerinin alışveriş merkezlerinin farklı alanlara kaydığı da görülebilmektedir.

Araştırma alanımızda hemen her köyün bir minibüsü bulunmaktadır ve bu minibüsler hafta içi her gün, günün erken saatlerinde Akçadağ'a ve oradan da Malatya'ya seferler düzenlenmektedir. Taşıtların bu şekilde periyodik olarak Akçadağ ve Malatya'ya seferlerinin olması, kırsal kesimi ticari olarak birinci derecede Malatya'ya bağlamaktadır. Bunun yanı sıra resmi işlerini yürütmek amacıyla Akçadağ'a gelen köylüler Malatya'ya gitmeden bir miktar alışverişlerini burada yapmaktadırlar.

Birçok yerleşim biriminde olduğu gibi, Akçadağ ilçesine bağlı köylerde de ticaret, öncelikli olarak ulaşım bakımından en avantajlı alanlara doğru bir akış göstermektedir. Sahamızdaki *Aksaray, Esenli, Karapınar, Çatyol, Yağmurlu ve Aydınlar* gibi Malatya Havzası köyleri küçük çaplı alışverişlerinde Malatya'yı tercih etmektedirler. Buna karşın *Darıca ve Harunuşağı* köylüleri alışverişlerini Elbistan'dan yaparlarken *Çatalbahçe, Doğantepe, Esenbey, Kayadibi ve Taşolar*

köylüleri alışverişlerinde Darende'yi tercih etmektedir. Kozluca'da ise alışverişlerde, Elbistan ve Darende yani her iki yerleşim merkezi de tercih edilmektedir.

Sonuç olarak araştırma alanımızın hemen her kesimi alışverişlerinde Malatya'ya bağımlı olmakla beraber, bazı küçük ihtiyaçlarını Akçadağ, Elbistan ve Darende'den karşılayabilmektedir.

Akçadağ kasabasına gelince kırsal kesimde olduğu gibi ticari ilişkilerde ulaşım kolaylıkları nedeniyle Malatya'ya bağımlıdır. Belirli bir alana merkezlik yapan kasabada ticaret, kendinden daha fazla donatılara sahip olan Malatya'dan etkilenmektedir. Ayrıca her saat belediye otobüslerinin Malatya-Akçadağ arasında ulaşımı sağlaması ve ulaşımın kısa mesafeli olması nedeniyle ticari taksilerin de çalışması sebebiyle esas nokta olarak Malatya'nın tercih edilmesine sebep olmaktadır.

Araştırma alanımızda ticareti yapılan en öneli ürün kayısıdır. Kayısı dışında kırsal kesimde gerçekleştirilen ekonomik faaliyetler doğrultusunda tarım ürünlerinden buğday, arpa, şekerpancarı, nohut, mercimek, kuru fasulye, elma ve armudun ticareti yapılmaktadır. Hayvansal ürünlerden ise bir miktar yün, yağ, süt, peynir ve bal pazar imkanlarını bulabilmektedir. Bunun dışında birkaç köyde de canlı hayvan ticareti gerçekleşmektedir (Tablo: 90, 91).

Tablo 90 : Akçadağ İlçesinde Köylerden Satılan Hayvansal Ürünler (Kg.)

Köyler	Yün	Yağ	Süt	Peynir	Bal
Doğanlar	-	100		300	400
Keller		100	1000	1500	3000
Kepez	2000			500	
Durulova				300	
Harunuşağı	1500				
Ortaköy	1000	500		2000	
Taşevler	300	250		600	
Kozluca		300	3000	2000	2950
Esenbey		300		700	
Toplam	4800	1550	4000	7900	6350

Tablo 91: Akçadağ İlçesinde Köylerden Yılda Dışarıya Satılan Hayvan Sayısı

Köyler	Koyun	Keçi	İnek
Doğanlar	400	20	30
Keller	400		10
Kepez	200		
Esenbey	200		100
Toplam	1200	20	140

Akçadağ köylerinde yetiştirilen şeker pancarı, Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.'ye teslim edilmektedir. *Gölpınar, Kömekavak, Çevirme, Sarıhacı, Gürkaynak, Harunuşağı, Çatalbahçe, Mezraköy, ve Sakalıuzun* köyleri dışındaki bütün köylerde yılda 6500-7000 ton buğday satışı yapılmaktadır.

Tahıl ürünlerinden arpanın ise yıllık satış miktarı 900-960 ton arasında değişmektedir (Tablo: 92). Mercimek, nohut, ve kuru fasulyenin ticari bakımdan fazlaca bir hacmi yoktur. *Derinboğaz, Doğanlar, Karamağara, Ören, Ortaköy ve Kozluca* köylerinden yılda 180 ton nohudun satışı gerçekleşmektedir. Yine *Derinboğaz, Doğanlar, Karamağara ve Ören*'de 78 ton mercimek dışarıya satılmaktadır. Kuru fasulyenin ise *Bölüklü, Dedeköy, İkinciler ve Ören*'den yılda 710 ton civarında bir satışı gerçekleşmektedir.

Meyve satışlarında birinci sırayı kayısı almaktadır. Bunu ise armut ve elma takip etmektedir.

Kayısının ticareti diğer ürünlerden daha farklı gerçekleşmektedir. İlçede yıllık toplan 15.715 ton kayısının satışı yapılmaktadır. Bu satışta 2000 ton ile Ören birinci sıradadır. Diğer köylerin kayısı satış miktarları Tablo: 92'de verilmiştir.

Malatya ili, ülkemiz toplam meyve veren kayısı ağacının %49'una, meyve vermeyen ağaç sayısının ise yaklaşık %51,9'una sahiptir. Bununla birlikte Türkiye yaş kayısı üretiminin %50'sini Malatya tek başına karşılamaktadır. Son on yıl içerisinde gerçekleşen toplam kayısı üretimindeki 180.000 tonluk artışın, 108.743 tonluk artışla %60,4'lük bölümü yalnızca Malatya ilince gerçekleştirilmiştir. Buna kayısı çekirdeği, çekirdek kabuğu ve diğer yan ürünlerde eklenmiştir (Atalar- 1995, s.18).

Tablo 92: Akçadağ İlçesinde Köylerden Satılan Tarım Ürünleri (Ton)

Köyler	Buğday	Arpa	Ş.pncarı	Fasulye	Nohut	Mercimek	Kayısı	Elma	Armut
Aksaray	50						60		
Aliçeri	120	30					130		70
Altınlı									
A.Örükçü	150	50					50		
Aydınlar	500	60					60		
Bayramuşağı	80	20					240	150	60
Bölüklü	120	20	300	30			240		
Büyükçimiş	5						50		
Çatyol	200						280		
Dedeköy	50			40			530		
Derinboğaz	130	60			10	8	40		50
Develi	300	20					140		150
Doğanlar	200	100			50	10	400		60
Dümüklü	50						160		50
Esenli	50						40		
Fatih	30	5					150		
Gölpınar							250	120	
Güzyurdu	160						350		
Hançerli	20						20		
Ilıcak	80						20		
İkinciler	130	30		40			440		
Kadıbrahim	50						40		15
Karamağara	120	15			10	10	240		10
Karapınar	200	20					400		
Keklikpınarı	60	10					180		
Keller	40	10					150		
Körnekavak							150		
Mihmanlı	30						100		
Muratlı	50	5					50		
Ören (B)	500		2000	600	50	50	2000	1000	
Resuluşağı	120	50					200		200
Sarıhacı							200		40
Şıhlar	100	60					30		
Yağmurlu	300	30					600		
Yalınbudak	50						50		
Yalınkaya	70	10					250		30
Yaylımlı	50	10					300		20
Y.Örükçü	180	20					230		
Kepez (BM)	40	5					20		
Aksüt	30						100		
Bekiruşağı	60	20					70		80
Çakıllıpınar	100						150		
Çevirme							30		
Darıca	30	10					50		140
Demirciler	30						20		
Durulova	50						250		100
Dutlu	12	3					15		30
Güneşli	100	20					30		
Gürkaynak							100		150
Harunuşağı	5						50		
Kahyalı	100						150		160
Kasımuşağı	20						70		30
Kozluca(B)	170	16			10		950	160	300
Ortaköy	40				50		50		
Taşevler	130	20					300		20
Tataruşağı	80	20					70		50
Levent (B)	100	20					1000		30
Bağköy	80	20					240		40
Büyükköy	180	60					300		150
Çatalbahçe							300		
Çobanuşağı	50						50		35
Doğantepe	30						350		
Esenbey	80	20					500		
Kayadibi	80						250		
Kolköy	110						80		
Kozalak	80	20					180		50
Kurtuşağı	90	50					240		
Küçükkürne	70	20					80		
Mezraaköy							200		100
Sakalıuzun							30		20
Taşolar	80						400		
Toplam	6372	959	2300	710	180	78	15495	1430	2240

Yörede kayısının bu denli ekonomik bir ürün olması nedeniyle pazarlama aşamasında bazı sorunları ortadan kaldırmak amacıyla 1 Ağustos 1992'de Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na bağlı merkezi Malatya olan *"Kayısı Birlik"* kurulmuştur. Bu birlik Malatya'nın bütün ilçelerinde, K.Maraş'ın Elbistan ilçesi ve Sivas'ın Gürün ilçesinde bulunan 16 bağlı kooperatifi ile yaklaşık 40.000 üretici aileye hizmet götürmektedir. 6.200 ortağı bulunan Kayısı Birlik'in kurulmasındaki amaç ürünün en ekonomik şekilde değerlendirilmesi içindir. Ortak kooperatifler tarafından satın alınan ürünün en iyi şartlarda değerlendirilmesi için gerekli önlemleri almak, bağlı kooperatiflerin ortakları ile ortak olmayan diğer üreticilerin tarımsal faaliyetleri için çalışmalar yapmak, gerektiğinde ortak üreticileri kredi ile desteklemek, kayısının muhafaza edilmesine, toptan veya perakende satışı için piyasa şartlarına uygum hale getirilmesine yönelik depolama ve diğer işleri yürütmek, ortakların ürünlerinin almak, bu ürünlerin iç ve dış pazarlarda değerlendirilmesini sağlamak, satın alma, standartlaştırma, işleme, ambalajlama, nakletme, Pazar arayışı içinde olmak, yurt içi ve yurt dışında bayilik ve temsilcilikler kurmak, şubeler açmak, üreticilerin mesleki bilgilerini arttırmak, bu amaçla kurslar açmak, seminerler düzenlemek, benzeri kuruluşlarla işbirliği yapmak, tanıtıcı ve eğitici faaliyetlerde bulunmak, üreticilerin sigorta konusuna giren varlıkları için sigortacılık hizmetlerini yürütmek, bu birliğin kuruluş amaçlarıdır.

Akçadağ'da kayısı ürünü kükürtleme yöntemiyle kurutularak ticareti yapılan özel bir ürün konumundadır.

Bu ürünün pazarlanması farklı şekillerde olmaktadır. Ürün tüketiciye ulaşıncaya kadar muhtelif yollar takip etmektedir. Yani alanımızda ürünün pazarlama kanalları farklıdır. Tüccarlar tarafından alına kayısının büyük bölümü Akçadağ'daki kayısı temizleme ve paketleme tesislerinde işlenerek ihracata hazır hale getirilmektedir. Bunun dışında ürün bazen aracı kullanmadan tüketiciye direkt ulaşmaktadır. Fakat bu şekilde satış üreticiler açısında fazla tercih edilmemektedir. Alanımızda kuru kayısı üreticileri ürünlerini daha çok tüccarlar aracılığıyla ihracatçılara ulaştırmaktadır. Bu türde bir pazarlama üreticiler her zaman daha ekonomiktir. Ürünün fiyatlandırılması ise; maliyete yönelik, talebe yönelik ve rekabete yönelik olmak üzere üç biçimde şekillenmektedir. Üreticiler maliyete yönelik fiyatlandırmayı dikkate alsalar bile ürünü alan toptancı ve işletmelerde,

fiyatlandırmada maliyet ön plana çıkmaktadır. Kuru kayısı piyasasında talebe dayalı fiyatlandırma tercih edilmektedir. Üreticiler arza göre talebi fazla gördüğünde fiyatı yüksek tutmaktadır. Kuru kayısı üretiminde iklim şartlarının olumsuzluğuna bağlı olarak üretim rekoltesinde dalgalanmalara rastlanmaktadır. Bu da kuru kayısı piyasasında istikrarsızlıklara yol açmaktadır.Ayrıca kayısı hasadının yoğun olduğu yıllarda yaş kayısı alımları artmakta ve kuru kayısının arzında azalmalar olmaktadır.

Kayısı ticaretinde uygulanan bir başka yöntem ise *alivre* alıştır.(Yani canlı alış) Bu pazarlama aşamasında ürün çiçekten önce, çiçekte iken ve oluşmuş tane kayısı iken dalında satın alınması işlemidir. Fakat bu alış hem üretici, hem de alıcılar için oldukça risklidir. Alışlar kayısının fiyat oluşumundan çok önce olduğu için son derece risklidir. Fakat pazarlamada bu yolun tercih edilmesinde bazı faktörler etkilidir. Üreticilerin o yıl ki hasat sırasında gerekli işçi temin edememe kaygısı ya da uğraşmak istememesi, başka merkezlerde yaşıyor olup kayısı bahçelerinin olduğu alanlara gelememeleri gibi faktörler üreticileri bu tür pazarlama yöntemlerine itmektedir.

Meyve satışları içerisinde armut ikinci sırayı almaktadır. İlçede toplam 29 köyde yıllık 2240 ton armut üretimi ve satışı yapılmaktadır. Daha çok yüksek alanlarda yetiştirilen ürünün satış miktarları Tablo: 92'de gösterilmiştir. Elma ise Kozluca, Ören, Gölpınar ve Bayramuşağı köylerinde ticareti yapılan bir ürün olup yıllık 1400-1500 ton civarında satışı yapılmaktadır. Fakat bu köyler içinde en fazla üretim 1000 ton ile Ören gerçekleştirmektedir. Diğer köylerde ise yıllık 120-160 ton civarında bir üretim mevcuttur.

Akçadağ ilçesindeki köylerin hemen hepsinde günlük ihtiyaçların sağlandığı ticarethaneler bulunmaktadır. Günlük ihtiyaçların sağlandığı bakkal, kasap, fırın, tüpçü v.b. ticarethaneler genellikle büyük nüfuslu yerleşmelerde bulanabilmektedir. Bu yerleşmelerden *Develi, Doğanlar, Karanlıkdere, Karapınar, Sarıhacı, Şıhlar, Yağmurlu, Kepez, Duruluova, Gürkaynak, Taşevler, Doğantepe ve Esenbey*'de birer bakkal bulunmaktadır. Bununla birlikte nüfusları daha fazla olan *Çatyol*'da bakkal, kasap, tüpçü; *Ören ve Kozluca*'da ise hemen her iş kolunda ticarethaneler mevcuttur.

bakkal bulunmaktadır. Bununla birlikte nüfusları daha fazla olan *Çatyol*'da bakkal, kasap, tüpçü; *Ören ve Kozluca*'da ise hemen her iş kolunda ticarethaneler mevcuttur.

Tarihi kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre Akçadağ ve Akçadağ'a bağlı yerleşmelerde zaman içerisinde ticari faaliyetlerde büyük değişiklikler olmuştur. H.1310 (M. 1892) tarihli Mamûret'ül Aziz Salnâmesi'nde; "Bölge halkı (Akçadağ halkından bahsedilmektedir.) genellikle çiftçilikle uğraşmaktadır. Tarımdan elde ettikleri buğday, arpa, mercimek, tütün, afyon, pamuk, nohut, mısır, darı ve hayvanlardan aldıkları yün, yapağı, yağ, peynir gibi ürünleri Malatya, Besni, Sivas ve Darende'ye götürerek satmakta ve karşılığında kahve, şeker, tuz, sabun, kibrit, ve devamlı kullandıkları dokumalar, çit, fes gibi gerekli eşyaları da oradan almaktadırlar. Sebze, kavun, karpuz, meyve gibi bölgenin diğer ürünlerini çevrede alıcı olmadığından sınırlı olması yüzünden yerinde tüketmektedir." denilmektir. (Işık-1998, s.387).

Görüldüğü gibi günümüzde eskiye kıyasla ticareti yapılan ürünler çeşitlilik kazanmış ve birçok ürün zaman içerisinde özellikle kayısının alana girmesiyle yok olmuştur.

SONUÇ

Doğu Anadolu Bölgesi'nin *Yukarı Fırat Bölümü*'nde yer alan inceleme sahamız Malatya iline bağlı *Akçadağ* ilçesidir. İnceleme sahamız genel hatlarıyla bir *platolar sahası*dır. Akçadağ ilçesi bulunduğu konum itibariyle Malatya yöresi içinde bir düğüm noktası özelliğini göstermektedir. Malatya Havzası'nın içinde Sultansuyu deresinin batıda kalan kesimini de içine alarak batıya doğru ani bir yükselti göstermekte ve Nurhak Dağları'nın kuzeydoğu uzantıları inceleme sahamız içine azda olsa girmektedir. Bu dağ uzantılarının gerisinde *Akçadağ Platoları* uzanmaktadır. Bu yükseltiler ile inceleme sahamız güneybatıda Elbistan havzası ile Malatya havzasını, kuzeybatıda ise Darende-Gürün havzalarını Malatya havzalarından ayıran bir özellik göstermektedir. Doğu ve batı kesimlerinde farklı yükseltilerde uzanan platolar zinciri gerek morfolojik gerekse jeolojik ve tektonik bakımdan birbirleri ile yakından ilişkilidirler. Batı kesiminde kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu uzanan Akçadağ Platoları Bölüklü-Ilıcak hattı boyunca kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanan bir fay hattı ile Malatya havzasından ayrılmaktadır. Malatya Havzası üzerinde yer alan inceleme sahamızın doğu kenarı ise akarsularla derine yarılarak bir plato görünümü kazanmıştır. Bu nedenle yine fay hattına paralel uzanan bu kesime de *Malatya Havzası Platoları* ismi verilmiştir.

Suları Tohma çayı tarafından *Karakaya Barajı*'na boşaltılan bu alanda, Doğu Anadolu Bölgesi'nin karasal iklim özellikleri yanı sıra Akdeniz Bölgesi'ne yakın olması nedeniyle de farklı iklim özellikleri göstermektedir. Orman örtüsü bugün yok denecek kadar az olan ilçede bu durum doğal olmayıp insanların burada tarihin ilk devirlerinden beri yaşıyor olmaları ve ormanları bilinçsizce tahrip etmelerinin sonucudur. Bu nedenledir ki 900 m.'nin altında kalan yerlerde bozkır alanlarının görülmesi gerekirken bugün sahamızın nerdeyse tamamı böyle bir görünümü sergilemekte ve bu da toprak erozyonunu beraberinde getirmektedir. Akarsu vadileriyle parçalanmış bir görünümde olan topografya bugün arazi kullanımında özel bazı uygulamalara ihtiyaç duymaktadır. Yamaçlardaki toprak erozyonunun önlenmesi için tarım arazilerinin eğim istikametine dik bir şekilde sürülmesi gerekmektedir.

İnsan faaliyetlerinin sürdürülmesinde farklı fiziki ortam özellikleri taşıyan Akçadağ ilçesi, tarihin her devrinde önemli bir yerleşim alanı olmuş ve bu özelliğini günümüze kadar sürdürmüştür. Bugün araştırma sahamızda rastlanılan höyükler yerleşmelerin çok eski dönemlere dayandığının en büyük kanıtıdır. Bununla birlikte tarihi kaynaklarda Akçadağ yerleşmesi farklı isimlerle karşımıza çıkmaktadır. Akçadağ'ın gelişiminde ve günümüze kadar gelmesinde üzerinden geçen önemli yolların etkisi büyük olmuştur. Osmanlı idaresindeyken *"Hamidiye Süvari Alayları"*ndan birinin de Akçadağ kasabasında yer alması tarihi dönemlerde de ilçenin önemli yere sahip olduğunu göstermektedir.

Akçadağ ilçesinde yerleşmelerin dağılış ve şekil kazanmasında hidrografik unsurların, topografyanın ve yükseltinin önemi birinci derecede etkili olmuştur. Bu etmenlere bağlı olarak ekonomik faaliyetlerde de gelişmeler kaydedilmiştir. Geçmişte olduğu gibi bugün de ekonomi büyük ölçüde tarıma dayalıdır. Halkın geçim kaynağı tarımsal ürünlerdir. Fakat tarımsal faaliyetler zaman içerisinde büyük değişikliklere uğramış ve ürün deseni değişmiştir. D.S.İ'lerinin yapmış olduğu çalışmalarla Malatya Havzası üzerindeki alanların 1970'li yıllardan sonra sulama imkanları iyileştirilmiş ve bu alanın tamamına yakın bir bölümü sulu tarım alanlarına dönüştürülmüştür. Sulu tarımla birlikte kayısı tarımının yaygınlaşması ve bu ürünün ekonomik olmasıyla birlikte yayılım alanı da artmıştır. Bugün ilçede insanlar kendi imkanlarıyla uygun gördükleri bütün alanlarda kayısı tarımını ön plana çıkarmışlardır. Bu gelişmelerle birlikte kayısı üretimi ve alanları bakımından Akçadağ ilçesi Malatya ilinde birinci sırada yer almıştır. Bugün ilçede kayısı tarımının bu denli önem taşımasına rağmen bu ürüne bağlı sanayi kuruluşları gelişme gösterememiştir. Sadece Akçadağ kasabasında bir adet kayısı kurutma ve paketleme özelliğine sahip tesis hizmet vermektedir. İlçe genelinde sanayinin gelişmemiş olmasındaki en büyük etmen Malatya merkez ilçeye ulaşımın rahat ve kısa mesafeli olmasından kaynaklanmaktadır. Buna bağlı olarak Akçadağ kasabasında ve köylerde ticari faaliyetler bakımından Malatya merkez ilçeye bağımlılık söz konusudur.

Akçadağ ilçesinde son dönemlerde nüfusun düşüşler göstermesi dışarıya göç vermesiyle ilgilidir. Her ne kadar ekonomi sürekli olarak artış gösterse de ilçede ters orantılı olarak nüfus kayıpları olmaktadır. Özellikle kayısıcılıkla uğraşan aileler yatırımlarını Malatya merkez ilçeye yapmakta ve genellikle buraya

yerleşmektedirler. Ekonomik yetersizliklerden kaynaklanan göçler ise daha çok yurt dışına olmaktadır. Bu göç hareketlerini önlemek amacıyla bu alana devlet teşviki ile bazı yatırımların gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Başta ilçeye kayısı tarımına bağlı olarak kurulacak sanayi kuruluşları bu alanın genel çehresini büyük oranda değiştirecektir.

İnceleme sahamızda *TİGEM*'e bağlı olarak hizmet veren, *Sultansuyu Üretme Çiftliği* hem ülke hem de ilçe ekonomisine büyük katkılar sağlamaktadır. Fakat yine de yöre halkı tarafından bu kuruluş fazlaca değerlendirilememektedir. *Sultansuyu Üretme Çiftliği*'nde yetiştirilen yarış atları dünya çapında öneme sahiptir. Bununla birlikte büyük ve küçükbaş hayvanların ıslahı ile de uğraşan çiftlikte bu imkanların değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu imkanların değerlendirilmesinde de bu kuruluşa büyük görevler düşmektedir. Çiftlikte ıslahı yapılan hayvanların devlet teşviki ile halka sunulması bu alanda kayısıcılıkla birlikte hayvancılığın önemini de arttıracak ve ekonomik düzey daha da yükselme kaydedecektir.

İnceleme sahamıza eğitim fonksiyonu açısından baktığımızda 1940'da Karapınar köyünde kurulan *Akçadağ Köy Enstitüsü* bu tarihten itibaren yöreye büyük bir öğrenci akımını gerçekleştirmiştir. 1954'te alınan kararlarla bu kurumun geleneksel ilköğretimle birleştirilmesi Akçadağ ilçesi açısından olumsuz etkiler yaratmıştır. Bugün ise ilçe merkezini canlandıracak bir diğer eğitim faaliyeti *Akçadağ Meslek Yüksekokulu* olacaktır. Aslında *İnönü Üniversitesi*'nin 30.01.1997 tarihli kararı ile açılmasına karar verilmiş olan yüksek okulda; Teknik Programlar Bölümü; Bilgisayar Programcılığı ile Halı ve Kilim Programı; İktisadi ve İdari Programlar Bölümü; İşletmecilik Programları açılması önerilmiştir. Yüksek öğretim genel kurulu da 20.03.1997'de Akçadağ Meslek Yüksekokulu'nun kurulmasını uygun bulmuştur. 1998-1999 Eğitim-Öğretim yılında Teknik Programlar bölümü; Bilgisayar programcılığı ile İktisadi ve İdari Programlar Bölümü İşletmecilik Programlarına 30'ar öğrenci ile toplam 60 öğrencinin alınması öngörülmüştür. Başlangıçta Akçadağ Halk Eğitim Merkezi binasında öğretime başlayacağı kabul edilen yüksek okul, bu binanın Milli Eğitim Bakanlığınca devrinin yapılmaması nedeniyle bugün faaliyetlerini İnönü Üniversitesi kampüsü içinde sürdürmektedir. Bugün 130 öğrencisi bulunan yüksekokulun kasabada faaliyetlerini sürdürememesi çok büyük bir kayıptır. Biran önce bu eğitim faaliyeti için bina teminine gidilmelidir.

Akçadağ ilçesin eskiden beri meşhur olan el dokumacılığı ile adını bir çok yerde duyurmuş fakat bu faaliyet bugün eski önemini kaybetmiştir. Bu el sanatının tekrardan canlandırılması ve ekonomik hale gelmesi için devletin yardımlarıyla halı ve kilim tezgahlarının temin edilerek kursların yoğunlaştırılması çevreden de sanatlarına ilgi duyan insanları bu alan çekecektir.

Akçadağ'da 1995'te ilki yapılan kültür ve sanat şenlikleri kasabaya yeni bir kültür hizmeti getirmiştir. Bu şenlikler her yıl 5-6 ekim tarihleri arasında gerçekleştirilmekte ve kasabaya canlılık kazandırmaktadır. Kültür ve sanat şenlikleri bugün ülke genelinde sesini duyuramamıştır. Bu etkinliğin geniş alanlara duyurulması kısa zamanlı da olsa kasabada turizm faaliyetini canlandıracak ve alana özgü el sanatları ile tarımsal ürünlerin geniş pazarlara yayılması gerçekleşecektir.

Ulaşım faaliyetleri bakımından Akçadağ Malatya ilinin en önemli ilçelerinden biridir. Malatya-Kayseri-Ankara karayolu bugün ilçe sınırlarını kat etmektedir. Demiryolu ulaşımında da bir kavşak noktası durumunda olan alanımız Sivas-Elazığ-Adana'dan gelen hatların birleşme noktasını oluşturmaktadır. İlçe sınırları içerisinde yer alan Erhaç havaalanı ulaşım faaliyetleri açısından en önemli olanıdır.

Bu araştırmamızda Akçadağ ilçesinin coğrafi potansiyelini ve sorunlarını tespit etmeye çalıştık. Belirtilen problemlerin çözülmesi yöre halkının gayreti ve devletin sağlayacağı büyük desteklerle mümkün olacaktır.

KAYNAKLAR

AKKUŞ, M. (1970), "Darende-Balaban Havzasındaki (Malatya ESE Anadolu) Litostratigrafik Birimler ve Jipsli Formasyonların Yaşı Hakkında Yeni Bilgiler", MTA. Derg. No:79, ANKARA.

AKKUŞ, M. F., "1971 Darende-Balaban Havzasının Jeolojik ve Stratigrafik İncelenmesi, MTA Derg., No:76, ANKARA.

AKSIN, A., (1999), 19. Yüz Yılda Harput, Ceren Ofset, ELAZIĞ.

AKYOL, İ.H., (1947) "Türkiye'de Akarsu Sistemleri ve Rejimleri", Türk Coğ. Der., S:9-10, s.1-36, İSTANBUL.

ARDOS, M., (1984), Türkiye Ovalarının Jeomerfolojisi, İ.U. Yay. No:3262. Edb.Fak.Yay. No:3199, C.I, İSTANBUL.

ARDOS, M., (1985), "Jeomorfoloji Açısından Türkiye Ovalarının Oluşumu ve Gelişimi", İ.Ü Edb. Fak. Coğ. Derg. I, s.111-126, İSTANBUL.

ARDOS, M., (1992), Türkiye'de Kuvaterner Jeomorfolojisi, İ.Ü., Edb. Fak. Yay., N0:3737, İSTANBUL.

ATALAN, C., (1995) Malatya'da Kuru Kayısı İhracat Pazarlaması ve Sorunları, İnönü Ü. Sos. Bil. Enst. (Yüksek Lisans Tezi), MALATYA.

ATALAY, İ., (1982), Türkiye Jeomorfolojisine Giriş, Ege Ü., Sos. Bil. Enst. Yay., No.9, İZMİR.

ATALAY, İ., (1983), Türkiye Vejatasyon Coğrafyasına Giriş, Ege Ü., Sos. Bil. Enst. Yay., No.19, İZMİR

ATALAY, İ., (1986), Uygulamalı Hidrografya-1, Ege Ü., Ebd. Fak. Yay., N:38, İZMİR.

ASMA, B., (2000), Kayısı Yetiştiriciliği, Evin Ofset, MALATYA.

AYAN, T., (1964), "Balaban- Yazıhan-Kurşunlu ve Levent Bucakları (Malatya) Arasındaki Alanın Genel Jeolojisi", M.T.A. Derg. 62, s. 58-71, ANKARA.

BAŞBAY, C., (986), "Malatya'da Culfacılık ve El Dokumacılığı", İn. Ü. I. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu, Tebliğler, MALATYA.

BAYKAL, F., (1998), "Salihli Kentsel Alanının Genişlemesinde ve Belirli Yönlere Kaymasında Rol Oynayan Faktörler", A.K.D.T.Y.K., Coğr.Araşt., S:2, s.311-322, ANKARA.

BAYKARA, T., (1988), Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I, Anadolu'nun İdari Taksimatı, Türk Kültür Araştırma Enstitüsü Yayınları: 86, Seri: VII, S: A.7, ANKARA.

BENEDİCT, P., (1971), "Türkiye'de Küçük Kasabaların Etüdüne İlişkin Bazı Sorunlar", Türkiye: Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar, s:147-186, İSTANBUL.

BEŞER, D., (1969), Hüsman Dayı Haralarda, T.C. Ziraat Mab., ANKARA.

CHAOLER, T.J.-COOKE, R.U.-DOUGLAS, I., (1978), "Kentsel Çevrenin Fiziksel Sorunları", Jeomorfoloji Derg., S:7, s.87-108, ANKARA.

CHAPUT, E., (1936), Türkiye'de Jeolojik ve Jeomorfolojik Tetkik Seyahatleri (Çev: Tanoğlu, A., 1976), İ.Ü, Coğ. Enst. Yay., No:11, İSTANBUL.

CUINET, V., (1891), La Turquie d'Asie, Geographie Administrative, Statistigue Descriptive et Raisonnee de Chague Provinde de L'Asie-Mineure, C:1, PARİS.

ÇELİK, Y., (1992), Levent (Akçadağ- Malatya) Batısının Jeolojisi ve Sedimantolojisi, İ.Ü. Fen Bil. Enst. (Yüksek Lisans Tezi), İSTANBUL.

ÇETİK, A.R., (1985) İç Anadolu'nun Vejetasyonu ve Ekolojisi, S.Ü. Fen Edb. Fak. Yay. No:1, KONYA.

DARKOT, B., (1943), "Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri Arasında Yukarı Fırat Bölgesi", III. Üniversite Haftası, Elazığ, İstanbul Ü. Coğ. Enst. Yay., No:196, s.225-268, İSTANBUL.

DARKOT, B., (1954), "Türkiye'de Nüfus Hareketleri", İ.Ü. Coğ. Enst. Derg., C:3, S:5-6, s.3-22, İSTANBUL.

DARKOT, B., (1961), Malatya Maddesi, İslam Ansiklopedisi, M.E.B. Yay.,C.I, İSTANBUL.

DARKOT, B., (1961), "Türkiye'nin Nüfus Hareketleri Üzerine Yeni Gözlemler", Türk Coğ. Derg., S:21, s.1-14, İSTANBUL.

DARKOT, B., (1967), "Şehir Ayrımında Nüfus Sayısı ve Fonksiyon Kriterleri", İ.Ü. Coğ. Enst. Derg., C:8, S:16, s.3-8, İSTANBUL.

DAŞ, S., (1998), Malatya Yöresi Kayısı Bahçelerinde Toprak-Bitki İlişkileri, E.Ü. Fen Bil. Enst. (Doktora Tezi), İZMİR.

DENKER, B., (1973), "Tekirdağ Şehir Nüfusu", İ.Ü. Coğ.Enst.Derg., S:18-19, s.151-166, İSTANBUL.

DENKER, B., (1976), Şehir İçi Arazi Kullanılışı, İ.Ü. Coğr. Enst. Yay. No:91, İSTANBUL.

DENKER, B., (1977), Yerleşme Coğrafyası, İ.Ü. Coğ.Enst.Yay.No:93, İSTANBUL.

DEVELİOĞLU, F., (1984), Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitap Evi, İSTANBUL.

DOĞANAY, H., (1980), Türkiye Ekonomik Coğrafyası, A.Ü. Edb.Fak.Coğ.Böl., ERZURUM.

DOĞANAY, H., (1980), "Dıştan Anadolu'ya Göçün Nüfus Artışı Üzerindeki Etkilerine Genel Bir Bakış", Ata.Ünv. Fen-Edb.Fak.Derg. S:12, s.351-378, ERZURUM.

DOĞANAY, H., (1983), Erzurum'un Şehirsel Fonksiyonları ve Başlıca Planlama Sorunları, Ata . Üniv., Fen-Ed. Fak. Coğ. Böl. (Doçentlik Tezi), ERZURUM.

DOĞANAY, H., (1986), "Erzurum Şehir Planının Eleştirisi", Ata.Ü. Fen-Edeb.Fak.Derg., S:14, s.177-198, ERZURUM.

DOĞANAY, H., (1989), Türkiye'nin Beşeri Coğrafyası, Ata.Ü. Fen-Edeb.Fak, No:98, ERZURUM.

DOĞANAY, H., (1994), Türkiye Beşeri Coğrafyası, Gazi Büro Kitapevi, ANKARA.

DOĞANER, S., (1992), "Türkiye'de Tarım İşletmeleri ve Faaliyetleri", İ.Ü. Coğr. Derg., S.3, İSTANBUL.

DÖNMEZ, Y., (1979), Umumi Klimatoloji ve İklim Çalışmaları, İ.Ü. Çoğ. Enst. Yay., No:102, İSTANBUL.

DÖNMEZ, Y., (1985), Bitki Coğrafyası, İ.Ü. Yay., No:3319, Coğ. Enst. Yay., No:3213, İSTANBUL.

DUMAN, H., (1982), Osmanlı Yıllıkları- Salnameler ve Nevsaller, İstanbul.

ELİBÜYÜK, M., (1978), Malatya Çevresinde Coğrafi Olayların Kartografik Çizimi (Doktora Tezi), A.Ü. D.T.C.F.,Coğ. Böl. , ANKARA.

ELİBÜYÜK, M., (1989), "Türkiye'nin Tarihi Coğrafyası Bakımından Önemli Bir Kaynak, Mufassal Defterler", A.K.D.T.Y.K., Coğr. Araş., C:2, S:2, s.11-42, ANKARA.

ELİBÜYÜK, M., (1994), "Malatya Coğrafyası", Malatya Kültür Derg., S: 2, s.14-20, MALATYA.

ELİBÜYÜK, M., (1995), Matematik Coğrafya, Ekol Yayın Evi, ANKARA.

EMİROĞLU,M., (1975), "Türkiye Coğrafi Bölgelerine Göre Şehir Yerleşmeleri ve Şehirli Nüfus", A.Ü. D.T.C.F., Coğ.Araş.Der., S:7, s.125-157, ANKARA.

EMİROĞLU, M., (1981), "Türkiye'de Son Sayımlar ve Kentleşme Olayının Boyutları", A.Ü. D.T.C.F., Coğr. Araşt. Derg., S:13, ANKARA.

ERİNÇ, S., (1953), Doğu Anadolu Coğrafyası, İ.Ü. Coğ. Enst. Yay., No:15, İSTANBUL.

ERİNÇ, S., (1957), "Türkiye'de Akarsu Rejimlerine Toplu Bakış", Türk Coğ. Derg., 17, s.93-118, İSTANBUL.

ERİNÇ, S., (1971), Jeomorfoloji-II (İkinci Baskı), İ.Ü., Çoğ. Enst. Yay., No:27, İSTANBUL.

ERİNÇ, S., (1973), "Türkiye: İnsan ve Ortam", İ.Ü. Coğ.Enst.Derg., C:10, s.18-19, İSTANBUL.

ERİNÇ, S., (1977), Vejetasyon Coğrafyası, İ.Ü., Çoğ. Enst. Yay., No:92, İSTANBUL.

ERİNÇ, S., (1985), Klimatoloji ve Metotları, İ.Ü. Coğr. Enst. Yay. No:5, İSTANBUL.

ERİNÇ, S., (1996), Jeomorfoloji I, Öz Eğitim Yayınları, No:12, İSTANBUL.

ERİNÇ, S., (1996), Klimatoloji ve Metotları, Alfa Basım Yayım Dağıtım, Yay. No:276, İSTANBUL.

EROL, O., (1976), "Ankara Şehrinin Gelişmesinde Doğal Koşulların Etkisi", A.Ü. D.T.C.F., 50. Yıl Konferansları, s.45-56, ANKARA.

EROL, O., (1979), Dördüncü Çağ (Kuvaterner) Jeolojisi ve Jeomorfolojisi, Ankara Ü., DTCF Fak., DTCF Yay., No:16, ANKARA.

EROL, O., AKKAN, E., ELİBÜYÜK, M. ve DOĞU, A.F., (1987), "Aşağı Fırat Bölgesinde Bugünkü ve Kuvaterner'deki Doğal Çevre Koşulları", ODTÜ Aşağı Fırat Pro., 1978-1979 Çalışmaları, Aşağı Fırat Pro. Yay., Seri:I, No:3, ANKARA.

EROL, O., (1993), "Türkiye'nin Doğal Yöre ve Çevreleri", E.Ü. Edb. Fak. Coğ. Derg., S.7, s. 13-41, İZMİR.

ESİN, U., (1986), VIII. Kazı Sonuçları Toplantısı I, T.C. Kült. ve Trz. Bak., Eski Eserler ve Müzeler Müd.(1985 Kazı sonuçları), ANKARA.

GOTTMANN, J., (1976), Şehirsel Merkeziyetin Gelişmesi, (Çev:Nazmiye Özgüç), İ.Ü. Yay. NO:2087, İSTANBUL.

GÖNEY, S., (1984), Şehir Coğrafyası, İ.Ü. Coğr. Enst. Yay. No:91, İSTANBUL.

GÖYÜNÇ, N., (1991), "Hane Deyimi Hakkında", İ.Ü. Edb. Fak., Tarih Derg., S:32, s.331-348, İSTANBUL.

GÜRSOY, C.R., (1950), "Samsun Gerisinde Karadeniz İntikal İklimi", A.Ü. D.T.C.F.Derg.,Cilt:8, S:1-2, ANKARA.

GÖZENÇ, S.-GÜNAL, N., (1987), "Türkiye'nin Coğrafi Bölgelerinde Kır Şehir Nüfusu Ayrımı İle Şehir Nüfusunun 1/200.000 Ölçekli Haritada Yükselti Kademelerine Göre Tespiti", İ.Ü. Dnz. Bil.Enst. Bülten, S:4, s.27-38, ANKARA.

GÜLER, M., (1999), Tanzimat'tan II. Meşrutiyete Osmanlı Devleti'nin İdari Taksimatı (1839-1908), F.Ü., Sos. Bil. Enst., Tarih Anabilim Dalı, (Yüksek Lisans Tezi), ELAZIĞ.

GÜLŞEN, Y., (1994), " Kayısıda İlkbahar Donları ve Korunma Yöntemleri", Standart Ekonomik ve Teknik Derg. Mayıs, s.41-45, MALATYA.

GÜMÜŞÇÜ, O., (1995), Sungurlu İlçesi'nin Nüfus Özellikleri, A.Ü. Türkiye Coğ. Der., S.4, ANKARA.

GÜNALTAY, Ş., 1987, Yakın Şark II Anadolu (Eski Çağlardan Ahameniş'ler İstilasına Kadar) , AKDTYK, Türk Tarih Kurumu Yay. VIII, Dizi-s 391, ANKARA.

GÜNEK, H., (1995), Darende Ovası ve Gürün Çevresinin Fiziki Coğrafyası, F.Ü. Sosyal Bil Enst. (Doktora Tezi), Araştırma Fonu (FÜNAF) Fünaf-Proje No: 89, ELAZIĞ.

HALAÇOĞLU, Y., (1988), XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, A.K.D.T.Y.K., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Dizi:VII, S:92, ANKARA.

HAYLİ, S., (1995), Erzincan Ovası'nın Beşeri ve İktisadi Coğrafyası, F.Ü., Sosyal Bil. Enst. Doktora Tezi (Basılmamış), ELAZIĞ.

HOŞGÖREN, M. Y., (1983), Akhisar Havzası (Jeomorfolojik ve Tatbiki Jeomorfolojik Etüt), İ.Ü., Edb. Fak. Yay., No:3088, İSTANBUL.

HOŞGÖREN, M. Y., (1984), Hidrografyanın Ana Çizgileri I. (Yeraltı Suları, Kaynaklar, Akarsular), II. Baskı, İ.Ü. Edb. Fak. Yay., No:2619, İSTANBUL.

HOŞGÖREN, M. Y., (1987), Jeomorfolojinin Ana Çizgileri I, İ.Ü. Yay., No:3132, İSTANBUL.

IŞIK, A., (1998), Malatya 1830-1919, Kurtış Matbaacılık, İSTANBUL.

İLHAN, E., (1970), "Darende-Gürün Bölgesi'nde Bazı Jeomorfolojik Olaylar", Jeom. Derg., 2, s.71-76, ANKARA.

İNANDIK, H., (1961), "Akarsularımızın Düzensizlik Katsayıları", İ.Ü. Coğ. Enst. Derg., 6/11, s.43-50, İSTANBUL.

İNANDIK, H., (1969), Bitkiler Coğrafyası, İ.Ü. Coğ. Enst. Yay., No:32, İSTANBUL.

İZBIRAK, R., (1973), Türkiye I-II, Milli Eğitim Basımevi, İSTANBUL.

İZBIRAK, R., (1976), Bitki Coğrafyası, A.Ü. DTCF Yay No: 266, ANKARA.

İZBIRAK, R., (1979), Jeomorfoloji, Analitik ve Umumi, DTCF Yay., No:127, ANKARA.

KARABORAN, H.H., (1980), "Kentlerin Tiplendirilmesi Sorunu, Bölgesel Kent", A.Ü. D.T.C.F., Coğ. Araşt. Der., S:9, s.95-97, ANKARA.

KARABORAN, H.H., (1982), Hatay-Maraş Çöküntü Hendeğinde İki Yeni Yerleşme Merkezi, İslahiye ve Hassa'nın Kuruluş ve Gelişmesi, F.Ü., Edb. Fak., Coğrafya Bölümü, Doçentlik Tezi (Basılmamış), ELAZIĞ.

KARABORAN, H.H., (1982), "Bölge Planlaması Açısından Şehir ve Türkiye Coğrafyasında Gösterdiği Değişiklikler", Fırat Ünv. Edb. Fak. Derg., C:2, s:171-182, ELAZIĞ.

KARABORAN, H.H., (1987), "Islahiye ve Hassa'da Şehirsel Fonksiyonlar Açısından Nüfusun Gelişmesi, Dağılışı ve Şehirleşme Hareketleri", F.Ü. Sosyal Bil. Der., C:1, S:1, s.95-129, ELAZIĞ.

KARABORAN, H.H., (1989), "Şehir Coğrafyası ve Şehirsel Fonksiyonlar", F.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, C:3, S:1, s.81-118, ELAZIĞ.

KARABORAN, H.H., (1990), "Merkezi Yer Olarak İslahiye ve Hassa", F.Ü., Sosyal Bil. Derg., C:4, S:2,s.145-158, ELAZIĞ.

KARADOĞAN, S., (1999), Kuruluş Yeri Açısından Malatya Şehri ve Yakın Çevresinin Jeomorfolojisi, Fırat Ü., Sos. Bil. Enst., (Yüksek Lisans Tezi), ELAZIĞ.

KARAKAŞ, E., (1996), Merkezi Fonksiyonları Açısından Ağın, Arapgir, Kemaliye, F.Ü., Sosyal Bil. Enst. Doktora Tezi (Basılmamış), ELAZIĞ.

KARAKAYIŞ, Ö., (1998), Malatya Kayısıcılığı, G.Ü. Sos. Bil.Enst. (Yüksek Lisans Tezi), ANKARA.

KARAMAN, T., (1993), Malatya Güney ve Güneydoğusunun Jeolojisi ve Petrografisi, Selçuk Ünv., Fen Bil. Enst. (Doktora Tezi), KONYA.

KELEŞ, R., (1962), "Türkiye'de Köylü Nüfus ve Şehirlere Akın", V. Şehircilik ve İskan Haftası Konf., A.Ü. S.B. Fak. No:139-121, İskan ve Şehircilik Enst. Yay. No:9, s.9-58, ANKARA.

KELEŞ, R., (1986), "Kent ve Bölge Planlamasında Jeomorfoloji", Jeomorfoloji Der., S:14, s.7-12, ANKARA.

KODAMAN, B. (1987), Sultan II. Abdulhamid Devri Doğu Anadolu Politikası, TKAE Yay. 64 Seri:IV, S.A.21,ANKARA.

LOUIS, H., (1939), Das Natürliche Pflanzenkleid Anatoliens, Geographisch Gesehen Geogr. Abh. 3, H.12, STUTTGART.

MATER, B., (1978), Elbistan Havzası Topraklarının Morfolojik Karakterleri ve Oluşumu, İ.Ü. Yay. No: 2438, Coğr. Enst. Yay. No:101, İSTANBUL.

OEKES, H., (1958), Türkiye Toprakları, Türk Yüksek Ziraat Mühendisleri Neşriyatı, Sayı:18, Ege Üniversitesi Matbaası, İZMİR.

OĞUZ, M., (1985), Malatya Tarihi, (M.Ö. 5500- M.S. 1516) Başlangıçtan Osmanlıların Fethine Kadar, İSTANBUL.

ÖNAL, M., (1997), "Malatya Graben Havzası Güney Bölümünün Stratigrafisi ve Depolama Ortamları", C.Ü. Mühendislik Fak. Derg. Seri A-Yerbilimleri, C:14, S:1 Aralık, SİVAS.

ÖZÇAĞLAR, A., (1988)a, Kazova'nın Coğrafyası, Ankara Ü., Sos. Bil. Ens. (Doktora Tezi), ANKARA.

ÖZÇAĞLAR, A., (1988)b, "Türkiye'de Tarım Alanlarının Coğrafi Dağılışlarının Doğal Çevreyle İlişkileri, A.Ü. DTCF Derg., S.II-No:11, ANKARA.

ÖZÇAĞLAR, A., (1994), "Zile'nin Kuruluşu, Gelişmesi ve Bugünkü Fonksiyonel Özellikleri", A.Ü. Türkiye Coğ. Araşt. ve Uygl. Merk. Derg., S:3, s.219-249, ANKARA.

ÖZÇAĞLAR, A., (1996), "Türkiye'nin İdari Coğrafyası Bakımından Köy, Bucak, İlçe, İl ve Belde Kavramları Üzerine Düşünceler", A.Ü. D.T.C.F., Coğ. Araş. Derg., S:12, s.7-24, ANKARA.

ÖZÇAĞLAR, A., (1997), Türkiye'de Belediye Örgütlü Yerleşmeler (Kasabalar-Şehirler), Ekol Yay., ANKARA.

ÖZÇAĞLAR, A., (1997), Ezinepazar Depresyonunu (Amasya) Coğrafyası, Ekol Yay., ANKARA.

ÖZÇAĞLAR, A., (2001), Coğrafyaya Giriş, Hilmi Usta Matbaacılık, ANKARA.

ÖZÇELİK, O.- ALTINSOY, M., (1991), Levent (Akçadağ- Malatya Kuzey Batısının Stratigrafik Özellikleri, C. Ü. Mühendislik Fak. Derg., S.8/1, s. 47-61, SİVAS.

ÖZGÜR, E.M., (1992), "Türkiye'de Faal Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Dağılımı", A.Ü. Türkiye Coğ. Araşt. ve Uygl. Merk. Derg., S:1, s.55-80, ANKARA.

ÖZGÜR, E.M., (1993), "Bilecik İlinde Nüfusun Dağılışı, Yoğunluğu ve Özellikleri", A.Ü. Türkiye Coğ. Araşt. ve Uygl. Merk. Derg., S:2, s.199-220, ANKARA.

ÖZGÜR, E.M., (1996), "İl ve İlçe Merkezlerinin, Faal Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Dağılımı Bakımından Sınıflandırılması", A.Ü. Türkiye Coğrafyası Araşt. ve Uygl. Merk. Derg., S:5, s.53-71, ANKARA.

ÖZGÜR, E.M., (1997), "Yeni İlçe Merkezlerinin Fonksiyonel Bakımdan Gösterdiği Özellikler", Türk Kültürü Araştırmaları, Yıl:XXXIII/1-2, s.215-222, ANKARA.

ÖZGÜR, S., (1992), Levent (Malatya) Yöresi Miosen Tortullarını Küçük Farominiferleri, Kireçli Nannoplanktonları ve Biyostratigrafik Konumu, 19 Mayıs Ü. Fen Bil. Enst. (Doktora Tezi), TRABZON.

ÖYMEN, H.R., (1978), "Köy Enstitüleri Kuruluşlarının Tarihi Gelişimi", Eğitim Hareketleri Eylül-Ekim 1978, C:23, S: 278-279, s.27-32, İSTANBUL.

PEKTEKİN, T., (1994), "Ülkemizde Yetiştirilen Kayısı Çeşitleri ve Özellikleri", Standart Ekonomik ve Teknik Derg. Mayıs, s.49-53 MALATYA.

PERİNÇEK, D.- KOZLU, H.-, (1984), "Stratigraphy and Structural Relations of the Units in the Afşin- Elbistan- Doğanşehir Region (Easter Taurus)", Tekeli, O.- Güncüoğlu, C., International Symposium on the Geology of the Taurus Belt, 1983, Miner. Res Exhlor Ints., Türkey, s.181-198, ANKARA.

PERİNÇEK, D.- GÜNAY, Y., KOZLU, H.-, (1987), "Doğu ve Günetdoğu Anadolu Bölgesindeki Yanal atılımlı Faylar, Türkiye VII. Petrol Kong., s.89-114, ANKARA.

RAMSAY, W.M., (Çeviren: Mihri Pektaş), (1961), Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası (1890), M.E. Basımevi, İSTANBUL.

SESLİ, Z.D., (1996), Malatya Kayısısının Ulusal ve Uluslar Arası Pazarlama Sorunları, Dokuz Eylül Ü. Sosyal Bil. Enst. (Yüksek Lisans Tezi), İZMİR.

SOYLU, Ş., (1977), "Düzeltilmesi Gereken Bir Yanılgı: Köy İsimlerinin Değiştirilmesi, Türk Folklor Arşt., No:331, Yıl:28, C.17, s.7898-7899, İSTANBUL.

STCHEPİNSKY, V., (1944), Malatya Bölgesinin Jeoloji ve Mineral Varlıkları, MTA. Enst. Mecmuası, No: 1/31, ANKARA.

STRABON, (Çev. A. Pekman) Coğrafya-Anadolu (Kitap: XII, XIII, XIV) Arkeoloji ve Sanat Yay., Antik Kaynaklar Dizisi: 1, İSTANBUL.

TANDOĞAN, A., (1977), "Çayeli ve Pazar İlçeleri'nde Yerleşme, Meskcn Tipleri ve Nüfus", A.Ü. D.T.C.F, Derg., C:XXVIII, S:3-4, s.99-155, ANKARA.

TANDOĞAN, A., (1989), Türkiye'de 1975-1980 Döneminde İller Arası Göçler, K.T.Ü. Yay. 141/5, TRABZON.

TANOĞLU, A., (1943), "Malatya Dolaylarında Coğrafi Geziler I", TCD., C.2, s.195-213, ANKARA.

TANOĞLU, A., (1944), "Malatya Dolaylarında Coğrafi Geziler II", TCD., C.5-6, s.61-79, ANKARA.

TANOĞLU, A., (1959), "Türkiye'de Nüfusun Dağılışı", İ.Ü. Coğ.Enst.Derg., S:10, s.1-15, İSTANBUL.

TANOĞLU, A., (1969), Nüfus ve Yerleşme, İ.Ü. Yay. No.1183, Edb. Fak. Coğ. Enst. Neşriyatı No:45, İSTANBUL.

TAŞLIGİL, N., (1996), "Türkiye'nin Havaalanları", TCD., S.31, s.259-281, İSTANBUL.

TEMELKURAN, T.-AKTAŞ, N., (1991), Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Üçdal Neşriyat Yay., C:3-4, İSTANBUL.

TEMUÇİN, E., (1990), "Aylık Değişme Oranlarına Göre Türkiye'de Yağış Rejimi Tipleri", E.Ü. Coğ. Derg. S.5, s.160-183, İZMİR.

TUĞLACI, P., (1985), Osmanlı Şehirleri, Milliyet Yay., İSTANBUL.

TUNÇEL, H., (1992), "Türkiye'de (1966-1986 Yılları Arasında) Arıcılığa Genel Bir Bakış", A.Ü. Türkiye Coğr. Uyg. ve Arşt. Merk. Derg., S.1, s.97-126, ANKARA.

TUNÇEL, H., (1994), Develi İlçesinin Beşeri ve İktisadi Coğrafyası, A.Ü. Sosyal Bil. Enst. (Doktora Tezi), ANKARA.

TONBUL, S., (1985), Kuzova-Hasandağı ve Çevresinin (Elazığ Batısının) Fiziki Coğrafyası, Fırat Ü., Sos. Bil. Ens. (Doktora Tezi), ELAZIĞ.

TONBUL, S., (1989), "Elazığ Batısının Toprak Coğrafyası", Fırat Ü., Sos. Bil. Derg., III/1, s. 211-233, ELAZIĞ.

TONBUL, S., (1990), "Bingöl Ovası ve Çevresinin İklimi", Fırat Ü., Sos. Bil. Derg., IV/1, s. 263-314, ELAZIĞ.

TUNCEL, M., (1973), "Şehir Yerleşmelerinde Kuruluş Yerinin Fonksiyonel Sürekliliğe Etkisi Üzerine Bir Deneme: İzmit", İ.Ü. Coğ. Enst. Der., S:22, s.93-97, İSTANBUL.

TUNCEL, M., (1977), "Türkiye'de Yer Değiştiren Şehirler Hakkında İlk Not", İ.Ü. Coğr. Enst. Derg., S:20-21, s.119-128, İSTANBUL.

TUNCEL, M., (1980), "Türkiye'de Kent Yerleşmelerinin Tarihine Toplu Bir Bakış", İ.Ü. Coğ. Enst. Der., S:23, s.123-161, İSTANBUL.

TUNCEL, M., (1981), "Türkiye'de Doğal Olaylar Sonucunda Yer Değiştiren Kentler", İ.Ü. Yer Bilimleri C:1, S:1-2, s.115-124, İSTANBUL.

TUNÇDİLEK, N., (1985), Türkiye'de Relief Şekilleri ve Arazi Kullanımı, İ.Ü. Yay. No:3279, İSTANBUL.

TUNÇDİLEK, N., (1986), Türkiye'de Yerleşmenin Evrimi, İ.Ü. Yay.No:163, İSTANBUL.

TÜMERTEKİN, E., (1965), Türkiye'de Şehirlerin Fonksiyonel Sınıflandırılması, İ.Ü. Coğ. Enst. Yay.No:43, İSTANBUL.

TÜMERTEKİN, E., (1969), Sanayi Coğrafyası, İ.Ü. Coğr. Enst. Yay. No:22, İSTANBUL.

TÜMERTEKİN, E., (1973), Türkiye'de Şehirleşme ve Şehirsel Fonksiyonlar, İ.Ü. Yay. No:1840, İ.Ü. Coğ. Enst. Yay.No:72, İSTANBUL.

TÜMERTEKİN, E., (1973), "Yerleşme Planlaması (Şehir-Köy İlişkileri)", İ.Ü. Coğ.Enst.Derg., S:18-19, s.71-85, İSTANBUL.

TÜMERTEKİN, E., (1982), Ekonomik Coğrafya, İ.Ü. Edb.Fak.Yay. No:2926, İSTANBUL.

TÜMERTEKİN, E., (1984), Beşeri Coğrafyaya Giriş, İ.Ü. Coğ.Enst.Yay No:100, İSTANBUL.

TÜMERTEKİN, E., (1987), Ulaşım Coğrafyası, İ.Ü. Coğr. Enst. Derg., Yay. No:85, İSTANBUL.

TÜRKAY, O., (1962), Türkiye'de Nüfus Artışı ve İktisadi Gelişme, İş Bankası Yayını, ANKARA.

UMAR, B., (1993), Türkiye'deki Tarihsel Adlar, İnkılap Yay., İSTANBUL.

USLU, S., (1994), Meyvecilik Araştırma Enstitüsü, Standart Ekonomik ve Teknik Derg. Mayıs, s.10-11, MALATYA.

ÜLKÜMEN, L, (1938), Malatya'nın Meyve Çeşitleri Üverine Morfolojik ve Fizyolojik Araştıtmalar, Yüksek Ziraat Çalışmaları, S:65, ANKARA.

WİRTZ, D., (1955), Malatya ve Tohma Suyu Bölgelerinin Çöküntü Bölgelerinin Jeolojik Löveleri Hakkında Rapor, (78/2-4, 79/3-4) MTA. Böl. Müd. Yay., MALATYA.

YALÇINKAYA, E., (1940), Malatya Tarih ve Coğrafyası, Cumhur. Matb., İSTANBUL.

YALÇINLAR, İ., (1967), "Türkiye'de Bazı Şehirlerin Kuruluş ve Gelişmesinde Jeomorfolojik Temeller", İ.Ü. Coğr. Enst. Derg., S:16, s.53-66, İSTANBUL.

YILDIZ, B., (1996), "Malatya Yöresine Özgü Bitki Türleri ve Doğadaki Durumları", XIII.Ulusal Biyoloji Kongesi, 17-20 Eylül İSTANBUL.

YİĞİT, A., (1994), Sivrice-Maden Yöresi'nin Mevzii Coğrafyası, F.Ü. Sos. Bil. Enst. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), ELAZIĞ.

YİĞİT, A., (1994), "Maden (Ergani Maden) Kasabası'nın Kuruluş, Gelişme ve Fonksiyonları", F.Ü. Sosyal Bil. Der., C:7, S:1-2, s.319-343, ELAZIĞ.

YİĞİT, A., KARAKAŞ, E., (1995), "Sivrice'nin Kuruluşu, Gelişmesi ve Şehirsel Fonksiyonları", 1. Hazar Gölü ve Çevresi Semp., S.167, ELAZIĞ.

YİĞİT, A., HAYLİ, S., KARAKAŞ, E., (1995), "Doğu Anadolu Bölgesindeki İl ve İlçe Merkezlerinin Fonksiyonel Özellikleri", F.Ü. Sosyal Bil. Der., C:7, S:1-2,

YÜCEL, T., (1960), "Türkiye'de Şehirleşme Hareketleri ve Şehirler", Türk Coğ. Der., S:20, s.23-35, İSTANBUL.

YÜCEL, T., (1961), "Uzun Süre Gelişmeyen Kasabalarımız", Coğrafya Haberleri, C:S:4, s.8-10, İSTANBUL.

YÜCEL, T., (1989), " Bir Coğrafyacı Gözüyle Elbistan Palu Oluğu"*****

YİNANÇ, R., ELİBÜYÜK, M., 1983, Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri (1560), G.Ü. Yay. No: 31 Gazi Eğit. Fak. Yay. No: 1, ANKARA.

-HARİTA, RAPOR, BÜLTEN VE YILLIKLAR

AKÇADAĞ BELEDİYESİ (1997), Bina Sayım Cetvelleri.

AKÇADAĞ BELEDİYESİ, 1/1000 ve 1/5000 Ölçekli İmar Planı Haritaları.

AKÇADAĞ BELEDİYESİ, 1/5000 Ölçekli Halihazır Haritası.

AKÇADAĞ İLÇE MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ, İstatistik Şube Verileri.

AKÇADAĞ İLÇE TARIM MÜDÜRLÜĞÜ, Tarımsal Arazi Varlığı ve Üretim İstatistikleri.

AKÇADAĞ KAYMAKAMLIĞI, Brifing Raporu.

AKÇADAĞ MERKEZ SAĞLIK OCAĞI , ETF Kayıtları.

D.İ.E., (1929-1992), 1927-1990 Genel Nüfus Sayımları, ANKARA.

D.İ.E., (1937), 1935 Genel Nüfus Sayımı, Türkiye Nüfusu Kat'i Tasnif Neticeleri, Neşr. Sayı: 75, C: 60, ANKARA:

D.İ.E., (1989), 1985 Genel Nüfus Sayımı Malatya, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Yay. No: 1237, ANKARA.

D.İ.E., (1994), 1990 Genel Nüfus Sayımı Malatya, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Yay. No: 1657, ANKARA.

D.İ.E., (1998), 1997 Nüfus Tespiti, ANKARA.

DİYARBEKİR SALNAMELERİ, 1286, 1289, 1291,1294-1296, 1298- 1302 Tarihli Salnameler.

DPT, (1982), Yerleşmelerin Kademelendirilmesi, ANKARA.

DSİ, (1958), Malatya-Akçadağ Sulama Sahasına Ait İstikşafı Arazi Tasnif Raporu, Atman İnşaat Limitet Şirketi, ANKARA.

DSİ, (1962), Malatya- Tohma Projesi Malatya Akçadağ Ovası Planlama Arazi Tasnif Raporu, C.1, MALATYA.

DSİ, (1997), XI. Bölge Müdürlüğü 1998 Yılı Program- Bütçe Toplantısı Takdim Raporu- Mayıs, ELAZIĞ.

H. G. K., (1995), 1/100000 Ölçekli Topografya Haritası, (L39- L40, K39- K40), ANKARA

H. G. K., 1/500 000 Ölçekli Türkiye Haritası, ANKARA.

İLLER BANKASI, (1988), Akçadağ İlçesi İmar Planı Ön Araştırma Raporu, ANKARA.

KÖY İŞLERİ BAKANLIĞI, (1981), Köy Envanter Etütleri (Köy Karneleri) ve (1/25 000 Ölçekli Köy Sınırları), APK Daire Başk., ANKARA.

MAMÜRATÜL- AZİZ SALNAMELERİ, 1266, 1271, 1272, 1279, 1283-1285, 1303-1307, 1313-1316, 1323-1328 Tarihli Salnameler.

MALATYA TARIM İL MÜDÜRLÜĞÜ, (1988-1997), Proje İstatistik Yıllıkları, MALATYA.

METEOROLOJİ İŞL. GEN. MÜD., Malatya, Akçadağ ve Kürecik'e Ait Rasat Verileri, ANKARA.

MTA, 1/500 000 Ölçekli Jeoloji Haritası Sivas Paftası, ANKARA.

TARIM, ORMAN VE KÖY İŞLERİ BAKANLIĞI (1984), Malatya İli Arazi Varlığı, Toprak Su Gen Müd. Yay. No:759, ANKARA.

TÜRKİYE MÜLKİ İDARİ BÖLÜMLERİ, 1976, T.C. İçişleri Bak. İller İdaresi Müd.,Seri:1, S. 11, ANKARA.